

Ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία συχνὰ συνοδεύει στὴν περίπτωσι αὐτὴ ἓνα ἐπίρρημα: ὁ ἄνθρωπος ποὺ βρέθηκα κοντά του (1).

768. β) ὁ ὅποιος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖο.—Ἔχει τρία γένη καὶ κλίνεται μὲ τὸ ἄρθρο καὶ στοὺς δυὸ ἀριθμοὺς κατὰ τὸ ἐπίθετο ὥρατος (623).

Λόγια ἀθάνατα τοῦ λέει | μὲ τὰ ὁποῖα σὰ σωθικά
τὸ θυμὸ του ξανακαίει | ἐναντίον στὴν ἀδικιά. (Σολωμός)

769. Τὸ ἀναφορικὸ ὁ ὅποιος μπαίνει στὴ θέση τοῦ ποὺ στὶς ἀκόλουθες περιστάσεις (2):

Α) Ὅταν ἔτσι ἀποφεύγεται ἡ ἀσάφεια. Αὐτὸ γίνεται:

αα) Ὅταν βρίσκονται στὴ φράσι δυὸ λέξεις ποὺ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι λέξεις τῆς ἀναφορᾶς (762): τὸ παιδί τοῦ λοχαγοῦ, ποὺ εἶχε βρεθῇ ἐκεῖ, μοῦ εἶπε ὅλα ὅσα ἔγιναν. Ἐδῶ τὸ ποὺ δὲν ξεχωρίζει ἀν εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸ λοχαγὸ ἢ γιὰ τὸ παιδί του, ἐνῶ ἡ ἀντωνυμία ὁ ὅποιος δὲν ἀφήνει καμιὰ ἀμφιβολία.

ββ) Ὅταν τὸ ἀναφορικὸ ἰσοδυναμῇ μ' ἐμπρόθετο. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ χρησιμοποιοῦμε μιλώντας συχνότερα τὸ ποὺ, ἀλλὰ μένει σὲ μερικὲς περιπτώσεις κάποια ἀοριστία, ποὺ τὴν ἀποφεύγουμε γράφοντας τὸ ὁ ὅποιος: ἡ γυναίκα ποὺ ἀγόρασα τὰ μήλα (765) — ἡ γυναίκα ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγόρασα τὰ μήλα ἐκεῖνος ποὺ τοῦ δανείστηκα πέρσι — ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν ὁποῖο δανείστηκα πέρσι.

Β) Ὅταν ὑπάρχουν στὴν ἴδια περίοδο πολλὰ ποὺ, γιὰ λόγους ὕφους (766), ἀν δὲν εἶναι δυνατό νὰ περιοριστοῦν αὐτὰ μὲ ἄλλο τρόπο.

770. γ) Τὸ ἀοριστολογικὸ **ὅποιος, ὁποία, ὁποῖο** (*), καθὼς καὶ τὸ ἄκλιτο **ὅ,τι**. Τὸ ὅποιος, ὁποία, ὁποῖο κλίνεται κατὰ τὸ ἐπίθετο πλούσιος (623) (*). Τὸ **ὅ,τι** εἶναι στὴν ἀπόλυτη χρῆσι οὐδέτερου γένους.

ὅποιος μπορεῖ ἄς δοκιμάσι, ρίχνοντας κάτω ὅποιους δὲν τοῦ ἀνοίγανε τὸ δρόμο νὰ περάσι, βάλε ὁποία ροῦχα θέλεις πές μας ὅ,τι

1. Στὴν ποιητικὴ γλῶσσα, ἰδίως τὴν παλιότερη, χρησιμεύει κάποτε γιὰ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία καὶ τὸ ἄρθρο: ἤβρηκε τὸ δὲν ἤθελε, εἶδε τὸ δὲν ἐθάρρε (Ἐρωτόκριτος).

2. Τὸ ἀναφορικὸ ὁ ὅποιος εἶναι σπάνιο στὴ λογοτεχνία καὶ συχνὰ βαρβαίνει τὴ φράσι μὲ τίς τέσσερις συλλαβές του καὶ μὲ τίς χασμωδίες του. Εἶναι ὅμως συχνὰ καὶ περιττό, ὅσο μπορούμε νὰ μεταχειριστοῦμε στὴ θέση του χωρὶς δυσκολία τὸ ποὺ, ἀκόμη κάποτε καὶ τὸ ἐμπρόθετο: ἐκεῖνος ποὺ μιλούσαμε, τὸ μέρος ποὺ (ἢ ὅπου) βγαίνει ὁ ἥλιος.

3. Στὴ γενικὴ λέγεται κάποτε καὶ ὁ ἀοριστολογικὸς τύπος **ὅτινος**: Ὅτινος (καὶ) νά ναι. Τίνος τὸ εἶπες; ὅτινος.—Κι ὅτινος ἤθελε φανῇ νὰ κάμη δίκια κρίσι (Ἐρωτόκριτος).

4. Στὴ θέση τοῦ ὅποιος λέγεται κάποτε, στὴ λαϊκότερη γλῶσσα, τὸ ὅπου: Ὅπου εἶχε μαῦρον γλῆγορο εἶδε τὸν κορνιαχτό του (δημ.).

θυμᾶσαι, ὅ,τι ἔγινε ἔγινε, ὅ,τι μέρα ἔρθη θὰ μᾶς βρῆς σπίτι, ὅ,τι φαγιά βρέθησαν τὰ ἔφαγαν, θὰ σπάσουν κανένα γυαλί, φλιτζάνι, ὅ,τι.

771. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ὅ,τι, ἀναφορικὴ ἀντωνυμία καὶ ἄκλιτο χρονικό, γράφεται μὲ ὑποδιαστολή: πῆρε ὅ,τι βρῆκε, φτάσαμε ὅ,τι βγῆκε.

Τὸ ὅτι, σύνδεσμος εἰδικός, γράφεται χωρὶς ὑποδιαστολή: νομίζω ὅτι βγῆκε⁽¹⁾.

772. δ) Τὸ ποσοτικὸ ἀναφορικὸ *ὅσος, ὅση, ὅσο*, ποὺ κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο μαῦρος (622): *μίλησαν ὅσοι εἶχαν κάτι νὰ ποῦν*· ὅλοι ὅσους ζήτησαν βρέθηκαν.

Ὅσα καράβια τ' ἄκουσαν, ὅλα κινᾶν καὶ πάνε. (δημ.)

773. Οἱ ἀοριστολογικὲς ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες *ὅποιος, ὅ,τι* παίρνουν μεγαλύτερη ἀοριστία ὅταν :

αα) συνοδεύονται ἀπὸ τὸ ἀοριστολογικὸ *κι ἂν (καὶ ἂν)* ἢ σπανιότερα τὸ *καὶ νὰ*: *ὅποιος κι ἂν ἔρθη ἂς μπῇ μέσα, ὅ,τι καὶ νὰ πῆς θὰ ἔχῃς δίκιο.*

ββ) συνθέτονται μὲ τὸ ἀοριστολογικὸ *-δὴποτε* γιὰ β' συνθετικὸ, ἐνῶ οἱ ἴδιες οἱ ἀντωνυμίες ἐξακολουθοῦν νὰ κλίνονται. Τὸ ὅ,τι μένει ἄκλιτο: *ὅποιαδὴποτε αἰτία, ὅτιδὴποτε δυσκολίες νὰ βρῆς.* (Ὑπάρχει καὶ ἡ γενικὴ *ὅτινοσδὴποτε*).

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνεται ἀοριστολογικὴ καὶ ἡ ἀντωνυμία *ὅσος*: *ὅσα κι ἂν μοῦ ζητήσουν θὰ τοὺς τὰ δώσω· ὅσεσδὴποτε εἰκόνες καὶ νὰ εἶδα.*

Κάποτε συνδυάζεται ἡ χρῆση τοῦ *κι ἂν*, καὶ *νὰ* μὲ τὴ χρῆση τῶν τύπων τῶν σύνθετων μὲ τὸ *-δὴποτε*: *ὅσαδὴποτε ἐπιχειρήματα καὶ νὰ μοῦ πῆς, δὲ θὰ μὲ πείσης.*

7.—Ἑρωτηματικὲς ἀντωνυμίες

774. Ἑρωτηματικὲς ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες ποὺ τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε: *τί εἶπες, πόσα πλῆρωσες;*

1. Τὸ χρονικὸ ὅ,τι εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἀντωνυμία ὅ,τι. Σημειώνεται καὶ σ' αὐτὸ ἡ ὑποδιαστολή γιὰ λόγους ἀναγνωστικούς (92). Ἐνῶ ὁ σύνδεσμος *ὅτι* ἔχει μόνο τὸ δικό του τόνο, ἡ ἀντωνυμία καὶ τὸ χρονικὸ ὅ,τι παίρνουν συχνὰ καὶ τὸν τόνο τῆς φράσης.

Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες τρεῖς :

775. α) Τὸ ἀκλιτο *τί* :— *τί μάθατε ; τί καλὸ ἔφαγες ; τί ὥρα εἶναι ; τί ἀνοησίες εἶναι αὐτές ; κοίταξε τί ἔγινε.*

Τὸ *τί* ἐκφράζει ποιότητα ὅταν συνοδεύη ὄνομα ἢ τὶς λέξεις *εἶδος, εἶδους, λογῆς* : *νὰ δοῦμε τί εἶδος φαγὶ θὰ μᾶς φέρης, τί λογῆς ἀνθρώπος εἶναι ; τί χαρτὶ θ' ἀγοράσετε ;*

776. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύωνται τὸ γιὰ *τί* καὶ τὸ ἐρωτηματικὸ αἰτιολογικὸ ἐπίρρημα *γιατί*.

777. β) Τὸ *ποιός ; ποιά ; ποῖό ;* πού κλίνονται κατὰ τὸ καλὸς (622) : *ποιὸς ἔρχεται ; ποιὲς εἶναι ἐκεῖνες οἱ γυναῖκες δὲν ξέρω.*

778. Γιὰ γενικὴ τοῦ *ποιός*, ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ἡ καταγωγὴ ἡ ἡ ἰδιοκτησία, χρησιμεύει καὶ ἡ γενικὴ *τίνος* γιὰ τὸν ἐνικὸ καὶ (σπανιότερα) *τίνων* γιὰ τὸν πληθυντικόν : *τίνος εἶναι τὸ χωράφι ; τίνων παιδὶ εἶναι ὁ μικρός ;*

779. γ) Τὸ *πόσος ; πόση ; πόσο ;* πού κλίνονται κατὰ τὸ μαῦρος (622). Τὴν ἀντωνυμίαν αὐτὴν τὴ μεταχειριζόμαστε ὅταν θέλωμε νὰ μάθωμε τὴν ποσότητα : *πόση ὥρα περιμένε ; πόσω χρόνῳ εἶσαι ; πόσες τοῦ μηνὸς ἔχομε ;*

8.—Ἀόριστες ἀντωνυμίες

780. Οἱ *ἀόριστες* ἀντωνυμίες λέγονται γιὰ ἓνα πρόσωπο ἢ πράμα, ἀόριστα, χωρὶς νὰ τ' ὀνομάζουν : *εἶδα μερικοὺς (ἀνθρώπους), κάθε παιδί.*

Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

781. *ἓνας, μιὰ (μία), ἓνα*.—Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀριθμητικὸν (676), πού χρησιμεύει καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο (481). Ἔτσι λ.χ. ὅταν λέμε : *μοῦ ἔλεγε ἓνας, ἦρθε μιανῆς τὸ παιδί.*

782. *κανένας (κανεῖς), καμιὰ (καμία), κανένα*.—Κλίνεται σὰν τὸ *ἓνας, μιὰ, ἓνα* καὶ δὲν ἔχει οὔτε αὐτὸ πληθυντικόν.

Ὁ τύπος *κανεῖς* τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ συνηθίζεται μόνο ἀπόλυτα, σὰν οὐσιαστικόν : *ἦρθε κανεῖς ;— κανεῖς, ἦ : δὲν ἦταν κανεῖς.*

Τὸ παροξύτονον *καμία* λέγεται ὅταν ὑπάρχῃ ἔμφασις.

783. Τὸ *κανεῖς* ἔχει δυὸ σημασίες : *κάποιος* καὶ οὔτε *ἓνας*.

α) Ὃταν ἡ φράσις εἶναι θετικὴ ἔχει σημασίαν ἀόριστον καὶ σημαίνει κάποιος : ἂν κανεῖς ἀπὸ τῆ συντροφιά μπορέσῃς νὰ τὸ βρῇ, καμιά φορὰ γίνεται κι αὐτό, ἂν δῆς κανένα παιδί στὸ δρόμο, μὲ ζήτησε κανεῖς ; σὲ καμιά μισὴ ὥρα, δηλ. σὲ μισὴ ὥρα περίπου.

β) Ὃταν ἡ φράσις εἶναι ἀρνητικὴ μπορεῖ νὰ ἔχῃ καὶ τὶς δυὸ σημασίες : ἀρνητικὴ, οὔτε ἕνας, καὶ ἀόριστος, κάποιος. Ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς καταλαβαίνει κανεῖς κάθε φορὰ τὴ σωστὴν σημασίαν : ἂν δὲν μπορέσῃς νὰ τὸ βρῇ κανεῖς ἀπὸ τῆ συντροφιά, δὲν τὸ φαντάστηκε κανεῖς, προσέξετε νὰ μὴν ἀκουστῇ καμιά φωνή, δὲν εἴχαμε κανένα ἀποτέλεσμα.

γ) Ὃταν ἔρχεται σὰν ἀπάντησις σ' ἐρώτησιν, τὸ κανεῖς ἔχει ἀρνητικὴν σημασίαν : φάνηκε κανένας ; — κανένας.

784. κάποιος, κάποια, κάποιο.—Κλίνεται κατὰ τὸ πλούσιος (622) : κάποιος οἷς ζητοῦσε, κάποια παροιμία λέει, δὲν τοῦ λείπει κάποια ἀξία, κάποιοι φαντάζονται.

785. μερικοί, μερικές, μερικά.—Κλίνεται σὰν τὸ καλοί : μερικοὶ παλιοὶ λένε, εἶδα στὸ δρόμο μερικὲς σημαῖες, τὰ γραψίματα μερικῶν παιδιῶν εἶναι ὀρθογραφίσματα, μερικοὶ μερικοὶ.

786. κάτι, κατιτί.—Εἶναι καὶ τὰ δύο ἄκλιτα οὐδέτερον στὴν ἀπόλυτη χρῆσις : κάτι θὰ ἔτρεξε, κάτι εἶναι ποὺ δὲ μ' ἀρέσει σὲ ὅλην αὐτὴ τὴ δουλειά — ξέρω κι ἐγὼ κατιτί, εἶναι κατιτί ὥραϊο.

Τὸ κάτι συντάσσεται καὶ μὲ ὀνόματα τῶν τριῶν γενῶν στὸν πληθυντικόν, ὅταν λέγεται σὰν ἐπίθετον : ἦσαν ἐκεῖ κάτι ἀστυνομικοὶ καὶ κάτι γυναικες, ἔφαγα κάτι ἀγκινάρες πολὺ νόστιμες, σοῦ λέει κάτι πράματα, ἄκουσα τὰ ὀνόματα κάτι παιδιῶν.

Τὸ κάτι λέγεται καὶ σὰν ἐπίρρημα, συνήθως εἰρωνικά, μὲ τὴν σημασίαν λίγο, κάπως : κάτι νωρὶς μᾶς ἔρχεσαι !

787. τίποτε (τίποτα).—Εἶναι ἄκλιτον καὶ ἔχει δυὸ σημασίας, ἀόριστον καὶ ἀρνητικὴν, ὅπως καὶ τὸ κανένας.

α) Εἶναι ἀόριστον στὴ θετικὴ φράσιν : πές μας τίποτε, ἔμαθες τίποτε νέα ; ἂν βρῇς τίποτε κάστανα φέρνεις καὶ γιὰ μένα, θὰ διάλεξε ἀπὸ τὸ κείμενον τίποτε ξεχασμένων βιβλίων.

β) Μπορεῖ νὰ ἔχῃ καὶ τὶς δύο σημασίας ὅταν βρίσκεται σὲ ἀρνη-

τική φράση ἢ ὡς ἀπάντησις σ' ἐρωτηματική: δὲν ξέρω τίποτε· τί θέλεις; τίποτε· δὲ βροῇκε τίποτε πού νά τοῦ ἀρέσῃ (¹).

788. κάμποσος, κάμποση, κάμποσο.—Φανερώνει ἀόριστη ποσότητα καὶ κλίνεται κατὰ τὸ ὁμορφος (622):

πέρασε ἀπὸ τότε κάμποσος καιρός, κάμποση ὥρα, ἔχει κάμποσα βιβλία, χρειάζεται κάμποση ματαιοδοξία γιὰ νὰ πῇ κανεῖς τέτοιο πράμα.

789. Τὸ κάμποσος λέγεται στὸν πληθυντικὸ καὶ μὲ τὴ σημασία τοῦ πολλοί, ἀρκετοί: ἦταν κάμποσοι μαζεμένοι· ἦταν πολλά;— κάμποσα.

Ὅταν λέγεται ἀπόλυτα μπορεῖ καὶ νὰ παροξύνεται: ἦταν καμπόσοι.

Μὲ ποιοτική σημασία λέγεται στὴ φράση: κάνει τὸν καμπόσο, κάνει τὴν καμπόση.

790. κάθε· καθένας, καθεμιὰ (καθεμία), καθένα.—Τὸ κάθε εἶναι ἄκλιτο καὶ συνηθίζεται σὰν ἐπίθετο, μὲ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο, μὲ ὀνόματα κάθε πτώσης: (τὴν) κάθε ἐβδομάδα, (τοῦ) κάθε παιδιοῦ, κάθε δωδεκάχρονο, κάθε δυὸ ὥρες.

791. Τὸ καθένας κτλ. κλίνεται μόνο στὸν ἐνικό, κατὰ τὸ ἕνας καὶ τὸ κανένας (782): ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά του, τὰ σκουλαρίκια τῆς καθεμιᾶς. Τὸ καθεμιᾶς λέγεται στὴν ἀπόλυτη χρῆσις καὶ καθεμιανῆς.

792. καθετί.—Εἶναι ἄκλιτο οὐδέτερο καὶ συνηθίζεται μὲ τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς αὐτὸ στὴν ὀνομαστική καὶ τὴν αἰτιατική τοῦ ἐνικοῦ: θ' ἀκούσω (τὸ) καθετί πού θὰ πῆς.

793. ὁ δεῖνα, ὁ τάδε.—Καὶ τὰ δυὸ λέγονται στὸν ἐνικό, γιὰ τὰ τρία γένη, χωρὶς νὰ κλίνωνται. Ἡ ἐνική ὀνομαστική τοῦ ἀρσενικοῦ μπορεῖ νὰ τελειώνει καὶ σὲ *ς*: ὁ τάδες, (σπανιότ.) ὁ δεινας: Χάθηκε, λέει, τὸ σκυλί τοῦ δεῖνα· τοῦ περιέγραψε τὸ μέρος, τάδε ἀπόσταση, τάδε χιλιόμετρο (Μυριβήλης).

794. ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.—Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος (622): δῶσε μου τὸ ἄλλο, γέμισε τώρα τὸ ἄλλο σακί.

795. πᾶν.—Τὸ οὐδέτερο αὐτὸ λέγεται κάποτε σὲ μερικὲς στερεότυπες φρά-

1. Τὸ σωστὸ νόημα βγαίνει τότε, ὅπως καὶ στὸ κανεῖς, ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς. Στὴ σειρά λ.χ. τῶν δυὸ φράσεων «Τί λέει ἐκεῖ;» ρώτησε ἡ γριὰ.—«Τίποτε σχετικὸ μὲ τὸ χειρόγραφο» (Ξενόπουλος), τὸ τίποτε θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει κάτι ἢ τίποτε.

σεις καθώς: εἶναι τὸ πᾶν, θὰ κάμῃ τὰ πάντα. Μακριὰ ἀπὸ τὸ καθετί... μακριὰ ἀπὸ τὰ πάντα (Παλαμᾶς).— Στὰ πάντα γυρισμός τῶν πάντων (Παλαμᾶς).

Καὶ μὴ δεχτῆς, σὺ ποὺ τὸ πᾶν | εἶσαι στῇ χώρα, νὰ μ' ἀρπάξουν. (Γρουπάρης)

Ἡ σημασία τοῦ πάντα δυναμώνει ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ τὸ ὅλα: ὅλα τὰ πάντα.

796. Γενικὲς παρατηρήσεις.— Οἱ ἀντωνυμίες σὲ -ος, αὐτός, ἐκεῖνος, τοῦ-τος, ποιός, δποιος, κάποιος, ἄλλος, ἔχουν, ἰδίως ὅταν βρίσκωνται στὸ λόγο ἀπό-λυτα, καὶ δεύτερο τύπο στῇ γενική, κάποτε καὶ στὴν πληθυντική αἰτιατική, κατὰ μιὰ συλλαβὴ συνήθως μεγαλύτερο, τονισμένο στῇ λήγουσα: αὐτουνοῦ, ἐκει-νοῦ, τουτουνοῦ, ποιανοῦ, καποιανοῦ, ἄλλουνοῦ, ὀποιανοῦ: ποιανοῦ, ποιανῆς τὸ εἶπες; δὲν ξέρω ποιανῶν εἶναι τὸ σπῖτι, ἐκεινοὺς κτλ.

797. Οἱ ποσοτικὲς ἀντωνυμίες πόσος, τόσος, ὅσος χάνουν συνήθως, ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά (183), στῇ γενική πληθυντική τὸ τελικὸ τους ν ὅταν εἶναι ὁ λόγος γιὰ ἡλικία: ὅταν ἤμουν δεκαοχτῶ χρονῶ παλικάρι κι ἐκείνη ἄλλω τόσω (Ξενό-πουλος).

Συσχετικές ἀντωνυμίες

798. Σὲ κάθε ἐρώτηση ποὺ κάνομε μὲ μιὰ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία μπορεῖ νὰ δοθῇ ἀντίστοιχα ἀπάντηση μὲ ὀρισμένες κάθε φορὰ ἀντωνυμίες ἀόριστες, δειχτικές καὶ ἀναφορικές. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀντωνυμίες, οἱ ἐρωτηματικές, οἱ ἀόριστες, οἱ δειχτικὲς καὶ οἱ ἀναφορικές, ἔχουν μεταξύ τους κάποια σχέση. Γι' αὐτὸ λέγονται *συσχετικὲς ἀντωνυμίες*.

799. Πίνακας συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν

Ἑρωτηματικὲς	Ἀόριστες	Δειχτικὲς	Ἀναφορικὲς
ποιός ;	ένας, κάποιος κανένας, μερικοὶ ἄλλος ὁ δεῖνα, ὁ τάδε καθένας (κάθε)	αὐτός τοῦτος ἐκεῖνος	(ἐκεῖνος) ποὺ ὅποιος
τί ;	κάτι, κατιτὶ κάθε, καθετὶ τίποτε	αὐτό, τοῦτο ἐκεῖνο	ὅ,τι
{ τί (λογῆς) ; { τί (εἶδος) ;		τέτοιος »	ὀποιοσδήποτε ὀτιδήποτε
πόσος ;	κάμποσος	τόσος	ὅσος

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

800. *Ρήματα* λέγονται οἱ λέξεις πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση.

Ὅταν ἀκούσουμε νὰ λένε ἡ *μητέρα*, *ένα δέντρο*, ἡ *γάτα* καταλαβαίνομε πὼς γίνεται λόγος γιὰ ἀνθρώπους, ζῶα καὶ πράματα ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί κάνουν ἢ τί συμβαίνει μὲ αὐτά.

Ἄν ὅμως ἀκούσουμε νὰ λένε πὼς ἡ *μητέρα κεντᾷ*, *ένα δέντρο ξεριζώθηκε*, ἡ *γάτα κοιμᾶται*, τότε ξέρομε ἀπὸ τὴ λέξη *κεντᾷ* πὼς ἡ μητέρα κάνει μιὰ ἐνέργεια, ἀπὸ τὴ λέξη *ξεριζώθηκε* πὼς τὸ δέντρο ἔπαθε κάτι, ἀπὸ τὴ λέξη *κοιμᾶται* πὼς ἡ γάτα βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις *κεντᾷ*, *ξεριζώθηκε*, *κοιμᾶται* λέγονται *ρήματα*.

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

801. Ἡ ἐνέργεια, τὸ πάθημα ἢ ἡ κατάσταση, ἡ ἔννοια δηλαδὴ πὺν ἔχει τὸ ρῆμα λέγεται *διάθεση τοῦ ρήματος*.

Ἡ διάθεση τοῦ ρήματος εἶναι τεσσάρων εἰδῶν: *ἐνεργητική*, *παθητική*, *μέση* καὶ *οὐδέτερη*.

802. Ρήματα μὲ *διάθεση ἐνεργητική* ἢ *ἐνεργητικὰ* λέγονται τὰ ρήματα πὺν σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ: *τρέχω*, *λύνω* *ἐναν κόμπο*, *μοίρασα* *λουλούδια*.

Ρήματα μὲ *διάθεση παθητική* ἢ *παθητικὰ* λέγονται τὰ ρήματα πὺν σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδὴ δέχεται μιὰ ἐνέργεια, ἀπὸ ἄλλον: *λύθηκε* *ὁ κόμπος*, *τὰ λουλούδια μοιράστηκαν*.

Ρήματα μὲ *διάθεση μέση* ἢ *μέσα* λέγονται τὰ ρήματα πὺν σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτό: *ντύνωμαι*, δηλ. ντύνω τὸν ἑαυτό μου, *ἐτοιμάζομαι*, *προμηθεύομαι*.

Ρήματα μὲ *διάθεση οὐδέτερη* ἢ *οὐδέτερα* λέγονται τὰ ρήματα πὺν σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση: *πεινῶ*, *τὸ μωρὸ κοιμᾶται*, *ὁ Παῦλος κάθεται*.

803. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα εἶναι δυὸ εἰδῶν : **μεταβατικὰ** καὶ **ἀμετάβατα**.

Μεταβατικὰ εἶναι τὰ ρήματα πού ἡ ἐνέργειά τους πηγαίνει σὲ κάποιον πρόσωπο ἢ πράμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ συνοδεύονται πάντοτε ἀπὸ ἓνα ἀντικείμενο : ὁ περιβολάρης ποτίζει τὰ λουλούδια, ἔσπασα ἓνα ποτήρι.

Ἀμετάβατα λέγονται τὰ ρήματα πού ἡ ἐνέργειά τους δὲν πηγαίνει σὲ πρόσωπο ἢ πράμα. Τὰ ρήματα αὐτοῦ τοῦ εἰδους δὲ συνοδεύονται ἀπὸ ἀντικείμενο : τρέχω, χαμογελῶ, περπατῶ.

804. Τὰ μεταβατικὰ καὶ τ' ἀμετάβατα ρήματα δὲ χωρίζονται μὲ αὐστηρὰ ὄρια. Πολλὰ μεταβατικὰ ρήματα συνηθίζονται καὶ ἀμετάβατα, καὶ πολλὰ ἄλλα πάλι, πού εἶναι ἀμετάβατα, συνηθίζονται καὶ μεταβατικὰ :

ἀνοίγω τὸ παράθυρο καὶ τὸ παράθυρο ἀνοίγει
ἀνεβαίνω καὶ ἀνεβαίνω τῇ σκάλα

Μεταβατικὰ ρήματα πού συνηθίζονται καὶ ὡς ἀμετάβατα εἶναι : ἀλλάζω, ἀνάβω, ἀσπρίζω, βόσκω, γεμίζω, γυρίζω, δυναμώνω, θολώνω, περνῶ, πιάνω, σβήνω, σκορπίζω, χαμηλώνω, χωρίζω κ.ἄ.

Ἀμετάβατα ρήματα πού συνηθίζονται καὶ ὡς μεταβατικὰ εἶναι : ἀκουμπῶ, βράζω, καμαρώνω, κατεβαίνω, μειδῶ, ξυπνῶ, παίζω, περνῶ, πετῶ, πηδῶ, χορεύω κ.ἄ.

Φωνές

805. Ἕνα ρῆμα δὲν ἔχει μόνο τὴ σημασία του. Ἔχει καὶ τὴ μορφή του, τὸν τύπο του.

Ἄν ξεετάσῃμε τὰ ρήματα ὡς πρὸς τὴ μορφή τους, ξεχωρίζομε σ' αὐτὰ δύο σύνολα ἀπὸ τύπους, πού λέγονται **φωνές**.

Γιὰ διακριτικὸ γνῶρισμα τῆς φωνῆς παίρνομε τὴν κατάληξη τοῦ πρώτου ἐνικοῦ προσώπου τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, πού τελειώνει ἢ σὲ -ω (-ῶ) : γράφω, ἀγαπῶ, ἢ σὲ -μαι : γράφομαι, ἀγαπιέμαι.

806. Τὸ σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τὴν κατάληξη -ω ὀνομάζεται **ἐνεργητικὴ φωνή**. Τὸ σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν τὴν κατάληξη -μαι ὀνομάζεται **παθητικὴ φωνή**.

Ἀκολουθοῦν συνήθως τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ τὰ ρήματα μὲ διά-

θεση ενεργητική, και τὴν παθητικὴ φωνὴ τὰ ρήματα μὲ διάθεση παθητικὴ ἢ μέση :

γράφω, μοιράζω, ντύνω — γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι.

Τὰ οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τὴν ενεργητικὴ φωνὴ καὶ ἄλλοτε τὴν παθητικὴ :

ζῶ, ὑπάρχω — κοιμοῦμαι, κάθομαι, χαίρομαι, στενοχωριέμαι.

807. Ἔτσι συμβαίνει ρήματα τῆς ενεργητικῆς φωνῆς νὰ ἔχουν ὄχι μόνο ενεργητικὴ παρὰ καὶ παθητικὴ ἢ μέση διάθεση, καὶ πάλι ρήματα παθητικῆς φωνῆς νὰ ἔχουν καὶ ενεργητικὴ διάθεση : *παθαίνω, ἀραχιάζω· κόβω (ποῦ ἔκοψες τὰ μαλλιά σου ;) — σοφίζομαι, σταυροκοπιέμαι.*

808. Πολλὰ ρήματα ἔχουν καὶ τὶς δύο φωνές : *δένω—δένομαι.*

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὰ ρήματα ποὺ σχηματίζονται μόνο στὴ μιὰ φωνή. Ἀ.χ. τὰ *ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, γέρνω, κάνω, τρέχω, φταίω* ἔχουν μόνο ενεργητικὴ φωνή. Τὰ *φαίνομαι, χρειάζομαι* ἔχουν μόνο παθητικὴ φωνή. Τὰ ρήματα ποὺ ἔχουν μόνο παθητικὴ φωνὴ λέγονται **ἀποθετικά**.

Ἀποθετικὰ ρήματα εἶναι : *αἰσθάνομαι, ἀναρωτιέμαι, ἀφοσιώνομαι, βαριέμαι, γίνομαι, δεξιώνομαι, δέχομαι, εἰρωνεύομαι, ἐμπιστεύομαι, ἐμπορεύομαι, ἐναντιώνομαι, ἐργάζομαι, ἔρχομαι, εὐχομαι, θνυμοῦμαι, κάθομαι, καρπώνομαι, καταριέμαι, κείτομαι, κοιμοῦμαι, κοκορεύομαι, μάχομαι, μεγαλοπιάνομαι, μεταχειρίζομαι, μηχανεύομαι, ντρεπόμαι, ὀνειρεύομαι, ὁσμίζομαι, παραπονιέμαι, περηφανεύομαι, πραγματεύομαι, προφασίζομαι, σέβομαι, σιχαίνομαι, σκέπτομαι, σοβαρεύομαι, σταυροκοπιέμαι, στοχάζομαι, συλλογίζομαι, συναναστρέφομαι, συνερίζομαι, σφετερίζομαι, ταλαντεύομαι, ὑποκρίνομαι, ὑποψιάζομαι, φιλαργυρεύομαι, φοβοῦμαι, φτερνίζομαι, χαριεντίζομαι, χασμουριέμαι, χρειάζομαι κ.ἄ.*

809. Τὰ ενεργητικὰ μεταβατικὰ ρήματα ἔχουν συχνὰ καὶ παθητικὴ φωνή : *φωτίζω — φωτίζομαι, χάνω — χάνομαι, κρατῶ — κρατιέμαι. ὁ ἥλιος φώτισε τὸν κάμπο — ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπὸ τὸν ἥλιο.*

Ὑπάρχουν μεταβατικὰ ρήματα ποὺ βρίσκονται σπανιότερα στὸν παθητικὸ τύπο : *Ἡ πατρίδα πάντα πατρίδα εἶναι, πονιέται* (Καρκαβίτσας). — *Ἡ προδοσιὰ στὸν οὐρανὸ δὲ συμπαθιέται* (Βλαχογιάννης).

Σὲ μερικὲς περιστάσεις ὁ παθητικὸς τύπος εἶναι σπάνιος ἢ λείπει. Στὴ θέση του μεταχειριζόμαστε τότε τὸν τύπο τῆς ενεργητικῆς φωνῆς, γυρίζοντας διαφορετικὰ τὴ φράση, ἢ μιὰ περίφραση :

βοηθῶ — βρίσκω, βρῆκα βοήθεια ἀντὶ βοηθιέμαι, βοηθήθηκα.

810. Μερικὰ ἀποθετικὰ ρήματα ἔχουν σπανιότερα καὶ τὸν ενεργητικὸ

τύπο : στέκομαι - στέκω, παραστέκομαι - παραστέκω, ξαναμωραίνομαι - ξαναμωραίνω, χαίρομαι - χαίρω (στή φράση : χαίρω πολύ).

811. Διαφορετική σημασία κατὰ τὴ φωνή.— Κάποτε ὁ παθητικὸς τύπος ἔχει καὶ ἐνεργητική σημασία, διαφορετική ὅμως ἀπὸ τὴ σημασία τοῦ ἐνεργητικοῦ :

ἀνοίγω - ἀνοίγομαι (στή θάλασσα,	παθαίνω - παθαίνομαι
σὲ παιχνίδια)	πετῶ - πετιέμαι
μυρίζω - μυρίζομαι (ὑποψιάζομαι)	φαντάζω - φαντάζομαι
ξανοίγω - ξανοίγομαι	χηματίζω - χηματίζομαι.

812. Τυχαίνει κάποτε νὰ μᾶς χρειάζεται ἓνας παθητικὸς τύπος ἀπὸ ρῆμα ἀποθετικὸ μὲ ἔννοια ἐνεργητική. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ καταφεύγομε :

α) Σὲ ρ ἦ μ α σ υ ν ὶ ν υ μ ο, πού νὰ ἔχη παθητικὸν τύπο· λ.χ. τὸ χρησιμοποιοῦμαι γιὰ παθητικὸν τοῦ μεταχειρίζομαι : τὰ ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποιήθηκαν (ἀντὶ μεταχειρίστηκαν).

β) Σὲ π ε ρ ῖ φ ρ α σ η ἀπὸ τὸ ρῆμα εἶμαι ἢ γίνομαι καὶ ρηματικὸν ἐπίθετον ἢ οὐσιαστικόν :

σέβομαι τὴ γνώμη σου — μοῦ εἶναι σεβαστὴ ἡ γνώμη σου	
ἐπεξεργάστηκαν καπνὰ — ἔγινε ἐπεξεργασία καπνῶν	
δεχόμαστε — γίνεταί δεχτὸ	
σκεφτήκαμε κάτι — ἔγινε σκέψη γιὰ κάτι	

813. Μόνο ἡ μετοχὴ τοῦ παρακειμένου τῶν ἀποθετικῶν ρημάτων μπορεῖ νὰ ἔχη ὄχι μόνον ἐνεργητικὴν σημασίαν (καθισμένος, παραπονεμένος, παραξενεμένος, συλλογισμένος) ἀλλὰ καὶ παθητικὴν (προσκυνημένος), κάποτε μάλιστα μόνον παθητικὴν (ὄνειρεμένος, προφασισμένος) καὶ μπορεῖ τότε νὰ χρησιμοποιηθῇ μὲ τὴν σημασίαν αὐτήν : ἱστορίες διηγημέναι, οἱ παραδεγμένοι ἀπόψεις.

814. Ἀντίθετα μὲ τὰ παραπάνω μερικοὶ μεταχειρίζονται τ' ἀποθετικὰ ρήματα καὶ σὲ παθητικὴν ἔννοιαν : τὰ καπνὰ ἐπεξεργάστηκαν φέτος κακὰ, τὰ σακιά πού προμηθεύτηκαν ἀπὸ τὴν ἀγορά. Ὅσο καὶ ἂν ἡ χρῆσις ἀνταποκρίνεται σὲ μιάν ἀνάγκην, δὲν τὴ δέχεται εὐκόλως τὸ γλωσσικὸν μᾶς αἰσθημα καὶ εἶναι καλὸ ν' ἀποφεύγεται.

ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ, ΧΡΟΝΟΙ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ

ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἑγκλίσεις

815. Τὴν ἔννοιαν πού ἐκφράζει τὸ ρῆμα μπορεῖ νὰ τὴν παρουσιάσῃ ἐκεῖνος πού μιλεῖ :

ὥς πραγματικότητα : ἐσὺ ἔγραψες,

ὥς ἐπιθυμητό, προσδοκώμενο : γράψης δὲ γράψης, θὰ τὸ μάθω,

ὥς προσταγή : γράψε.

Οἱ διάφορες μορφές πὺν παίρνει τὸ ρῆμα γιὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ψυχικὴ διάθεσιν ἐκείνου πὺν μιλεῖ λέγονται *ἐγκλίσεις*.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς : Ἡ *ὀριστική*, ἡ *ὑποταχτική* καὶ ἡ *προσταχτική*.

816. Ὁ *ὀριστική* λέγεται ἡ ἐγκλισίη πὺν παριστάνει τὸ σημαίνον-μενο ἀπὸ τὸ ρῆμα σὰ βέβαιο καὶ πραγματικό, εἴτε εἶναι κατάφασις εἴτε ἀρνήσις εἴτε ἐρώτησις : *πέφτει χιόνι, δὲν πέφτει χιόνι, πέφτει χιόνι ;*

Ἡ *ὑποταχτική* λέγεται ἡ ἐγκλισίη πὺν παριστάνει τὸ σημαίνον-μενο ἀπὸ τὸ ρῆμα σὰν κάτι πὺν θέλομε ἢ πὺν περιμένομε νὰ γίνη : *θέλω νὰ μοῦ γράψῃς· ὅταν πέσῃ χιόνι, σὲ περιμένω.*

Ἡ *προσταχτική* λέγεται ἡ ἐγκλισίη πὺν παριστάνει τὸ σημαίνον-μενο ἀπὸ τὸ ρῆμα σὰν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή : *φύγε, πηγαινε, τρῶγε, ἄκουσέ με.*

817. Ἡ ὀριστική, ἡ ὑποταχτική καὶ ἡ προσταχτική ἔχουν πάν-τοτε ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ καὶ ὀνομάζονται γι' αὐτὸ *προσωπικὲς ἐγκλίσεις*.

818. Πλὴν σ' αὐτὲς μποροῦμε νὰ λογαριάσωμε γιὰ ἐγκλίσεις καὶ δυὸ ἄλλες ἀκόμη, τὸ *ἀπαρέμφατο* καὶ τὴ *μετοχή*.

Οἱ δυὸ αὐτὲς ἐγκλίσεις ὀνομάζονται *ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις*, ἐπειδὴ δὲν ξεχωρίζουν μὲ ἰδιαιτέρους τύπους τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ.

819. Τὸ *ἀπαρέμφατο* εἶναι ρηματικὸς τύπος ἄκλιτος. Δὲ συνη-θίζεται μόνο του καὶ χρησιμεύει γιὰ νὰ σχηματίζονται οἱ συντελεσμέ-νοι ρηματικοὶ χρόνοι : *ἔχει δέσει, εἶχε δεθῇ, θὰ ἔχῃ πεῖ.*

Ἐνα ρῆμα μπορεῖ νὰ ἔχῃ δύο ἀπαρέμφατα. Τὸ ἓνα εἶναι τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου καὶ τελειώνει συνήθως σὲ -σει ἢ σὲ -ει (-εῖ) : *δέσει, πάρει, πιεῖ.*

Τὸ ἄλλο εἶναι τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τελειώνει σὲ -θῇ ἢ σὲ -ῇ : *δεθῇ, βραχῇ.*

820. Μεταχειριζόμεσθε κάποτε στὴ φιλοσοφικὴ γλώσσα καὶ μερικὰ ἀρχαῖα ἀπαρέμφατα. Λέγονται μαζί μὲ τὸ ἄρθρο καὶ εἶναι οὐσιαστικά ἄκλιτα (233A) : *τὸ εἶναι, τὸ γίγνεσθαι.*

821. Ἱστορική παρατήρηση.— Λείψανα τοῦ ἀρχαίου ἀπαρεμφάτου διατηρήθηκαν στὴ σημερινή λαϊκότερη γλώσσα σὲ οὐσιαστικά καθὼς: τὸ *εἶναι* του (*ἔχασε ὅλο τὸ εἶναι του*), τὸ *ἔχει* (ἡ περιουσία του), τὸ *ἰδεῖ* (ἡ ὄψη, *ἔχει καλὸ ἰδεῖ*), τὸ *λάχει* (τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ ψαρᾶ στὸ *λάχει εἶν' ἡ χαρά του*, δημ.), *φάει*, *πιεῖ* (δὲν ἤρθα ἐγὼ γιὰ φάει *πιεῖ*, νὰ *πιῶ* καὶ νὰ *μεθύσω*, δημ.). *Τί 'ν' ὁ κάβουρας τί 'ν' τὸ ζουμί του*, *τί 'μ' ἐγὼ τί 'ν' τὸ ἔχει μου* (Καθαβίτσας). Ἀπὸ ἀρχαῖα ἀπαρέμφατα ἐρχονται καὶ τὰ οὐσιαστικά τὸ *φαγί*, τὸ *φιλί*, τὸ *μεθύσι* κτλ. τῆς σημερινῆς γλώσσας, πὺν κλίνονται τώρα πιά σὰν τ' ἄλλα οὐδέτερα οὐσιαστικά σὲ ι.

822. Ἡ *μετοχή* εἶναι ρηματικὸς τύπος ἐπιθετικός, πὺν φανερῶναι διάθεση καὶ χρόνο. Ἡ μετοχή εἶναι ἄλλοτε ἄκλιτη, *δένοντας*, καὶ ἄλλοτε κλιτή, μὲ τρία γένη, *δεμένος*, *δεμένη*, *δεμένο*.

Χρόνοι

823. Ἡ ἔννοια πὺν ἐκφράζει τὸ ρῆμα μπορεῖ νὰ γίνεται ἢ τώρα πὺν μιλοῦμε, στὸ παρόν: *δένω*, ἢ στὰ περασμένα: *ἔδεσα*, ἢ στὸ μέλλον: *θα δέσω*.

Γιὰ νὰ διακρίνωμε τὶς ξεχωριστὲς αὐτὲς βαθμίδες χρησιμοποιοῦμε ξεχωριστὲς μορφὲς ρηματικές, πὺν ὀνομάζονται *χρόνοι*.

824. Τὰ εἶδη τῶν χρόνων.—Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) *παροντικοί*, β) *περασμένοι* καὶ γ) *μελλοντικοί*.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων τοῦ ρήματος παρουσιάζεται προπάντων στὴν ὀριστικὴ ἔγκλιση.

825. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ἄλλοι σχηματίζονται μὲ μιὰ μόνο λέξη καὶ λέγονται *μονολεχτικοί*, καὶ ἄλλοι σὲ ὅλους τοὺς τύπους, μὲ δυὸ ἢ τρεῖς λέξεις, καὶ λέγονται *περιφραστικοί*.

Μονολεχτικοί χρόνοι εἶναι τρεῖς: ὁ *ἐνεστώτας*: *δένω*, ὁ *παρετατικός*: *ἔδενα*, καὶ ὁ *ἀόριστος*: *ἔδεσα*.

Περιφραστικοί χρόνοι εἶναι τέσσερεις:

α) ὁ *ἀπλὸς μέλλοντας*, πὺν σχηματίζεται μὲ τὸ μόριο *θα* καὶ τὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα ἢ τοῦ ἀορίστου: *θα δένω*, *θα δέσω*.

β) ὁ *παρακείμενος*, ὁ *ὑπερσυντέλικος* καὶ ὁ *συντελεσμένος μέλλοντας*.

826. Ὁ *παρακείμενος*, ὁ *ὑπερσυντέλικος* καὶ ὁ *συντελεσμένος μέλλοντας* ἔχουν δύο τύπους:

Ὁ *πρῶτος* τύπος σχηματίζεται μὲ τὸ ρῆμα *ἔχω* (*εἶχα*, *θα ἔχω*)

καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου (δέσει, δεθῇ): ἔχω δέσει, εἶχα δέσει, θὰ ἔχω δέσει — παθητικὸ ἔχω δεθῇ, εἶχα δεθῇ, θὰ ἔχω δεθῇ.

Ὁ δευτερός τύπος σχηματίζεται:

α) Στὴν ἐνεργητικὴ φωνή, μὲ τὸ ρῆμα **ἔχω** καὶ τῇ μετοχῇ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σιὸ γένος πού ἔχει καὶ τὸ ἀντικείμενο: **ἔχω δεμένο, εἶχα δεμένο, θὰ ἔχω δεμένο.**

β) Στὴν παθητικὴ φωνή, μὲ τὸ ρῆμα **εἶμαι** (ἡμουν, θὰ εἶμαι) καὶ τῇ μετοχῇ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου μὲ τὸ γένος πού ἔχει καὶ τὸ ὑποκείμενο: **εἶμαι δεμένος, ἡμουν δεμένος, θὰ εἶμαι δεμένος.**

827. Τὰ δύο ρήματα **ἔχω** καὶ **εἶμαι**, ὅταν βοηθοῦν γιὰ νὰ σχηματιστοῦν οἱ σύνθετοι χρόνοι τῶν ρημάτων, λέγονται **βοηθητικὰ ρήματα** (876).

Ἀπὸ τοὺς μονολεχτικούς χρόνους τοῦ ρήματος ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται **ἀρχικοὶ χρόνοι** τοῦ ρήματος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ θέμα τοὺς σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στὴν ὀριστικὴ

A.—Παροντικοὶ χρόνοι

828. 1. Ὁ **ἐνεστώτας**.—Φανερώνει πῶς ἐκεῖνο πὺ σημαίνει τὸ ρῆμα γίνεται σιὸ παρόν: **χτυπᾷ μεσημέρι, βγαίνει ὁ ἥλιος.**

Ἡ ἔξακολούθησι μπορεῖ νὰ εἶναι χωρὶς διακοπὴ (μὲ ἀδιάκοπη συνέχεια) ἢ μὲ διακοπὲς καὶ ἐπανάληψη. Ἔτσι μπορεῖ ὁ ἐνεστώτας νὰ σημαίνει πῶς ἡ πράξι γίνεται:

α) Μὲ **διάρκεια** (μὲ ἀδιάκοπη συνέχεια), ὅταν φανερώνη κάτι πὺ βαστᾷ πολλὴ ὥρα ἢ πάντοτε: **τρέχω νὰ τὸν πιάσω, ὁ ἥλιος λάμπει, κάθε σῶμα ἔχει βάρος, τὸ καλὸ δὲ χάνεται.**

β) Μ' **ἐπανάληψη**: **ξυπνῶ σις ξῆ καὶ σηκώνομαι ἀμέσως, δὲν καπνίζω, τὰ χελιδόνια φτιάουν τὴ φωλιά τους σις στέγες, ὁ παππὺς παίζει κομπολόι.**

Ὁ ἐνεστώτας αὐτὸς μπορεῖ νὰ φανερώνη καὶ μιὰ συνήθεια.

γ) Κατὰ τὴ σημασία τοῦ ρήματος μπορεῖ νὰ σημαίνει ὁ ἐνεστώτας καὶ κάτι πὺ βαστᾷ μιὰ στιγμὴ ἢ πολὺ λίγο: **κλείνω τὸ παράθυρο, χτυπῶ τὸ κουδούνι.**

829. 2. Ὁ **παρακειμένος**.—Φανερώνει πῶς ἐκεῖνο πὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε σιὰ περασμένα καὶ εἶναι πια ἀποτελειωμένο, συντελε-

σμένο τὴν ὥρα πού μιλοῦμε. Ἔτσι ὁ παρακαίμενος ἀνῆκει καὶ στοὺς περσασμένους: ἔχω τελειώσει τὸ γράψιμό μου.

830. Ὁ δευτέρος τύπος τοῦ παρακαίμενου φανερῶνει τὸ συντελεσμένο κάπως ἐντονώτερα καὶ καθαρότερα ἀπὸ τὸν πρῶτο: τὸ ἔχω ἀκούσει — τὸ ἔχω ἀκουσμένο. Ὁ πρῶτος ἔχει συχνὰ ἀδυνατισμένη τὴ σημασία αὐτὴ καὶ μπορεῖ νὰ καταστήσῃ στὴ σημασίᾳ τοῦ ἀορίστου: πῆγες σὴν Πόλῃ; — πῆγα ἢ ἔχω πάει — εἶμαι πηγμένος.

Β.—Περσασμένοι χρόνοι

831. 3. Ὁ παρατατικός.—Φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα γινόταν στὰ περσασμένα:

α) Ἐξακολουθητικά: ἔτρεχα νὰ τὸν πιάσω.

β) Μ' ἐπανάληψη: ὅλο τὸ καλοκαίρι ξυπνοῦσα στὶς ἔξι.

832. 4. Ὁ ἀόριστος.—Φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στὰ περσασμένα:

α) Μὲ διάρκεια μιᾶς στιγμῆς (ἢ πολὺ λίγης ὥρας): ἀνοιξε τὰ μάτια, ὁ σεισμός γκρέμισε τὸ σπίτι, γεννήθηκε πέρσι, σταμάτησε σιγὰ σιγὰ.

β) Μὲ (μεγαλύτερη) διάρκεια ἢ μὲ διακοπές: περᾶσαμε ὥραϊα στὸ ταξίδι μας, ζήσαμε εὐτυχισμένοι, μᾶς τραγοῦδῃσε δυὸ ὥραϊα τραγούδια.

833. Ἔτσι ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἀόριστος ἀναφέρονται καὶ οἱ δυὸ στὰ περσασμένα· ἐνῶ ὅμως μὲ τὸν παρατατικὸ τονίζομε τὴν ἐξακολουθήση, τὴ διάρκεια πού εἶχε μιὰ πράξη, μὲ τὸν ἀόριστο ἀντικρίζομε τὴν πράξη καὶ τὴ διάρκειά της στὸ σύνολό της, παρμένη συνοπτικά, ἀδιάφορο ἂν ἔγινε μιὰ στιγμή ἢ ἂν βάσταξε ἢ ἂν ἔγινε μὲ διακοπές.

834. 5. Ὁ ὑπερσυντέλικος.—Φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα ἦταν τελειωμένο στὰ περσασμένα πρὶν γίνῃ κάτι ἄλλο: ὅταν ἔφτανες ἐγὼ εἶχα φύγει.

Γ.—Μελλοντικοί χρόνοι

835. 6. Ὁ μέλλοντας.—Εἶναι δυὸ εἰδῶν, ἀπλὸς καὶ συντελεσμένος. Ὅταν λέμε μόνο μέλλοντα ἐννοοῦμε τὸν ἀπλό.

α) Ὁ ἀπλὸς μέλλοντας φανερῶνει πῶς ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα θὰ γίνῃ στὸ μέλλον, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ὥρα πού μιλοῦμε, καὶ εἶναι καὶ αὐτὸς δύο εἰδῶν: ἐξακολουθητικός καὶ συνοπτικός (ἢ στιγμιαίος).

αα) Ὁ **ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας** ἀντιστοιχεῖ στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ καὶ φανερῶνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα θὰ γίνεταί :

1. Μὲ ἀδιάκοπη συνέχεια : αὐριο θὰ βρέξη.

2. Μ' ἐπανάληψη : ἀπὸ αὐριο θὰ σηκώνωμαι στὶς ἑξι.

ββ) Ὁ **συνοπτικὸς μέλλοντας** ἀντιστοιχεῖ στὸν ἀόριστο καὶ φανερῶνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα θὰ γίνη, συνοπτικὰ ἰδωμένο :

1. Βαστώντας μιὰ στιγμή (ἢ πολὺ λίγο) : θὰ ξυπνήσω *δσο μπορῶ πιὸ πρωί*.

2. Μὲ διάρκεια ἢ μ' ἐπανάληψη : αὐριο θὰ ξεκουραστῶ *ὅλη τὴ μέρα*, θὰ γράψω *πολλὰ γράμματα*, θὰ μιλήσω *μὲ τὸν καθένα* *σας χωριστά*.

β) Ὁ **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερῶνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα θὰ εἶναι συντελεσμένο στὸ μέλλον ὕστερ' ἀπὸ ὀρισμένο καιρὸ : *ὅταν θὰ βραδιάσῃ θὰ ἔχω τελειώσει τὶς δουλειές μου*.

836. Ἀρχαῖοι τύποι σὲ στερεότυπες φράσεις.— Σὲ στερεότυπες λόγιες φράσεις φυλάχτηκαν μερικοὶ ρηματικοὶ τύποι ἀπὸ ἀρχαῖες ἐγκλίσεις καὶ χρόνους ποὺ δὲν ὑπάρχουν πιά στὴ σημερινὴ γλώσσα, καθὼς καὶ ἄλλοι τύποι ἀπαρχαιωμένοι, ποὺ ἀντικαταστάθηκαν στὴ σημερινὴ γλώσσα μὲ νεώτερους. Τέτοιους τύπους ἔχομε σὲ φράσεις καθὼς *δ μὴ γένοιτο* (εὐχτική), *δοῦναι καὶ λαβεῖν, ὅπερ ἔδει δεῖξαι* (ἀρχ. ἀπαρέμφата), *παράσχον, Κύριε* (προσταχτικὴ μέσου ἀορίστου), *πέπρωται, τετέλεσται* (παρακείμενοι), *σῶσον, Κύριε, Κύριε, ἐλέησον* (προσταχτικὲς ἀορίστου), *μνήσθητί μου, Κύριε* (προσταχτικὴ παθητ. ἀορίστου).

837. Γιὰ προσταχτικὴ τοῦ γ' ἐνικοῦ προσώπου τοῦ εἶμαι χρησιμεύει κάποτε ὁ ἀρχαῖος τύπος *ἔστω*, ποὺ συνηθίζεται : α) στὴ γλώσσα τῶν μαθηματικῶν : *ἔστω ἡ εὐθεία AB*. Στὴν περίπτωσιν αὕτὴ λέγεται κάποτε στὸν πληθυντικὸ ὁ ἀρχαῖος τύπος *ἔστωσαν* : *ἔστωσαν τὰ τρίγωνα ABΓ καὶ ΔΕΖ*.— β) Σὲ παραχωρητικὴ σημασία, στὴ θέσιν τοῦ *ἄς εἶναι* : *δέχομαι, ἔστω, γὰ ζήτησιν συγγνώμῃ ἔστω, ἄς ποῦμε πὼς μείναμε σύμφωνοι*.

Τρόποι

838. Καθὼς ἔγινε φανερὸ ἀπὸ τὰ παραπάνω, οἱ χρόνοι τῆς ὀριστικῆς δὲ φανερῶνουν μόνο τὸ *πότε*, δηλαδὴ τὴ χρονικὴ βαθμίδα ποὺ γίνεται κάτι, παρὰ καὶ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὸ παρουσιάζεται ἢ ποὺ ἀντικρίζεται ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴ στὴ συνέχισή του, ἂν δηλαδὴ βαστᾷ μόνο μιὰ στιγμή (ἢ πολὺ λίγο) : *ἔγραψα, θὰ μιλήσω, ἢ ἐξακολουθῇ : μιλῶ*,

θὰ μιλω, ἔγραφα· ἂν εἶναι συντελεσμένο πιά ἢ ὄχι: ἔχω γράψει κτλ.

839. Ἐχωρίζομε συνήθως ὡς πρὸς τὸν τρόπο τρία εἶδη χρόνους: Τοὺς **ἐξακολουθητικούς**, τοὺς **συνοπτικούς** (ἢ **στιγμιαίους**) καὶ τοὺς **συντελεσμένους**.

Οἱ **ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι** φανερώνουν τὴν ἐξακολούθησιν, τὴ διάρκειαν μὲ συνέχειαν ἢ μ' ἐπανάληψιν. Ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας.

Οἱ **συνοπτικοὶ** (ἢ **στιγμιαῖοι**) **χρόνοι** φανερώνουν συνοπτικὰ ὅ,τι ἔγινε, συνολικὰ ἰδωμένο, ἐκεῖνο πού βάσταξε (ἢ πού θὰ βαστάξῃ) ἢ πού τὸ παίρνομε σὰ νὰ βάσταξε (ἢ σὰ νὰ πρόκειται νὰ βαστάξῃ) μίαν φορά. Συνοπτικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἀόριστος καὶ ὁ συνοπτικός μέλλοντας (σὲ μερικὰς περιστάσεις καὶ ὁ ἐνεστώτας).

Οἱ **συντελεσμένοι χρόνοι** φανερώνουν τὸ ἀποτελειωμένο, τὸ συντελεσμένο. Συντελεσμένοι χρόνοι εἶναι ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

840. Πίνακας συσχετικῶν χρόνων τῆς ὁριστικῆς

(ὡς πρὸς τὴ χρονικὴ τους βαθμίδα καὶ τὸν τρόπο πού παρουσιάζουν τὸ σημαίνοντο).

Οἱ χρόνοι ὡς πρὸς τὸν τρόπο τους	Χρόνοι παροντικοὶ	Χρόνοι περασμένοι	Χρόνοι μέλλοντικοὶ
Ἐξακολουθητικοὶ	Ἐνεστώτας γράφω	Παρατατικός ἔγραφα	Ἐξακολουθ. μέλλοντας θὰ γράφω
Συνοπτικοὶ	—	Ἀόριστος ἔγραψα	Συνοπτικός μέλλοντας θὰ γράψω
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος ἔχω γράψει	Ὑπερσυντέλικος εἶχα γράψει	Συντελεσμ. μέλλοντας θὰ ἔχω γράψει

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στις άλλες ἐγκλίσεις

841. Ἐξω ἀπὸ τὴν ὁριστικὴν οἱ άλλες ἐγκλίσεις δὲν ἔχουν καθὼς αὕτῃ ὅλους τοὺς χρόνους, καὶ δὲν ὀρίζουν, καθὼς γίνεται μὲ

τὴν ὀριστική, τὸ χρόνον ποὺ γίνεται κάτι παρὰ μόνο, συνήθως, τὸν τρόπο του: ὁ ἐνεστώτας ἐκφράζει τὸ ἐξακολουθητικό, ὁ ἀόριστος τὸ συνοπτικό, ὁ παρακείμενος τὸ συντελεσμένο. Ἔτσι λ.χ. οἱ τύποι τῶν χρόνων τῆς προσταχτικῆς: *φέρε μιν* (κάθε μέρα) *μὴ δὰ γάλα* — *φέρε μιν ἀπὸ τὸ τραπέζι τὸ ποτήρι* — *ἔχε τὸ φερόμενον ὡς αὐριο*.

842. Ὅσο γιὰ τὸ χρόνο ποὺ φανερώνουν, οἱ ρηματικοὶ χρόνοι παίρνουν συνήθως τὴ σημασία τους ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ λόγου. Ἔτσι λ.χ. ἡ ὑποταχτική *νὰ γράψω*, στὴ φράση: *θέλω νὰ γράψω ἀναφέρεται* στὸ μέλλον, ἐνῶ στὴ φράση τοῦ ὑποσχέθηκα *νὰ γράψω*, *παρὰ λίγο νὰ γράψω* τὸ ἀντίθετο μπορεῖ ν' ἀναφέρεται πιά καὶ στὰ περασμένα.

Ὁ σχηματισμὸς τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς

843. Ἡ ὑποταχτική ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο, ἀλλὰ μόνο στὸν ἀόριστο, ἐνεργητικό καὶ παθητικό, ἔχει τύπους ξεχωριστοὺς ἀπὸ τὴν ὀριστική (*νὰ γράψης* - *νὰ γραφτῆς*). Στούς ἄλλους χρόνους παρουσιάζει μόνο μερικὲς ὀρθογραφικὰς διαφορὰς ἀπὸ αὐτή: *γράφει* — *νὰ γράφη*, *γράφονται* — *νὰ γράφονται*, *ἔχει γράψει* — *νὰ ἔχη γράψει*.

844. Ἡ ὑποταχτική σχηματίζεται κανονικὰ παίρνοντας ἓνα ἀπὸ τὰ μόρια ἢ τοὺς συνδέσμους *νὰ* (ἄς), *γὰρ* *νὰ* ἢ ἄλλους συνδέσμους (στὸν ἀόριστο καὶ τὸ ἄμα, ἀφοῦ, ἴσως, μόλις, μήπως, ὅποτε, ὅποιος, ὅπου, ὅτι, πρίν, προτοῦ, ὥσπου, ὥσπου), κάποτε ὁμως βρίσκεται καὶ μόνη τῆς: *νὰ μοῦ γράψης*. Ἐρῆς δὲν ἔρῃς, ἐγὼ θὰ ξεκινήσω· *πηγαίνω με*.

845. Ἡ προσταχτική ἔχει ἐνεστώτα (*γράφε*), ἀόριστο (*γράψε*) καὶ πολὺ σπάνια παρακείμενο (*ἔχε γραμμένο*). Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχει ἡ προσταχτικὴ σπανιότερα ξεχωριστοὺς, μονολεχτικούς τύπους.

Οἱ τύποι ποὺ λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὴν ὑποταχτική, ποὺ παίρνει τότε τὸ μόριο *ἄς* (ἢ *νά*): *νὰ γράφη*, *ἄς γράφεται*, *νὰ εἶναι γραμμένο*. Ἡ ὑποταχτικὴ μὲ τὸ *ἄς* (*νά*) μπορεῖ νὰ μπῇ καὶ στὴ θέση τῶν μονολεχτικῶν τύπων τῆς προσταχτικῆς: *νὰ γράψης* (*γράφε*), *νὰ καθίσης* *καλὰ* (*κάθου καλά*).

846. Ἡ προσταχτικὴ ἔχει μόνο δύο πρόσωπα, τὸ β' καὶ τὸ γ'. Τὸ γ' πρόσωπο δὲν ἔχει ξεχωριστὸ τύπο καὶ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ὑποταχτική: *ἄς γράφη* ἢ *νά γράφη*.

Κάποτε σχηματίζεται καὶ πρῶτο πληθυντικὸ πρόσωπο : *ἄς πᾶμε νὰ φύγωμε, ἄς κοιμηθοῦμε.*

Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν μονολεχτικὰ τὸ α' πληθυντικὸ πρόσωπο τῆς ἐνεργητικῆς προσταχτικῆς : *πᾶμε, φεύγωμε.*

Συνταχτικὲς ἐγκλίσεις

847. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀριστικὴν, τὴν ὑποταχτικὴν καὶ τὴν προσταχτικὴν ὑπάρχουν καὶ ἄλλες προσωπικὲς ἐγκλίσεις, πού δὲν ἔχουν ὅμως καὶ ξεχωριστοὺς γραμματικοὺς τύπους. Ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὸ νόημα ποὺ παίρνουν στὴ σύνταξη τοῦ λόγου καὶ μποροῦν νὰ ὀνομαστοῦν *συνταχτικὲς ἐγκλίσεις*. Συνταχτικὲς ἐγκλίσεις εἶναι :

α) Ἡ *δυνητικὴ*, ποὺ παριστάνει τὸ *δυνατό*. Σχηματίζεται μὲ τὸ (δυνητικὸ) μόριο *θὰ* καὶ ὀριστικὴ παρατατικοῦ ἢ καὶ ὑπερσυντέλικου : *θὰ μᾶς χαιρετοῦσε, θὰ μᾶς εἶχε χαιρετήσῃ.*

β) Ἡ *πιθανολογικὴ*, ποὺ παριστάνει τὸ *πιθανό*. Σχηματίζεται μὲ τὸ (πιθανολογικὸ) μόριο *θὰ* καὶ ὀριστικὴ (ὅλων τῶν χρόνων, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ μέλλοντα) : *τί κάνει ;—θὰ διαβάξῃ, ἐκείνη τῇ στιγμῇ θὰ διάβαζε, θὰ εἶχε φύγει.*

γ) Ἡ *εὐχετικὴ*, ποὺ ἐκφράζει *εὐχή*. Σχηματίζεται μ' ἓνα ἀπὸ τὰ εὐχետικὰ ἐπιφωνήματα *μακάρι, ἄμποτε, εἴθε* καὶ μὲ ὑποταχτικὴν, ἢ μὲ ὀριστικὴν παρατατικοῦ, ὁριστοῦ ἢ ὑπερσυντέλικου, ἢ μὲ τὸ σύνδεσμο *νὰ* ἢ τὸ *ἄς* καὶ ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τύπους : *μακάρι νὰ φανῇ, μακάρι νὰ ἐρχόταν, μακάρι νὰ ἔφυνγε, ἄμποτε νὰ εἶχε ἔρθῃ, στερνὴ μου γνώση νὰ σ' εἶχα πρῶτα.*

Ἀριθμοὶ

848. Ἀριθμὸς τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος τοῦ ρήματος ποὺ φανερώνει ἂν τὸ ὑποκείμενό του εἶναι ἓνα ἢ περισσότερα πρόσωπα ἢ πράγματα.

Ὅταν λέμε *τρέχω, τρέχεις* πρόκειται κάθε φορὰ γιὰ ἓνα πρόσωπο. Ὅταν λέμε *τρέχομε, τρέχετε* πρόκειται κάθε φορὰ γιὰ πολλὰ πρόσωπα.

849. Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι στὸ ρῆμα, ὅπως καὶ στ' ὄνομα, δύο : ὁ *ἐνικός* καὶ ὁ *πληθυντικός* (475).

Τὸ ἀπαρέμφατο καθὼς καὶ ἡ ἐνεργητικὴ μετοχὴ δὲ φανερώνουν τὸν ἀριθμὸ : (*ἔχει, ἔχουν*) *τρέξει, τρέχοντας.*

Πρόσωπα

850. Πρόσωπο τοῦ ρήματος λέγεται ὁ τύπος τοῦ ρήματος ποὺ φανερώνει τίνος προσώπου εἶναι τὸ ὑποκείμενό του.

Τὸ ὑποκείμενο τοῦ ρήματος μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ πρόσωπο ἢ τὰ πρόσωπα πού μιλοῦν : *τραγουδῶ, τραγουδοῦμε*. Τότε τὸ ρῆμα εἶναι στὸ **πρῶτο πρόσωπο** ἢ εἶναι τοῦ **πρώτου προσώπου**.

Τὸ ὑποκείμενο τοῦ ρήματος μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ πρόσωπο ἢ τὰ πρόσωπα πού τούς μιλοῦμε : *τραγουδεῖς, τραγουδεῖτε*. Τότε τὸ ρῆμα εἶναι στὸ **δεύτερο πρόσωπο** ἢ εἶναι τοῦ **δεύτερου προσώπου**.

Τὸ ὑποκείμενο τοῦ ρήματος μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ πρόσωπο ἢ τὰ πρόσωπα (ἢ τὰ πράγματα ἢ οἱ ἰδέες) γιὰ τὸ ὁποῖο ἢ γιὰ τὰ ὁποῖα μιλοῦμε : *τραγουδεῖ, τραγουδοῦν, σωριάστηκαν*. Τότε τὸ ρῆμα εἶναι στὸ **τρίτο πρόσωπο** ἢ εἶναι τοῦ **τρίτου προσώπου**.

851. Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα αὐτά, τὸ πρόσωπο καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ ρήματος φανερώνονται μὲ ξεχωριστὲς **καταλήξεις**, πὺν προσθέτονται στὸ θέμα τοῦ ρήματος (858).

852. Μὲ τίς καταλήξεις ἐκφράζει τὸ ρῆμα τὰ τρία πρόσωπα. Ἡ προσταχτική δὲν ἔχει πρῶτο καὶ (μὲ δικό του τύπο) τρίτο πρόσωπο (846). Οἱ δύο ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις, τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἡ μετοχή, δὲν ἐκφράζουν πρόσωπα.

853. Μεταχειριζόμαστε ἀπὸ εὐγένεια τὸν πληθυντικὸ τοῦ β' προσώπου καὶ ὅταν ἀποτεινόμαστε σ' ἓνα μόνο πρόσωπο, σεβαστό, ἀνώτερο στὴν ἡλικία ἢ στὴν κοινωνικὴ ἱεραρχία, ξένο ἢ ὅπως καὶ νὰ εἶναι ὄχι οἰκεῖο. Ὁ πληθυντικὸς αὐτοῦ τοῦ β' προσώπου λέγεται *πληθυντικὸς τῆς εὐγένειας* : *ὅπως ἀγαπᾶτε, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ πῆτε*.

Στὸν πληθυντικὸ μπαίνει τότε ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία, ὄχι ὁμως καὶ τὸ *κύριε, κυρία*, πὺν μένουν στὸν ἐνικό : *ἐλπίζω πὼς ἐσεῖς δὲ θ' ἀργήσετε, κύριε*. Τὸ ἐπίθετο καὶ ἡ μετοχὴ μένουν στὸν ἐνικό : *ἐσεῖς πὺν τὸ προτείνετε εἰστε ὁ πιδ κατὰλληλος νὰ τὸ κάμετε*.

854. Στὴ θέση τοῦ ἐνικοῦ μεταχειριζόμαστε σὲ μερικὲς περιστάσεις καὶ γιὰ τὸ πρῶτο πρόσωπο τὸν πληθυντικόν. Αὐτὸ γίνεται : α) Ἀπὸ διακριτικότητι, ὅταν θέλωμε νὰ μιλήσωμε πιδ ἀόριστα γιὰ τὸν ἑαυτό μας : *μποροῦμε νὰ σᾶς ἐνοχλήσωμε μιὰ στιγμῇ ; θὰ μᾶς γράφης καμιά φορὰ ;* — β) Ἀπὸ μετριοφροσύνη. Αὐτὸ γίνεται ἀπὸ συγγραφεῖς : *στὸ βιβλίο μας αὐτὸ προσπαθήσαμε νὰ δειξώμε* κτλ. Ἀλλὰ εἶναι περιττό· πολὺ πιδ ἀπλὸ νὰ μιλήσῃ κανεῖς στὸν ἐνικό. Ἄν ὁμως χρησιμοποιοῦνται ὁ πληθυντικὸς πρέπει νὰ διατηρηθῇ ὡς τὸ τέλος, καὶ σ' ἀκόλουθα ρήματα, καὶ ὄχι νὰ συναλλάσσεται μὲ τὸν ἐνικό, καθὼς γίνεται συχνά.

Τὸ α' πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ ἀντὶς τὸ α' τοῦ ἐνικοῦ τὸ μεταχειρίζον-

ται και πρόσωπα με μεγάλα αξιώματα («πληθυντικός της μεγαλοπρέπειας»). Στὸν πληθυντικὸ μπαίνει τότε καὶ ἡ ἀντωνυμία καὶ τὸ ἐπίθετο: *Μὰ ἐλπίζουμε νὰ κατορθώσουμε γιὰ ὅλα νὰ μιλήσουμε μετὴ σειρά, πάντα μετὸ κέφι μας, καὶ διασκεδάζοντας, ἐμεῖς πρωτοί, μετὸν ἴδιο τὸν ἐαυτὸ μας* (Παλαμᾶς).

855. Κάποτε γίνεται ἀλλαγὴ προσώπου, καὶ λέγεται τὸ α' πληθυντικὸ στὴ θέσῃ τοῦ β' ἐνικοῦ, ἀπὸ συμπάθεια ἢ ἀπὸ λεπτότητα καὶ γιὰ νὰ μετριάσῃ ἐκεῖνο ποὺ ἀποδίνεται μετὸ ρῆμα σ' ἐκεῖνον ποὺ τοῦ μιλοῦμε: *λοιπόν, πότε φεύγουμε; τὸ μάθαμε τὸ μάθημά μας; μᾶς μάλωσαν πάλι; τὸ πήραμε τὸ ἀριστα πάλι!, καὶ τί, θ' ἀφήσωμε νὰ μᾶς γελᾷ ὁ κόσμος;*

Συνακόλουθα

856. Ἡ διάθεσις καὶ ἡ φωνή, ἡ ἔγκλισις, ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στοὺς τύπους ποὺ σχηματίζει ἓνα ρῆμα καὶ λέγονται **συνακόλουθα τοῦ ρήματος**.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

857. Στὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων ξεχωρίζουμε διάφορα στοιχεῖα. Αὐτὰ εἶναι ἡ **κατάληξις**, τὸ **θέμα** καὶ ὁ **χαρακτήρας**, ἡ **αὐξηση** καὶ τὰ **βοηθητικὰ ρήματα**.

Σὲ κάθε τύπο ρήματος ξεχωρίζουμε, ὅπως καὶ στοὺς ὀνοματικούς τύπους (473), **θέμα** καὶ **κατάληξις**: *δέν-ω, δέν-εις, δέν-ουν, δέν-αμε*.

Κατάληξις

858. **Κατάληξις** εἶναι τὸ τέλος τοῦ ρήματος ποὺ ἀλλάζει, γιὰ νὰ ἐκφραστῇ ἡ διάθεσις, ἡ ἔγκλισις, ὁ χρόνος, τὸ πρόσωπο καὶ ὁ ἀριθμὸς.

Ἔτσι ὑπάρχουν ξεχωριστὲς καταλήξεις γιὰ τὴν ἐνεργητικὴ καὶ γιὰ τὴν παθητικὴ φωνή (λ.χ. -ω, -εις, -ει κτλ., παθητ. -ομαι, -εσαι, -εται κτλ.) καὶ πάλι διαφορετικὲς γιὰ τὸν ἐνεστώτα καὶ γιὰ τοὺς περασμένους χρόνους, παρατατικὸ καὶ ἀόριστο (λ.χ. -α, -ες, -ε κτλ., παθητ. -όμουν, -όσουν, -όταν κτλ.). Ἡ ὑποταχτικὴ παρουσιάζει μερικὲς διαφορὰς.

Ἡ προσταχτικὴ ἔχει καταλήξεις δικῆς της: -ε (-α), -ετε (-ατε)

για τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ -ου, -ῆτε γιὰ τὴν παθητικὴ φωνή.

859. Στους συντελεσμένους χρόνους τὸ πρόσωπο καὶ ὁ ἀριθμὸς ἐκφράζονται μὲ τὸ βοηθητικὸ ρῆμα: *ἔχω γράφει, ἔχετε γράφει, ἔχω γραφῆ, ἦ* (στὸ β' τύπο τῆς παθητικῆς φωνῆς) καὶ μὲ τὴν παθητικὴ μετοχή: *εἶμαι δεμένος, εἴστε δεμένοι.*

Θέματα

860. Κάθε ρῆμα ἔχει γιὰ κάθε φωνὴ **δύο θέματα**, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται οἱ διάφοροι χρόνοι του. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ *ἐνεστωικὸ* καὶ τὸ *ἀοριστικὸ*.

861. Ἀπὸ τὸ **ἐνεστωικὸ θέμα** σχηματίζονται οἱ ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλ. οἱ τύποι γιὰ τὸν ἐνεστώτα, τὸν παρατατικὸ καὶ τὸν ἐξακολουθητικὸ μέλλοντα:

δέν - ω, θὰ δέν - ης, νὰ δέν - ης, δέν - ε, δέν - οντας

φεύγ - ω, φεύγ - αμε, φεύγ - α, φεύγ - οντας

δέν - ομαι, δέν - όμουν, θὰ δέν - ωμαι, δέν - ου.

Ἀπὸ τὸ **θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ συνοπτικοὶ χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή οἱ τύποι γιὰ τὸν ἀόριστο καὶ τὸ συνοπτικὸ μέλλοντα, καθὼς καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς (¹):

ἔδεσ - α, θὰ δέσ - ω, νὰ δέσ - ω, δέσ - ε, δέσ - ει

ἔφυγ - α, θὰ φύγ - ω, νὰ φύγ - ωμε, φύγ - ε, φύγ - ει.

Ἔτσι σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου ὅλοι οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στὸ ἄκλιτό τους μέρος: *εἴχαμε δέσ - ει, θὰ ἔχετε φύγ - ει.*

Ἀπὸ τὸ **θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ συνοπτικοὶ χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ β' ἐν. πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἀορίστου), τὸ παθητικὸ ἀπαρέμφατο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στὸ ἄκλιτό τους μέρος:

δέθ - ηκα, θὰ δεθ - ῶ, νὰ δεθ - ῆτε, δεθ - ῆτε, ἔχουν δεθ - ῆ.

862. Διασάφηση.— Δὲν πρέπει νὰ παραπλανηθῇ κανεὶς ἀπὸ τὶς ὀνομασίες *ἐνεστωικὸ* καὶ *ἀοριστικὸ θέμα* καὶ νὰ φανταστῇ πὼς οἱ χρόνοι ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ θέματα ἔχουν πραγματικὰ τὴ σημασίαν ἐνεστώτα καὶ

1. Ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σχηματίζεται καὶ τὸ β' ἐν. πρόσωπο τῆς παθητικῆς προσταχτικῆς τοῦ ἀορίστου: *δέσ-ου, κρύψ-ου.*

ἀορίστου. Καθὼς τονίστηκε ἡδη παραπάνω (838), τὰ δύο θέματα, τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ ἀορίστου, ἄσχετα μὲ τὸ χρόνο πού δηλώνουν οἱ χρόνοι αὐτοὶ στὴν ὀριστική, δείχνουν τὸν ὀρισμένο διαφορετικὸ τρόπο πού τοποθετοῦμε τὴν πράξη μέσα στὸ χρόνο. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ οἱ χρόνοι πού σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα παριστάνουν συνήθως μιὰ πράξη ἢ κατάσταση στὴ διάρκειά της : *τὴν εἶδα πού ἐπλενε τὰ πιάτα, πλένει κάθε δεκαπέντε*· ἐνῶ οἱ χρόνοι πού σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἀοριστικὸ θέμα τὴν παριστάνουν παρμένη συνοπτικά : *νά τὰ πλύνῃς ὅλα.* — *Ὅποιος πεθάνῃ σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει* (Σολωμός).

863. Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται *ἐνεστωτικὸς ἢ ἀοριστικὸς χαρακτήρας*.

864. Τὸ φωνῆεν (ἢ τὸ δίψηφο) πού βρίσκεται στὴ συλλαβὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν λέγεται *θεματικὸ φωνῆεν*.

Ἔτσι τοῦ γράφω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ *φ* καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ *α'* τοῦ *λείπω* ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ *π* καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ *ει* τοῦ *φεύγω* — *ἔφυγα*, χαρακτήρας εἶναι τὸ *γ* καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ *ευ* γιὰ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα καὶ τὸ *υ* γιὰ τὸ ἀοριστικὸ.

Αύξηση

865. Ὅσα ῥήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο παίρνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς, ἓνα *ε-*.

Τὸ *ε-* αὐτὸ λέγεται *αύξηση* καὶ οἱ ρηματικοὶ τύποι πού τὸ παίρνουν λέγονται *αὐξημένοι τύποι*.

Ἡ αύξηση αὐτὴ ἄλλοτε μένει καὶ ἄλλοτε παραλείπεται.

866. Ἡ αύξηση μένει πάντοτε ὅταν τονίζεται : *ἔγραψα*.

Αὐτὸ γίνεται στοὺς τρισύλλαβους τύπους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, α) στὸν παρατατικὸ καὶ τὸν ἀόριστο τῶν δισύλλαβων ρημάτων τῆς πρώτης συζυγίας : *ἔγραφα, ἔγραφες, ἔγραφε, ἔγραφαν*· *ἔγραψα, ἔγραφες, ἔγραψε, ἔγραψαν*, καὶ β) στὸν ἐνικὸ τοῦ ἀορίστου τῶν μονοσύλλαβων ρημάτων τῆς β' συζυγίας : *ἔζησα, ἔζησες, ἔζησε, ἔζησαν*· *ἔσπασα, ἔσπασες, ἔσπασε, ἔσπασαν*.

867. Οἱ λοιποὶ ρηματικοὶ τύποι τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀορίστου τῆς ὀριστικῆς, πού ἔχουν τὸ *ε-* ἄτονο, σχηματίζονται συνήθως χωρὶς αύξηση, προπάντων ὅταν εἶναι πολυσύλλαβοι :

γράφαμε, γράφατε, (γράφαντε)· *γράψαμε, γράψατε, (γράψαντε)* — *ζοῦσα, ζοῦσες, ζούσαμε, ζήσαμε, ζήσατε* κτλ. — *μαλώσαμε, μοιάσαμε, χαιρετοῦσα, χαιρετιστήκαμε, στενοχωριόμουν, ξεμερωθήκαμε, προσέξαμε, διορθώθηκε, συμβουλευτήκαμε, διοικηθήκατε, ξανάγραψε*.

868. Ἡ ἄτονη συλλαβικὴ αύξηση φυλάγεται σὲ

μερικὲς περιστάσεις, ἰδίως ὅταν θέλωμε ν' ἀποφύγωμε κάποια ἀσάφεια ἢ γιὰ λόγους εὐφωνίας καὶ ρυθμοῦ, καθὼς λ. χ. ὅταν τὸ ρῆμα ἀρχίζῃ ἀπὸ σύμφωνο, τὸ ἴδιο ἢ συγγενικὸ μὲ σύμφωνο ποὺ βρίσκεται ἐν τῇ τελευταίᾳ συλλαβῇ τῆς προηγουμένης λέξης :

τοὺς ἐστρώσαμε ἀντὶ τοὺς στρώσαμε (ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀκουσθῇ : τοῦ στρώσαμε), σὰν ἐσυντροφέψαμε ἀντὶ σὰ συντροφέψαμε (ποὺ θὰ μπορούσε νὰ νομισθῇ : σὰς συντροφέψαμε) (¹) — δὲν ἐδίδαχτήκαμε ἀντὶ δὲ διδαχτήκαμε (ἔτσι καὶ μὲ τὰ ρήματα δειλιάζω, δέχομαι, δίνω, θέλω, θησανυρίζω κτλ.).

Αὐτὸ γίνεται καὶ ἐν τῇ ζωντανῇ γλώσσᾳ, περισσότερο ὅμως ἐν τῇ γραπτῇ καὶ ἰδίως ἐν τῷ ποιητικῷ λόγῳ (²).

869. Μερικὰ ρήματα ἀντὶ ε- παίρνουν *αὔξηση η-*. Τέτοια εἶναι : *πίνω* (*ἔπινα*)—*ἔπια*, *βρίσκω* (*ἔβρισκα*)—*ἔβρα*.

870. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουσιν ἀπὸ φωνῆεν (ἢ δίψηφο), τὸ φυλάγουν σὲ ὅλους τοὺς χρόνους :

ἀνάβω, ἀναβα, ἀναπα, ἀνάφτηκε

ἐτοιμάζω, ἐτοίμαζα, ἐτοίμασα, ἐτοιμαζόμουν, ἐτοιμάσθηκα

ὀρίζω, ὀρίζα, ὀρισα, ὀριζόταν, ὀρίσθηκε (³)

αἰχμαλωτίζω, αἰχμαλώτιζα, αἰχμαλώτισα, αἰχμαλωτιζόμουν, αἰχμαλωτίσθηκα

εὐχαριστῶ, εὐχαριστοῦσα, εὐχαρίστησα, εὐχαριστιόμουν, εὐχαριστήθηκα.

1. Ἡ ἀσάφεια καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ τὴν ἀποφύγωμε παρουσιάζεται ὅταν διαβάσωμε περισσότερο παρὰ ὅταν μιλοῦμε. Μᾶς βοηθεῖ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ὁ τόνος τῆς φωνῆς καὶ τὸ χωρίσμα τῶν λέξεων ποὺ κάνομε, ἂν χρειασθῇ.

2. Κανονικὰ μεταχειρίσθησαν τὴν αἰτονὴν συλλαβικὴ αὔξηση μερικοὶ Ἑφτανησιῶτες συγγραφεῖς : δὲν ἐμποροῦσαν (Θεοτόκης), οἱ γυναῖκες τῆς γειτονιάς ἐχτυπιόνταν κι ἐσυρμαδοῦσαν τὰ μαλλιά τους, ἔκλαιγαν κι ἐφώναζαν κι ἐκείνης (Θεοτόκης).

3. Ἡ ὀρθογράφηση μὲ ω τῶν περασμένων χρόνων τῆς ὀριστικῆς, ἐφαρμοσμένη καὶ σὲ ρήματα σύνθετα μὲ προθέσεις ἢ σὲ παράγωγα ἀπὸ λέξεις σύνθετες μὲ αὐτά, θὰ εἶχε γιὰ ἀποτέλεσμα νὰ ὀρθογραφοῦνται μὲ ω καὶ ρήματα καθὼς : *ἐξορκίζω, (ἐ)ξομολογῶ, ἐνοχλῶ· διοχετεύω, μεταχετεύω, (ἐ)ξοφλῶ, ξοδεύω, προοδεύω, συνοδεύω· ἐφοδιάζω, ἀνεφοδιάζω, σοδιάζω, συνομιλῶ, ἐξοστρακίζω, συνοψίζω, ἐξονυχίζω, ἐπιορκῶ, συνοφρυώνομαι, ὑποπτεύομαι* κτλ. Τέτοιες ὅμως γραφεῖς δὲ θὰ μπορούσαν νὰ ἐξασφαλιστοῦν μὲ κανόνα γενικὸ παρὰ μὲ ἀπαρίθμηση ὅλων τῶν σχετικῶν τύπων.

Ἐξαιροῦνται: ἔχω-εἶχα, ἔρχομαι (ἐρχόμουν)—ἦρθα, εἶμαι—ἤμουν.

871.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Η ΑΥΞΗΣΗ

1. *Γράφονται με η* τὸ ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμουν, ἦξερα, ἦθελα.

2. *Γράφονται με ει* τὸ εἶδα, εἶπα, εἶχα (').

3. Ἐπειτα ἀπὸ λέξη πὺν τελειώνει σὲ (ε) ἡ ἄτονη αὐξηση παραλείπεται: με δείξατε, σὲ βλέπαμε, καὶ τραγούδησε, οὔτε θέλαμε.

Ἡ τονισμένη συλλαβικὴ αὐξηση χάνεται στὴν ἀφαίρεση τῆς συμποροφῶς: τό 'δειξε (164).

4. Ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι ὁ σύνδεσμος καί, γράφεται αὐτὸς ὁλόκληρος, καὶ τὸ ρῆμα πὺν ἀκολουθεῖ γράφεται χωρὶς τὴν ἄτονη αὐξηση: καὶ γράφαμε, ὄχι κι ἐγράφαμε.

872. Ἐσωτερικὴ αὐξηση.—Μερικὰ σύνθετα ρήματα με πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα, καθὼς πολὺ, πάρα, καλὰ, κακά, κουτσὰ κτλ., δὲν παίρνουν τὴν τονισμένη αὐξηση παρὰ στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Ἡ αὐξηση αὐτὴ λέγεται *ἐσωτερικὴ αὐξηση*:

δὲν πολυέγραφε, δὲν τὸν πολυβλέπα (ἀλλὰ δὲν πολυβλέπονταν), παραῆπτε, κουτσοῆπιαμε, δὲν τὸ παραῆθελε, (ἀλλὰ καὶ συναιρεμένα: παράπιες, παράφαγε, παράθελε) — δὲν τοῦ καλοῆρθε κτλ.

873. Ἀρχαϊκὴ ἐσωτερικὴ αὐξηση.—Ἐσωτερικὴ αὐξηση παίρνουν ἄνωμαλα καὶ μερικοὶ περασμένοι τύποι λόγιων ρημάτων, σὺ ν θ ε τ ω ν με π ρ ὀ θ ε σ η (νέα ἢ ἀρχαία), πὺν ἀκολουθοῦν τὸν ἀρχαῖο σχηματισμό. Ἡ αὐξηση αὐτὴ λέγεται *ἀρχαϊκὴ ἐσωτερικὴ αὐξηση*.

Τὰ πῶ συνηθισμένα ἀπὸ τὰ ρήματα πὺν παίρνουν τὴν ἀρχαϊκὴ ἐσωτερικὴ αὐξηση εἶναι: ἐγκρίνω - ἐνέκρινα, ἐκφράζω - ἐξέφραξα, ἐνδιαφέρω - ἐνδιέφερα, ἐμπνέω - ἐνέπνεα, συμβαίνει - συνέβηκε. Στούς περασμένους χρόνους τοῦ ρήματος ὑπάρχω τρέπεται τὸ α σὲ η: ὑπῆρχα, ὑπῆρξα.

Ἡ ἐσωτερικὴ αὐξηση παρουσιάζεται στοὺς ἀρχαίκοις αὐτοὺς σχηματισμοὺς μόνο στὰ τρία πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ (ἢ καὶ στὸ τρίτο πληθυντικὸ) τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, ὅπου εἶναι τονισμένη. Σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους τύπους δὲν ὑπάρχει: ἐξέφραξα, ἐξέφρασε, (ἐξέφραξαν), ἀλλὰ ἐκφράξαμε, ἐκφράζαμε, ἐκφράζονταν, ἐκφράστηκε κτλ.

874. Ἱστορικὴ παρατήρηση.—Γιὰ τὸ γλωσσικὸ αἰσθημα ἡ αὐξηση (ἐκτός ἀπὸ τὴν τονισμένη αὐξηση τῆς ἀρχῆς) δὲν εἶναι πιά σήμερα, καθὼς στὴν ἀρ-

1. Στὰ ρήματα πὺν ἀρχίζουν ἀπὸ ρ οἱ αὐξημένοι τύποι τῶν περασμένων χρόνων δὲ διπλασιάζουν τὸ ρ, ὅπως γινόταν στὴν ἀρχαία γλῶσσα: ἐριχνα, ἐραψε, ἐροκάνισε, ἐρμωτομήθηκε.

χαία ἀττική γλώσσα, ἀπαραίτητο στοιχείο γιὰ νὰ δηλωθῇ ὁ περασμένος χρόνος. Ἀπεναντίας, ἀποζητοῦμε τὸ ἴδιο χρονικὸ θέμα σὲ ὅλες τὶς ἐγκλίσεις τοῦ ἴδιου χρόνου.

Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ μερικοὶ ὁριστικοὶ τύποι, ποὺ ἐπικράτησαν στὴν ὀριστικὴ μὲ τὴν αὔξησιν ἐνῶ αὐτὴ εἶχε γενικὰ ἀτονήσει, μετὰδωσαν τὸ νέο τους αὐτὸ θέμα σὲ ὅλες τὶς ἐγκλίσεις τοῦ ὁρίστου, ἐπιβάλλοντας μάλιστα τὴν ἰδιαρίζα στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα. Ἔτσι λέμε ὡς σήμερα:

ἀνέβηκα - ἀνεβήκαμε — θ' ἀνέβω - ἀνέβα - ἀνεβαίνω (ἀντὶ ἀρχ. ἀναβαίνω), ἀκόμη καὶ ἀνέβασμα, ἀνεβασιά κτλ.

κατέβηκα - κατεβήκαμε — θὰ κατέβω - κατέβα - κατεβαίνω (ἀντὶ ἀρχ. καταβαίνω), ἀκόμη καὶ κατέβασμα - κατεβασιά, κατεβατὸ κτλ.

πέθανε - πέθαναν — θὰ πεθάνῃ - πεθαίνει (ἀντὶ ἀρχ. ἀποθνήσκει)

πέτυχα - πέτυχame — θὰ πετύχω - πέτυχε - πετυχαίνω (ἀντὶ ἀρχ. ἐπιτυγχάνω)

συνέφερε — θὰ συνεφέρῃ, συνεφέρων (ἀντὶ ἀρχ. συμφέρω).

Τέτοια παραδείγματα παρουσιάζονται πολὺ ἀφθονώτερα σὲ πολλὰ ἰδιώματα τῆς νησιώτικης Ἰαν. καὶ ΝΑ Ἑλλάδας, ὅπου λένε λ.χ. καὶ ἀντρεχιάζω - ἀντρεχίασμα, ἀνσταίνω κτλ. (1)

Βοηθητικὰ στοιχεῖα σχηματισμοῦ

875. Γιὰ νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων *χρησιμεύουν* :

α) τὸ μελλοντικὸ μόριο *θὰ* γιὰ τὸ μέλλοντα,

β) τὰ βοηθητικὰ ρήματα *ἔχω* καὶ *εἶμαι* γιὰ τοὺς συντελεσμένους χρόνους (826).

Γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς ὑποταχτικῆς μὲ τὸ *νά*, ἄς, γιὰ νὰ βλ. 844.

1. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο σήμερα πολλοί, ἀκόμη καὶ γραμματισμένοι, κάνουν τὸ λάθος καὶ μεταφέρουν τὴν ἀρχαϊκὴ αὔξησιν τῆς ὀριστικῆς στὴν προσταχτικὴ τοῦ ὁρίστου καὶ ἄλλου, καὶ λένε λ.χ. *προσέταξέ τον, διέταξέ τον, ἐπανάλαβέ το, ὑπέγραψε, διέγραψέ το, ἀνέφερε μου, ἐπέστρεψέ το, παρήγγειλέ του* κτλ. Τὰ συχνὰ αὐτὰ «λάθη» δείχνουν πόσο ξένη μᾶς εἶναι σήμερα ἡ ἑσωτερικὴ αὐτὴ αὔξησιν, ὅσο καὶ ἂν οἱ τύποι μὲ τὴν αὔξησιν μᾶς φαίνονται σὲ μερικὰ παραδείγματα ἀναντικατάστατοι.

Σὲ παλιότερα χρόνια, πρὶν ἀκόμη διαμορφωθῇ ἡ καθαρεύουσα, οἱ τύποι τῶν ρημάτων, ποὺ σήμερα παίρνουν ἀνώμαλα ἑσωτερικὴ αὔξησιν, γράφονταν χωρὶς αὐτὴ σὲ κείμενα ἀπλὰ γραμμένα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὁπαδοὺς τῆς ἀρχαϊκῆς γλώσσας. Ἔτσι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σολωμό, ποὺ ἔγραψε *τοῦτον ἐμπνευσ, ὄντας νέος, μιὰ θεὰ μελωδική*, ὁ Τερτσέτης *ἔχει γράψει: δούμβαλον, ἀπόβαλαν κ.ἄ., ὁ Κούμας: ἐσύνθεσα*, ὁ Α. Βλάχος (σὲ ποίημα): *ὑπόφερα* κτλ.

Σχηματισμός βοηθητικῶν ρημάτων

876. Τὸ ρῆμα *ἔχω* συνηθίζεται μόνο στοὺς παρακάτω τύπους :

Μονολεχτικοὶ χρόνοι				
Ἑνεστώτας				Παρατατικός
Ὁριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Μετοχή	
<i>ἔχω</i> <i>ἔχεις</i> <i>ἔχει</i> <i>ἔχομε, ἔχουμε</i> <i>ἔχετε</i> <i>ἔχουν</i>	<i>ἔχω</i> <i>ἔχης</i> <i>ἔχη</i> <i>ἔχομε, ἔχουμε</i> <i>ἔχετε</i> <i>ἔχουν</i>	<i>ἔχε</i> <i>ἔχετε</i>	 <i>ἔχοντας</i>	<i>εἶχα</i> <i>εἶχες</i> <i>εἶχε</i> <i>εἶχαμε</i> <i>εἶχατε</i> <i>εἶχαν</i>
Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας : <i>θα ἔχω</i>				

Γιὰ μερικοὺς δεύτερου τύπου τοῦ *ἔχω* πρβ. 882.

877. Τὸ ρῆμα *εἶμαι* συνηθίζεται μόνο στοὺς παρακάτω τύπους :

Μονολεχτικοὶ χρόνοι		
Ἑνεστώτας		Παρατατικός
Ὁριστική καὶ Ὑποταχτική	Μετοχή	
<i>εἶμαι</i> <i>εἶσαι</i> <i>εἶναι</i> <i>εἶμαστε</i> <i>εἴστε</i> <i>εἶναι</i>	 <i>(ὄντας)</i>	<i>ἦμουν</i> <i>ἦσουν</i> <i>ἦταν</i> <i>ἦμαστε</i> <i>ἦσατε</i> <i>ἦταν</i>
Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας : <i>θα εἶμαι</i>		

Γιὰ μερικοὺς δεύτερου τύπου τοῦ *εἶμαι* πρβ. 882, 883.

878. Γιὰ ν' ἀναπληρωθῇ ὁ ἀόριστος τοῦ *εἶμαι* χρησιμεύουν :

α) Ὁ ἄοριστος τοῦ στέκομαι : *στάθηκα· ὁ πατέρας του μοῦ στάθηκε προσιάτης.*

β) Ὁ ἄοριστος τοῦ γίνομαι : *ἔγινα· μοῦ ἔγινε ἔμπόδιο στὰ σχέδιά μου.*

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

879. Τὰ ρήματα δὲν κλίνονται ὅλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Στὸν ἑνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ παρουσιάζουν πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ διαφορὲς ἀπὸ τὰ ἐπίλοιπα καὶ σχηματίζονται διαφορετικὰ.

Ὁ τρόπος ποὺ κλίνεται τὸ ρῆμα λέγεται *συζυγία*.

880. Ἔχομε δυὸ μεγάλες ὁμάδες μὲ διαφορετικὸ ἕν μέρει σχηματισμό, ποὺ ἀποτελοῦν τὶς *δυὸ συζυγίες* τοῦ ρήματος.

Στὴν *πρῶτη συζυγία* ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἑνεστώτα (καὶ στὴν προπαραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἑνεστώτα).

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ *-ω* στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ *-ομαι* στὴν παθητικὴ : *δένω - δένομαι, γράφω - γράφομαι.*

Στὴν *πρῶτη συζυγία* ἀνήκουν τὰ περισσότερα ρήματα.

Στὴ *δεύτερη συζυγία* ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴ λήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ ἑνεστώτα (καὶ στὴν παραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἑνεστώτα).

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ *-ῶ* στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ *-ιέμαι* ἢ *-οῦμαι* στὴν παθητικὴ : *ἀγαπῶ, ἀργῶ, λυπῶ — ἀγαπιέμαι, λυποῦμαι.*

Γενικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων

881. Γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς ὑποταχτικῆς βλ. 843. Γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς προσταχτικῆς βλ. 845. Γιὰ τὸ ἀπαρέμφατο βλ. 819. Γιὰ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ ἑνεστώτα βλ. 976 α. Γιὰ τὴν αὐξησὴ τῶν περασμένων χρόνων τῶν ρημάτων ἀπὸ σύμφωνο βλ. 866.

882. Οἱ διάφοροι τριτοπρόσωποι ρηματικοὶ τύποι σὲ *-ν* συνηθίζονται καὶ μὲ ἓνα πρόσθετο *ε* στὸ τέλος, ἰδίως στὴ λογοτεχνία :

δένουν - δένουνε, (ἔ)δεναν - (ἔ)δένανε, (ἔ)δεσαν - (ἔ)δέσανε, δέσουν - δέσουνε, δενόταν - δενότανε, δένονταν - δενόντανε, δεθοῦν - δεθοῦνε,

ἀγαποῦν - ἀγαποῦνε, ἀγαποῦσαν - ἀγαπούσανε, ἀγάπησαν - ἀγαπήσανε, ἀγαπήσουν - ἀγαπήσουνε,

ἀγαπιόταν - ἀγαπιότανε, ἀγαπιόνταν - ἀγαπιόντανε, ἀγαπηθοῦν - ἀγαπηθοῦνε.

Αὐτὸ γίνεται ἰδίως στὴν ποιητικὴ γλῶσσα γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ μέτρου καὶ τῆς εὐφωνίας:

*Κι οἱ ναῦτες λείπουν, λείπουνε κι οἱ γέροι καπετάνιοι...
καὶ πάνε, πᾶν καὶ δὲ ζητᾶν νὰ βροῦν ἓνα λιμάνι. (Πορφύρας)*

Κάπως συχνότερα λέγονται μὲ ε καὶ στὴ συνηθισμένη πεζογραφία οἱ μο-
νοσύλλαβοι ρηματικοὶ τύποι: βροῦνε, δοῦνε, ζοῦνε, βγοῦνε, σποῦνε, καῖνε, κλαῖνε,
πᾶνε, φᾶνε, τρώνε κτλ.

883. Στὸν παθητικὸ παρατατικὸ συνηθίζονται ἀκόμη: α) γιὰ τὸ α' καὶ β' πληθ. πρόσωπο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κανονικοὺς τύπους σὲ -μαστε, -σαστε καὶ οἱ
τύποι σὲ -μασταν, -σασταν: δυνόμασταν - δυνόσασταν, ἀγαπιόμασταν - ἀγαπιόσασταν,
θυμόμασταν - θυμόσασταν (!).

β) Γιὰ τὰ τρία ἐνικά πρόσωπα, ἰδίως στὸ διάλογο καὶ στὴν ποιητικὴ
γλῶσσα, οἱ τύποι σὲ -όμουνα, -όσουνα καὶ σὲ -ουμουν, -ουσουν, -ονταν ἢ -οῦνταν:
δυνόμουνα - δυνόσουνα καὶ δένουμουν - δένουσουν - δένονταν, ἀγαπιόμουνα -
ἀγαπιόσουνα καὶ ἀγαπιούμουν - ἀγαπιούσουν - ἀγαπιοῦνταν, θυμόμουνα - θυμόσουνα
καὶ θυμούμουν - θυμούσουν - θυμοῦνταν.

1. Οἱ τύποι αὐτοί, ποὺ εἶναι συνηθισμένοι σὲ μεγάλο μέρος τῆς Ἑλλάδας
(πρὶ ἀποκλειστικοὶ στὰ μέρη τῆς Βόρ. Ἑλλάδας), χρησιμεύουν νὰ ξεχωριστῇ
καλύτερα ὁ παθητικὸς παρατατικὸς ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα. Ἀλλιῶς οἱ δυὸ αὐτοὶ
χρόνοι δὲν ξεχωρίζονται εὐκόλα, οὔτε στὰ ρήματα ἀπὸ φωνῆεν, ἀφοῦ δὲν παίρ-
νουν αὐξηση (ἐτοιμαζόμαστε, ἀντιστεκόμαστε) οὔτε στὰ ρήματα ἀπὸ σύμφωνο,
ποὺ χάνουν συχνὰ τὴν αὐξηση στὴν ὁμιλία ὅταν προηγῆται μόριο σὲ φωνῆεν: θά
(ἐ)στεκόμαστε, θά (δ)καθόμαστε.

Στὴν περίστασι αὐτὴ τὸ σωστὸ χρόνο θά μπορούσε νὰ τὸν φανερώσῃ ἓνα
χροنيκὸ ἐπίρρημα ἢ τὸ νόημα τοῦ λόγου καὶ εἰδικότερα ἄλλα ρήματα (παθη-
τικά, αὐξημένα ὁμως, ἢ ἐνεργητικά), ποὺ βρίσκονται στὴν ἴδια φράση: Ἀπὸ
τότε, πότε ἔλειπα ἐγὼ ἀπ' τὴν Ἀθῆνα, πότε ἐκεῖνος. Μὰ κι οἱ δυὸ ὅταν ἦμαστε δὲ
βλεπόμαστε, γιατί δὲ συγνάσαμε στὰ ἴδια μέρη (Ξενοπούλος).— Μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ
καθόμαστε στοῦ Ζαχαράτου καὶ λέγαμε τὰ παλιά καὶ τὰ καινούρια μας, τοῦ εἶπα
(Ξενοπούλος).— Ἐγὼ χαμογελοῦσα. Καὶ χωρὶς καμιά ἄλλη ἐξήγησι, συνεννοοῦμαστε
λαμπρὰ (Ξενοπούλος). Στὸν παρατατικὸ τοῦ εἶμαι ἢ διάκρισι ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα
εἶναι μόνον ὀρθογραφικὴ: Ἐγὼ δὲν θέλω ἀπὸ μέρος μου τίποτας. . . εἴμαστε ἀδελ-
φοὶ καὶ φίλοι, καθὼς ἦμαστε (Μακρυγιάννης).

Ὅλα αὐτὰ ὁμως εἶναι περιπτώσεις μερικές, καὶ ὁ διαφορισμένος τύπος
σὲ -μασταν μένει πάντοτε χρήσιμος καὶ ἀπαραίτητος. Ἀκόμη καὶ ὁ τύπος σὲ
-σασταν γιὰ τὸ β' πληθ. πρόσωπο φαίνεται ἀναγκαῖος, ἐπειδὴ ὁ τύπος σὲ -σαστε
συνηθίζεται στὰ περισσότερα μέρη καὶ γιὰ τὸν ἐνεστώτα: Ποῦ καθόσαστε; -Τί
γινόσαστε σπῖτι; Μὴν ξεσκεπαζόσαστε. Τοὺς τύπους σὲ -μασταν, -σασταν μετα-
χειρίζονται καὶ πολλοὶ σύγχρονοι συγγραφεῖς.

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεσιώτας	δένω δένεις δένει δένουμε, δένουμε δένετε δένουν	δένω δένης δένη δένωμε, δένουμε δένετε δένουν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατατικός	ἔδενα ἔδενες ἔδενε δέναμε δένατε ἔδεναν
Ἀόριστος	ἔδεσα ἔδεσες ἔδεσε δέσαμε δέσατε ἔδεσαν	δέσω δέσης δέση δέσωμε, δέσουμε δέσατε δέσουν	δέσε δέστε	δέσει			
Περισσώτεροι χρόνοι	Ὅ ρ ι σ τ ι κ ῆ				Ὑ π ο τ α χ τ ι κ ῆ		
	Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας : θὰ δένω Συνοπτικὸς μέλλοντας : θὰ δέσω Παρακείμενος : ἔχω δέσει (ἢ ἔχω δεμένο) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα δέσει (ἢ εἶχα δεμένο) Συντελεσμένος μέλλοντας : θὰ ἔχω δέσει (ἢ θὰ ἔχω δεμένο)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω δέσει (ἢ νὰ ἔχω δεμένο)		

Παθητική φωνή
δένομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Ὁριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὁριστική
Ἑνεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένωμαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρατατικός	δενόμουν δενόσουν δενόταν δενόμαστε δενόσατε δένονταν
Ἀόριστος	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δεθῶ δεθῆς δεθῇ δεθοῦμε δεθῆτε δεθοῦν	δέσου δεθῆτε	δεθῇ			
Παρακείμενος					δεμένος		
Περιφραστικοὶ χρόνοι	Ὁριστική				Ὑποταχτική		
	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας : θὰ δένωμαι Συνοπτικός μέλλοντας : θὰ δεθῶ Παρακείμενος : ἔχω δεθῇ (ἢ εἶμαι δεμένος) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα δεθῇ (ἢ ἦμουν δεμένος) Συντελεσμένος μέλλοντας : θὰ ἔχω δεθῇ (ἢ θὰ εἶμαι δεμένος)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω δεθῇ (ἢ νὰ εἶμαι δεμένος)		

Ἑνεργητικὴ φωνή
κ ρ ύ β ω

ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὀριστική
Ἑνεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομε, -ουμε κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβης κρύβη κρύβωμε, -ουμε κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	ἐκρύβα ἐκρύβες ἐκρύβε κρύβαμε κρύβατε ἐκρύβαν
Ἀόριστος	ἐκρύψα ἐκρύψες ἐκρύψε κρύψαμε κρύψατε ἐκρύψαν	κρύψω κρύψης κρύψη κρύψωμε, -ουμε κρύψετε κρύψουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Περίφραστικοὶ χρόνοι	Ὀριστική				Ὑποταχτική		
	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας: θὰ κρύβω Συνοπτικός μέλλοντας: θὰ κρύψω Παρακείμενος: ἔχω κρύψει (ἢ ἔχω κρυμμένο) Ὑπερσυντέλικος: εἴχα κρύψει (ἢ εἴχα κρυμμένο) Συντελεσμένος μέλλοντας: θὰ ἔχω κρύψει (ἢ θὰ ἔχω κρυμμένο)				Παρακείμενος: νὰ ἔχω κρύψει (ἢ νὰ ἔχω κρυμμένο)		

Παθητική φωνή
κρύβομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	κρύβωμαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρεστώτας	κρυβόμουν κρυβόσουν κρυβόταν κρυβόμαστε κρυβόσατε κρύβονταν
Ἀόριστος	κρύφτηκα κρύφτηκες κρύφτηκε κρυφτήκαμε κρυφτήκατε κρύφτηκαν	κρυφτῶ κρυφτῆς κρυφτῇ κρυφτοῦμε κρυφτῆτε κρυφτοῦν	κρύψου κρυφτῆτε	κρυφτῇ			
Παρακείμενος					κρυμμένος		
Περιφραστικοὶ χρόνοι	Ὅ ρ ι σ τ ι κ ῇ				Ὑ π ο τ α χ τ ι κ ῇ		
	Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας : θὰ κρύβωμαι Συνοπτικὸς μέλλοντας : θὰ κρυφτῶ Παρακείμενος : ἔχω κρυφτῇ (ἢ εἶμαι κρυμμένος) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα κρυφτῇ (ἢ ἦμουν κρυμμένος) Συντελεσμένος μέλλοντας : θὰ ἔχω κρυφτῇ (ἢ θὰ εἶμαι κρυμμένος)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω κρυφτῇ (ἢ νὰ εἶμαι κρυμμένος)		

**Ἑνεργητικὴ φωνὴ
π λ ε κ ω**

ΧΡΟΝΟΙ		ΠΕΡΙΦΡΑΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ			
Ὁριστική	Ὑποταχτική	Προσυχτική	Ἀπαρβύφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ
					Ὁριστική
πλέω πλέκεις πλέκει πλέκομε, -οιμε πλέκετε πλέκουν	πλέω πλέκης πλέκη πλέκωμε, -οιμε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας	Ἑνεσιώτας
					Παρατατικός
					Ἑνέκα ἔπλεκα ἔπλεκες ἔπλεκε πλέκαμε πλέκατε ἔπλεκαν
ἔπλεξα ἔπλεξες ἔπλεξε πλέξαμε πλέξατε ἔπλεξαν	πλέξω πλέξης πλέξη πλέξωμε, -οιμε πλέξετε πλέξουν	πλέξε πλέξετε	πλέξει		

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμεσθε πλέκεστε πλέκονται	πλέκωμαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμεσθε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκον) (πλέκεστε)			Παρατατικός	πλεκόμενον πλεκόσουν πλεκόταν πλεκόμεσθε πλεκόσατε πλέκονταν
Ἀόριστος	πλέχτηκα πλέχτηκες πλέχτηκε πλεχτήκαμε πλεχτήκατε πλέχτηκαν	πλεχτῶ πλεχτῆς πλεχτῇ πλεχτοῦμε πλεχτῆτε πλεχτοῦν	πλέξου πλεχτῆτε	πλεχτῇ			
Παρακείμενος					πλεγμένος		
Περιφραστικοὶ χρόνοι	Ὅ ρ ι σ τ ι κ ῆ				Ὑ π ο τ α χ τ ι κ ῆ		
	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας : θὰ πλέκωμαι Συνοπτικός μέλλοντας : θὰ πλεχτῶ Παρακείμενος : ἔχω πλεχτῇ (ἢ εἶμαι πλεγμένος) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα πλεχτῇ (ἢ ἤμουν πλεγμένος) Συντελεσμένος μέλλοντας : θὰ ἔχω πλεχτῇ (ἢ θὰ εἶμαι πλεγμένος)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω πλεχτῇ (ἢ νὰ εἶμαι πλεγμένος)		

Ἑνεργητικὴ φωνή
δ ρ ο σ ί ζ ω

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἑνεστώτας	δρoσίζω δρoσίξεις δρoσίξει δρoσίζομε,-οιμε δρoσίζετε δρoσίζονν	δρoσίζω δρoσίξης δρoσίξη δρoσίζομε,-οιμε δρoσίζετε δρoσίζονν	δρoσίξε δρoσίζετε		δρoσίζοντας	Παρατατικός	δρoσίξα δρoσίξεις δρoσίξε δρoσίζαμε δρoσίζατε δρoσίζαν
Ἀόριστος	δρoσία δρoσίσεις δρoσίσε δρoσίσαμε δρoσίσατε δρoσίσαν	δρoσίω δρoσίσης δρoσίση δρoσίσωμε,-οιμε δρoσίσετε δρoσίσουν	δρoσίσε δρoσίστε	δρoσίσει			
Περὶ φραστικοὶ χρόνοι	Ὅ ρ ι σ τ ι κ ῆ				Ὑ π ο τ α χ τ ι κ ῆ		
	Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας : θὰ δρoσίζω Συνοπτικὸς μέλλοντας : θὰ δρoσίω Παρακείμενος : ἔχω δρoσίσει (ἢ ἔχω δρoσισμένο) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα δρoσίσει (ἢ εἶχα δρoσισμένο) Συντελεσμένους μέλλοντας : θὰ ἔχω δρoσίσει (ἢ θὰ ἔχω δρoσισμένο)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω δρoσίσει (ἢ νὰ ἔχω δρoσισμένο)		

Παθητική φωνή
δρoσίζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Ὁριστική	Ὑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὁριστική
Ἐνεστώτας	δροσίζομαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσιζόμαστε δροσίξεστε δροσίζονται	δροσίζωμαι δροσίζεσαι δροσίζεται δροσιζόμαστε δροσίξεστε δροσίζονται	(δροσίζον) (δροσίξεστε)			Παρατατικός	δροσιζόμεον δροσιζόσουν δροσιζόταν δροσιζόμαστε δροσιζόαστε δροσιζόνταν
Ἀόριστος	δροσίστηκα δροσίστηκες δροσίστηκε δροσιστήκαμε δροσιστήκατε δροσίστηκαν	δροσισιτῶ δροσισιτῆς δροσισιτῇ δροσισιτοῦμε δροσισιτῆτε δροσισιτοῦν	δροσίσου δροσισιτῆτε	δροσισιτῇ			
Παρακείμενος					δροσισιμένος		
Περιφραστικοί χρόνοι	Ὁ ρ ι σ τ ι κ ῆ				Ὑ π ο τ α χ τ ι κ ῆ		
	'Εξακολουθητικός μέλλοντας : θὰ δροσίζωμαι Συνοπτικός μέλλοντας : θὰ δροσισιτῶ Παρακείμενος : ἔχω δροσισιτῇ (ἢ εἶμαι δροσισιμένος) 'Υπερσυντέλικος : εἶχα δροσισιτῇ (ἢ ἤμουν δροσισιμένος) Συντελεσμ. μέλλοντ. : θὰ ἔχω δροσισιτῇ (ἢ θὰ εἶμαι δροσισιμένος)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω δροσισιτῇ (ἢ νὰ εἶμαι δροσισιμένος)		

892. Κατὰ τὸ δένω κλίνονται ⁽¹⁾: χάνω, ψήνω, γδύνω, λύνω, ντύνω, χύνω, ἀγκυλώνω, ἀπλώνω, αὐλακώνω ἀφιερώνω, βεβαιώνω, βουρκώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ἐνώνω, ἐπικυρώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, θεμελιώνω, θολώνω, κακιώνω, καρφώνω, κλειδώνω, λιώνω, ξημερώνω, ὀργώνω, περικυκλώνω, πισώνω, πληρώνω, σηκώνω, σημειώνω, στεφανώνω, τεντώνω, τσακώνω, φιλιώνω, φορετώνω, χαρακώνω, χρυσώνω, χυλώνω — ἰδρύνω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κρύβω κλίνονται: ἀλείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, προκόβω, εἰβώ, σκάβω, σκύβω — λείπω — βάφω, γράφω, θρέφω — (καὶ μὲ τὴν παθητ. μετοχὴν σέ-μενος μ' ἕνα μ): γειτονεύω, γιατρεύω, καθολικεύω, κουρεύω, λιγοστεύω, μαγεύω, μαζεύω, μουσकेύω, ξεθαρρεύομαι, ὀνειρεύομαι, παραξενεύομαι, περισσεύω, σαλεύω, συγγενεύω, συντροφεύω, ταξιθεύω, φυτεύω, χορεύω, ψαρεύω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πλέκω κλίνονται: μπλέκω — ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, τυλίγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω — ἀδράχγω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω — ἀναπτύσσω, ἐξελίσσω — παίζω, πῆζω, ἀλλάζω, ἀράζω, ἀρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω, ταιριάζω, φωνάζω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δροσίζω κλίνονται: ἀγωνίζομαι, ἀλατίζω, ἄλωνίζω, ἀνθίζω, ἀχνίζω, ἐλπίζω, χαλίζω, θεριζώ, καλὴσπερίζω, κερδίζω, κυματίζω, λιχνίζω, λουλουδίζω, μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στοιχηματίζω, στολίζω, συλλογίζομαι, συννερίζομαι, συνεχίζω, ὑπερασπίζομαι, φτερνίζομαι· ἀθροίζω, θακρύνω, θανερίζω· λούζω· δοξάζω, ἐξετάζω, κουράζω, σκεπάζω, ὠριμάζω· ἀγκαλιάζω, ἀρραβωνιάζω, θημωνιάζω, κουβαριάζω, λογαριάζω, μουδιάζω, μπολιάζω, πλαγιάζω — ἀλέθω, γνέθω, πείθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω — ἐλκύνω, ἀκούω, κρούω κ.ἄ.

Παρατηρήσεις

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητικὴ φωνή

893. Διπλοὶ τύποι.—Πλαί στοὺς τύπους δένομε τῆς ὀριστικῆς, δένωμε, δέσωμε τῆς ὑποταχτικῆς, λέγονται οἱ τύποι δένουμε, δέσουμε.

894. Προσταχτικῆ.—Τὸ β' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἀορίστου χάνει συχνὰ τὸ τελικόν του ε στὴ συμπροφορά, ὅταν ἀκολουθῇ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό (179), κάποτε καὶ οἱ τύποι τοῦ ἄρθρου πού ἀρχίζουν ἀπὸ τ: φέρ' το,

1. Ἀναγράφονται ρήματα πού ἀκολουθοῦν πιστὰ τὸ παράδειγμα σὲ ὁλόκληρο τὸ σχηματισμό· παραλείφθηκαν ὅσα παρουσιάζουν διαφορὰς, ἐκτὸς ὅταν σημειώθηκε αὐτὸ ξεχωριστά. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ρήματα πού σχηματίζονται μόνον στὴν ἐνεργητικὴ φωνή, συνηθίζονται καὶ στὴν παθητικὴ ὅταν εἶναι σύνθετα: ἔχω - ἀνέχομαι, τρέχω - κατατρέχομαι.

βάλ' τα, κρύψ' το, πλέξ' το, πάρ' τὰ βιβλία ἀπὸ δῶ, βάλ' τὸ καπέλο σου.

Στὴν προσταχτική δῶσε χάνεται τὸ ε καὶ πρὶν ἀπ' ὅλες τὶς ἀδύνατες προσωπικὲς ἀντωνυμίες: δῶσ' μου, δῶσ' μας, δῶσ' τὸ κοντί.

Ὁ χαρακτήρας ξ, ψ τρέπεται συχνά σὲ χ, φ στὸ β' πληθ. πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἀορίστου (193B): *ρίξτε καὶ ρίχτε, ἀλείψτε καὶ ἀλείψτε.*

Ἐλᾶτ' ἐδῶ καὶ σκύφτ' ἐδῶ καὶ διπλοπροσκυνήστε. (Παλαμᾶς)

895. Σπανιότερα, ἰδίως στὴν ποίηση, τὸ β' πληθ. πρόσωπο τοῦ ἀορίστου τῆς ὑποταχτικῆς λέγεται καὶ συγκομμένο (179):

*Μὰ ἐσεῖς γυρίστε στὴν ὥραία Ἑλλάδα
μὰ νέα ζωὴ χαρούμενη ν' ἀρχίστε.* (Χατζόπουλος)

896. Τὸ β' πληθυντικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἀορίστου, ποὺ τελειώνει κανονικὰ σὲ σύμφωνο καὶ -τε, τελειώνει κάποτε στὸν ἐπισημότερο λόγο σὲ σύμφωνο καὶ -ετε (ἰδίως σὲ λόγια ρήματα): *ἐπιτρέψτετέ μου, ἀναφέρετέ μου, παραβλέψτετε* (179).

897. Οἱ προσταχτικὲς μερικῶν πολυσυνήθιστων ρημάτων τῆς πρώτης συζυγίας παρουσιάζουν ἀνὼ μ α λ ο υ ς σ χ η μ α τ ι σ μ ο ῦ ς :

α) Σχηματίζουν τὸ β' πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς προσταχτικῆς σὲ -α, -ατε, διατηρῶντας κάποτε καὶ τοὺς ὁμαλοὺς τύπους, τὰ ρήματα *στέκομαι, στέκω* : *στέκα—στεκάτε* (ἀλλὰ συχνότεροι εἶναι οἱ ἀοριστικοὶ τύποι *στάσου—σταθῆτε*)· *τρέχω* : *τρέχα—τρεχάτε*· *φεύγω* : *φεύγα—φευγάτε*.

β) Σχηματίζουν τὸ β' ἐν. πρόσωπο τῆς ἀοριστικῆς προσταχτικῆς σὲ -α (κάποτε καὶ τὸ β' πληθυντικὸ σὲ -ατε) τὰ ρήματα *ἀνεβαίνω* : *ἀνέβα* (*ἀνεβῆτε*)· *κατεβαίνω* : *κατέβα* (*κατεβῆτε*)· *ἐρχομαι* : *ἔλα, ἐλᾶτε*.

γ) Σχηματίζουν τὸ β' πρόσωπο τῆς ἀοριστικῆς προσταχτικῆς σὲ -ές τὰ ρήματα : *βλέπω* : *δὲς* (ἀλλὰ καὶ *γιά ἰδέ*), *λέ(γ)ω* : *πές, βρῖσκω* : *βρές, πίνω* : *πιές* (καὶ *πιέ*).

Τὸ β' πληθυντικὸ πρόσωπο εἶναι : *δῆτε* (καὶ *δέστε*), *πῆτε* (καὶ *πέστε*), *βρῆτε, πιῆτε* (καὶ *πιέ(σ)τε*).

δ) Τὸ *μπαίνω* καὶ τὸ *βγαίνω* σχηματίζουν τὸ β' ἐν.πρ.ἀορ. σὲ -α καὶ σπανιότερα σὲ -ές : *ἔβγα* (καὶ *βγές*)—*βγῆτε, ἔμπα* (καὶ *μπές*)—*μπῆτε*.

ε) Τὸ *πηγαίνω* (πάω) σχηματίζει τὴν προσταχτική τοῦ ἐνεστώτα *πῆγαινε—πηγαίνετε* καὶ τοῦ ἀορίστου *ἄμε—ἀμέτε* (').

1. Τὸ ἀφῆνω ἔχει στὴ γλώσσα τοῦ σπιτιοῦ γιὰ προσταχτικὴ ἀορίστου καὶ τοὺς συγκομμένους τύπους : *ἄσε, ἄσ'* (λ.χ. *ἄσ' το*)—*ἄστε*.

898. Ρήματα με συνίτηση στην παραλήγουσα.—Τὸ *ια, ιω, ιε, ιαι* στην παραλήγουσα πολλῶν ρημάτων τῆς πρώτης συζυγίας ἄλλοτε ἔχει πάθει συνίτηση καὶ ἀποτελεῖ μιὰ συλλαβὴ καὶ ἄλλοτε προφέρεται δισύλλαβα: *ματιάζω* ἄλλὰ *πλησιάζω*, *λιώνω* ἄλλὰ *σημειώνω* (μὲ τέσσερεις συλλαβές), *θεριεύω* ἄλλὰ *δημοσιεύω*, *χλωμαίνω* ἄλλὰ *μιαίνω*.

Στὴν πρώτη περίπτωσις ὁ ἐνικὸς καὶ τὸ γ' πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου καὶ τὸ δεύτερο ἐνικὸ πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς, ἐνεστώτα καὶ ἀορίστου, τονίζονται στὴ συλλαβὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὸ *ια, ιω* κτλ. ἢ στὸ φωνῆεν ἔπειτα ἀπὸ τὸ *ι*, ἐνῶ στὴ δευτέρῃ περίπτωσις τονίζονται στὸ *ι*:

ἔμοιαζα, ἔμοιασες κτλ. — προσταχτ. *μοιάζε, μοιάσε*

ἔλιωνα, ἔλιωσες — προσταχτ. *λιῶνε, λιῶσε*

πλησιάζα, πλησιάσες — προσταχτ. *πλησιάζε, πλησιάσε*

σημείωνα, σημείωσες — προσταχτ. *σημείωνε, σημείωσε*.

Ὅμοια μὲ τὸ *μοιάζω, λιώνω* τονίζονται στὸν ἀόριστο τὰ ρήματα *ἄγισσα, ἀνατρέχισσα, ἔβισσα, ἔφτισσα, κάκιωσα, κούρνισσα, μάτιασα* κτλ. Ὅμοια μὲ τὸ *πλησιάζω, σημειώνω* τονίζονται τὰ ρήματα *ἠγάθισσα, δημοσίεψα, θυσίασα, κρύωσα, παρουσίασα, συνδύασα, συνεδρίασα* κτλ.

Τὸ ρῆμα *τελειώνω*, καθὼς καὶ τὸ *στεριώνω - στερεώνω* μὲ τὸ σύμπλεγμειν, ἔχουν καὶ τοὺς δύο τύπους: *τέλειωσα* καὶ *τελείωσα*, *στέριωσα* καὶ *στερέωσα*. Τὸ *κοπιάζω* ἔχει κατὰ τὸν τύπο καὶ διαφορετικὴ σημασία: *κόπιασε* (λ.χ. *κόπιασε μέσα*) καὶ *κοπίασε* (λ.χ. *κοπίασε πολλὸ ὥσπου νὰ πετύχη*).

Διαφέρει ὁ τονισμὸς ἀνάμεσα στ' ἅπλὰ καὶ στὰ σύνθετα, σὲ ρήματα καθὼς *ἔδιωξα - καταδίωξα, ἐπιδίωξα - ἀποζημίωσα*.

Παθητικὴ φωνή

899. Ἡ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σπάνια. Λέγεται μόνο σὲ μερικὰ ρήματα, ἰδιόπαθα ἢ ἀποθετικά: *γίνου, κάθου (κάθου καλά), γδύνου, ντύνου (ντύνου γρήγορα), πλύνου, προφασίζου, ετοιμάζεστε, σηκώνεστε* κτλ. *Χαίρου, τέκνο μου, ἀκριβὸ (Σολωμός) (¹).*

1. Ἡ προσταχτικὴ αὕτῃ εἶναι σπανιότατη στὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας: *Κάθου κρυμμένη, ἀπελπισιά, καὶ κοίμου (Σολωμός).* — *Ἐμπα, κοίμου καὶ ὁ ὕπνος θὰ σὲ γιάνη (Μαβίλης).*

900. Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικὸς ἀόριστος ἔχει β' ἐν. πρόσωπο σηκώσου καὶ συχνότερα σήκω (¹).

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

901. Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαιροῦνται σὲ **δύο τάξεις** γιὰ τὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ **δύο τάξεις** γιὰ τὴν παθητικὴ, κατὰ τὶς καταλήξεις ποὺ παίρνουν στὸν ἐνικὸ τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς.
Ἔτσι τελειώνουν :

Ἐνεργητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη σὲ -ῶ, -ᾶς, -ᾷ : ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾷ.

Ἡ δεύτερη τάξη σὲ -ῶ, -εῖς, -εῖ : λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ.

Παθητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη σὲ -ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται : ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται.

Ἡ δεύτερη τάξη σὲ -οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται : θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται.

Γιὰ μερικoὺς διπλοὺς τύπους βλ. 882, 883.

1. Στὸν παθητικὸ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς οἱ τύποι *δένονται*, *δένονται*, *με οὐ*, ἀντὶ *δένομαι*, *δένονται*, δέν εἶναι τόσο κοινοὶ καὶ δέν ἀνήκουν στὴ γλῶσσα τῆς πεζογραφίας, ἀν καὶ τοὺς ἔχουν μεταχειριστῇ μερικοὶ συγγραφεῖς.

Γιὰ τὸ β' καὶ γ' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, ἡ ποιητικὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται καὶ τοὺς ἀπαρχαιωμένους τύπους σὲ -ης, -η ἀντὶ σὲ -ηκες, -ηκε :

Τὴ μάνα σου μὲ λογισμό πολλά βαρὺ τὴν κρίνεις,
θυμώντας σε πῶς ἤσουνε, βλέποντας πῶς ἐγίνης. (Ἐρωτόκριτος)

Τὸ φλάμπουρο τσακίστηκε καὶ τὸ φανάρι ἐσβήσθη. (δημ.)

Κρίμα σ' ἐκείνον ποὺ ἔπες κι ἄλιὰ σ' ἐκείον ποὺ ἐστάθη. (δημ.)

Ὅταν ἐχτίσθη ὁ οὐρανὸς καὶ θεμελιώθη ὁ κόσμος. (δημ.)

Πῶς εἶν' τῆς Αὐγούλας | ὁ Ἀνθὸς ἐστοχάσθη
καὶ πρόθυμα ἐβιάσθη | κατὰ τὴν Αὐγή. (Σολωμός)

Οἱ ἀπαρχαιωμένοι αὐτοὶ τύποι λέγονται καὶ σὲ στερεότυπες φράσεις: *Χριστὸς ἀνέστη*, καὶ βρισκονται καὶ στὴν παλιότερη συνήθως πεζογραφία: *Τὰ χαρῶματα τῶν Τούρκων ἦταν πλατιὰ καὶ γιομάτα· ῥίχτη ὁ πρῶτος, ἔπες μέσα· ῥίχτηκα κοντὰ ἐγὼ καὶ ἄλλοι συγχρόνως, περάσαμεν* (Μακρυγιάννης).

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστικὴ καὶ Ὑποταχτικὴ		Προσταχτικὴ	Ἀπαρέμφατο	Μετοχὴ	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστικὴ
Ἑνεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ (¹) ἀγαποῦμε (²) ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν (³)		ἀγάπα ἀγαπᾶτε		ἀγαπώντας	Παρατατικός	ἀγαποῦσα (⁴) ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαπούσαμε ἀγαπούσατε ἀγαποῦσαν
Ἀόριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγαπήσαμε ἀγαπήσατε ἀγάπησαν	ἀγαπήσω ἀγαπήσῃς ἀγαπήσῃ ἀγαπήσωμε, -ουμε ἀγαπήσετε ἀγαπήσουν	ἀγάπησε ἀγαπήστε	ἀγαπήσει	1. Καὶ ἀγαπάει (-η), προπάντων στὴν ποιητικὴ γλώσσα. Χρήσιμο καὶ στὴν πεζογραφία γιὰ εὐφωνικούς ἰδίως λόγους, ὅταν λ.χ. ἀκολουθῇ λέξη μὲ ἀρχικὸ φωνήεν καὶ μάλιστα α : καταπτάει ἄνθρωπο, φθοαίει ἀεράκι. 2. Καὶ ἀγαπάμε, στὴ λογοτεχνία καὶ ἰδίως στὴν ποίηση. 3. Καὶ ἀγαπᾶν, στὴ λογοτεχνία καὶ ἰδίως στὴν ποίηση. 4. Καὶ ἀγάπηγα, ἀγάπα(γ)ες, ἀγάπα(γ)ε κτλ., στὴ λογοτεχνία.		
Περίφραστικοὶ χρόνοι	Ὅριστικὴ				Ὑποταχτικὴ		
	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας : θ' ἀγαπῶ Συνοπτικός μέλλοντας : θ' ἀγαπήσω Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο) Ὑπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο) Συντελεσμένος μέλλοντας : θὰ ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θὰ ἔχω ἀγαπημένο)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω ἀγαπήσει (ἢ νὰ ἔχω ἀγαπημένο)		

ἀ γ α π ι έ μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	᾽Οριστική καὶ ᾽Υποταχτική		Προσταχτική	᾽Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	᾽Οριστική
᾽Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι (¹) ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιούμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιοῦνται					Παρατατικός	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσουν ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν (²)
᾽Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπηθήκαμε ἀγαπηθήκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπηθῶ ἀγαπηθῆς ἀγαπηθῇ ἀγαπηθοῦμε ἀγαπηθῆτε ἀγαπηθοῦν	ἀγαπήσου ἀγαπηθῆτε	ἀγαπηθῇ		1. Καὶ ἀγαπιοῦμαι 2. Καὶ ἀγαπιούνταν	
Παρακείμενος					ἀγαπημένος		
Περίφραστικοὶ χρόνοι	᾽Οριστική				᾽Υποταχτική		
᾽Εξακολουθητικὸς μέλλοντας : θ᾽ ἀγαπιέμαι Συνοπτικὸς μέλλοντας : θ᾽ ἀγαπηθῶ Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπηθῇ (ἢ εἶμαι ἀγαπημένος) ᾽Υπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπηθῇ (ἢ ἤμουν ἀγαπημένος) Συντελ. μέλλοντας : θὰ ἔχω ἀγαπηθῇ (ἢ θὰ εἶμαι ἀγαπημένος)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω ἀγαπηθῇ (ἢ νὰ εἶμαι ἀγαπημένος)			

904. Δεύτερη συζυγία—Δεύτερη τάξη—Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας			
Όριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλῆς λαλῇ λαλοῦμε λαλῆτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλώντας

Οἱ ἄλλοι χρόνοι σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

905. Ἡ προσταχτική τελειώνει συχνά, ὅπως καὶ στὰ ρήματα τῆς πρώτης τάξης, σὲ -α: τηλεφών^α, φίλ^α (πρβ. καὶ 908).

906. Δεύτερη συζυγία—Δεύτερη τάξη—Παθητική φωνή

Ένεστώτας	Παρατατικός
Όριστική καὶ Υποταχτική	Όριστική
θυμοῦμαι(¹) θυμᾶσαι θυμᾶται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμόμουν θυμόσουν θυμόταν θυμόμαστε θυμόσατε θυμόνταν(²)

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

907. Κατὰ τὸ ἀ γ α π ῶ κλίνονται: ἀπαντῶ, βουτῶ, γλεντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβεργῶ, κυλῶ, κυνηγῶ, μελετῶ, νικῶ, ξενυχτῶ, πηδῶ, προσδοκῶ, ρωτῶ, σταματῶ, τιμῶ, τρυνῶ, τοιμπῶ, φουσῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: βαστῶ, γελῶ, διψῶ, δρω, κρεμῶ, ξεχνῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σκουντῶ, σπῶ, τραβῶ, χαλῶ κ.ἄ.

1. Καὶ θυμᾶμαι, ἰδίως στὴν ποιητικὴ γλῶσσα. — 2. Καὶ θυμοῦνταν.

Κατὰ τὸ λ α λ ῶ κλίνονται : ἀγνοῶ, ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀντιστοιχῶ, ἀπειλῶ, ἀπορῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, διεκδικῶ, δικαιολογῶ, διοικῶ, ἐνεργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιθυμῶ, ἐπιχειρῶ, εὐνοῶ, εὐτυχῶ, ζῶ (ποὺ σχηματίζει τ' ἄλλα πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ τῆς ὀριστικῆς ζῆς, ζῆ), θεωρῶ, θρηνῶ, ἱκανοποιῶ, καλλιεργῶ, κατοικῶ, κινῶ, ναυαγῶ, ναυπηγῶ, νομοθετῶ, πλειοδοτῶ, πληροφορῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προχωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, συνομιλῶ, τηλεγραφῶ, τιμωρῶ, ὕμνῶ, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φορολογῶ, φρονῶ, φρουρῶ, φωτογραφῶ, ὠφελῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ὀριστο : ἀποιεῶ, ἀφαιρῶ, ἐκτελῶ, θαρρῶ, καλῶ, μπορῶ, προκαλῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ι ε ῖ μ α ι κλίνονται : ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πατιέμαι, πουλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τρυπιέμαι, χασμουριέμαι, κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν παθητ. ὀριστο καὶ τὴν παθητ. μετοχή : βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, ρουφιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι, φοριέμαι κ. ἄ.

Κατὰ τὸ θ υ μ ο ὦ μ α ι κλίνονται : κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

908. Πολλὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας κλίνονται στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ κατὰ τὴν πρώτη τάξη καὶ κατὰ τὴ δεύτερη :

μιλεῖς καὶ μιλᾷς	τραγουδεῖτε καὶ τραγουδᾶτε
πατεῖ καὶ πατᾷ	σύζητεῖτε καὶ συζητᾶτε.

Ὅμοια σχηματίζονται : βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, καταφρονῶ, κελαηδῶ, κληρονομῶ, κουβαλῶ, κουνῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρηγορῶ, περπατῶ, πονῶ, πουλῶ, συγχωρῶ, τηλεφωνῶ, φορῶ κ.ἄ. (¹).

Ἡ τάξη ποὺ θ' ἀκολουθήσουν μερικὰ ρήματα κανονίζεται κάποτε :

α) Ἀπὸ τὴ σημασίαν τους. Λ. χ. λειτουργᾷ ὁ παπὰς ἀλλὰ λειτουργεῖ μιὰ ὑπηρεσία.

β) Ἀπὸ τὸ φωνητικόν τους τύπον : κουνᾷς (ἢ κουνεῖς), ξεκινᾷς, ξανακινᾷς ἀλλὰ κινεῖς (βάζεις σὲ κίνηση).

γ) Ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι ἀπλὰ ἢ σύνθετα :

μιλᾷς ἢ μιλεῖς	ἀλλὰ	συνομιλεῖς
πονᾷς ἢ πονεῖς		προπονεῖς
χωρᾷς ἢ χωρεῖς		προχωρεῖς, προσχωρεῖς, ἀναχωρεῖς, παραχωρεῖς, ὑποχωρεῖς.

1. Ἡ τάση τῆς κοινῆς εἶναι νὰ τρέπωνται σὲ -ᾶς ὅλο καὶ περισσότερα ρήματα ποὺ λέγονται κανονικὰ σὲ -εῖς, σὲ μερικὲς ὅμως ἐπαρχίες, προπάντων στὴ νησιώτικη Ἑλλάδα, συνηθίζονται ἀποκλειστικὰ σὲ ρήματα καθὼς τὰ παρὰπάνω οἱ τύποι σὲ -εῖς.

909. Ἀρχαϊκὴ κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικὰ λόγια ρήματα σὲ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαϊκὴ κλίση σχηματίζονται στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ κατὰ τὸ ἀκόλουθο σχηματιστικὸ παράδειγμα :

Ἐνεστώτας : στεροῦμαι, στερεῖσαι, στερεῖται, στερούμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

Παρατατικός : στερούμουν, στερούσουν, στεροῦνταν, στερούμαστε, στερούσατε, στεροῦνταν.

Ὅμοια σχηματίζονται μερικὰ ἀποθετικὰ ρήματα, καθὼς εἰσηγοῦμαι, ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοοῦμαι καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ρήματα ποὺ σχηματίζονται κατὰ τὸ λαλῶ, ὅταν ἔχουν παθητικὸ τύπο, καθὼς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἐξαιροῦμαι.

Συναιρεμένα ρήματα

910. Μερικὰ φωνηεντόληχτα ρήματα συναιροῦν συχνά, στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς, τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν μὲ τὸ φωνῆεν τῆς κατάληξης. Ἔτσι παρουσιάζουν μερικοὺς τύπους συναιρεμένους. Διατηροῦν ὅμως κάποτε πλάι τους καὶ τοὺς ἀσυναίρετους, ἂν καὶ λιγότερο συχνοὺς στὴν καθημερινὴ ὁμιλία. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **συναιρεμένα ρήματα**.

Ὅριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα : ἀκούω, ἀκοῦς, ἀκούει, ἀκοῦμε, ἀκοῦτε, ἀκοῦν(ε).

Προσταχτικὴ : ἄκου, ἀκοῦτε.

911. Ἀνάλογα κλίνονται :

καίω, καῖς, καίει, καῖμε, καῖτε, καῖνε. Προσταχτ. : καῖ(γ)ε, καῖτε
κλαίω, κλαῖς, κλαίει, κλαῖμε κτλ.

φταίω, φταῖς, φταίει, φταῖμε κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καὶ μερικὰ ρήματα μὲ χαρακτῆρα γ, ὅταν τὸν χάσουν καὶ τὸ θέμα τους μείνῃ μὲ φωνῆεν στὸ τέλος :

λέ(γ)ω, λές, λέει, λέμε, λέτε, λένε. Προσταχτ. λέγε, λέ(γ)ε

τρῶ(γ)ω, τρῶς, τρώ(γ)ει, τρώμε, τρώτε, τρώνε (σπάν. τρώγουν).

Προσταχτ. : τρώ(γ)ε, τρώτε

φυλά(γ)ω, φυλάς, φυλάει, φυλάμε, φυλάτε, φυλᾶν(ε) (καὶ φυλάγουν). Προσταχτ. φυλάγε, φυλάτε

πάω, πᾶς, πάει, πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε. Προσταχτ. : πῆγαινε, πηγαίνετε.

Ὅμοια καὶ ὁ μέλλοντας τοῦ τρώγω : θά φάω, θά φᾶς, θά φά(γ)η, θά φᾶμε, θά φᾶτε, θά φᾶνε (σπάν. θά φάγουν). Προσταχτ. ἄορ. φά(γ)ε, φᾶτε. Ἀπαρέμφατο : φά(γ)ει.

Ἐνάλογα σχηματίζεται καὶ τὸ *θέλω*, *θέλεις* καὶ *θές*, *θέλει*, *θέλομε*, *θέλουμε* καὶ *θέμε*, *θέλετε* καὶ *θέτε*, *θέλουν* καὶ *θένε*.

Οἱ τύποι τῆς ὑποταχτικῆς τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σὰ παραπάνω συναιρεμένα ρήματα οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς, ἀλλὰ στὶς περιστάσεις πού λέγονται καὶ οἱ ἀσυναίρετοι, στὴ θέσῃ τῶν σχηματισμῶν σὲ *-εις*, *-ει*, *-ομε* τῆς ὀριστικῆς, ἡ ὑποταχτικὴ ἔχει κανονικὰ τοὺς τύπους σὲ *-ης*, *-η*, *-ωμε* : *θέλης*, *θῆλη*, *θῆλωμε* κτλ.

Τὸ καίω, κλαίω, φταίω παίρνουν συνήθως ἓνα γ, ὅταν ἀκολουθῇ στὸ αἰ ἓνα ε (182). Προσταχτικὴ ἐνεστώτα : *καῖγε*, *κλαῖγε*. Παρατατ. : *ἔκαιγε*, *ἔφταιγε*. Παθητικὸς ἐνεστώτας : *καίγεται*, *κλαίγεται* (¹).

912. Πολλὰ σύνθετα ἀπὸ τὰ παραπάνω ρήματα ἔχουν μόνον ἀσυναίρετους τύπους :

παρακοῦς, *στραβακοῦς*, *δὲν καλακοῦμε*, *τὰ παραλές*, *ξαναλέτε*, ἀλλὰ *κατακαίεις*, *προλέγεις*, *ἀντιλέγομε*, *προφυλάγετε* κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Ἡ ὑποταχτικὴ (²)

913. — 1. Συντάσσονται μὲ ὑποταχτικὴ τὰ μόρια *θά*, *νά*, *γιά* *νά*, *δταν*, *ἄν*, *ἄς* καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸ *μὴ* (³) :

θὰ μένη, *νὰ γράφῃ*, *δταν φύγῃ*, *ἄν κάθωνται*, *ἄς κάθωνται*, *μὴν τρέχῃς*, *ἄς γράψωμε*.

1. Τὸ ἴδιο γίνεται στὴν ποιητικὴ γλῶσσα καὶ μὲ τὸ *ἔκαιγα*, *καίγαμε* κτλ. καὶ μὲ τὸ ἀκούω : *ἀκουγόταν*, *ἀκούγεται* κτλ.

2. Ἀπὸ συνταχτικὴ ἀποψη συντάσσονται μὲ ὀριστικὴ τὰ μόρια πού εἰσάγουν δευτερεύουσες προτάσεις ὅταν πρόκειται γιὰ κάτι ὀρισμένο, καὶ μὲ ὑποταχτικὴ ὅταν πρόκειται γιὰ κάτι ἐπιθυμητὸ ἢ πού τὸ προσδοκοῦμε ἢ γιὰ ἐπανάληψη χρονικὰ ἀόριστη. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὕτῃ *θὰ* ἔπρεπε νὰ συντάσσεται μὲ ὀριστικὴ τὸ ὑποθετικὸ μόριο *ἄν*, ὅταν ἡ πρόταση πού εἰσάγει εἶναι βέβαιη (*ἄν θέλεις*, *ἔρχομαι*) καὶ *θὰ* ἔπρεπε ἀκόμη νὰ συντάσσωνται μὲ ὀριστικὴ : α) Τὸ *ἄν* πού εἰσάγει πλάγιον λόγο : *τὸν ρώτησα ἄν ἐπιμένει*. — β) Τὸ πιθανολογικὸ *θὰ* : *Ποῦ εἶναι ὁ Πέτρος ;* — *Θὰ παίξῃ στὸ δρόμο*. — γ) Τὸ παραχωρητικὸ *ἄς* : *Τὸ παιδί φωνάζει*. — *Ἄς φωνάζει*. — δ) Τὸ δισταχτικὸ *νὰ* (τάχα) : *Νὰ θέλῃ ;* *Λέω νὰ ἔχει φτάσει*. Ἐπικράτησε ὥστόσο νὰ γράφεται ὑποταχτικὴ γενικὰ ὕστερα ἀπὸ τὸ *ἄν*, *θὰ*, *νά*, *ἄς*.

3. Ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς ὑποταχτικῆς οἱ ἐνεστωτικοὶ ξεχωρίζουν μόνον ὀρθογραφικὰ ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς (843), ἐνῶ οἱ ἀοριστικοὶ ἀνήκουν ἀποκλειστικὰ στὴν ὑποταχτικὴ. Μὲ τὸν παραπάνω κανόνα ρυθμίζεται ἡ ὀρθο-

Τὸ ἀπαρέμφατο

2. Τὸ τελικὸ (ι) στὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο γράφεται μὲ *ει* καὶ στὸ παθητικὸ μὲ *η* :

ἔχω φέρει, εἶχате γελάσει, εἶχα φερθῆ, εἶχα γελασθῆ.

Γράφεται μὲ *η* καὶ τὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο τῶν ρημάτων *μπαίνω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω* : *μπῆ, βγῆ, ἀνεβῆ, κατεβῆ, διαβῆ.*

Ἡ ἐνεργητικὴ μετοχὴ

3. Ἡ κατάληξις τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς (-οντας) γράφεται, *διαν δὲν τονίζεται*, μὲ *ο* καὶ *διαν τονίζεται*, μὲ *ω* καὶ *ὀξεῖα* :

τρέχοντας, βλέποντας πηδώντας, γελώντας.

Γιὰ τὸν τόνο ποὺ παίρνουν διάφορες καταλήξεις μὲ δίχρονο στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα βλ. 90.

ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Α.—Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

914. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ βρῖσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὀριστικῆς τὴν κατάληξιν -ω (ἢ -ομαι, -ιέμαι, -οὔμαι) :

δέν-ω, γελ-ῶ, δέν-ομαι, γίν-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οὔμαι.

γράφηση τῶν ὁμώνυμων ἐνεστωτικῶν τύπων, τῶν μόνων ποὺ μπορεῖ νὰ μπερδευτοῦν πραγματικὰ καὶ νὰ γραφοῦν λανθασμένα, ἀλλὰ δὲν προβλέπεται ἡ ὀρθογραφία τῶν ἀοριστικῶν (δέσης, δέση, δεθῆς, δεθῆ, δεθῆτε), ποὺ γράφονται μόνο ἔτσι, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι αὐτονόητο.

Ἡ ὑποταχτικὴ τοῦ ἀορίστου λέγεται : ἡ μόνη της (844) ἢ μὲ τὰ μόρια ποὺ παίρνει καὶ ἡ ἐνεστωτικὴ ὑποταχτικὴ (913.1) ἢ μὲ τ' ἀκόλουθα ἄκλιτα : *ἄμα, ἀφοῦ, ἴσως, ἀνίσως, ἀπαγορευτικὸ ἢ δισταχτικὸ μή, μήπως, μόλις, ὅποτε, πρὶν, προτοῦ, σάν, ὡσότου, ὥσπου, νά, ἂν, τύχη καί, καὶ τ' ἀναφορικά* : *πού, ὅποιος, ὅπου, ὅπως, ὅσος, ὅ,τι, καθώς, ὥς* : *ἄμα φύγης, μόλις μιλήσης, ὡσότου τὸ κρίνη.*

Σύμφωνα μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ γράφεται : *ὅποιος μπορεῖ νὰ γράψῃ, ἂν καὶ προσπαθεῖς — ὅσο καὶ ἂν προσπαθῇς, ὅ,τι κάνεις* (ἐνεστ.) — *ὅ,τι κάμης* (940), καὶ σὲ ρήματα ποὺ ἔχουν τὸ ἴδιο θέμα στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν ἀόριστο (941.1), κατὰ τὸ νόημα : *ἄμα σ' ἄρῃς — ἄμα σ' ἄρῃς, ὅποιος κλίνει — ὅποιος κλίνη, ὅποτε συγκρίνεις — ὅποτε συγκρίνης, φοβοῦμαι μήπως ἔτσι εὐκολύνεις — εὐκολύνῃς, ἀφοῦ πάει — ἀφοῦ πάῃ.*

Οἱ ἑξι κατηγορίαι τῶν ἐνεστωτικῶν θεμάτων

915. Κατὰ τὸ ἐνεστωτικὸν τοὺς θέματα διαίρουσιν τὰ ῥήματα τῶν δύο συζυγιῶν στίς παρακάτω ἑξι κατηγορίας :

Α.—Ρήματα πρώτης συζυγίας

Πρώτη κατηγορία. — Φωνηεντόληχτα, με̐ χαρακτηρη φωνῆεν :

διανύω, ἐλκύνω, ἰδρύνω, μηνύνω — ἀποκλείω — πλέω, πνέω — καίω, κλαίω, φταίω — ἀκούω, κρούω.

Δεύτερη κατηγορία. — Χειλικόληχτα, με̐ χαρακτηρη **π, β, φ.**
π βλέπω, δρέπω, θάλλω, λείπω, ντρέπομαι — πρόπει, ρέπω, τρέπω — λάμπω

β ἀλείβω, ἀμείβω, ἀνάβω, θάβω, θλίβομαι, θρύβω, κλέβω, κόβω, κρύβω, νίβω, πασαλείβω, προκόβω, ράβω, σκάβω, σκοντάβω, σκύβω, στρίβω, τρίβω, σέβομαι

φ βάφω, γράφω, γλείφω, γλύφω, γνέφω, θρέφω (τρέφω), στρέφω.

Εἶναι χειλικόληχτα καὶ τὰ ῥήματα σὲ **-αύω, -εύω**, καθὼς καὶ ὅσα τελειώνουν σὲ **-πτω, -πτω** :

αυ, ευ ἀπολαύω, παύω, βασιλεύω, γειτονεύω, δουλεύω, καβαλικεύω, μαγεύω, μουσकेύω, γεύομαι, ὄνειρεύομαι κτλ.

φτ, πτ ἀστράφτω, πέφτω· ἀνακαλύπτω, ἀπορρίπτω, προκύντω.

Τρίτη κατηγορία. — Λαρυγγικόληχτα, με̐ χαρακτηρη **κ, γ, χ.**

κ ἀνήκω — διώκω, πλέκω, μπλέκω, στέκομαι — **σκ** βόσκω, διδάσκω, χάσκω

γ ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, θέλγω, λήγω, μπήγω, πνίγω, σμίγω, τυλίγω, φεύγω, φλέγω, φυλάγω — **γγ** σφίγγω, φέγγω

χ βήχω, βρέχω, ἐλέγχω, ἔχω, τρέχω, ὑπάρχω, ἀνέχομαι, δέχομαι, ἐρχομαι, εὖχομαι, μάχομαι, ὑπόσχομαι.

Εἶναι λαρυγγικόληχτα καὶ τὰ ῥήματα σὲ **-χνω** :

χν ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω, ψάχνω.

Τέταρτη κατηγορία. — Ὀδοντικόληχτα καὶ συριστικόληχτα ῥήματα, με̐ χαρακτηρη **τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ.**

τ θέτω, κείτομαι — πλῆττω, -πράττω (ἀντι-, εἰς-, συμ-), φρίττω

θ ἄλέθω, γνέθω, κλώθω, νιώθω, πείθω, πλάθω

σ ἄρέσω — ἀναπτύσσω, ἐξελίσσω, κηρύσσω, ὀρύσσω, -τάσσω, ἐπιφυλάσσομαι, ὑπαινίσσομαι

ζ πιέζω, πήζω, λούζω, τσούζω, παίζω — ἀλλάζω, ἀράζω, ἀρπάζω, διστάζω κτλ. — ἀγκαλιάζω, ἀνατριχιάζω, ἀσπρογαλιάζω, βουλιάζω, δειλιάζω, λαχανιάζω, ταιριάζω — ἀντιφεγγίζω, ἀρμενίζω, ἀσπρίζω, μυρίζω, δακρύζω, δανείζω, ἀθροίζω κτλ.

Πέμπτη κατηγορία. — Ὑ γ ρ ό λ η χ τ α καὶ ρ ι ν ι κ ό λ η χ τ α ρήματα μὲ χαρακτηριστὴρα λ (λλ), ρ, μ, ν. Στὰ ὑγρόληχτα λογαριάζονται καὶ ὅσα ρήματα τελειώνουν σὲ -λνω, -ρνω.

λ θέλω, μέλει — ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, θάλλω, πάλλω, προβάλλω, σφάλλω, μέλλω, ποικίλλω

λν παραγγέλνω, ψέλνω

ρ διαφέρω, ξέρω, οἰκτίρω, διαμαρτύρομαι, χαίρομαι — κουμαντάρω, λονστροάρω, μαϊνάρω, μπαρκάρω, ὀρτσάρω, σαλπάρω

ρν γδέρνω, γέρνω, δέρνω, σπέρνω, τρατέρνω, φέρνω

μ ἀπονέμω, τρέμω — κρέμομαι

ν κάνω, μένω, πλένω — κλίνω, κρίνω, ἀποκρίνομαι — τείνω — μπαίνω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω

ἐπιβαρύνω, εὐκολύνω, διευθύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, ὀξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι κτλ.

ἀκριβαίνω, ἀνοσταίνω, βαραίνω, κονταίνω, ὁμορφαίνω, φτωχαίνω κτλ., ἀνασαίνω, ἀπολυμαίνω, βαθουλαίνω, βασκαίνω, γλυκαίνω, ζεσταίνω, μαραίνω, συμπεραίνω κτλ. — αἰσθάνομαι

(κατα)λαβαίνω, λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πετυχαίνω, πηγαίνω, τυχαίνω

δαγκάνω, πιάνω, φτάνω, φτιάνω, χάνω κτλ., δένω, ἀφήνω, σβήνω — δίνω, πίνω

γδύνω, ντύνω, λύνω κτλ. — ἀπλώνω, ζώνω, καμαρώνω, ξεριζώνω, χώνω κτλ., παρασταίνω, συσταίνω — ἀποσταίνω, σωπαίνω, χορταίνω.

Β.—Ρήματα δεύτης συζυγίας

Έκτη κατηγορία. — ἀγαπῶ, γελῶ, πηδῶ, ἀργῶ, σταυροκοπιέμαι, κοιμοῦμαι κτλ. (907).

916. Παρατήρηση.—Ἀπὸ τὶς ἑξὶ αὐτὲς κατηγορίες περισσό-
τερα παραδείγματα ἔχουν ἡ τέταρτη μὲ τὰ ρήματα σὲ -ζω (-άζω,
-ιάζω, -ίζω), ἡ πέμπτη μὲ τὰ ρήματα σὲ -νω, καὶ μάλιστα σὲ -ώνω,
καὶ ἡ ἕκτη.

917. Σὲ μερικὰ ρήματα τὸ θέμα τοῦ ἐνεστώτα ἀλλάζει στὴν προσταχτική
καὶ στὸν παρατατικό. Αὐτὸ γίνεται στὸ ἀρέσω, παρατ. ἄρῃσα καὶ ἄρῃς, καὶ στὰ
ξενικά ρήματα σὲ -άρω, -ίρω, πὺν ἔχουν ἀόριστο σὲ -άρισα ἢ -αρα, -ίρισα ἢ -ιρα,
καὶ τότε συνήθως παρατατικό σὲ -άριζα, -ιριζα καὶ προσταχτική σὲ -άριξε,
-ίριξε: Ὁ ναύτης μαί'νιριζε τὰ πανιά.—Τὸν εἶδα πὺν λουσιτράριζε τὰ παπούτσια του.
—Τὴν ὥρα πὺν σερβιριζόταν.—Χτύπα τὸ κονδούνη γιὰ τὸ τραπέζι καὶ σερβίριξε
(Ξενοπούλος).

918. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

1. Τὰ ρήματα σὲ (άβo) γράφονται μὲ β: ἀνάβω, ράβω, σκάβω.
Γράφονται μὲ υ τὸ ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω.

2. Τὰ ρήματα σὲ (έβo) γράφονται μὲ ευ: γυρεύω, κλαδεύω, πα-
λεύω, ὄνειρεύομαι (¹).

Γράφονται μὲ β τὸ κλέβω καὶ τὸ σέβομαι.

3. Τὰ ρήματα σὲ (ένο) γράφονται μὲ αι: ἀνασταίνω, ἀνεβαίνω,
ζεσταίνω, κονταίνω, παρασταίνω, σιχαίνομαι, φαίνομαι.

Γράφονται μὲ ε τὸ δένω, μένω, πλένω (²).

4. Τὰ ρήματα σὲ (έρνω) γράφονται μὲ ε: γδέρνω, γέρνω, τρα-
τέρνω, φέρνω. Γράφεται μὲ αι τὸ παίρνω.

5. Τὰ ρήματα σὲ (ιάζo) γράφονται μὲ ι: ἀγκαλιάζω, βραδιάζω,
βιάζομαι.

Ἐξαιροῦνται τὸ ἀδειάζω, χρειάζομαι — μοιάζω, μονοιάζω, νοιά-
ζομαι (³).

6. Τὰ ρήματα σὲ (ίζo) γράφονται μὲ ι: ἀνθίζω, ἀντικρίζω,
δροοσίζω, φτερνίζομαι.

Ἐξαιροῦνται τὸ μπήζω, πήζω, προήζω — ἀναβλύζω, ἀναβρύζω,

1. Ὅμοια καὶ τὸ ρεύω.

2. Ὅμοια καὶ τὸ κρένω, ψένω, γένομαι.

3. Ὅμοια καὶ τὸ δμυιάζω, ρνιάζομαι, φρνιάζω.

γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, συγχύζω, σφύζω — δα-
νειζώ, ἀθροίζω (*).

7. Τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ (λο) γράφονται μὲ **δύο λ** :
ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, μέλλω, ποικίλλω.

Γράφονται μ' ἓνα λ τὸ θέλω, μέλει, ὀφείλω (*).

8. Τὰ ρήματα σὲ (όνο) γράφονται μὲ **ω σὲ δλους τοὺς χρό-
νους** : κλειδώνω, κλείδωνα, κλείδωσα, κλειδώθηκα, κλειδωμένος (*).

9. Τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ (σο) γράφονται μὲ **δύο σ** :
ἀναπνέσσω, ἀπαλλάσσω, ἐξελίσσω, ἐξορύσσω, ὑπαινίσσομαι.

Γράφεται μ' ἓνα σ τὸ ἀρέσω.

10. Τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ (το) γράφονται μὲ **δύο τ** :
πλήττω, φρίττω, εἰσπράττω, συμπράττω.

Γράφονται μ' ἓνα τ τὸ θέτω καὶ τὸ κείτομαι.

11. Τὰ ρήματα σὲ (ίνο) δὲν ἀκολουθοῦν κανόνα.

Γράφονται μὲ **ι** : δίνω, κλίνω, πίνω

μὲ **η** : ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω

μὲ **υ** : γδύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω καὶ
μερικὰ ὑπερδισύλλαβα ρήματα μὲ ἀόριστο ἄσιγμο (941.1) : εὐκολύνω,
διενθύνω, ἀμύνομαι κτλ.

Γράφονται μὲ **ει** τὸ κλείνω καὶ τὸ τείνω.

Παράλληλα ρήματα

919. Συχνὰ παράγονται ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα μιᾶς ἀρχικῆς
λέξης, μὲ δύο διαφορετικὲς παραγωγικὲς καταλήξεις, δύο διαφο-
ρετικὰ ρήματα (246).

Τὰ ρήματα αὐτὰ παρουσιάζονται ἔτσι σὲ ὁλόκληρῃ τὴν κλίση τους
μὲ παράλληλα θέματα καὶ λέγονται **παράλληλα ρήματα**.

Ἔτσι ἔχομε λ.χ. ἀπὸ τὴ ρίζα ἀνακατ- (ἄνω κάτω) δυὸ ρήματα,
τὸ ἀνακατεύω, μὲ ἐνεστωτικὸ θέμα ἀνακατευ-, καὶ τὸ ἀνακατώνω, μὲ
ἐνεστωτικὸ θέμα ἀνακατων- (260.3).

1. Ὅμοια τὸ δολούζω, τανύζομαι.

2. Ὅμοια τὸ ποιητικὸ βούλομαι — βουλήθηκα.

3. Γράφεται μὲ ο τὸ δμόνω — δμοσα καὶ τὸ συνώμοσα.

Καὶ τότε ἔχομε τοὺς δύο παράλληλους ρηματικούς σχηματισμούς:

ἀνακατεύω	ἀνακάτενα, προστ. ἀνακάτευε	ἀνακατεύοντας καὶ
ἀνακατώνω	ἀνακάτινα	ἀνακάτινε ἀνακατιώνοντας
ἀνακάτεψα	ἀνακατέψω	ἀνακατέψτε ἔχω ἀνακατέψει καὶ
ἀνακάτωσα	ἀνακατώσω	ἀνακατώστε ἔχω ἀνακατώσει.

920. Στὰ παράλληλα ἀνήκουν ρήματα καθὼς τ' ἀκόλουθα :

-ίζω, -ιάζω : ζυγίζω — ζυγιάζω, ξαφνίζω — ξαφνιάζω, ξεδοντίζω — ξεδοντιάζω

-ιάζω, -(ι)ώνω : ισιάζω — ισιώνω, μαραζιάζω — μαραζιώνω

-ιάζω, -(ι)αίνω : κλουβιάζω — κλουβιαίνω, χλωμιάζω — χλωμιαίνω.

Ἔτσι καὶ σιωπῶ — σιωπαίνω (¹).

921. Διασάφηση.—Ἀπὸ τοὺς παρακάτω παράλληλους τύπους ποὺ λέγονται στὴν κοινὴ γλῶσσα, εἶναι προτιμότερος γιὰ τὴν πεζογραφία ὁ ἕνας, ποὺ σημειώνεται ἔξω ἀπὸ τὴν παρένθεση : *δαγκᾶν* (*δαγκῶν*), *μαζεύω* (*μαζῶν*), *κιτρινίζω* (*κιτρινιάζω*), *ξοδεύω* (*ξοδιάζω*), *τελειώνω* (*τελεύω*), *φυλακίζω* (*φυλακῶν*) — *ἀρχίζω* (*ἀρχινίζω*, *ἀρχινῶ*), *βουλιάζω* (*βουλῶ*).

922. **Παράλληλα ρήματα μὲ διαφορετικὴ σημασία.**—Τὰ παράλληλα ρήματα ἔχουν κάποτε διαφορετικὰς σημασίαις. Μποροῦν νὰ λογαριαστοῦν τότε γιὰ ἐντελῶς διαφορετικὰς λέξεις :

κονταίνω κάνω κάτι πιὸ *κοντεύω*, κοντεύω νὰ φτάσω κάπου, *κοντό*, γίνομαι πιὸ *κοντός*. εἶμαι *κοντὰ* νὰ φτάσω, πλησιάζω.

Ὅμοια ρήματα εἶναι :

ἀπορρίχνω — *ἀπορρίπτω* (²)

βαρῶ — *βαραίνω*

βολεύω — *βολεῖ*

γυρεύω — *γυρίζω*

δουλεύω — *δουλώνω* (ὑποδουλώνω)

ισιάζω, *ισιώνω* — *σιάχνω*

καρπίζω — *καρπώνομαι*

κουφαίνω, *-ομαι* — *κουφίζω*

μεγαλώνω — *μεγαλύνω*

μοιράζω — *μοιραίνω* (³)

1. Παράλληλους σχηματισμούς ἔχουν καὶ μερικά ρήματα ξενικά σὲ *-άρω* ἀλλὰ καὶ σὲ *-έρνω* : *τρατάρω*—*ἀόρ. τρατάρισα*, καὶ *τρατέρνω*—*ἀόρ. τράταρα*, ὑποταχτική : *τρατάρω*· *λουστρέρνω* - *λουστρέρω* κτλ.

2. Ἀπορρίχνω (ἀπόρριξα, ἀπορρίχτηκα) πετῶ κάτω : *ποῦ νὰ τὸν πῶ τὸν πόνο μου*, *ποῦ νὰ τὸν ἀπορρίξω* ; (δημ.) *ἀπορρίπτω* (ἀπόρριψα, ἀπορρίφτηκα) δὲν ἀναγνωρίζω, δὲν κάνω δεχτό, λ.χ. μιὰ αἴτηση, δὲν προβιάζω, λ.χ. στίς ἐξετάσεις.—3. Γιὰ τὶς Μοῖρες ποὺ δίνουν τὰ χαρίσματά τους.

μυρίζω — μυρώνω	σιτεύω — σιτίζομαι
πασκίζω — πάσχω	στρέφω — στρίβω (*)
πεισιάζω — πετσώνω (*)	τσακώνω — τσακίζω
πιστεύω — πιστώνω (διαπιστώνω)	φιλιώνω — φιλεύω
πορίζω — πορεύομαι	χρυσώνω — χρυσίζω
προξενεύω — προξενῶ	ψωμώνω — ψωμίζω (*)

Σε μερικές περιπτώσεις οι δύο διαφορετικοί τύποι είναι πραγματικά διαφορετικές λέξεις: *πλανῶ* - *πλανίζω*, *σκαλίζω* - *σκαλώνω*.

923. Κάποτε ο δεύτερος τύπος βρίσκεται μόνο σε σύνθετα από τύπο ρηματικό παράλληλο και τότε είναι φυσικό να υπάρχει και διαφορετή σημασίας: *ξενίζω* — *ἀποξενώνω*, *σκαλίζω* — *ἀνασκαλεύω*, *φορτώνω* — *ἐπιφορτίζω*, (και με ἀλλαγὴ φωνητικῆ) *στερεύω* — *ἀποστειρώνω*.

924. Σε μερικά παραδείγματα ἐκφράζεται συχνὰ με τοὺς παράλληλους τύπους ἡ διαφορετικὴ διάθεσι τοῦ ρήματος:

πικρίζω, λ.χ. *πικρίζει* τὸ γιαντρικὸ — *πικραίνω*, λ.χ. *πίκρανα* κάποιον με τὰ λόγια μου.

Ὅμοια εἶναι: *νοστιμαίνω* — *νοστιμίζω* (κ. ἀμετάβ.), *πληγιάζω* (κ. μεταβ.) — *πληγώνω*, *πλουταίνω* (μετὰ τοῦ *πλουταίνει* ἢ *κόρη*) — *πλουτίζω* (κ. ἀμετάβ.), *ἀγριεύω* — (σύνθετο) *ἐξαγριώνω*.

Τὸ *κάθομαι* καὶ τὸ *κρέμομαι* εἶναι οὐδέτερα, ἐνῶ τὸ *καθίζω* — *κάθισα* καὶ τὸ *κρεμῶ* εἶναι ἐνεργητικά.

925. Συχνὰ εἶναι τὰ παραδείγματα ὅπου τὸ ρῆμα σε -ίζω εἶναι μεταβιβαστικὸ ἐνὸς ρήματος τῆς ἴδιας ρίζας, συνήθως σε -ω, σημαίνοντας πὼς τὸ ὑποκείμενο κάνει ἄλλον νὰ κάμῃ κάτι: *θυμοῦμαι* — *θυμίζω*, *φοβοῦμαι* — *φοβίζω*, (τὰ σύνθετα τοῦ *οἰκῶ* — *οἰκίζω*) *κατοικῶ*, *μετοικῶ*, *παροικῶ*, *συνοικῶ* — *ἀποικίζω*, *ἐποικίζω*, *κατοικίζω*, *συνοικίζω* κτλ. Ἀνάλογα εἶναι καὶ τὸ *πίνω* — *ποτίζω*, *φεύγω* — *φευγατίζω*. Ὅμοια διαφορὰ σημασίας ἔχει τὸ *τρῶγω* — *ταγίζω*.

Διπλοσχημάτιστα ρήματα

926. Ὑπάρχουν πολλὰ ρήματα ποὺ τὸ καθένα τους, ἐνῶ ἔχει στα-

1. *πεισιάζω* βγάζω πέτσα· *πετσώνω* ἀνανεώνω τὸ πετσί, ντύνω με πετσί, μπαλῶνω. — 2. *στρίβω* συστρέφω, λέγεται ὁμως καὶ μετὰ τῆς σημασίας τοῦ *στρέφω*. — 3. *ψωμώνω* ὠριμάζω, μεστώνω· *ψωμίζω* ταγίζω.

θερὸ ἀοριστικὸ θέμα, διχάζεται ὡς πρὸς τὸ ἐνεστωτικόν, καὶ ἔχει ἔτσι διπλὸ (κάποτε καὶ τριπλὸ) ἐνεστώτα. Τὰ ρήματα αὐτὰ ὀνομάζονται **διπλοσχημάτιστα ρήματα**.

Στὸν ἀόριστο λ.χ. ἔσπασα — σπάσω — σπάσε — σπάσει ἀντιστοιχοῦν οἱ ἐνεστώτες σπάζω — σπάζε — σπάζοντας — (παραι.) ἔσπαζα ἀλλὰ καὶ σπάνω — σπάνε — σπάνοντας — ἔσπανα καὶ σπῶ — σπώντας — σποῦσα.

Ὅμοια ρήματα εἶναι : βαραίνω—βαρύνω (ἐπιβαρύνω), πηγαίνω — πάω, στριμώνω — στριμώνγω, φτιάνω — φτιάχνω, χάπτω — χάβω.

Ἀφθονώτερα εἶναι τὰ ρήματα ποὺ σχηματίζονται καὶ κατὰ τὶς δύο συζυγίες : ἀκονίζω — ἀκονῶ, ἀνθίζω — ἀνθῶ, ἀρρωσταίνω — ἀρρωσιῶ, λυγίζω — λυγῶ, ξεφτίζω — ξεφτῶ, ξεφωνίζω — ξεφωνῶ, ξεχειλίζω — ξεχειλῶ, περεχύνω — περεχῶ, πλημμυρίζω — πλημμυρῶ, σφαλίζω — σφαλῶ, χιμίζω — χιμῶ κτλ. Ἔτσι καὶ τὸ γυρίζω — γυρνῶ, τριγυρίζω — τριγυρνῶ, (ἐγ)κατασταίνω — (ἐγ)καθιστῶ.

927. Ἀπὸ τοὺς παρακάτω διπλοὺς ἐνεστώτες ποὺ λέγονται στὴν κοινὴ γλώσσα, εἶναι προτιμότερος γιὰ τὴν πεζογραφία ὁ ἕνας, ποὺ σημειώνεται ἔξω ἀπὸ τὴν παρένθεση :

ἀλείβω (ἀλείφω), βάζω (βάνω), βγάζω (βγάνω), βυzaίνω (βυzάνω), ζεύω (ζεύγω), ξεχνῶ (ξεchάνω), πασαλείβω (πασαλείφω), ρίχνω (ρίchτω), σιάχνω (σιάζω), σκάβω (σκάφτω), σκύβω (σκύφτω), σκοντάβω (σκοντάφτω), ψήνω (ψένω)· κολλῶ (κολnῶ), κρεμῶ (κρεμnῶ), σφαλῶ (σφalanῶ), χαλῶ (χαlanῶ).

Ἐδῶ ἀνήκουν καὶ πολλὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας ποὺ σχηματίζονται καὶ κατὰ τὴ δευτέρη : ἀπολύω (ἀποlynῶ), ἀρπάζω (ἀρpῶ), κοιτάζω (κοιtῶ), κοιμίζω (κοιmῶ), κοπανίζω (κοπανῶ), σκορπίζω (σκορpῶ), στοιχηματίζω (στοιχημαtῶ), συλλογίζομαι (συλλογιέμαι)· καὶ ἀντίθετα : λαχταρῶ (λαchταρίζω), ξενυχτῶ (ξενυχtίζω), ξεψυχῶ (ξεψυχίζω), παραστρατῶ (παραστραtίζω).

928. Πολλῶν διπλοσχημάτιστων ρημάτων μόνο ὁ ἕνας τύπος εἶναι κοινὸς πλάι σὲ ἄλλους σπανιότερους ἢ ἰδιωματικούς. Ἀναφέρεται μόνο ὁ κοινός : ἀνάβω, ἀρέσω, ἀστράφτω, βαστῶ, βογκῶ, γεμίζω, δίνω, ζονπῶ, θάβω, θαρρῶ, καίω, κερδίζω, κοντουλῶ, κλέβω, κόβω, κρύβω, λούζω, μαδῶ, νιώθω, ξεμντίζω, πεθαίνω, πλαντάζω, πλέω, πρῆζω, ράβω, σέρονω, στρίβω, σφυρίζω, ψάχνω κτλ. (¹).

1. Στὴν ποιητικὴ γλώσσα συνηθίζονται καὶ ἄλλα ὅμοια ρήματα τῆς δεύ-

929. Διπλοσχημάτιστα ρήματα με διαφορετική σημασία.—

Ὅπως τὰ παράλληλα ρήματα, ἔχουν καὶ μερικά διπλοσχημάτιστα κατὰ τὸ ἐνεστωτικό τους θέμα διαφορετικὴ σημασία :

συνάζω λουλούδια στὸν κήπο ἄλλα συνάγω ἓνα συμπέρασμα.

Τέτοια ρήματα εἶναι :

μηνῶ (παραγγέλνω)	μηνύω (καταγγέλλω)
μπήγω (φωνή, καρφιά κτλ.)	μπήζω (μόνο γιὰ φωνή)
σώνω (φτάνω, ἄρκω) (ἄπο-)	σώζω (γλιτώνω, διατηρῶ) (δια-)

930. Μερικά διπλοσχημάτιστα ρήματα ἔχουν τὸ δευτερό τους ἐνεστωτικό θέμα μόνο σὲ μερικά σύνθετα :

νιώθω — μετανιώνω

στήνω — ἀνασταίνω, παρασταίνω (καὶ παριστάνω)

φτάνω — προφταίνω (σπανιότ. προφτάνω).

*Ανάλογη διαφορὰ παρουσιάζουν συχνὰ τὰ λόγια σύνθετα :

(ἀγγέλλω), παραγγέλλω	ἀναγγέλλω, ἀπαγγέλλω
ἀλλάζω, συναλλάζομαι	ἀπαλλάσσω
δίνω, ξαναδίνω, ἀναδίνω, ἀποδίνω	ἐκδίδω
διώχνω - ἔδιωξα, ἀποδιώχνω	ἐπιδιώκω (-δίωξα), καταδιώκω
κόβω, ἀνγκόβω, ἀποκόβω, ξεκόβω, προ- κόβω, κατακόβω	διακόπτω, συγκόπτω
κλείνω, περικλείνω	ἀποκλείω
λύνω, ξεδιαλύνω	καταλύω, ἀπολύω
σέρνω, ξεσέρνω, παρασέρνω	διασύρω
τάζω (ὑπόσχομαι, ἀφιερώνω), προστάζω	-τάσσω (συν-, κατα-, μετα-, ἀντι- κτλ.)
στέλνω, ξασπτελνῶ	συστέλλω, ἀναστέλλω, διαστέλλω
φυλάγω, προφυλάγω, παραφυλάγω	ἐπιφυλάσσομαι.

Διαφορετικά ἀπὸ τὰ διπλοσχημάτιστα ρήματα εἶναι μερικά ἄλλα, καθὼς βρίσκω (ξαναβρίσκω) — ἐφευρίσκω, σκίζω (ξεσκίζω, ἀποσκίζω σκίζω ἐντελῶς) διασχίζω, ἀποσχίζω, ποὺ ἀνήκουν στὰ φωνητικά διπλόμορφα (444).

Β.—Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

931. Τὸ ἀοριστικό θέμα τὸ βρίσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ α΄

τερης συζυγίας, γιὰ λόγους ποιητικούς, μετρικούς, εὐφωνίας: ἀναγαλλιᾶζω - ἀναγαλιῶ, ἀναβρύζω - ἀναβρῶ, ἀνοιγώ - ἀνοιῶ, βόσκω - βοσκῶ, κλείνω - κλειῶ, λύνω - λυῶ, ξεσκίζω - ξεσκῶ, ξύνω - ξυνῶ, φωτίζω - φωτιῶ κτλ.

ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἀόριστου τὴν κατάληξιν -α (καὶ τὴν αὖξιν, ἂν ὑπάρχῃ) :

ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παράγγελ-α.

932. Ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο σὲ -σα καὶ σπανιότερα σὲ -α, χωρὶς τὸ σ :

ἔδεσα, ἄκουσα, ἄπλωσα — ἔπλυνα, παράγγειλα, ἔφυγα.

Ὁ ἀόριστος σὲ -σα λέγεται **σιγματικὸς ἀόριστος**.

Ὁ ἀόριστος σὲ -α λέγεται **ἄσιγμος ἀόριστος**.

933. Ὅταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχῃ χαρακτῆρα χειλικὸ σύμφωνο σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ -ψα :

λείπω — ἔλειψα	βάφω — ἔβαψα
κρύβω — ἔκρυψα	ἀστράφτω — ἀστράψα
βασιλεύω (προφ. βασιλέβο) — βασιλέψα.	

Ὅταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχῃ χαρακτῆρα λαρυγγικὸ σύμφωνο σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ -ξα :

πλέκω — ἔπλεξα	προσέχω — πρόσεξα
πνίγω — ἔπνιξα	διώχνω — ἔδιωξα.

Ὅταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχῃ χαρακτῆρα ὀδοντικὸ ἢ συριπτικὸ σύμφωνο σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ -σα ἢ σὲ ξα :

θέτω — ἔθεσα	πλήττω — ἔπληξα
ἁλέθω — ἄλεσα	—
ἄρῃσω — ἄρῃσα	ἀπαλλάσσω — ἀπάλλαξα
νομίζω — νόμισα	τρίζω — ἔτριξα
λούζω — ἔλουσα	τσούζω — ἔτσουξα
ἀγοράζω — ἀγόρασα	σπαράζω — σπάραξα
ἀγκαλιάζω — ἀγκάλιασα	βουλιάζω — βούλιαξα.

Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ -ησα : τραγουδῶ — τραγούδησα, λαλῶ — λάλησα.

Τὰ ὑγρόληχτα καὶ τὰ ρινικόληχτα ρήματα ἔχουν ἀόριστο ἄσιγμο σὲ -α (ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ ρήματα σὲ -νω).

934. **Διπλοὶ ἀόριστοι**. — Σὲ μερικὰ ρήματα συμβαίνει ν' ἀντιστοιχοῦν στὸν ἴδιο ἐνεστώτα δύο ἀόριστοι, σιγματικοί, πὺ σχηματίζονται καὶ σὲ -σα καὶ σὲ -ξα :

ἀγγίζω — ἄγγισα καὶ ἄγγισα
 βουίζω — βούισα καὶ βούισα
 ταιριάζω — ταίριασα καὶ ταίριαξα

πηδῶ — πήδησα καὶ πήδηξα
 σφαλῶ — σφάλησα καὶ σφάληξα
 φνυσῶ — φύσησα καὶ φύσηξα.

935. Διασάφηση. — Ρήματα πού σχηματίζουν διπλὸ ἀόριστο εἶναι πολλὰ, ὅταν ἰδίως λογαριαστοῦν τύποι λιγότερο κοινοὶ ἢ ἰδιωματικοί. Στὰ παρακάτω παραδείγματα ἀναγράφονται μόνο οἱ κοινοὶ τύποι, ἐνῶ ἡ λογοτεχνία μεταχειρίζεται κάποτε καὶ τοὺς λιγότερο συχνούς: *δίστασα, ζήτησα, κράτησα, μάτιασα, ρώτησα, σκάλισα, σκούνησα, σπούδασα, στέγνωσα, στράγγισα, στραμπούλιξα, σφούγγισα, ἔφτασα· βόγκηξα, ζούληξα· βάσταξα (βάστηξα).*

936. Καὶ μερικά ἀπὸ τὰ ρήματα πού σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ -ξα, τὸν σχηματίζουν σὲ -σα ὅταν εἶναι σύνθετα: *ἄγγισα (καὶ ἄγγισα) ἀλλὰ προσέγγισα, ἄρπαξα ἀλλὰ συνάρπασα, ρούφηξα ἀλλὰ ἀπορρόφησα.*

937. Τὸ *μαζεύω* ἔχει ἀόριστο *μάζεψα* καὶ (σπάν.) *ἔμασα*. Ὁ ἀόριστος τοῦ *καθίζω* εἶναι *κάθισα*, προσταχτ. *κάθισε*, λέγεται ὁμως στὴ γλώσσα τοῦ σπιτιοῦ καὶ *ἔκατσε - κάτσε*.

938. *Ἱστορικὴ διασάφηση.* — Ἀπὸ τὰ δύο χρονικά θέματα τὸ ἀοριστικὸ εἶναι τὸ βασικό. Αὐτὸ ἔχει συνήθως γιὰ κάθε ρῆμα τύπο πάγιο μὲ λίγες σχετικὰ ἐξαιρέσεις, ἐνῶ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία (βλ. 915). Τὸ ἀοριστικὸ θέμα ἔμεινε συνήθως ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλώσσα ἀμετάβλητο, ἐνῶ τὸ ἐνεστωτικὸ μετασχηματίστηκε μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀοριστικοῦ (λ.χ. κατὰ τὸ *ἔδessa: ἔδenna*, *δέσω: δένω* εἶπαν καὶ *ἔλusa: ἔλυνα*, *λύσω: λύνω* ἀντὶ *λύω*). Καὶ τὴν ποικιλία τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος τὴν προκάλεσε τὸ ἀοριστικό: *σπῶ* ἀλλὰ καὶ *σπάνω* καὶ *σπάζω*, ἐξαιτίας τοῦ ἀορίστου *ἔσπασα - σπάσω*, πού μοιάζει μὲ τὸ *ἔχασα - χάσω: χάνω*, *ἀδειασα - ἀδειάσω: ἀδειάζω*.

Τὸ ἀοριστικὸ θέμα ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ ἐπιδραῖ στὸ ἐνεστωτικό· γι' αὐτὸ ὁ ἐνεστώτας τῶν λόγιων ρημάτων μετασχηματίζεται συχνὰ σύμφωνα μὲ τὸν τύπο πού ἀποζητεῖ ὁ ἀοριστικός τους τύπος. Λ.χ. κατὰ τὸ *ἔδειξα - δείχνω* λέγεται καὶ (*ἐ*)*κήρυξα - κηρύχνω* (ἀντὶ *κηρύσσω*) (¹).

Ἱδιορρηθμίες καὶ ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

939. Ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος σχηματίζεται στὰ περισσότερα ῥήματα σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ ρήματα πού ἐν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα. (Γιὰ ὅσα ἔχουν διπλὸ ἀόριστο βλ. 934):

1. Τὴ βασικὴ θέση πού ἔχει στὴ γλώσσα μας τὸ θέμα τοῦ ἀορίστου τὴ βεβαιώνει καὶ τὸ ὅτι οἱ γειτονικὲς γλώσσες τῶν ἐλλληνικῶν, πού πήραν ἀπὸ τὰ ἐλληνικά διάφορα ρήματα, τὰ πήραν μὲ τὸν ἀοριστικὸν τους τύπο τῆς ὑποταχτικῆς.

α) Ἐχουν ξ ἀντὶ σ τὰ ρήματα *βογκῶ, ζουλῶ, ρουφῶ, τραβῶ, στραμπουλῶ* : *ρούφηξα, τράβηξα* κτλ.

β) Παρουσιάζουν ἄλλες ἀνωμαλίες τ' ἀκόλουθα ρήματα :

1. Φωνηεντόληχτα : *καίω—ἐκαψα, κλαίω—ἐκλαψα, φταίω—ἐφταιξα, πλέω—ἐπλευσα, πνέω—ἐπνευσα.*

2. Χειλικόληχτα. Τὸ πέφτω ἔχει ἀόριστο *ἔπεσα.*

Μερικὰ λόγια ρήματα σὲ -εύ ἔχουν ἀόριστο σὲ -ευσα (ιδίως ὅταν ἔχουν π στὴν παραλήγουσα) : *ἐπιτρέπευσα* (πρβ. καὶ 264.2).

3. Ρινικόληχτα : *δίνω—ἔδωσα.*

4. Ρήματα δεύτερης συζυγίας. Τελειώνουν σὲ -εσα ἀντὶ -ησα οἱ ἀόριστοι ἀπὸ τὰ ρήματα *ἀρκῶ, βαρῶ, βολεῖ, διαρκῶ, ἐπαινῶ, καλῶ, καταφρονῶ, μπορῶ, πλανῶ, στενοχωρῶ, συγχωρῶ, τελῶ, φορῶ, χωρῶ* καὶ τὰ σύνθετα (ἀπὸ τὸ αἰρῶ) *ἀφαιρῶ, διαιρῶ, ἐξαιρῶ, συναιρῶ* κτλ. : *στενοχώρεσα, ἐξαίρεσα.* Μερικὰ (λόγια) σύνθετα ἀπὸ τὸ *χωρῶ* σχηματίζονται σὲ -ησα : *ἀποχώρησα, παραχώρησα.*

Τελειώνουν σὲ -ασα ἀντὶ -ησα τὰ ρήματα : *γελῶ, διψῶ, κρεμῶ, πεινῶ, χαλῶ· ἀνακλῶ, διαθλῶ, δρῶ, σπῶ, καθῶς* καὶ μερικὰ ρήματα σὲ -νῶ : *γερνῶ—γέρασα, κερνῶ, ξεχνῶ, περνῶ, σκολνῶ.* Τὸ *βαστῶ* καὶ τὸ *πειτῶ* ἔχουν ἀόριστο σὲ -αῖα : *βάσταξα* (σπανιότ. *βάστηξα*), *πέταξα.*

γ) Σχηματίζονται ἀνώμαλα στὸν ἀόριστο καὶ μερικὰ ἄλλα ρήματα : *διδάσκω—δίδαξα, συνωμοτῶ—συνωμότησα* καὶ *συνώμοσα.*

Τὸ *βόσκω* καὶ τὸ *θέλω* σχηματίζονται στὸν ἀόριστο, σὰ νὰ ἦταν τῆς δεύτερης συζυγίας, σὲ -ησα : *βόσκησα, θέλησα.* Ἀντίθετα, τὸ *θαρρῶ* (νομίζω) ἔχει ἀόριστο *θάρρεψα*, σὰ νὰ ἦταν τῆς πρώτης συζυγίας.

Ὁ ᾿ασσιγμος ἀόριστος

940. Τὰ κυριότερα ρήματα ποὺ σχηματίζουν ᾿ασσιγμο ἀόριστο εἶναι :

α) Μερικὰ ἀνώμαλα ρήματα ποὺ σχηματίζουν τὸν ἀόριστο ἀπὸ διαφορετικὴ ρίζα. Αὐτὰ εἶναι :

βλέπω—εἶδα, ἔρχομαι—ἤρθα, λέγω—εἶπα, τρώγω—ἔφαγα.

β) Τὸ *φεύγω—ἔφυγα, βάζω—ἔβαλα, βγάζω—ἔβγαλα, πίνω—ἤπια.* Τὸ *κάνω* ἔχει διπλὸ ἀόριστο, *ἔκαμα* καὶ *ἔκανα* (¹).

1. Ὁ ἀόριστος *ἔκανα* εἶναι στὴν κοινὴ πιὸ συχνὸς ἀπὸ τὸν *ἔκαμα*, εἶναι ὁμως προτιμότερος ὁ τύπος μὲ τὸ *μ*, ἐπειδὴ ἔτσι ξεχωρίζομε μὲ τὸ διαφορετικὸ

γ) Μερικὰ ρήματα πού σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ -ηκα :

ἀνεβαίνω — ἀνέβηκα	βρίσκω — βρήκα καὶ σπανιότ. ἤβρα
κατεβαίνω — κατέβηκα	μπαίνω — μπήκα
διαβαίνω — διάβηκα	βγαίνω — βγήκα (¹).

941. δ) Ὅλα τὰ ὑγρόληχτα καὶ πολλὰ ρινικόληχτα ρήματα (915).

Τὸ ἀοριστικὸ θέμα τῶν ρημάτων αὐτῶν, ἅμα τὸ συγκρίνωμε μὲ τὸ ἐνεστωτικόν, παρουσιάζει τὶς ἀκόλουθες ἰδιορρυθμίες :

1. Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἐνεστωτικόν. Αὐτὸ γίνεται στὸ οἰκτίρω, σὲ μερικὰ ρήματα σὲ -ίνω καὶ στὰ περισσότερα ρήματα σὲ -ύνω: οἰκτίρω — οἰκτιρα, κλίνω — ἐκλινα, κρίνω — ἐκρυνα, γίνομαι — ἐγυνα, εὐκολύνω — εὐκόλυνα, ξεδιαλύνω — ξεδιάλυνα, ὀξύνω — ὀξυνα.

2. Ἔχει ἀπλὸ σύμφωνο στὴ θέση τῶν δύο ὁμοίων: προβάλλω — πρόβαλα, σφάλλω — ἔσφαλα.

3. Ἔχει ἄλλο θεματικὸ φωνῆεν: μένω — ἔμεινα, ἀπονέμω — ἀπόνειμα.

4. Τοῦ λείπει τὸ ν πού ἔχει τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα καὶ συχνὰ ἔχει καὶ ἄλλο θεματικὸ φωνῆεν:

φέρνω — ἔφερα	σπέρνω — ἔσπειρα
	γδέρνω — ἔγδαρα
	σέρνω — ἔσυρα
	τρατέρνω — τράταρα.

5. Τοῦ λείπει ἡ συλλαβὴ -αίν- πού ἔχει τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα:

καταλαβ-αίν-ω — κατάλαβα	πετυχ-αίν-ω — πέτυχα
λαβ-αίν-ω — ἔλαβα	πηγ-αίν-ω — πήγα
λαχ-αίν-ω — ἔλαχα	παθ-αίν-ω — ἔπαθα
μαθ-αίν-ω — ἔμαθα	τυχ-αίν-ω — ἔτυχα.

Θέμα τὸ ἐξακολουθητικὸ ἀπὸ τὸ συνοπτικόν: ἔκανα - θὰ κάνω - νὰ κάνω - κάνε καὶ ἔκαμα - θὰ κάμω - νὰ κάμω - κάμε (ἀλλὰ κάν'το).

1. Σπανιότερα, ἰδίως στὴ λογοτεχνία, ἔχουν τοὺς σχηματισμοὺς σὲ -κα καὶ τὰ ρήματα δίνω, ἀφήνω: ἔδωσα καὶ ἔδωκα, ἀφησα καὶ ἀφήκα (ἀφηκα). Οἱ τύποι αὐτοὶ μὲ κ λέγονται σπανιότερα καὶ στὸ μέλλοντα καὶ στὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἀορίστου: θὰ δώκω, νὰ τ'ἀφήκῃς.

6. Τὰ περισσότερα ρήματα σὲ **-αίνω** σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ **-ανα** ἢ σὲ **-υνα** :

ἀνασαίνω – ἀνάσανα, ἀπολυμαίνω – ἀπολύμανα, βασκαίνω – βά-
σκανα, γλυκαίνω – γλύκανα, μαραίνω – μάρανα, ξαίνω – ξῆανα, πε-
θαίνω – πέθανα, ψυχραίνω – ψύχρανα

ἀκριβαίνω – ἀκριβυνα, βαραίνω – βάρυνα, κονταίνω – κόντινα,
(ξε)μακραίνω – (ξε)μάκρυνα, δμορφαίνω – δμόρφυνα, φτωχαίνω – φτώ-
χυνα. (Γιὰ τὰ ρήματα μὲ ἀόριστο σὲ **-ηκα** βλ. 940γ).

942. Ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ **-αίνω** ἔχουν σιγματικὸ ἀόριστο:

α) σὲ **-ασα**, τὸ ἀποσταίνω – ἀπόστασα, σωπαίνω – σώπασα, χορ-
ταίνω – χόρτασα,

β) σὲ **-αξα**, τὸ βυzaίνω – βύζαξα,

γ) σὲ **-ησα**, τὸ ἀνασταίνω – ἀνάστησα, (ἐγ)κατασταίνω – (ἐγ)κατά-
στησα, παρασταίνω – παράστησα, συσταίνω – σύστησα. Τὸ ἀρταίνω ἔχει
ἀόριστο σὲ **-υσα** : ἄρτυσα.

Σὲ **-ησα** σχηματίζουν τὸν ἀόριστο καὶ ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ **-άνω** τὸ
ἀμαρτάνω – ἀμάρτησα καὶ τὸ αὐξάνω – αὐξήσα.

Τὰ ξενικά ρήματα σὲ **-άρω** (**-έρω**) ἔχουν συνήθως ἀόριστο σιγματικὸ σὲ
-άρισα : λιντσάρω – λιντσάρισα, μαρκάρω – μαρτάρω (καὶ τράταρα).

Διαφορές στο θεματικό φωνήεν τοῦ ἁσιγμου ἀορίστου κατὰ τὴν ἔγκλιση

943. α) Μερικὰ ρήματα ἔχουν στὴν ὑποταχτική ἢ καὶ στὶς ἄλλες
ἐγκλίσεις τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου διαφορετικὸ θεματικὸ φωνήεν
παρὰ στὴν ὀριστική. Τὰ ρήματα αὐτὰ εἶναι :

παίρνω – πῆρα, ἀορ. θέμα πηρ- ἀλλὰ πάρω, πάρε, πάρει
πηγαίνω – πῆγα, ἀορ. θέμα πηγ- πάω, πᾶμε, πάει.

β) Χωρὶς τὸ θεματικὸ φωνήεν σχηματίζονται οἱ ἄλλες ἐγκλίσεις
στὰ ρήματα :

μπαίνω – μπῆκα, ἀορ. θέμα μπηκ- ἀλλὰ μπῶ, ἔμπα, μπῆ
βγαίνω – βγῆκα, ἀορ. θέμα βγηκ- βγῶ, ἔβγα, βγῆ
βρῖσκω – βρῆκα, ἀορ. θέμα βρηκ- βρῶ, βρές, βρεῖ.

Ἀνάλογα σχηματίζονται καὶ τὸ ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω.

γ) Οἱ ἀόριστοι *εἶδα, εἶπα, ἤπια* σχηματίζονται στίς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ ἀρχικὸ (ι):

ὅταν δῆς, ἄς πῆ, ἴσως πῆτε, ἔχουν πεῖ, ἂν πιῆτε, πιές.

Στὴν ὑποταχτικὴ καὶ στὸ ἀπαρέμφατο, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τελειώσῃ σὲ φωνῆεν, λέγονται καὶ οἱ τύποι μὲ τὸ ἀρχικὸ (ι) τοῦ *εἶδα, εἶπα*: *θὰ ἰδῶ, νὰ ἰδοῦμε, θὰ εἰπῆτε, ἔχω ἰδεῖ*.

944. Μετακλίση τοῦ τόνου στὴν ὑποταχτικὴ.— Μερικοὶ ἄσιγμοι ἀόριστοι τονίζονται στὴν ὑποταχτικὴ τοῦ ἀορίστου καὶ στὴ λήγουσα:

ν' ἀνέβω — ν' ἀνεβῶ, νὰ κατέβω — νὰ κατεβῶ, νὰ ἔρθω — (νὰ ἐρθῶ) νὰ ῥθῶ, θὰ ῥθῶ, νὰ ῥθω — νὰ βρῶ — νὰ βρῶ, νὰ μπῶ (σπαν. νὰ ἴμπω), θὰ βγῶ — θὰ ῥγῶ, νὰ γίνω (σπάν. νὰ γενῶ), νὰ διαβῶ. Τὸ ἀπαρέμφατο τονίζεται ἀνέβῃ — ἀνεβῇ, κατέβῃ — κατεβῇ καὶ συνήθως ἔρθει, βρεῖ, μπῇ, γίνει (σπάν. γενῇ), (μόνο) διαβῇ.

Οἱ ὑποταχτικὲς τῶν ἀορίστων *εἶδα, εἶπα* τονίζονται μόνο στὴν κατάληξη: (ι)δῶ, (εἰ)πῶ. Ὁ ἀόριστος *ἤπια* ἔχει ὑποταχτικὴ *πιῶ*.

945. Μερικὰ ρήματα τῆς παθητικῆς φωνῆς σχηματίζονται στὸν ἀόριστο κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν:

γίνομαι — ἔγινα (σπάν. *γίνηκα*), *ἔρχομαι — ἤρθα, κάθομαι — κάθισα*¹⁾.

Τὸ *στέκω — στέκομαι* καὶ τὸ *παραστέκω — παραστέκομαι* (810) ἔχουν ἀόριστο μόνο παθητικὸ *στάθηκα — παραστάθηκα*.

946.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΑΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

A) Τὸ (ι) τῆς παραλήγουσας

1. Ὅσα ρήματα ἔχουν (ι) στὸν ἐνεστώτα, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι διπλοσχημάτιστα (926), γράφονται στὸν ἀόριστο μὲ τὸ ἴδιο (ι) *ποὺ ἔχουν καὶ στὸν ἐνεστώτα*. Ἔτσι γράφονται:

Μὲ ι: *γίνομαι — ἔγινα, νίβω — ἐνιψα, πνίγω — ἐπνιξα, ραγίζω — ράγισα* κτλ., καθὼς καὶ τὰ διπλοσχημάτιστα (*ἀνθίζω καὶ ἀνθῶ*) *ἀνθισα, γύρισα, λύγισα, ξεχειλίσα, πλημμύρισα, σφάλισα καὶ σφάλισα* κτλ., *κοίμισα, κοπάνισα, σκόρπισα* κτλ. (927).

1. Ὁ ἀόριστος τοῦ *καθίζω*, ὅπως καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακλιμένου, εἶναι κοινοὶ καὶ γιὰ τὸ *κάθομαι*: *Κάθισα τρεῖς μῆνες σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. Ποιὸς εἶναι καλύτερα καθισμένος;*

Μὲ **υ** : χύνω — ἔχυσα, δακρύζω — δάκρυσα, εὐκολύνω — εὐκόλυνα κ.ἄ.

η : ἀφήνω — ἄφησα, σβήνω — ἔσβησα, πρήζω — ἔπρηξα, μπήγω — ἔμπηξα

οι : ἀθροίζω — ἄθροισα, ἀνοίγω — ἄνοιξα

ει : κλείνω — ἔκλεισα, τείνω — ἔτεινα, ἀλείβω — ἄλειψα· σειῶ — ἔσεισα.

Γράφονται ἀκόμη :

Μὲ **υ** : τὸ ἔπλυνα καὶ τὸ (ινα) τῶν ρημάτων σὲ -αίνω : ἀκριβαίνω — ἀκρίβυνα, κονταίνω — κόντυνα, φάρδυνα κτλ.

η : οἱ ἀόριστοι βρῆκα, βγῆκα, μπῆκα, ἀνέβηκα, κατέβηκα, διάβηκα, πῆρα

ει : οἱ ἀόριστοι ἔγειρα, ἔδειρα, ἔσπειρα, ἀνάγγειλα, ἀνάτειλα, ἔστειλα, ἔμεινα (*).

2. Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας γράφονται μὲ **η** : ἀγάπησα, λάλησα, περπάτησα, κύλησα· ρούφηξα, τράβηξα.

Γράφονται μὲ **υ** τὸ μέθυσα καὶ τὸ μῆνυσα.

3. Χρειαζέται προσοχὴ στὴν ὀρθογραφία μερικῶν διπλοσχημάτων ἢ ἄλλων ρημάτων σὲ (-ίζο) καὶ σὲ (ο), ποὺ ἀμφιβάλλεται τὸ ἐνεστωτικὸ τοὺς θέμα ἢ ποὺ μπερδεύεται μὲ ἄλλων ρημάτων :

Γράφομε μὲ **ι** :

ἀλλὰ

γράφομε μὲ **η** :

βουίζω — βούισα

βοῶ — βόησα

διαφημίζω — διαφήμισα, διαφήμιση

ἐπευφημῶ — ἐπευφήμησα (*)

ἐγχειρίζω — ἐγχείρισα (*)

ἐπιχειρῶ — ἐπιχείρησα, ἐπιχείρηση, ἐπιχειρηματικὸς

1. Ὅμοια καὶ τὸ ἀπόνειμα.

2. Τ' ἀρχαία δυσφημῶ, διευκρινῶ λέγονται συνήθως σήμερα σὲ -ίζω, ἀνάλογα μὲ τὰ ὅμοια ρήματα δυσφημίζω - δυσφήμισα (δυσφήμιση) καὶ διευκρινίζω - διευκρίνισα (διευκρίνιση). Ὅσοι προτιμοῦν τοὺς παλιούς τύπους δυσφημῶ, διευκρινῶ θὰ πρέπει νὰ γράφουν δυσφήμησα, διευκρίνησα, δυσφήμιση, διευκρίνηση (ἀλλὰ δυσφημιστικός, διευκρινιστικός). Τὰ λόγια σαφηνίζω, ἀποσαφηνίζω, διασαφηνίζω ἔχουν καὶ τοὺς τύπους ἀποσαφῶ - ἀποσάφησα (ἀποσάφηση), διασαφῶ - διασάφησα (διασάφηση).

3. Τὸ ἐγχειρίζω - ἐγχειρίζομαι - ἐγχειρίστηκα λέγεται καὶ γιὰ τὸ κάνω ἐγχεί-

Γράφομε με ι :	ἀλλὰ	γράφομε με η :
θυμίζω — θύμισα, θύμισέ μου		θυμοῦμαι — θυμήθηκα, θύμηση
καταριίζω — κατάρτισα, κατάρ- τιση		ἐξαριῶ — ἐξάρτησα, ἐξάρτηση ἄλ- λὰ καὶ ἐξάρτυση (424)
καταχωρίζω — καταχώρισα, κα- ταχώριση		παραχωρῶ — παραχώρησα, παρα- χώρηση
ξεφωνίζω — ξεφώνισα (ἀλλὰ ξε- φωνητὸ)		συμφωνῶ — συμφώνησα, διαφω- νῶ — διαφώνησα
ψηφίζω — ψήφισα, ψήφιση		ψηφῶ — ψήφησα, ἀψήφησα.

Β) Τὸ (ο) τῆς παραλήγουσας.—Τὸ (ο) τῶν ἀορίστων σὲ (οσα) γράφεται με ω :

κλείδωσα (πρβ. 918.8), ἔσωσα, ἔνωσα, ἔδωσα.

Γράφεται με ο τὸ ἄρμοσα καὶ τὰ σύνθετά του.

Γ) Ἡ ρίζα (δο) τοῦ δίνω.—Ἡ ρίζα (δο) τοῦ δίνω γράφεται με ω σιτὸν ἐνεργητικὸ ἀόριστο καὶ στοὺς χρόνους ποὺ γίνονται ἀπὸ τὸ θέμα του :

ἔδωσα, δώσω, δῶσε, δῶσ' το, θὰ δώσωμε, ἔχω δώσει, παραδώσου.

Γράφεται με ο σιτὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ παρακείμενο καὶ σὲ ὅλα τὰ παράγωγα ('): :

δόθηκα, δοθῶ, ἔχει ἐκδοθῆ, παραδοθῆτε, δοσμένος (-δομένος)
δόση, ἐκδότης, παραδοτέος, ἀποδοτικός, δόσοληψία.

Δ) Μ' ἓνα ἢ με δύο λ ;—Τὰ ρήματα με δύο λ στὸ ἐνεστωτικὸ θέμα, στὸ ἀοριστικὸ ἔχουσι μόνον ἓνα :

ἀνατέλλω — ἀνάτειλα, καταγγέλλω — κατάγγειλα

ἀναβάλλω — ἀνάβαλα, σφάλλω — ἔσφαλα, ποικίλλω — ποίκιλα.

Ἔτσι θὰ γράψωμε: Ποτὲ μὴν ἀναβάλλωμε δ,τι πρέπει νὰ γίνῃ ἀμέσως—πρέ-
πει νὰ τὸ ἀναβάλωμε γιὰ αὔριο. Ἔβλεπα τὸν ἥλιο νὰ προσβάλλῃ σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸ
βουνό—νὰ με εἰδοποιήσῃς ὅταν θὰ προσβάλλῃ ὁ ἥλιος. Ἐσὺ προσβάλλεις ὅλο τὸν κό-
σμο—δὲν ἔκαμες καλὰ νὰ τὸν προσβάλλῃς. Γιὰ αὐτὰ τὰ ζητήματα πάντα ν' ἀμφιβάλ-
λῃς—ἂν καμὰ φορὰ ἀμφιβάλῃς.

ριση. Πρέπει τότε νὰ γράφεται καὶ ἡ ἐγχείριση με ι. Ὅσοι τυχὸν προτιμοῦν στὴ
σημασία αὕτῃ τὸ ἐγχειρῶ, πρέπει νὰ γράφουν ἐγχείρησα - ἐγχειρήθηκα - ἐγχείρηση
με η, ὅπως ἄλλωστε γράφεται καὶ ἡ ἐγχειρητική.

1. Ἐξαιροῦνται τὸ δωσίδικος καὶ τὸ δωσίλογος.

**Συγκριτικὸς πίνακας. Ἡ σχέση τῶν δύο θεμάτων
μεταξὺ τους**

947. Τὸ ἐνεστωτικὸ καὶ τὸ ἀοριστικὸ θέμα τῶν ρημάτων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἔχουν τὴν ἀκόλουθον σχέση μεταξὺ τους :

α) Δὲ διαφέρουν καθόλου. Σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἴδιο ρηματικὸν θέμα καὶ οἱ δύο χρόνοι : κρῖνω — ἐκριν-α, εὐκολύνω — εὐκόλυν-α.

β) Διαφέρουν μόνο ὡς πρὸς τὸ χαρακτήρα, πού γράφεται μὲ δυὸ ὅμοια σύμφωνα στὸν ἐνεστώτα, μ' ἓνα στὸν ἀόριστο : προβάλλω — πρό-βαλα, σφάλλω — ἔσφαλα.

γ) Διαφέρουν στὸ χαρακτήρα τους :

ἀλείβ-ω	ἄλειψ-α	βγάζ-ω	ἔβγαλ-α
κάν-ω	ἔκαμ-α	ἀκού-ω	ἄκουσ-α

δ) Διαφέρουν στὸ θεματικὸν τους φωνῆεν :

πλέν-ω	ἔπλυν-α	γδέρν-ω	ἔγδαρ-α
φεύγ-ω	ἔφυγ-α	στέλν-ω	ἔστειλ-α

ε) Διαφέρουν καὶ στὰ δύο μαζί :

ἀγαπ-ῶ	ἀγάπησ-α	κλαί-ω	ἔκλαψ-α
γελ-ῶ	γέλασ-α	χορταίν-ω	χόρτασ-α

ζ) Σχηματίζονται ἀπὸ διαφορετικὰς ρίζας :

βλέπ-ω	εἶδ-α	ἐρχομ-αι	ἦρθ-α	τρώγ-ω	ἔφαγ-α
--------	-------	----------	-------	--------	--------

Γ.—Θέμα παθητ. ἀορίστου καὶ παθητ. μετοχῆς

948. Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸ σιγματικὸν ἀόριστο. — Ἀλλάζον-τας τὴν κατάληξιν τοῦ σιγματικοῦ ἀορίστου -σα σὲ -θηκα ἢ σὲ -στηκα ἔχομε τὸν παθητικὸν ἀόριστο καὶ σ' αὐτὸν ἀντιστοιχεῖ ἡ παθητικὴ μετοχή σὲ -μένος ἢ σὲ -σμένος.

Ἐνεργητικῆς φωνῆς	Παθητικῆς φωνῆς
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
Ἀόριστος	Μετοχή

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

ἰδρῶ	ἴδρυσα	ἰδρύνθηκα	ἰδρυσμένος
ἐλκύω	ἔλκυσσα	ἐλκύσθηκα	ἐλκυσμένος
ἀκούω	ἄκουσα	ἀκούσθηκα	ἀκουσμένος
δένω	ἔδεσα	δέθηκα	δεμένος
πιάνω	ἔπιασα	πιάσθηκα	πιασμένος.

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

ἀγαπῶ	ἀγάπησα	ἀγαπήθηκα	ἀγαπημένος
διαλαλῶ	διαλάλησα	διαλαλήθηκα	διαλαλημένος
ἐπαινῶ	ἐπαίνεσα	ἐπαινέθηκα	(ἐ)παινεμένος
γελῶ	γέλασα	γελάστηκα	γελασμένος
κρεμῶ	κρέμασα	κρεμάστηκα	κρεμασμένος
στενοχωρῶ	στενοχώρεσα	στενοχωρέθηκα	στενοχωρεμένος
παραχωρῶ	παραχώρησα	παραχωρήθηκα	παραχωρημένος.

949. Ὅταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειῶνῃ σὲ **-ψα**, ὁ παθητικὸς τελειώνει σὲ **-φτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μμένος** :

κρύβω	ἐκρυψα	κρύφτηκα	κρυμμένος
ἐγκαταλείπω	ἐγκατάλειψα	ἐγκαταλείφτηκα	ἐγκαταλειμμένος
ἀπορρίπτω	ἀπόρριψα	ἀπορρίφτηκα	ἀπορριμμένος
ἀνακαλύπτω	ἀνακάλυψα	ἀνακαλύφτηκα	ἀνακαλυμμένος.

Στὰ ρήματα σὲ **-αύω**, **-εύω** τελειώνουν σὲ **-αύτηκα**, **-εύτηκα**, **-αυμένος**, **-εμένος** :

παύω	ἔπαψα	παύτηκα	παυμένος
μαγεύω	μάγεψα	μαγεύτηκα	μαγεμένος.

Σ' ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-ξα** ἀντιστοιχεῖ παθητικὸς ἀόριστος σὲ **-χτηκα** καὶ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-γμένος** :

πλέκω	ἔπλεξα	πλέχτηκα	πλεγμένος
ἀνοίγω	ἄνοιξα	ἀνοίχτηκα	ἀνοιγμένος
σφίγγω	ἔσφιξα	σφίχτηκα	σφιγμένος
διώχνω	ἔδιωξα	διώχτηκα	διωγμένος.

Σ' ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-σα**, **-ξα** ρημάτων μὲ χαρακτηριστὰ σύμφωνο ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ ἀντιστοιχεῖ παθ. ἀόριστος σὲ **-στηκα** ἢ **-χτηκα** καὶ παθ. μετοχὴ σὲ **-σμένος** ἢ **-γμένος** :

ἀλέθω	ἄλεσα	ἄλέστηκα	ἄλεσμένος
πλάθω	ἔπλασα	πλάστηκα	πλασμένος
λούζω	ἔλουσα	λούστηκα	λουσμένος
μοιράζω	μοίρασα	μοιράστηκα	μοιρασμένος
δροσίζω	δρόσισα	δροσίστηκα	δροσισμένος

ἀγκαλιάζω	ἀγκάλιασα	ἀγκαλιάσθηκα	ἀγκαλιασμένος
ἀλλάζω	ἄλλαξα	ἀλλάχθηκα	ἀλλαγμένος
βουλιάζω	βούλιαξα	βουλιάχθηκα	βουλιαγμένος.

Σε -άσθηκα σχηματίζεται καὶ ὁ ἀόριστος τοῦ σέβομαι: σεβάσθηκα.

950. Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸν ἄσισμο ἀόριστο.—Ἀλλάζοντας τὴν κατάληξη **-α** τοῦ ἄσιγμου ἀόριστου τῶν ὑγρόληκτων καὶ τῶν ρινικόληκτων ρημάτων α) σὲ **-θηκα** ἔχομε τὸν παθητικὸ ἀόριστο, καὶ β) σὲ **-μένος** ἔχομε τὴν παθητικὴ μετοχή:

βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
φέρνω	ἔφερα	φέρθηκα	φερμένος
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος.

Τὰ ρινικόληκτα ρήματα σὲ **-νω** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-θηκα** καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μένος**:

κρίνω	ἔκρινα	κρίθηκα	κριμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος.

Τὸ αἰσθάνομαι καὶ τὰ ὑπερδισύλλαβα ρήματα σὲ **-ύνω**: διευθύνω, ἐπιβαρύνω, εὐκολύνω, μολύνω κτλ. σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-νθηκα**: αἰσθάνθηκα, ἀμύνθηκα, διευθύνθηκα κτλ. Τὸ ξεδιαλύνω ἔχει ἀόριστο ξεδιαλύθηκα καὶ παθητικὴ μετοχὴ ξεδιαλυμένος.

951. Ἀπὸ τὰ ρινικόληκτα ρήματα σὲ **-αίνω** μ' ἐνεργητικὸ ἀόριστο **-ανα**:

Α.—Χάνοντας τὸ χαρακτηριστὴν **ν** τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-θηκα** καὶ

α) τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μένος** τὰ ρήματα:

βουβαίνω	βουβάθηκα	βουβαμένος
γλυκαίνω	γλυκάθηκα	γλυκαμένος
ζεσταίνω	ζεστάθηκα	ζεσταμένος
μαραίνω	μαράθηκα	μαραμένος
ξετρελαίνω	ξετρελάθηκα	ξετρελαμένος
ξεραίνω	ξεράθηκα	ξεραμένος
πικραίνω	πικράθηκα	πικραμένος
ψυχραίνω	ψυχράθηκα	ψυχραμένος.

β) τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-σμένος** τὰ ρήματα :

λευκαίνω	λευκάθηκα	λευκασμένος
υφαίνω	υφάθηκα	υφασμένος.

Ἔτσι καὶ τὸ **ξεθυμαίνω** ἔχει παθητικὴ μετοχὴ **ξεθυμασμένος**.

Β.—Φυλάγοντας τὸ χαρακτῆρα **ν** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-νθηκα** καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-σμένος** τὰ ρήματα :

ἀπολυμαίνω	ἀπολυμάνθηκα	ἀπολυμασμένος
λιπαίνω	λιπάνθηκα	λιπασμένος
μιαίνω	μιάνθηκα	μιασμένος
σημαίνω	σημάνθηκα	σημασμένος.

952. Μερικὰ ὑγρόληχτα καὶ ρινικόληχτα ρήματα ἀλλάζουν στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ τὸ θεματικὸ τους φωνήεν :

δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέλνω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
παίρνω	πῆρα	πάρθηκα	παρμένος.

Ἱδιορρηθμίες καὶ ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς

953. Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω κλίνονται τὰ περισσότερα παθητικὰ ρήματα. Μερικὰ ὅμως σχηματίζονται διαφορετικά.

1. Τὸ ρῆμα **δίνω** — **ἔδωσα** ἔχει παθητικὸ ἀόριστο **δόθηκα**, τὸ **στέκομαι** : **στάθηκα**, τὸ **τείνω** — **ἔτεινα** : **-τάθηκα** (**ἐν-, ἐκ-, προ-, δια-** κ.ἄ.).

2. Σὲ **-έθηκα**, **-εμένος** σχηματίζονται ὁ παθητικὸς ἀόριστος καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ τῶν ρημάτων **βρίσκω**—**βρέθηκα** καὶ **ὑπόσχομαι**—**ὑποσχέθηκα**—**ὑποσχεμένος**.

3. Σὲ **-ήθηκα** σχηματίζονται οἱ παθητικοὶ ἀόριστοι τῶν ρημάτων **ἀπονέμω**—**ἀπονεμήθηκα**, **δέομαι**—**δεήθηκα**, **διαμαρτύρομαι**—**διαμαρτυρήθηκα**, **εὐχομαι**—**εὐχήθηκα**, **προσεύχομαι**—**προσευχήθηκα** (¹).

1. Ὅμοια σχηματίζεται καὶ τὸ ποιητικὸ **βουλῆθηκα** ἀπὸ τὸν ἀπαρχαιωμένο ἐνεστώτα **βούλομαι** (**βουλιέμαι**).

4. Τὸ μαθαίνω σχηματίζει ἀνώμαλα ἀόριστο μαθεύτηκα καὶ μετοχὴ μαθημένος. Τὸ μαθεύτηκε εἶναι καὶ ἀόριστος τοῦ μαθεύεται.

954. Μερικὰ ἀνώμαλα ρήματα, μὲ διαφορετικὴ ρίζα στὸν ἄσιγμο ἐνεργητικὸ ἀόριστο (940), καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα, μὲ ἄσιγμο ἀόριστο καὶ αὐτά, τελειώνουν στὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ώθηκα** καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-ωμένος**, χωρὶς ἀντίστοιχο ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-ωσα** :

βλέπω	εἶδα	εἰδώθηκα	ἰδωμένος
λέγω	εἶπα	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
γίνομαι	ἔγινα		γινωμένος
κάνω	ἔκαμα		καμωμένος
πίνω	ἔπια	πιώθηκα	πιωμένος
τρῶγω	ἔφαγα	φαγώθηκα	φαγωμένος.

Ἡ μετοχὴ γινωμένος σημαίνει συνήθως ὥριμος.

Τὸ καμώθηκα εἶναι ἀόριστος τοῦ καμώνομαι. Γιὰ παθητικὸ τοῦ κάνω χρησιμεύουν τὸ γίνομαι, τὸ φτιάνομαι καὶ ἄλλα συνώνυμα.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ σύνθετα τοῦ βλέπω ἔχουν καὶ τοὺς ὁμαλοὺς τύπους στὸν ἐνεργητικὸ καὶ παθητικὸ ἀόριστο: εἶδα - ξανάειδα, παράειδα, ἀπάειδα, παραιδωθήκαμε ἄλλα καὶ πρόβλεψα (προεῖδα) — προβλέφτηκε, ἀνάβλεψα, παράβλεψα — παραβλέφτηκε.

955. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τὸ εἶδα, εἰδώθηκα γράφεται μὲ *ει* μόνο στὴν ὀριστική. Στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις γράφεται μὲ *ι* : νὰ (ι)δῇ, νὰ ἰδωθοῦμε, ἔχομε ἰδωθῇ, ἰδωμένος.

Δεύτερος παθητικὸς ἀόριστος

956. Μερικὰ ρήματα, ἀπὸ διάφορες κατηγορίες, σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ηκα** ἀντὶ σὲ **-θηκα** ἢ **-τηκα**.

Ὁ ἀόριστος αὐτὸς λέγεται **δεύτερος παθητικὸς ἀόριστος**.

Στὸ δεύτερο παθητικὸ ἀόριστο, κάποτε καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ, ὅταν ὑπάρχη, ἀλλάζει συνήθως καὶ τὸ θεματικὸ φωνῆεν τοῦ ρήματος.

Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν κοντὰ στὸ δεύτερο ἀόριστο καὶ τὸν κανονικὸ σὲ **-θηκα**, συχνὰ τότε μὲ παθητικὴ μόνο σημασία :

Α) Μὲ τὸ ἴδιο θεματικὸ φωνῆεν :

γράφω — ἔγραψα — γράφτηκα ἄλλὰ κάποτε καὶ γράφηκα σὲ μερικὰ σύνθετα (προογράφηκα, διαγράφηκα)

κόβω — ἔκοψα — κόπηκα

πνίγω — ἐπνιξα — πνίγηκα.

Β) Μὲ διαφοροετικὸν θεματικὸν φωνῆεν:

βρέχω — ἔβρεξα — βράχηκα, ἀλλὰ καὶ καταβρέχηκα

καίω — ἔκαψα — κάηκα

σιρέφω — ἔστρεψα — στράφηκα (στραμμένος, καταστραμμένος κτλ.
ἀλλὰ καὶ καταστρεμμένος, διαστρεμμένος)

ντρέπομαι — ντράπηκα

τρέπω — ἔτρεψα — τράπηκα

φαίνομαι — φάνηκα

χαίρομαι — χάρηκα.

957. Διπλοὶ παθητικοὶ ἀορίστοι.— Ὑπάρχουν μερικὰ ρήματα ποὺ σχηματίζουν δύο παθητικοὺς ἀορίστους (πρβ. 934):

ξύθηκα — ξύστηκα, σφαλίσθηκα — σφαλίχθηκα, ταιριάσθηκα — ταιριάχθηκα, ἀποκαταστάθηκα — ἀποκαταστήθηκα.

Ἀνώμαλες παθητικὲς μετοχὲς

958. Μερικὲς παθητικὲς μετοχὲς σχηματίζονται ἀνώμαλα. Ἔτσι:

α) Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας ἔχουν μετοχὲς σὲ **-ημένος**: αὐξημένος, διαμαρτυρημένος, μαθημένος, πετυχημένος.

β) Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας ἔχουν μετοχὲς σὲ **-ισμένος, -υσμένος**: ἀγαναχτισμένος, ἀγρυπνισμένος, δυστυχισμένος, κοιμισμένος, τυραννισμένος, μεθυσμένος. Ἔτσι καὶ τὸ κακοφανισμένος.

γ) Μερικὰ ρήματα σὲ **-αίνω**, βαραίνω, μακραίνω, πηγαίνω κτλ., ἔχουν μετοχὴ σὲ **-εμένος**: βαρεμένος, πηγεμένος.

δ) Ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ **-ύνω** ἔχουν μετοχὴ σὲ **-σμένος** τὸ ἀπομακρύνω — ἀπομακρυσμένος, λεπτύνω — (ἐκ)λεπτυσμένος, μολύνω — μολυσμένος, καὶ σὲ **-ημένος** τὸ ἀποθαρρύνω — ἀποθαρρημένος, ἐπιβαρύνω — ἐπιβαρηνμένος.

Μερικὰ λόγια ρήματα σὲ **-εύω** ἔχουν μετοχὴ σὲ **-ευμένος**: δεσμευμένος, στρατευμένος (πρβ. 939β2).

Κάποτε ἡ παθητικὴ μετοχὴ ἀναπληρώνεται ἀπὸ τὴ μετοχὴ παράλληλου ρήματος: ἔτσι λέγεται: ἀρχίζω — ἀρχισμένος καὶ συνήθως (ἀρχινῶ) ἀρχινισμένος ἢ ἀρχινημένος.

959. Διασάφηση.—Μερικὲς ἀρχαῖες μετοχὲς λέγονται ὡς οὐσιαστικά ἢ ὡς ἐπίθετα καὶ τότε κρατοῦν τὸν ἀρχαῖο ἀναδιπλασιασμό: ἐκτεταμένος, ἐπιτετραμένος, συγκεκριμένος, ἔσταυρωμένος, τεθλασμένη· ἀφηρημένος, ἐπανειλημμένος, προκατειλημμένος. Ἀλλῶς, λέγεται κανονικά: εἶμαι πεισμένος, ἀποσπασμένος, ἀποσταλμένος, ἀποχτημένα δικαιώματα, πολύγωνο περιγραμμένο, ἐξαρτημένος, συναρτημένος κτλ.

960. Διπλὲς παθητικὲς μετοχὲς.—Μερικὰ ρήματα ἔχουν διπλὸ τύπο γιὰ τὴν παθητικὴν τοὺς μετοχή, ἀντίστοιχα συχνὰ μὲ τὸ διπλὸ παθητικὸ ἀόριστο ποὺ σχηματίζουν (934):

βουτη(γ)μένος, βρε(γ)μένος, πετα(γ)μένος

ξυ(σ)μένος, σβη(σ)μένος, χω(σ)μένος

σφαλισμένος — σφαλιγμένος, φτιασμένος — φτιαγμένος

στραμμένος — στρεμμένος (956 B).

961. Διασάφηση.—Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες παθητικὲς μετοχὲς μὲ δεύτερο τύπο, σ' αὐτὲς ὅμως μπορεῖ νὰ προτιμηθῇ ὁ πιὸ κοινός. Αὐτοὺς εἶναι: ἀγγιγμένος, ἀφημένος, βασταγμένος, βυζαγμένος, ζουληγμένος, καμένος, κερδισμένος, κλαμένος, ξεφτισμένος, σαπισμένος, σπουδασμένος, στραγγισμένος, φουσηγμένος κτλ.

962. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Η ΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ἡ κατάληξη (-μένος) τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου γράφεται μὲ **ἐνα μ**: δεμένος, ἀγαπημένος.

Γράφεται μὲ **δύο μ** στὰ ρήματα μὲ **χαρακτήρα π, β, φ (πτ, φτ)**: ἐγκαταλείπω — ἐγκαταλειμμένος, σκάβω — σκαμμένος, στρίβω — στριμμένος, θρέφω — θρεμμένος, ἀπορρίπτω — ἀπορριμμένος (').

2. Ἡ κατάληξη (-εμένος) τῆς παθητικῆς μετοχῆς γράφεται **καὶ στὴν προπαραλήγουσα μὲ ε**:

βασιλεμένος, μαγεμένος, πηγεμένος, βαρεμένος, ὑποσχεμένος.

3. Τὸ (ι) τῆς παθητικῆς μετοχῆς σὲ (-ισμένος) γράφεται πάντοτε μὲ **ε**: ἐξαιρεῖται τὸ μεθυσμένος καὶ τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας ποὺ ἔχουν ἄλλο (ι) στὴν παραλήγουσα:

καθίζω — κάθισα — καθισμένος, χτίζω — ἔχτισα — χτισμένος

ἀγρυπνῶ — ἀγρυπνισμένος, κυλῶ — κυλισμένος, τυραννῶ — τυραννισμένος, χαιρετῶ — χαιρετισμένος

1. Ἔτσι καὶ οἱ μετοχὲς ἀποσκληρυμμένος, ἀπαμβλυμμένος, ἐκθηλυμμένος. Μὲ δύο μ γράφονταν στὴν ἀρχαία γλῶσσα καὶ οἱ παθητ. μετοχὲς ὠξυμμένος, ἐξηραμμένος καὶ τὸ μεταγενέστερο μεμαραμμένος.

οβήνω — ἔσβησα — οβησμένος, πήζω — ἐπηξα — πηγμένος
 ἐλκύνω — ἔλκυσα — ἐλκυσμένος, ξύνω — ἔξυσα — ξυσμένος
 κλείνω — ἔκλεισα — κλεισμένος, δανείζω — δάνεισα — δανεισμένος
 ἀθροίζω — ἄθροισα — ἀθροισμένος.

Γράφεται μὲ **η** ἡ παθητικὴ μετοχὴ τοῦ ἀποθαρρύνω — ἀποθαρρημένος καὶ τοῦ ἐπιβαρύνω — ἐπιβαρρημένος.

963. Διασάφηση.— Γράφονται μὲ **ἐνα** μ οἱ μετοχές τῶν ρημάτων σὲ -αίω, -εύω καὶ σὲ -νω, -αίνω: καμένος, κλαμένος, μαγεμένος, φυτεμένος, πλυμένος, μαθημένος, μαραμένος, πικραμένος, πεθαμένος (ἀλλὰ θαμμένος), μακρεμένος. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ παλιᾶς μετοχές ποῦ ἔγιναν ὀνόματα διακεκριμένος καὶ συγκεκριμένος (ἀλλὰ ἐπιτετραμμένος).

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Ἑλλειπτικά ρήματα

964. Μερικὰ ρήματα συνηθίζονται μόνο στοὺς χρόνους καὶ στοὺς τύπους ποὺ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἓνα χρονικὸ θέμα, συνήθως τὸ ἐνεστωτικό. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἑλλειπτικά ρήματα**.

Ρήματα ποὺ συνηθίζονται μόνο σὲ μερικοὺς τύπους τῶν ἑξακολουθητικῶν χρόνων εἶναι: ἀνῆκω, βαίνω (λ.χ. γιὰ μιὰ εὐθεία), εἶμαι, ἐπείγει, ἔρπω, ἔχω, κείμεαι, λάμνω, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, ὀφείλω, παθαίνομαι, πρέπει, πρόκειται (ἐγκεῖται), ρέπω, φάσκω (ἀποφάσκω, ἀντιφάσκω), χάσκω, χρωστῶ (*).

Μόνο στοὺς συνοπτικοὺς χρόνους λέγονται τὰ ρήματα: ἔδραμα — δράμε, ἔμασα (937) καὶ συνήθως τὸ κορέσθηκα, χρημάτισα.

Στὴ θέση τῶν χρόνων ποὺ λείπουν μεταχειριζόμαστε συνώνυμο ρῆμα ἢ περίφραση.

1. Πλαί στα ἑλλειπτικά αὐτὰ ρήματα ὑπάρχουν καὶ μερικά ἄλλα, ἀρχαῖα, ποὺ συνηθίζονται μόνο σὲ μερικὲς στερεότυπες φράσεις, ἰδίως λόγιες. Τέτοια εἶναι τὸ ὀδύρομαι (κλαίω καὶ ὀδύρομαι), τὸ πένομαι (αὐτὸς πένεται) κτλ.

Ἔτσι λ.χ. γιὰ τὸ ῥήμα	θὰ ποῦμε στὸν ἀόριστο :
ἔρω	σύρθηκα (στὸν τοῖχο)
μάχομαι	πολέμησα
πρέπει	ἐδέησε, χρειάστηκε
ῥέπω	ἔδειξα τὴ ροπή, τὴν τάση
τρέμω	τρεμούλιασα, ἀνατρίχιασα, μ' ἔπιασε τρομάρα (!).

Τὸ ἴδιο γίνεται κάποτε γιὰ περισσότερη σαφήνεια σὲ ῥήματα ποὺ ἔχουν τὸν ἴδιο παρατατικό μὲ τὸν ἀόριστο (941.1), καθὼς *κρίνω*, *κλίνω*, *τείνω*, *οἰκτίζω*.

Ἀπρόσωπα ῥήματα

965. Μερικὰ ῥήματα συνηθίζονται στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο χωρὶς ὑποκείμενο ἔνα πρόσωπο ἢ ἔνα πράμα. Τὰ ῥήματα αὐτὰ λέγονται **ἀπρόσωπα ῥήματα** : δὲ μὲ μέλει.

966. Ἀπρόσωπα ῥήματα εἶναι :

Α) Ῥήματα ποὺ φανερώνουν φυσικὰ φαινόμενα : ἀσπρογαλιάζει, ἀστράφτει, βραδιάζει, βρέχει, βροντᾷ, γλυκοχαράζει, καλοκαιριάζει, καλοσυνεύει, μεσημεριάζει, μπουμπουνίζει, ξαστερώνει, ξημερώνει, σκοτεινιάζει, σουρουπώνει, φέγγει, φυσᾷ, χαράζει, χειμωνιάζει, χιονίζει, ψιχαλίζει.

Ὅσα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ῥήματα συνηθίζονται καὶ σὲ πλατύτερη ἢ σὲ ἄλλη σημασία σχηματίζουν τότε καὶ ἄλλα πρόσωπα : μὴ μὲ βρέχης, θὰ σοῦ τίς βρέξω, ξαστέρωσέ μου τα, καλοσύνεψες τώρα, φέξε μου.

Μερικὰ ἀπρόσωπα ῥήματα παύουν νὰ εἶναι ἀπρόσωπα ὅταν ἀλλάξουν φωνή : βράδισε – βραδιάστηκα, ξημέρωσε – ξημερωθήκαμε, ποῦ θὰ ξημερωθοῦμε ;

Κάποτε γίνονται ἀπρόσωπα καὶ ῥήματα συνηθισμένα, ὅταν φανερώνουν φυσικὸ φαινόμενο : *ρίχνει* πολὺν χαλάζι, μᾶς κάνει ὥρατο καιρὸ, κάνει κρύο, ζέστη, δροσιές, θὰ κάμη δυνατὸ χειμῶνα.

Β) Μερικὰ ἄλλα ῥήματα : *βολεῖ*, *μέλει*, *μέλλεται*, *πρέπει*, *πρόκειται*, *συμφέρει*.

Γ) Χρησιμεύουν γι' ἀπρόσωπα καὶ πολλὰ ἄλλα ῥήματα, τότε ὅμως παίρνουν εἰδικὴ σημασία ἢ αὐτὸ γίνεται μόνο σὲ ὁρισμένες φράσεις.

1. Λ.χ. τοῦ *τρεμούλιασαν* τὰ *χεῖλια* *ἔτοιμα* νὰ *ξεσπάσουν* σὲ *ἀναφιλητὰ* (Δέλτα).

Τέτοια ρήματα εἶναι : ἀλλάζει (ἔτσι ἀλλάζει, τότε ἀλλάζει), ἀκούεται (ἀκούεται πὼς θὰ γίνη ὁ γάμος), ἀξίζει (ἀξίζει καὶ παραξίζει), βρομᾷ (ἐκεῖ βρομᾷ), γίνεται (δὲ γίνεται νὰ μᾶς ἀφήσης μόνους), θέλει (γιὰ αὐτὸ θέλει, δηλ. χρειάζεται, πολλή δουλειά), κοντεύει (νὰ ξημερώση), λαχαίνει (λαχαίνει καμιά φορά), μπορεῖ (μποροῦσε καὶ νὰ ἔβρεχε), μυρίζει (ἐδῶ μυρίζει ὠραῖα), πειράζει (δὲν πειράζει πὺν ἔφυγες), στέκει (δὲ στέκει νὰ κάθεται ὅλη μέρα χωρὶς νὰ κάνης τίποτε), συμβαίνει, συνηθίζεται, σώνει, ταιριάζει, τυχαίνει (τυχαίνει νὰ ἔχωμε γράμμα του καμιά φορά), φαίνεται.

Ἔτσι καὶ τὰ ρήματα στὶς φράσεις : μοῦ δόθηκε, δὲ στάθηκε μπορετό, τοῦ κατέβηκε, ἔχει καὶ παραέχει, δὲν ἔχει μὰ καὶ ξεμά.

Ἀνώμαλα ρήματα

967. Πολλὰ ρήματα δὲν ἀκολουθοῦν στὸ σχηματισμὸ τους τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλίες ἢ στὴ σχέση τῶν θεμάτων τους (βλέπω — ἄορ. εἶδα, μαθαίνω — ἄορ. ἔμαθ-α), ἢ στὴν κλίση τους (εἶδα — ὑποταχτ. δῶ, προσταχτ. δές, δῆτε). Τὰ ρήματα αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων

968. Παραθέτονται τὰ πιὸ συχνὰ ἀπὸ τ' ἀνώμαλα ρήματα, ὅσα ἔχουν ἰδιαιτέρες ἀνωμαλίες ἢ ἰδιοτυπίες στὴν κλίση τους. Δὲ μνημονεύονται τὰ ἑλλειπτικά, καθὼς καὶ ὅσα ρήματα σχηματίζονται κανονικὰ περίπου, ὅπως λ.χ. τὸ ἀνασταίνω - ἀνάστησα ἢ τὰ ρήματα σὲ -αίνω μὲ ἀόριστο σὲ -υνα ἢ σὲ -ανα, ἀκριβαίνω - ἀκρίβυνα, γλυκαίνω - γλύκανα κτλ. (941. 6) (').

Ἐνεστώτας	Ἑνεργητικὸς ἀόριστος	Παθ. ἀόριστος	Παθ. μετοχὴ
ἀνατέλλω *	ἀνάτειλα		
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα — ἀνέβω - ἀνεβῶ, ἀ- νέβα, -ῆτε — ἀνέβη - ἀνεβή		ἀνεβασμένος

1. Κανονικὰ ἀναγράφονται στὸν κατάλογο αὐτὸν ὁ ἐνεργητικὸς ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος, ὁ παθητικὸς ἀόριστος καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀπὸ αὐτὰ σχηματίζονται εὐκόλα οἱ ὑπόλοιποι ρηματικοὶ τύποι καὶ χρόνοι. Ἐξαιρετικὰ παραθέτονται καὶ ἄλλοι χρόνοι καὶ ἐγκλίσεις, ὅταν παρουσιάζουν ἰδιοτυπίες. Ἀπὸ τοὺς διπλοὺς τύπους μνημονεύονται παρὰ ἄλλα οἱ ἰσότιμοι οἱ λιγότερο συχνοὶ ἢ οἱ σπανιότεροι ἀναγράφονται μέσα σὲ παρένθεση ἢ καὶ παραλείπονται. Τὰ λόγια ρήματα σημειώνονται μὲ ἀστερίσκο.

Ἑνεστώτας	Ἑνεργητικὸς ἀόριστος	Παθ. ἀόριστος	Παθ. μετοχή
ἀποσταίνω	ἀπόστασα		ἀποσταμένος
ἄρεσω, ἄρεσα-ἄ- ρεξα (917)	ἄρεσα		
ἄρταινω	ἄρτυσα	ἄρτύθηκα	ἄρτυμένος
αὔξάνω *	αὔξησα	αὔξήθηκα	αὔξημένος
ἀφήνω	ἄφησα (ἀφήκα 940)—ἄφησε (ἄσε 897)	(ἀφήθηκα) (ἀφέθηκα *)	ἀφημένος
βάζω (927)	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω* (προ-, προσ-, ἀνα- κ.ἄ.)	-βαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα—βγῶ, ἔβγα (βγές), βγήτε (897)		βγαλμένος
βλέπω	εἶθα—δῶ (943), δές·(ιδέ), δῆτε·δέστε (897)—δεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀνάβλεψα, πρό- βλεψα κτλ.	εἰδώθηκα-ιδωθῶ ἀλλὰ καὶ προβλέ- φτηκε κτλ.	ιδωμένος
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βούλομαι (ποιητ.)		βουλήθηκα	
βρέχω	ἔβρεξα	βρέχθηκα (κατα- βρέχτηκα (956)	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα (ἤβρα 940)—βρῶ, βρές—βρεῖ	βρέθηκα	
γίνομαι	ἔγινα	(γίνηκα, γενῶ)	γινωμένος
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα		γερμένος
δέομαι *		δεήθηκα	
δέρνω	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα, διαβῶ, διάβα, -ῆτε		
διαμαρτύρομαι *		διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω *	δίδαξα	διδάχτηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα (ἔδωκα 940), δῶσε	δόθηκα	δοσμένος-δομένος
ἐγκατασταίνω (ἐγκαταθιστῶ)	ἐγκατάστησα	ἐγκατασιτάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἐρχομαι, ἐρχό- μουν	ἤρθα—ἐρθῶ (ῥθῶ 944), ἔλα, ἐλάτε—ἔρθει (ῥθει)		
εὐχόμαι		εὐχήθηκα	
θαρρῶ (νομίζω)	θάρεψα		
θέλω	θέλησα		
θέτω	ἔθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος(ἀπο-κα- τα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
κάθομαι (945)	κάθισα (ἔκατσα 937)		καθισμένος
καίω (911)	ἔκαψα	κάηκα	καμένος

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητικὸς ἀόριστος	Παθ. ἀόριστος	Παθ. μετοχή
κάνω	ἐκαμα - ἐκανα (940)		καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα		
κατεβαίνω	κατέβηκα—κατέβω - κατεβῶ, κατέβα, -ῆτε—κατέβη - -βῆ		κατεβασμένος
κλαίω (911)	ἐκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἐλαβα		
λαχαίνω	ἐλαχα		
λέ(γ)ω (911)	εἶπα—πῶ (943), πές, πῆτε πέστε (897)—πεῖ	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	ἐμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα	ἀπομακρύνθηκα	μακρεμένος ἀπομακρυσμένος
μένω	ἔμεινα		
μπαίνω	μπῆκα — μπῶ, ἔμπα (μπές) (897), μπῆτε — μπῆ		μπασμένος
ντρέπομαι		ντράπηκα	
παθαίνω	ἐπαθα		(-παθημένος)
παραγγέλλω, ἀγγέλλω * (930)	παράγγειλα	παραγγέλθηκα	παραγγελμένος
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα		πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα		πεσμένος
πηγαίνω, πάω (911)	πῆγα — πάω (943), ἄμε - ἄμέτε (897)—πάει		πηγεμένος
πίνω	ῆπια—πιῶ, πίες, πιῆτε - πιέ(σ)τε	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἐπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
προσεύχομαι		προσευχήθηκα	
σέβομαι		σεβάστηκα	
σέρνω	ἔσουρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι, στέκω, στέκα-ᾄτε		στάθηκα, στάσων, σταθῆτε (897)	
στέλλω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεψα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος
σωπαίνω, -σι(ε)ωπῶ	σώπασα (ἀπο-, παρσ-) -σιώπησα	-σιωπήθηκα	σωπασμένος -σιωπημένος
τείνω *	ἔτεινα	-τάθηκα (953.1)	
τρέπω	ἔτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος

Ἑνεστώτας	Ἑνεργητικὸς ἀόριστος	Παθ. ἀόριστος	Παθ. μετοχή
τρῶ(γ)ω (911)	ἔφαγα—φά(γ)ω (911)	φαγώθηκα	φαγωμένος (ἀποτυχημένος)
τυχαίνω	ἔτυχα		
ὑπόσχομαι		ὑποσχέθηκα	ὑποσχεμένος (κακοφανισμένος)
φαίνομαι		φάνηκα	
φεύγω, φεύγε, -γα	ἔφυγα		
φταίω (911)	ἔφταιξα		
χαίρομαι		χάρηκα	(ἐνεστ. χαρούμενος)
χορταίνω	χόρτασα		χορτασμένος
ψέλλω	ἔψαλα	(ψάλληκα)	ψαλμένος

ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

969. Μετοχή ἔχουν στήν ἐνεργητικὴ φωνὴ ὁ ἐνεστώτας καὶ στήν παθητικὴ φωνὴ ὁ παρακείμενος. Ἔτσι ἔχει συνήθως ἓνα ρῆμα δύο μετοχές, πού λέγονται *ἐνεστωτικὴ* ἢ *ἐνεργητικὴ μετοχή* καὶ *μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου* ἢ *παθητικὴ μετοχή*.

Ἡ *ἐνεργητικὴ μετοχή* τελειώνει σὲ (-οντας): ἀρμενίζοντας, τραγουδώντας, τηλεγραφώντας.

Ἡ *παθητικὴ μετοχή* τελειώνει σὲ (-μένος): δεμένος, ἀγαπημένος, θλιμμένος.

Γιὰ τὴν ὀρθογραφία τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς βλ. 913.3, 962.

Α.—Ἡ ἐνεργητικὴ μετοχή

970. Ἡ *ἐνεργητικὴ μετοχή* φανερώνει πράξη πού γίνεται ἑξακολουθητικὰ—ἀδιάκοπα ἢ μ' ἐπανάληψη—σύγχρονα μὲ τὸ σημαινόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα τῆς προσωπικῆς ἑγκλίσεως: ὁ Παῦλος ἔφυγε τρέχοντας. Συνήθως προσδιορίζει τὸ ὑποκείμενο τῆς πρότασης τροπικά, χρονικά, αἰτιολογικά, ὑποθετικά (ἢ παραχωρητικά):

τροπικά: ρωτώντας πηγαίνει κανεὶς στὴν Πόλη

χρονικά: λέγοντας αὐτὰ ἄνοιξε τὴν πόρτα (¹)

αιτιολογικά: μὴν ἔχοντας πιά χρήματα ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ

ὕποθετικά: θέλοντας μὴ θέλοντας θὰ σταματήσῃ.

971. Σχηματίζουν ἐνεργητικὴ μετοχὴ καὶ μερικά ἀποθετικά ῥήματα ποὺ ἔχουν σπανιότερα καὶ τὸν ἐνεργητικὸ τύπο (810): στέκομαι (στέκω) — στέκοντας, ὑπερασπίζομαι (ὑπερασπίζω) — ὑπερασπίζοντας, χαίρομαι (χαίρω) — χαίροντας (²).

Β.—Ἡ παθητικὴ μετοχὴ

972. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ φανερώνει πράξῃ ποὺ εἶχε συντελεσθῇ τὸν καιρὸ ποὺ φανερώνει τὸ ῥῆμα τῆς προσωπικῆς ἔγκλισης: τὸν βρήκαμε λυπημένο.

Ἡ παθητικὴ μετοχὴ συχνὰ ἰσοδυναμεῖ μ' ἐπίθετο: ἔτρεχε φοβισμένη, τραγοῦδι θλιβερό καὶ παραπονεμένο (παραπονιάρικο).

973. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχηματίζεται καὶ ἀπὸ ῥήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, ποὺ δὲν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς. Μὲ αὐτὴ φανερώνεται συνήθως κατάστασι φυσικῇ, σωματικῇ ἢ ψυχικῇ, κάποτε καὶ ἐνέργεια.

Μετοχὲς παθητικοῦ παρακειμένου ἀπὸ ῥήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς εἶναι: ἀηδιασμένος, ἀκουπισμένος, ἀλαλιασμένος, ἀνθισμένος, ἀποκαμωμένος, ἀπορημένος, ἀραχνιασμένος, ἀργοπορημένος, ἀρρωστημένος, βασιλεμένος, βραχνιασμένος, γερασμένος, δακρυσμένος, διψασμένος, δυστυχισμένος, θυμωμένος, κακιωμένος, καμαρωμένος, κατσουφιασμένος, μεθυσμένος, μετανωμένος, μουνδιασμένος, ξαγρυπνημένος, ξεσπαθωμένος, ξυπνημένος, πεθαμένος, πεινασμένος, πονεμένος, προκομμένος, σκουριασμένος, σταματημένος, συννεφιασμένος, ταξιθεμένος, φυτρωμένος, χορταριασμένος κ.ἄ.

974. Κάποτε ἡ ἴδια παθητικὴ μετοχὴ μπορεῖ νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν περίστασι καὶ ἐνεργητικὴ καὶ παθητικὴ σημασία:

1. Ἡ ἐνεργητικὴ μετοχὴ ποὺ λέγεται μὲ χρονικὴ σημασία τυχαίνει κάποτε νὰ λέγεται γιὰ κάτι προτερόχρονο καὶ ὄχι σύγχρονο, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι τυχαῖο καὶ συμπτωματικὸ: ἀρπάζοντας τὸ τουφέκι ἄνοιξε τὴν πόρτα.

2. Στὴν ποιητικὴ γλώσσα, ὅπως καὶ στὴ λαϊκότερη χρῆσι, σχηματίζεται ἐνεργητικὴ μετοχὴ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀποθετικά ῥήματα: κάθοντας, φτερνίζοντας, ἀρνιώντας, συλλογιώντας κτλ.

Τὰ δικά του συλλογιώνας κι ὄχι τὰ δικά μας τὰ μέλλοντα. (Ἑφταλιώτης)

Περασμένα μεγαλεῖα | καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς. (Σολωμός)

Στὶς ράχες του κάποια κορφὴ ὄνειρεύοντας γυρεύουν. (Παλαμᾶς)

Μήτε φοβώντας τοὺς θεούς, τὰ πλατιά ποὺ κατέχουν οὐράνια. (Ποριώτης)

ἓνας διαβασμένος ἄνθρωπος — τὸ διαβασμένο βιβλίον
 βγῆκα κερδισμένος — κερδισμένα λεπτὰ
 προσκυνημένο κεφάλι δὲν κόβεται — προσκυνημένες εἰκόνες
 ἔφυγε φαγωμένος — πίτα φαγωμένη
 ἦρθε στὸ σπίτι πιωμένος — νερὸ πιωμένο.

Γιὰ τὴ μετοχὴ τῶν ἀποθετικῶν ρημάτων μ' ἐνεργητικὴ μόνο σημασία βλ. 813.

975. Μερικὲς παθητικὲς μετοχὲς σημαίνουν τὸν ἄξιο νὰ πάθῃ ἐκεῖνο ποὺ φανερῶναι τὸ ρῆμα: κόρη ζηλεμένη, ποὺ ἀξίζει νὰ τὴ ζηλεύῃ κανεὶς, καὶ ἄλλες ἰσοδυναμοῦν, ὅπως τὰ εὐχետικά σύνθετα (334), μ' εὐχὴ ἢ μὲ κατάρα: ἔλα δῶ, εὐλογημένε, ποὺ νὰ σὲ εὐλογῇ ὁ Θεός. Ὅμοια εἶναι τὰ συχωρεμένος, πολυχρονεμένος, συφοριασμένος.

Γ.—Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα

976. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου σχηματίζεται, σπάνια, σὲ μερικὰ ρήματα ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ τοὺς θέμα καὶ μετοχὴ παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ἡ μετοχὴ αὕτῃ τελειώνει σὲ **-όμενος, -ούμενος, -όμενος** καὶ εἶναι συνήθως ἐπίθετο ρηματικό. Συχνὰ ἔχει καταντήσῃ οὐσιαστικό: τὸν εἶδα **τρεμάμενο, τρεμάμενα χεῖλη**, οἱ ἐργαζόμενες **γυναῖκες**, **γλυκολυπούμενη χαμογελάει** (Σολωμός), **κάθε φωνὴ κινούμενη** (Σολωμός).

977. Τέτοιες ἐνεστωτικὲς μετοχὲς εἶναι: **πουλὶ πετάμενο, στεκάμενα νερά· τὰ βρεχάμενα τοῦ καραβιοῦ, ὁ λεγάμενος, παραστεκάμενος, παρατρεχάμενος — θεοφοβούμενος, πρεπούμενο, τρεχούμενο νερό, χαρούμενος· τὸ ἀπαιτούμενο, τὰ βρισκόμενα, τὰ κρατούμενα, τὰ μελλούμενα, τὰ λαλούμενα, τὸ πλεούμενο, τὸ προηγούμενο, τὰ χρειαζόμενα, κατηχούμενος, παραπονούμενος, τρεχούμενος (λογαριασμός), προηγούμενος, φορολογούμενος — ἐπιτρεπόμενοι γάμοι, οἱ ἐρχόμενες γενεές, κυμαινόμενοι πληθυσμοί· διαμαρτυρόμενος, ἐμπορευόμενος ἐνδιαφερόμενος, ἐξαγόμενο, κομψευόμενος, τὰ λεγόμενα, μαθητευόμενος, περιεχόμενο, προστατεύόμενος, στρατευόμενος, ὑποφαινόμενος, φαινόμενο.**

978. Τὰ θηλυκά τῶν μετοχῶν σὲ **-όμενος, -ούμενος**, σχηματίζονται προπαροξύτονα ὅταν οἱ τύποι αὐτοὶ εἶναι αἰσθητοὶ στὴ μετοχικῇ ἢ στὴν ἐπι-

θετική τους σημασία και παροξύτονα όταν έχουν γίνει ουσιαστικά: ἡ ἐνδε-
χόμενη νίκη, ἡ στρατευόμενη ἐκκλησία, ἡ ἐφαπτόμενη τοῦ κύκλου (αὐτὴ ἡ καμπύλη
εἶναι ἐφαπτόμενη δύο κύκλων), μὰ καὶ ἡ ἐφαπτομένη. Μερικὰ διαφοροῦνται: κατη-
γορούμενη - κατηγορουμένη, προστατευόμενη - προστατευομένη. Ἀνάλογα τονίζονται
καὶ οἱ παλιᾶς μετοχῆς προϊστάμενος - προϊστάμενη καὶ προϊσταμένη, συνισταμένη.

979. Οἱ μετοχῆς σὲ -όμενος καὶ οἱ λόγιες σὲ -ούμενος δὲ συνηθίζον-
ται στὴ λογοτεχνία σὲ μετοχικὴ χρήση. Ἡ λαϊκὴ γλώσσα μεταχειρίζεται συνή-
θως στὴ θέση τους τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου (λ. χ. καθισμένος,
παρακινημένος ἀπὸ τὴ σκέψη, ὁ πνιγμένος ἀπὸ τὰ μαλλιά του πιάνεται) ἢ ἐμπρό-
θετο προσδιορισμὸ (ἀπὸ φόβο ἀντὶ φοβούμενος). Τίς μεταχειρίζονται ὁμως
κάποτε μερικοὶ συγγραφεῖς, ἰδίως σὲ ἀποθετικά ῥήματα, καὶ εἶναι περιστάσεις
ὅπου βοηθοῦν τὴν ἐκφραση στὸ συνθετώτερο ἐπιστημονικὸ λόγο:

Στις πόρτες ἐσταμάτησαν φοβούμενοι τὴν τιμωρίαν (Θεοτόκης).— Ἐβρῆκε τὴ Μα-
ρίαν καθούμενην σ' ἓνα σκαλί καὶ τρεμάμενην (Θεοτόκης).— «Σοῦ φαίνεται, τοῦ *πε
πάλι, ἐρχόμενη σιμά του, πὼς θὰ σὰς ἀφήσω;» (Θεοτόκης).

*Ἡ μετάφραση αὐτὴ συγκρινόμενη μὲ τὸ πρωτότυπο.— Ὑποστηρίζοντας τὸ πρῶτο
καὶ δεχόμενος τὸ δεύτερο...— Ἀφοῦ σοῦ ἔγινε ἐνοχλητικός, ἐπιμένοντας νὰ μοῦ τὸ
δανείσης καὶ ὑποσχόμενός σου ἀσφάλειαν (Λασκαράτος).— Ἀναφερόμενοι σ' ὅλη τὴν
Ἑλλάδα (Βλαχογιάννης).— Τότε περπατώντας σκυφτός, πότε σερνόμενος στὸν πάγο,
πότε βουλιάζοντας στὸ νερό, προχωροῦσε (Δέλτα).

980. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (ο) στίς μετοχῆς σὲ (ομενος) γράφεται
μὲ ο *ὅταν τονίζεται καὶ μὲ ω ὅταν δὲν τονίζεται*:

ἐμπορευόμενος, λεγόμενος — εἰπωμένος, φαγωμένος, ξηλωμένος.

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

981. Ἀπὸ τ' ἀκλιτα μέρη τοῦ λόγου τὰ *ἐπιρρήματα* καὶ τὰ *ἐπι-
φωνήματα* εἶναι λέξεις πού καὶ μόνες τους σημαίνουν κάτι: κάτω
(ἐπίρρημα), ἄχου (ἐπιφώνημα).

Κάποτε ἰσοδυναμεῖ ἓνα ἐπιφώνημα μὲ δλόκληρη πρόταση: *μπράβο*
= καλὰ τὸ ἔκαμες.

Τ' ἄλλα ἀκλιτα, οἱ *προθέσεις* καὶ οἱ *σύνδεσμοι*, δὲν ἔχουν κα-
θ'αυτὸ νόημα μόνονα τους καὶ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν μόνονα
τους, λ. χ. μὲ (πρόθεση), ἄν (σύνδεσμος)· εἶναι *γραμματικὰ στοιχεῖα*
πού χρησιμεύουν νὰ ἐνώνουν ἄλλες λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

982. Ἐπιρρήματα λέγονται οἱ ἄκλιτες λέξεις πού προσδιορίζουν ἰδίως τὸ ρῆμα φανερόνοντας τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσὸ κ.ἄ.:
ἔπεσα κάτω, φεύγω αὔριο, δὲ βλέπω καλά, μοῦ ἀρέσει πολὺ.

Τὰ ἐπιρρήματα μπορεῖ νὰ προσδιορίζουν καὶ τὰ ἐπίθετα, τὰ οὐσιαστικά καὶ ἄλλα ἐπιρρήματα: πολὺν μέγας, σὴν κάτω συνοικία, κάπως καλύτερα.

983. Κατὰ τὴ σημασίαν τους εἶναι τὰ ἐπιρρήματα πέντε εἰδῶν: α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά καὶ ε) βεβαιωτικά, δισταχτικά ἢ ἀρνητικά, πού χρησιμεύουν νὰ δώσουν στὸ λόγο μορφὴ βεβαιωτική, δισταχτική ἢ ἀρνητική.

Ἀπὸ ἄλλη ἄποψη τὰ ἐπιρρήματα τῶν διαφορῶν εἰδῶν μπορεῖ νὰ ξεχωριστοῦν σ' ἐρωτηματικά, σὲ ἀναφορικά καὶ σὲ θετικά (δηλ. δειχτικά ἢ ἀόριστα).

Α.—Τοπικά

984. Τὰ κυριότερα τοπικά ἐπιρρήματα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

α) Ἐρωτηματικά: ποῦ; (ἀπὸ ποῦ; γιὰ ποῦ; κατὰ ποῦ;), (σπάν. ποῦθε).

β) Ἀναφορικά: πού, ὅπου, ὅπουδὴποτε.

γ) Θετικά: ἐδῶ, ἐκεῖ, παρακεῖ (καὶ παρέκει, πάρα κεῖ), αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, κάπου, πουνθενά, (σπανιότ. ἐδῶθε, ἐκεῖθε, ὀλοῦθε)

(ἀ)πάνω (ἐπάνω), κάτω, χάμω, καταγῆς

μέσα (μές, 162), ἔξω, (ἐ)μπρὸς (μπροστά), πίσω, δεξιὰ, ἀριστερὰ ψηλά, χαμηλά, κοντά, (σπανιότ.) σιμά, πλάι, (σπανιότ.) δίπλα, παράπλευρα, παράμερα, ἀπόμερα, μακριά, (ποιητ.) ἀλάργα, ἀντίκρυ καὶ ἀντικρὺ, κατάντικρυ, ἀπέναντι (καὶ ἀγνάντια), γύρω, τριγύρω, δόλγυρα, (σπανιότ. περιγύρα, γύρωθε)

μεταξὺ, ἀναμεταξὺ, ἀνάμεσα, πέρα, ἀντίπερα

βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά, βορειοανατολικά κτλ.

985. Τοπικά ἐπιρρήματα εἶναι καὶ ἄλλα, πιδὸ συχνὰ σὴν ποιητικὴ γλῶσσα:

ἐντός, αὐτοῦθε, δθε, ξοπίσω, ξερβά, ἐπίσης διάφορα σύνθετα σὲ -ῆς, -ίς, -α κτλ., συχνὰ καὶ στὴν πεζογραφία: καταμεσῆς, κατακαμπίς, μεσουρανίς, μεσοστρατίς κτλ., κατακέφαλα, κατάματα, κατάκορφα, κατάραχα, κατάστηθα, παραμάσκαλα, πισωκά-πουλα (382, 391).

986. Πολλὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα λέγονται συχνὰ μαζί μὲ μιὰ πρόθεση: γιὰ πάνω, κατὰ πίσω, ἀπὸ μπρός, ἀπὸ πέρα κτλ.

Τὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα παίρνουν συχνὰ τὸ ἄρθρο καὶ ἰσοδυναμοῦν τότε μ' ἐπίθετα (233 Βγ): ἡ πίσω ράχη, τὸ πάνω πάτωμα, ἡ πέρα μεριά.

987. Μερικὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα συνηθίζονται καὶ σὲ ἄλλη σημασία, ἰδίως χρονική. Τὸ τοπικὸ λ.χ. κάπου ἔχει χρονικὴ συνήθως σημασία στὸ κάπου κάπου (τὸν βλέπω κάπου κάπου). Τὸ ἐκεῖ πού εἶναι χρονικὸς σύνδεσμος (ἐκεῖ πὺν μιλοῦσα ἄνοιξε ἡ πόρτα).

Β.—Χρονικὰ

988. Τὰ κυριότερα χρονικὰ ἐπιρρήματα εἶναι:

α) Ἐρωτηματικά: πότε; (γιά πότε; ὥς πότε;).

β) Ἀναφορικά: πού, ὅποτε, ὅποτεδήποτε.

γ) Θετικά: ποτέ(!), πότε πότε, κάποτε, ἐνίστε, κάπου κάπου, πάντα, πάντοτε, ἄλλοτε, ὁλοένα, τότε, τώρα, ἀμέσως (σπάν. εὐθύς), κιόλας (σπανιότ. κιόλα) (*), ἤδη, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, ὅλο, ὅλο καί, συχνά, συνήθως

ὕστερα, ἔπειτα, κατόπι, πρῶτα, πρίν, πρωτύτερα, ἐξαρχῆς, ἀπαρχῆς, νωρίς, ἀργά, γρήγορα, στὴν ὥρα, ἐγκαίρως, μαζί, συνάμα, ἀδιάκοπα, τέλος

χτές, προχτές, ἀντιπροχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, ἀνήμερα, αὔριο,

1. Τὸ ἐπίρρημα ποτέ, ἀρνητικὸ κανονικὰ, σημαίνει σ' ἐρωτηματικὴ πρόταση καὶ τὸ καμὶὰ φορά: Τὸ εἶδες ποτέ σου;

2. Τὸ χρονικὸ ἐπίρρημα κιόλας λέγεται: α) Γιὰ κάτι πὺν ἔγινε πιδό γρήγορα ἀπ' ὅ,τι περιμέναμε: ἤρθε κιόλας; — β) Στὴ σημασία ἀμέσως, στὴ στιγμή: Μόλις τὸ εἶπα τ' ἄρπαξε κιόλας. — γ) Μ' ἐπιδοτικὴ σημασία (καὶ μάλιστα, μάλιστα καί): Τὸν ξέρεις τὸν Κώστα; — Ἄν τὸν ξέρω, λέει; τὸν βάφτισα κιόλας. — δ) Στὴ σημασία τοῦ πιά: Ἦταν κιόλας σπαρμένο τὸ χωράφι ἅμα ἔβρεξε.

Μερικοὶ συγγραφεῖς δίνουν στὸ κιόλας πλατύτερη χρῆσι: Εἶδαμε κιόλας σὲ προηγούμενο κεφάλαιο. Εἶπα κιόλας τὴ γνώμη μου. Ἀκόμη καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς φράσης: Κιόλας σὲ παλιότερη ἐποχῇ. Στὴν τελευταία αὐτὴ σημασία συχνότερο εἶναι τὸ ἤδη.

μεθαύριο, αντιμεθαύριο — πέρσι, πρόπερσι, αντιπρόπερσι, φέτος, τοῦ χρόνου, τὸν πάρ' ἄλλο χρόνο, πρώην, (τέως).

989. Χρονικά επιρρήματα εἶναι καὶ τ' ἀκόλουθα, συχνότερα στὴν ποιητικὴ γλώσσα: ταχιά, σύνταχα, σύνναυα, πάρωρα, (ἐ)ξώρας, σύγκαира, τὰ σύνθετα μὲ τὴν ἀπό: ἀπόπασχα, ἀπόλαμπρα, ἀποβδόμαδα, ἀπολείτουργα, ἀπομεσήμερα κτλ., τὰ σύνθετα σὲ -ίς: ἀποβραδὶς, ὀλημερίς, ὀλοχρονὶς κτλ. καὶ ἄλλα: καταμεσήμερα, νυχτόημερα (382), μεσοβδόμαδα, ξώλαμπρα.

Γιὰ χρονικά επιρρήματα μπορεῖ νὰ λογαριαστοῦν καὶ μετοχές καθὼς ξημερώνοντας, βραδιάζοντας, σουρουπώνοντας, νυχτώνοντας. Μὲ χρονικὴ σημασία λέγονται καὶ μερικά τοπικά επιρρήματα: κοντὰ (τώρα κοντὰ) καὶ τὰ τροπικά μαζί, ἀραιὰ (βλεπόμεστε ἀραιὰ) κ. ἄ.

990. Μερικά χρονικά επιρρήματα λέγονται ἀπὸ δυὸ φορὲς, σὲ δύο ἀντίστοιχα μέλη μιᾶς πρότασης σύνθετης: πότε... πότε, ἄλλοτε... ἄλλοτε.

Ἀνάλογα χρησιμεύουν κάποτε καὶ τὸ φορὲς... φορὲς, μιὰ... μιὰ.

Πολλὰ χρονικά επιρρήματα συνηθίζονται, ὅπως καὶ τὰ τοπικά, καὶ μὲ μιὰ ἀπὸ τίς προθέσεις ἀπό, γιά, ὡς: ἀπὸ πότε, ὡς πότε, γιά πότε, ἀπὸ νωρὶς ὡς ἀργά, γιά αὔριο.

Γ. — Τροπικά

991. Τὰ κυριότερα τροπικά επιρρήματα εἶναι :

α) Ἐρωτηματικά: πῶς ;

β) Ἀναφορικά: καθὼς, ὅπως.

γ) Θετικά: ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς, ὅπωςοδήποτε

καλά, κακά, σιγὰ (σπανιότ. ἀγάλια), ἔξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἴσια, ὠραῖα, χωριστά, συνεχιστά, μόλις, ἀκουστά, (ἐ)πίστομα, μπρούμυτα μόνο καὶ μονάχα (μοναχά), καθαντὸ (καθαντοῦ), ἴσια ἴσια, διαμιᾶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς, ἐπίσης, ἐπικεφαλῆς, ἰδίως, κυρίως, προπάντων, εἰδεμή, ἐξάλλον, τοῦ κάκου, τυχόν, χάρισμα, παμψηφεί, σταυροπόδι, ἀνάσκελα, χεροπόδαρα

καλῶς (σὲ φράσεις καθὼς καλῶς νὰ ὀρίση, καλῶς ὀρισεῖς, καλῶς τὸν Πέτρο, καλῶς τη), ἀκριβῶς, ἐντελῶς, καταλεπτῶς, συνεπῶς, εὐτυχῶς, ἐξῆς (στὸ ἐξῆς, τὰ ἐξῆς), καθ' ἐξῆς

(γιὰ γλώσσες) ἑλληνικά, ἀρβανίτικα, γαλλικά κτλ.

(γιὰ ντύσιμο) φράγκικα, βλάχικα, χωριάτικα κτλ.

992. Στὰ τροπικά επιρρήματα ἀνήκουν καὶ διάφορες κατηγορίες ἀπὸ λέξεις ἀπλές, παραγωγες ἢ σύνθετες ποὺ συνηθίζονται στὴ γλώσσα τοῦ σπι-

τιοῦ, στή λαϊκή ἢ στή λογοτεχνική γλώσσα : α) *ἀντάμα, κλεφτάτα, χώρια, εἰδάλως, εἰδαλλιῶς*. — β) σύνθετα μέ τὸ *ἀλα* : *ἀλαφράγκα, ἀλατούγκα, ἀλαμιλανέζα, ἀλαπολίτα, ἀλασπεσιώτα* κτλ., καθὼς καὶ ἄλλα σύνθετα (382).

993. Ξεχωριστὰ πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐπιρρήματα σὲ *-α*, τροπικὰ τὰ περισσότερα, πού σχηματίζονται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἀντίστοιχων ἐπιθέτων :

Ἐπίθετο	Πληθ. οὐδετέρου	Ἐπίρρημα
<i>ώραῖος</i>	<i>ώραῖα</i>	<i>περάσαμε ὥραῖα</i>
<i>γρήγορος</i>	<i>γρήγορα</i>	<i>ἔλα γρήγορα</i>
<i>βαθὺς</i>	<i>βαθιά</i>	<i>ἀνάπνεε βαθιά</i>
<i>κυριακάτικος</i>	<i>κυριακάτικα</i>	<i>ἔφυγε κυριακάτικα</i>

Ἀνάλογα εἶναι τὰ ἐπιρρήματα : *ἄμορφα, ἴσια, στραβά, σωστά, ψηλά, χαμηλά, περαστικά* κτλ., *ἀντρίκεια, γυναικεια* (καὶ γιὰ ἱππασία), *ἄδικα, ἀναδρομικά, ἀνάποδα, διεξοδικά, ἐξαιρετικά, περήφανα* κτλ., *μακριά, φαρδιά* κτλ., *παραπονιάρικα* κτλ.

Συχνὰ σχηματίζονται ἐπιρρήματα τροπικὰ σὲ *-α* καὶ ἀπὸ τὸ οὐδέτερο ρηματικῶν ἐπιθέτων σὲ *-τος* :

κουφωτὸς — ἔκλεισε τὰ παρὰθυρα κουφωτά,

ξυστὸς — πέρασε πλάι μου ξυστά.

Τέτοια ἐπιρρήματα εἶναι : *καμαρωτά, κολλητά, πεταχτά, σηκωτά, σταυρωτά* κτλ.

Ὅμοια ἐπιρρήματα σχηματίζονται καὶ ἀπὸ τὸ οὐδέτερο τῆς παθητικῆς μετοχῆς : *δικαιολογημένος : τὸ φέρεσίμὸν του κατακρίθηκε δικαιολογημένα, μποροῦμε δικαιολογημένα νὰ θυμηθοῦμε.*

Τὰ ἐπιρρήματα αὐτὰ συνηθίζονται στὴ νεώτερη λογοτεχνία : *ἀνασάινοντας βαριά καὶ κοπιασμένα* (Καρκαβίτσας).

994. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα σὲ *-α* (*-ά*) μποροῦν νὰ σχηματιστοῦν καὶ σὲ *-ως* (*-ῶς*) : *ἄσχετα — ἀσχέτως, βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, μελλοντικά — μελλοντικῶς, χοντρικά — χοντρικῶς.*

Οἱ ἐπιρρηματικοὶ τύποι σὲ *-ως* εἶναι χρήσιμοι στὴν περίστασι πού τὸ προσδιοριζόμενο ἐπίθετο (ἢ ἡ μετοχή) τελειώνει καὶ αὐτὸ σὲ *-α* καὶ θὰ μπορούσε τότε νὰ γεννηθῇ ἀσάφεια, ὅταν καὶ τὸ ἐπίρρημα θὰ τελείωνε σὲ *-α*. Θὰ ποῦμε καλύτερα : *ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπολύτως σωστά* (καὶ ὄχι *ἀπόλυτα σωστά*), *ἀγρίως προκλητικά, δυσαναλόγως μεγάλα, τελείως ἡσυχασμένα* (Θεοτόκης) ἀλλὰ καί : *σημαν-*

τικά καλύτερα, ἐξαιρετικά ὥραϊα (γιατὶ στὰ παραδείγματα αὐτὰ δὲ γίνεται σύγχυση).

995. Μερικὰ ἐπιρρήματα σὲ -ως ἔχουν διαφορετικὴ σημασίαν ἀπὸ τὰ ὅμοια τους σὲ -α :

τὸ ἀγόρασες ἀκριβὰ	ἀκριβῶς αὐτὸ ἐννοοῦσα καὶ ἐγὼ
περάσαμε στὸ ταξίδι ἔκτακτα	συνεδρίασαν ἐκτάκτως
	εἶχαν ἐκτάκτως μεγάλα κέρδη
περάσαμε εὐχάριστα	δέχομαι εὐχαρίστως τὴν πρότασίν σου.

Τὸ χρονικὸ ἐπίρρημα ἀμέσως λέγεται μόνο ἔτσι, σὲ -ως, ἐνῶ τὸ τροπικὸ λέγεται ἄμεσα ἀλλὰ στὴν ἀνάγκη καὶ ἀμέσως, ἀντίθετο τοῦ ἔμμεσα ἢ ἐμμέσως.

Ὅμοιωματικά μόρια

996. Στὰ τροπικὰ ἐπιρρήματα μπορούμε νὰ περιλάβουμε καὶ τὰ ὁμοιωματικά ἀναφορικά μόρια *σάν* καὶ *ὥς*.

Τὸ ὁμοιωματικὸ μόριο *σάν* (183) συνοδεύει ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες : ἔκλαιγε *σάν* παιδί, πέθανε *σάν* παλικάρι, χυτὴ *σά* λαμπάδα, καὶ μὲ σημασίαν περιοριστική, *σάν* καλὸ μοῦ φαίνεται, ἔγινε *σά* σεισμός, *σάν* ποιὸς νὰ ἦρθε ;

Ὅταν τὸ ὁμοιωματικὸ *σάν* συνοδεύῃ ἀντωνυμία ἢ οὐσιαστικὸ μὲ ἄρθρο, τότε αὐτὰ μπαίνουν σ' αἰτιατικὴ ἀντὶ σὲ ὀνομαστική : εἶναι *σάν* ἐσένα, μαῦρος *σάν* τὸν κόρακα (ἀλλὰ μαῦρος *σάν* κόρακας), δὲν εἶμαι *σάν* αὐτόν.

997. Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ σημασία τοῦ *ὥς* : τὸν *ὑποδέχτηκαν* *ὥς* σωτήρα.

Στὴν ποιητικὴ γλῶσσα τὸ ἐπίρρημα *ὥς* λέγεται καὶ μὲ ῥῆμα : *ὥς* τρέμει τὸ καρνόφυλλο νὰ τρέμῃ τὸ γεφύρι (δὴμ.). Κάποτε τὸ *ὥς* ἔχει καὶ ἐπιδοτικὴν σημασίαν, ἀκόμη : τὸ ξέρουν *ὥς* καὶ τὰ παιδιά.

Γιὰ τὴν πρόθεση *ὥς* βλ. 1017, γιὰ τὸ σύνδεσμο *ὥς* βλ. 1049-1051.

Δ.—Ποσοτικά

998. Τὰ κυριότερα ποσοτικά ἐπιρρήματα εἶναι :

- α) Ἐρωτηματικά : πόσο ;
- β) Ἀναφορικά : ὅσο, ὁσοδήποτε.

γ) Θετικά: τόσο, μόνο, πολύ, περισσότερο, πιά, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, κομμάτι, αρκετά, κάμποσο, σχεδόν, τουλάχιστο(ν) (¹), πάνω κάτω, περίπου, ὡς, ἐξίσου, μόλις, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότελα, μᾶλλον (εἶναι μᾶλλον κοντός· όταν ἀκούω ὅλα αὐτά, μᾶλλον πιστεύω κτλ.), μέρος... μέρος, μισό... μισό, ἐν μέρει... ἐν μέρει.

999. Στὰ ποσοτικά ἐπιρρήματα ἀνήκει καὶ τὸ ἐπιτατικὸ πάρα, πὺν προτάσσεται σ' ἐπιρρήματα καὶ ἄλλες λέξεις γιὰ νὰ δυναμώσῃ τὴν ἔννοιάν τους: κατοικεῖ πάρα πάνω, ἢ πάρα κάτω γειτονιά, κοίταξε καὶ πάρα πέρα, μοῦ ἄρεσε πάρα πολύ, ὁ πάρα προσπαποῦλης, τὴν πάρα(α) ἄλλη ἐβδομάδα, εἶναι καὶ πάρα εἶναι (²).

Τὸ ἐπιτατικὸ ἐπίρρημα πάρα, πὺν βρίσκεται συχνὰ καὶ σὲ σύνθετα (πα-ραπάνω, μὲ τὸ παραπάνω, παραπανιστός, τὸ παρακάνει), δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται μὲ τὴν πρόθεση παρὰ (1026).

Γιὰ ποσοτικά ἐπιρρήματα χρησιμεύουν καὶ μερικά οὐσιαστικά σὲ ἄρνη-τικὲς προτάσεις· ἄχνα, κουκούται, σταλιά· δὲν ἔφαγε σταλιά.

Ε.—Βεβαιωτικά, δισταχτικά, ἄρνητικά

1000. Τὰ κυριότερα ἐπιρρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς εἶναι:

α) Βεβαιωτικά: ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ὀρισμένως, ἀλήθεια (ἀληθινά), σωστά, τωόντι.

β) Δισταχτικά: ἴσως, τάχα (τάχατε), (σπανιότ.) ἄραγε, δῆθεν, πιθανό(ν).

γ) Ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν) (183), μή(ν) (183), ὄχι βέβαια, πιά (δὲν ἔχω πιά).

1001. Χρησιμεύουν ἀκόμη γιὰ ἐπιρρήματα: α) Δισταχτικά: οἱ σύνδε-

1. Τὸ τουλάχιστο μπορεῖ νὰ πάρῃ στὸ τέλος ἓνα ν ὅταν ἀκολουθῇ λέξη ἀπὸ φωνῆεν, τὸ λιθανό καὶ ὅταν βρίσκεται στὸ τέλος τῆς φράσης.

2. Λέγοντας πάρα πολὺ δὲ δυναμώνομε μόνον τὴν ἔννοιαν τοῦ πολὺ· κάποτε τὸ μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ φανερώσωμε τὸ ὑπερβολικὰ πολὺ, τὸ περισσότερον ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε: ἔφαγε πάρα πολὺ καὶ ἀρρώστησε. Δὲν ἔχει καθοριστῇ στὴ γλώσσα μας ἡ χρῆσις αὐτῆς πάγια καὶ κάποτε μένει ἀμφιβολία γιὰ τὴ σωστὴ σημασία. Θὰ ἦταν καλὸ στὴ δεύτερη αὐτῇ περίπτωσις νὰ λέμε μὲ τὸ παραπάνω, ὑπερβολικὰ: ἔφαγε μὲ τὸ παραπάνω, εἶναι μὲ τὸ παραπάνω καλός, ὑπερβολικὰ καλός, ἢ νὰ χρησιμοποιοῦμε, ὅπου εἶναι δυνατό, τὸ πάρα σύνθετο μὲ ρῆμα: παραεῖναι πεισματάρης, παράγινε τὸ κακό.

σμοι μὴν (μῆ), μήπως (καί) σὲ φράσεις καθὼς μὴν πέρασε ἡ ὥρα ; μήπως (καί) τὸ εἶδε κανεὶς σας ; — β) Ἀρνητικά : οἱ σύνδεσμοι οὔτε, μήτε (κάποτε μὲ τὸ καί), σὲ φράσεις καθὼς οὔτε μοῦ πέρασε ἀπὸ τοῦ νοῦ, οὔτε καὶ νὰ τὸ ξαναπῆς, δὲν εἶχε μήτε δεκάρα. (Γιὰ τὶς ἀόριστες ἀντωνυμίες κανεὶς, τίποτε, πού ἔχουν καὶ ἀρνητικὴ σημασία, βλ. 783, 787).

1002. Τὸ *μάλιστα* εἶναι ὄχι μόνο βεβαιωτικὸ ἀλλὰ καὶ ἐπιδο-
τικό (ἀκόμη) : Ὁ Παῦλος *μάλιστα* πῆρε καὶ ἄλλο βραβεῖο. *Κοιμήθηκε*
καὶ παρακοιμήθηκε μάλιστα.

Γιὰ καταφατικὴ ἀπάντηση χρησιμεύει καὶ τὸ *πῶς ὄχι*. Ἀπαν-
τώντας μὲ τὸ *πῶς ὄχι* σὲ ἀρνητικὴ ἐρώτηση ἀποφεύγουμε τὴν ἀβεβαιό-
τητα πού θ' ἄφηνε ἡ ἀπάντηση μὲ τὸ *ναί* : *Δὲν ἔρχεσαι ; Πῶς ὄχι*,
δηλ. *ἔρχομαι*. — *Δὲ θὰ πληρώσης ; Πῶς ὄχι*, δηλ. *θὰ πληρώσω*.

Στὴ γλώσσα τοῦ σπιτιοῦ λέγεται στὴν περίστασι αὐτὴ καὶ τὸ *πῶς δά ; ἄμ*
πῶς (162 ὑποσημ.), *ἀμέ* κτλ.

Γενικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὰ ἐπιρρήματα

1003. Πολλὰ ἐπιρρήματα λέγονται δύο φορὲς καὶ τότε δυνα-
μώνει τὸ νόημά τους (πρβ. 450) :

ἀπάνω ἀπάνω, κάτω κάτω, ἔξω ἔξω, ψηλὰ ψηλά, κοντὰ κοντά,
πλάι πλάι, γύρω γύρω, πρῶτα πρῶτα, τελευταῖα τελευταῖα, τώρα τώρα,
νωρὶς νωρὶς, ἀρχὴ ἀρχή, σιγὰ σιγὰ, ἀγάλια ἀγάλια, ἴσως ἴσως.

Τ' ἀναδιπλωμένα ἐπιρρήματα ἔχουν κάποτε ξεχωριστὸ χρωματι-
σμὸ ἢ καὶ διαφορετικὴ σημασία : *ἴσια ἴσια, καλὰ καλὰ, ὅπως ὅπως,*
λίγο λίγο, τὸ κάτω κάτω, τὸ πολὺ πολὺ. Λέγονται μόνο διπλασιασμένα
τὸ *πότε πότε* καὶ τὸ *κούτσα κούτσα*.

Ἄλλοι συνδυασμοὶ ἐπιρρημάτων εἶναι *τά : ποῦ καὶ ποῦ, ἔτσι*
κι ἔτσι, ἀραιὰ καὶ ποῦ, ἀπάνω κάτω, ἄνω κάτω, λίγο πολὺ (διαφο-
ρετικὸ ἀπὸ τὸ *πολὺ λίγο*), *γύρω τριγύρω, ἐδῶ πέρα, ἐκεῖ πέρα, ἐκεῖ*
κάτω.

1004. Ἐπιρρηματικὴ χρῆσι τῶν οὐσιαστικῶν. — Σὲ πολλὰς
περιστάσεις καταντοῦν νὰ ἔχουν ἐπιρρηματικὴ σημασία καὶ οὐσια-
στικά (σὲ αἰτιατικὴ) : *πηγαίνω σχολεῖο, καθόταν σπῖτι, πῆρε τὸ παιδὶ*
ἀγκαλιά, πάω περὶπατο, ταξίδι, πῆγε φυλακή, πᾶνε συντροφιά (πα-
ρέα), βγήκε ἀναφορά, τράβηξε γραμμὴ (ἴσια), ἔφυγε τρεχάλα, τὸ εἶπε

χωρατά, τὸν βλέπω πρῶτὴ βράδυν, ἔφυγε μεσημέρι, βράδυν, μεσάνυχτα, χαράματα, ταξιδεύει χειμῶνα καλοκαίρι κτλ.

Γενικὴ ὀνόματος ἔχομε στίς ἐπιρρηματικὰς φράσεις: τοῦ κάκου, καλοῦ κακοῦ, στεριᾶς.

Πολλὰ τέτοια οὐσιαστικὰ διπλασιάζονται γιὰ νὰ ἐκφράσουν:
α) τὴ συνέχεια: περπατοῦσε ἄκρη ἄκρη, γιὰλὸ γιὰλὸ, ράχη ράχη, τοῖχο τοῖχο, καὶ β) διανομή: πηγαινὶν παρέες παρέες.

1005. Ἐπιρρηματικὰς ἐκφράσεις. — Συχνὰ χρησιμεύουν γιὰ ἐπιρρήματα καὶ ἔχουν τὴν ἴδια σημασίαν ἐκφράσεις ἀπὸ ὀρισμένους λέξεις:
στ' ἀλήθεια ἀλήθεια, καμιά φορὰ κάποτε.

Τέτοιες ἐπιρρηματικὰς ἐκφράσεις, κοντὰ σὲ μερικὰς πού καταχωρίστηκαν παραπάνω μαζὶ μὲ τ' ἄλλα ἐπιρρήματα, εἶναι:

α) Χρονικὰς: κάθε μέρα, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, τὶς προάλλες, ἀπὸ δῶ καὶ ἐμπρός, ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα, ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα.

β) Τροπικὰς: μιὰ γιὰ πάντα, μιὰ χαρὰ, μιὰ καὶ καλή, στὸ βρόντο, στὰ τυφλά, στὰ πεταχτά, στὰ χαμένα, στὰ γεμάτα, κατὰ τύχη, κατὰ σύμπτωση, γιὰ καλή (μας) τύχη, γιὰ κακὴ τύχη, ὅπως καὶ νὰ εἶναι, παρὰ λίγο νά.

Γιὰ τὰ παραθετικὰ ἐπιρρήματα βλ. 661.

Συσχετικὰ ἐπιρρήματα

1006. Σὲ κάθε ἐρώτηση πού κάνομε μ' ἓνα ἐρωτηματικὸ ἐπίρρημα μπορεῖ νὰ δοθῇ ἀντίστοιχα ἀπάντηση μὲ ὀρισμένα κάθε φορὰ ἐπιρρήματα ἀόριστα, δειχτικὰ καὶ ἀναφορικὰ. Ὅλα αὐτὰ τ' ἀντίστοιχα ἐπιρρήματα ὀνομάζονται *συσχετικὰ ἐπιρρήματα*.

1007. Πίνακας συσχετικῶν ἐπιρρημάτων

Ἐρωτηματικὰ	Ἀόριστα	Δειχτικὰ	Ἀναφορικὰ
ποῦ ;	κάπου, ἀλλοῦ	ἐδῶ, αὐτοῦ, ἐκεῖ, πονθενὰ	πού, ὅπου, ὅπου-δήποτε
πότε ;	κάποτε, ἄλλοτε	τότε, τώρα, ποτὲ	πού, ὅποτε, ὅποτε-δήποτε
πῶς ;	κάπως, ἀλλιῶς	ἔτσι	ὅπως, καθὼς, ὅπως-οὕτως
πόσο ;	κάμποσο	τόσο, καθόλου	ὅσο

1008.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ - ΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Α.—Οἱ καταλήξεις

1. Τὸ (ιά) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ ι: κατοικεῖ μακριά, ξαπλώθηκε φαριδιά πλατιά.

2. Τὸ (ος) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ ω: πῶς, ἀλλιῶς, ἀκριβῶς, ἀμέσως, ἀπολύτως.

Ἐξαιροῦνται: ἐμπρός, ἐντός, τέλος, (ἐ)φέτος.

3. Τὸ (ις) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ ι: νωρίς, μόλις, ἀποβραδὺς, ὁλονυχτίς, κοντολογίς.

Γράφονται μὲ η μερικὰ σύνθετα ἀπὸ γενική: ἐπίσης, ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καταγῆς, καταμεσῆς, ἐπικεφαλῆς.

4. Ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα σὲ (ι) γράφομε:

Μὲ ι τὸ ἔτσι, μαζί, πάλι, πέρσι, τῶντι, κομμάτι, ὄχι, σταυροπόδι, μονορούφι. Μὲ η τὸ ἀκόμη, εἰδεμή, μή. Μὲ υ τὸ ἀντικρὺ, μεταξὺ, πολὺ. Μὲ ει τὸ ἐκεῖ, παμψηφεί.

Β.—Τονισμός

5. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων παίρνει περισπωμένη: ποῦ, ἀλλοῦ, αὐτοῦ, παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πῶς, ἀλλιῶς, εὐτυχῶς, ἐξαρχῆς, καταγῆς.

Ἐξαιροῦνται τ' ἀναφορικά πού, πώς, καθὼς καὶ τὸ μή, παμψηφεί, πού παίρνουν στὴ σειρὰ τοῦ λόγου βαρεία.

Εἶναι μακρόχρονη καὶ ἡ λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων σὲ -ας: διαμιᾶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς.

6. Τὸ -α στὸ τέλος τῶν παροξύτονων ἐπιρρημάτων λογαριάζεται γιὰ τὸν τονισμό, ὅπως καὶ στὰ οὐδέτερα ἐπίθετα, βραχύχρονο:

πρῶτα, τελευταῖα, σπονδαῖα, ὥραῖα·

τὴν εἶδα τελευταῖα ἀλλὰ ἔφτασε στὸ τέρμα τελευταία.

Γιὰ τὸν τονισμό τοῦ νὰ καὶ τοῦ μὰ βλ. 91.3β καὶ γ.

Γ.—Ἀφαίρεση

7. Τὰ ἐπιρρήματα ἐδῶ, ἐκεῖ μπορεῖ νὰ πάθουν ἀφαίρεση μόνο ἂν προηγῆται λέξη πού τελειώνει σὲ α, (ο), ου ἢ τονισμένο (ε). Στὰ ἐπιρρήματα αὐτά, πού ἔπαθαν ἀφαίρεση, δὲ σημειώνεται ἀπόστροφος (166):

ἔλα δὼ, ἀπὸ κεῖ, φέρε' το δὼ, τράβα κεῖ, πάρα κεῖ, φέρε' το καλὲ δὼ, ἀλλὰ ἤυθ' ἐδὼ, πᾶμ' ἐκεῖ, κοίταξ' ἐκεῖ.

Ὅταν προηγήται τὸ καὶ μπορεῖ αὐτὸ νὰ γραφῇ καὶ *κι* (161): *κι ἐδὼ* (ὅχι καὶ δὼ) (1).

Διασάφηση.—Τὰ ἐπιρρήματα ἐμπρὸς καὶ ἐπὶ ἔχουν καὶ δευτέρους τύπους *μπρός, πές, καὶ* αὐτοὶ γράφονται χωρὶς νὰ σημειώνεται ἀφαίρεση.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

1009. Προθέσεις ὀνομάζονται ἄκλιτα πὺν μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ ἐπιρρήματα γιὰ νὰ φανερώσουν μαζί τους διάφορες ἐπιρρηματικὰς σχέσεις (τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, αἰτία κτλ.):

ἔκοψε ὡς τώρα μὲ τὸ *μαχαίρι* *τρία κλωνάρια* ἀπὸ τὴν *τριανταφυλλιά*.

Οἱ προθέσεις εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

Πέντε *μονοσύλλαβες*: *μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς*.

Ἑπτὰ *δισύλλαβες*: *κατά, μετά, παρὰ, ἀντί, ἀπό, χωρὶς, δίχως*.

Ἡ *τρισύλλαβη* *ἴσαμε*.

1010. Ἀπὸ τὶς προθέσεις μερικὲς συνηθίζονται μόνο στὴ σύνταξη. Τέτοιες εἶναι οἱ *μέ, σέ, γιά, ὡς, χωρὶς, δίχως, ἴσαμε*.

Συνηθίζονται ὅχι μόνο στὴ σύνταξη ἀλλὰ καὶ στὴ σύνθεσις, ὡς πρῶτα συνθετικά, οἱ προθέσεις *πρὸς, μετά, κατά, παρὰ, ἀντί, ἀπό*:

<i>πρὸς τὰ</i> <i>ξημερώματα</i>	<i>προσιάζω</i>
<i>κατὰ</i> <i>μάνα</i> <i>κατὰ</i> <i>κύρη</i>	<i>κατακαθίζω</i>
<i>μετὰ</i> <i>τὸ</i> <i>δεῖπνο</i>	<i>μεταλαβαίνω</i>
<i>παρὰ</i> <i>τρίχα</i>	<i>παρακούω</i>
<i>δύο</i> <i>ἀντὶ</i> <i>τρεῖς</i>	<i>ἀντίδωρο</i>
<i>ἀπὸ</i> <i>χτὲς</i>	<i>ἀπόβροχο</i> .

1011. Στὴ σύνταξη οἱ προθέσεις μπαίνουν κανονικὰ μ' αἰτιατικὴ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν.

1. Ἀνάλογος κανόνας διατυπώθηκε γιὰ τὶς ἀντωνυμίες πὺν ἀρχίζουν ἀπὸ *ε* (726). Ἐννοεῖται πὺς οἱ ἀφαιρέσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν εἶναι συχνὲς στὴ συνηθισμένη πεζογραφία (158a).

Μόνο οἱ προθέσεις *για* καὶ *ἀπὸ* συντάσσονται καὶ *με* ὀνομαστική, ὅταν σημαίνουν ἀφετηρία, κατάσταση ἢ ἀποτέλεσμα καὶ τ' ὄνομα πού συνοδεύουν ἀναφέρεται στὸ ὑποκείμενο :

τὸ *ξέρω ἀπὸ μικρός*, *ἀπὸ δήμαρχος κλητήρας*, *περνᾷ για* θεός, *γυρεύει θέση για* ἐπιστάτης — τὸν *ξέρω ἀπὸ μικρό*, τὸν *πῆρε για* βοηθό.

Μερικὲς προθέσεις βρίσκονται συνταγμένες καὶ *με* γενική. Αὐτὸ γίνεται προπάντων σὲ στερεότυπες ἐκφράσεις καὶ φράσεις, συνήθως λόγιες (1030). Τῇ σύνταξιν αὐτὴ τῇ βρίσκομε καὶ σὲ μερικὲς λέξεις σύνθετες ἀπὸ προθέσεις, πού διατήρησαν ἔτσι τὴν παλιὰ σύνταξιν : *καταγῆς* (κάτω στὴ γῆ).

*Απὸ τὶς προθέσεις τέσσερεις, οἱ *μέ*, *σέ*, *για*, *ἀπό*, εἶναι συχνότατες καὶ ἔχουν ποικίλες σημασίες. Ἄλλες, καθὼς οἱ *πρός*, *μετά*, *παρά*, *δίχως* ἔχουν περιορισμένη χρῆσιν.

1012. Οἱ προθέσεις *μέ*, *σέ*, *για*, *κατά*, *παρά*, *ἀπὸ* παρουσιάζονται καὶ χωρὶς τὸ τελικὸ τους φωνῆν :

α) Ἡ πρόθεση *σέ* χάνει τὸ *ε* ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ *τ* τοῦ ἄρθρου καὶ γράφεται μαζί *με* αὐτὸ σὲ μιὰ λέξιν : *στὰ φύλλα* (76δ).

β) Ἡ πρόθεση *ἀπὸ* συχνὰ παθαίνει ἀποκοπὴ τοῦ *ο* ἔμπρὸς ἀπὸ τοὺς τύπους τοῦ ἄρθρου πού ἀρχίζουν ἀπὸ *τ* (179). Αὐτὸ γίνεται προπάντων στὸ διάλογο καὶ στὴν ποιητικὴ γλῶσσα.

γ) Οἱ προθέσεις *μέ*, *σέ*, *ἀπὸ* χάνουν συχνὰ τὸ τελικὸ τους φωνῆν ἔμπρὸς στὸ ἀρχικὸ φωνῆν τῆς ἀκόλουθης λέξης ὅταν αὐτὸ εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ δικό τους, ἰδίως ὅταν αὐτὸ εἶναι ὅμοιο *με* τὸ δικό τους (158, 160).

Οἱ προθέσεις *για*, *κατά*, *παρά* μπορεῖ νὰ χάσουν τὸ τελικὸ τους φωνῆν ἔμπρὸς ἀπὸ ἄλλο *α* : *γι' αὐτό*, *κατ' αὐτά*.

Γιὰ μερικὲς ἀρχαῖες προθέσεις, πού λέγονται σήμερα μόνο ὡς ἀχώριστα μόρια, δηλαδὴ ὡς πρῶτα συνθετικὰ σὲ σύνθετες λέξεις, βλ. 309, 314, 315.

Οἱ κυριότερες σημασίες τῶν προθέσεων

1013. Ἡ πρόθεση *με* σημαίνει τὸ μαζί, τὴ συνοδεία : *ἔφυγε με* τὸν πατέρα του, *κατοικῶ με* τοὺς δικούς μου, *ταξιδεύει με* ὅλα του τὰ πράματα, *τὴ νύχτα με* τὸ φεγγάρι⁽¹⁾.

1. Τὸ *με* χρησιμεύει στὴ σημασίαν αὐτὴν πλατύτερα γιὰ νὰ φανερώσῃ καὶ τὸν ἀντίπαλον πού μάχεται κανεὶς μαζί του, ἐναντίᾱ του : *μαλῶνω με* κάποιον,

Ἡ πρόθεση με σημαίνει ἀκόμη :

β) τ' ὄργανο, τὸ μέσο ἢ τὴν ὕλη : τὸν ἔπιασε με τὰ χέρια του, πληγώθηκε μ' ἓνα ξύλο, ταξίδεψε με τὸ καϊκι, καλύβα πλεγμένη με λυγαριές.

γ) Τὸν τρόπο : ἔμαθα με λύπη, νὰ σὲ ξαναδοῦμε με τὸ καλὸ, νοίκι με τὸ μήνα, τὸ λὲς με τὰ σωστά σου ; πουλιέται με τὴν δικά, με τὸ παραπάνω, χέρι με χέρι.

δ) τὸ χρόνο : σηκώθηκε με τὸν αὐγερινό, ξεκίνησε με τ' ἀπόσκια, κοιμᾶται με τὶς ὀρνίθες.

1014. Ἡ πρόθεση σέ, σ' (158.4) σημαίνει :

α) διεύθυνση πρὸς κάτι (πρόσωπο ἢ πράγμα) ἢ τὸ τέρμα : πηγαίνω στὸ σπίτι, φτάσαμε στὴ λαγκαδιά, τὸ ἔδειξε σ' αὐτὸ τὸ παιδί, θυσίασε ὅλα στὴν πατρίδα.

β) στάση ἢ ἐνέργεια μέσα σὲ μιὰ περιοχὴ : ἔχει στὸ μέτωπο ἓνα σημάδι, παίζαμε στὸ δάσος.

Ἡ πρόθεση σὲ σημαίνει ἀκόμη :

γ) τὸ χρόνο ἢ τὴν προθεσμία : στὸ Εἰκοσιένα, σὲ λίγες μέρες θὰ γυρίσω πίσω.

δ) τὴν ἀναφορά : ξεχωρίζει σὲ πολλά, εἶναι καλύτερος σὲ ὅλα.

ε) τὸν τρόπο : τραγουδοῦσε σὲ ἄλλον τόνο, στὴν τύχη.

Μεταχειριζόμαστε κάποτε τὴν πρόθεση σὲ ἑλλειπτικά με γενική, ὅταν ἐννοοῦμε τὴ λέξη σπίτι ἢ ἄλλη ἀνάλογη : ἤμουν στοῦ θείου σου, στοῦ φίλου μου, στοῦ Παπαστράτου (τὸ ἐργοστάσιο) κτλ.

1015. Τὸ εἰς, παλιότερος τύπος τοῦ σέ, βρίσκεται σπάνια, σὲ μερικὲς στερεότυπες ἢ ἱστορικὲς φράσεις, σὲ δημοτικὰ τραγουδιὰ κτλ. : καὶ εἰς ἔτη πολλά, εἰς ὕψιν, εἰς ἀνώτερα, εἰς βάρος σου. — Κοιμᾶται, κοιμᾶται εἰς ὕπνο βαθύ (Σολωμός).

1016. Ἡ πρόθεση γιὰ σημαίνει :

α) αἰτία : γι' αὐτὸ δὲν ἔφυγα, καμαρώνει γιὰ τὸ βραβεῖο ποὺ πήρε.

β) σκοπὸ ἢ τέρμα : ξεκίνησε γιὰ μακριά, γιὰ ποῦ ;

Ἡ πρόθεση γιὰ σημαίνει ἀκόμη :

γ) γιὰ χάρη, γιὰ σωτηρία κτλ. : τρέχει γιὰ τοὺς ἄλλους, πολέμησε γιὰ τὴν πατρίδα.

δ) ἀναφορά, τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος : ὅσο γιὰ μένα μεῖνε ἡσυχος, γιὰ σένα μιλούσαμε, ἔγραψε ἓνα βιβλίο γιὰ τὶς μέλισσες.

πολεμᾷ με τὴ μοῖρα του, με τοὺς λύκους, μ' ἓναν ἐπιδρομέα. Στὴν περίπτωση ποὺ ἀγωνίζεται κανεὶς μαζί με κάποιον, λ.χ. σὲ ἄμιλλα ἢ σὰ σύμμαχος, φίλος, μπορεῖ νὰ μπῇ γιὰ μεγαλύτερη σαφήνεια τὸ μαζί : πολέμησαν μαζί με τοὺς συμμάχους. Ἄν ἡ φράση πόλεμος μέ, πολεμῶ με δὲ φαίνεται ἀρκετὴ νὰ δηλώσῃ τὴν ἐχθρότητα, μεταχειριζόμαστε τὶς ἐπιρρηματικὲς ἐκφράσεις ἐνάντια σὲ (κάποιον), ἐναντίον (κάποιου) (1030).

ε) ἀντικατάσταση: *πήγαινε γιά μένα.*

ζ) ιδιότητα: *περνᾷ γιά σοφός.*

η) ἀνταπόδοση, ἀξία, ἐξίσωση: *τὸ πουλᾷ γιά ἓνα κομμάτι ψωμί, ἡ συμφωνία μας ἦταν γιά δέκα μέρες, ἀξίζει γιά δέκα, τρώει γιά δύο.*

θ) διάρκεια: *ἤρθαμε γιά λίγες μέρες, φεύγω γιά πάντα.*

ι) ὁμοίωση ἢ τρόπο (σάν): *μοιάζει γιά ψεύτικος, σέ ξέρω γιά σωστό ἄνθρωπο, τὸ ἔχει γιά καλό.*

κ) ἐπίκληση: *γιά τὸ Θεό, γιά ὄνομα τοῦ Χριστοῦ.*

Τὸ γιά λέγεται μὲ γενικὴ σέ φράσεις ἐλλειπτικῆς, καθὼς εἶμαι γιά τοῦ θείου μου (βλ. 1014ε).

Γιὰ τὸ σύνδεσμο γιά βλ. 1037. Γιὰ τὸ μόριο γιά βλ. 1067.

1017. Ἡ πρόθεση ὡς σημαίνει τὴν ἔκταση καὶ τὸ τέρμα, τοπικὰ ἢ χρονικὰ: *ἓνας λαὸς ἀπλώνεται ὡς ἐκεῖ πού μιλιέται ἡ γλώσσα του, ὁ δρόμος ἀπὸ τὸ σχολεῖο ὡς τὸ σπíti, τὰ σπαρτὰ ἔφτασαν ὡς τῇ μέσῃ τὸν περιμέναμε ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωί, ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα ὡς σήμερα, ὡς ἐδῶ πήγαμε καλά.* Συχνὰ συνοδεύεται ἡ πρόθεση ὡς ἀπὸ τὴν πρόθεση σέ: *ὡς σέ ποιοῦ μέρος; ὡς σέ μιὰ ὥρα.*

1018. Ἡ πρόθεση ὡς δὲν πρέπει νὰ μεπερδεύεται μὲ τὸ ὁμοιωματικὸ μόριο ὡς (997) καὶ μὲ τὸ σύνδεσμο ὡς (1051).

1019. Μερικοὶ μεταχειρίζονται στὴ θέση τοῦ ὡς τὴν ἀρχαία πρόθεση μέχρι: *ἀπὸ Μακεδονία μέχρι Ταίναρο.* Αὐτὸ εἶναι καλὸ ν' ἀποφεύγεται.

1020. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τὸ συγχορμμένο σ(ἐ) ὕστερ' ἀπὸ τὸ ὡς δὲ γράφεται: *ὡς τίς πέντε, ὡς τὸ σπíti, ὡς ἐμᾶς, ὡς ἐκεῖνο τὸ μέρος.*

1021. Τὴν ἴδια σημασίαν μὲ τὸ ὡς ἔχει καὶ ἡ πρόθεση ἴσαμε (ἀπὸ τὸ ἴσα μέ): *ἀπὸ τὸ Φάληρο ἴσαμε τῇ Βουλιαγμένη εἶναι ὁ δρόμος κοντὰ στὴ θάλασσα.*

1022. Ἡ πρόθεση πρὸς σημαίνει τὴ διεύθυνση καὶ τὸ περίπου, τοπικὰ ἢ χρονικὰ (κατά): *πήγαινε πρὸς τὸ βουνό, πετοῦσε πρὸς τὰ ὕψη, θὰ σέ περιμένωμε πρὸς τὸ βράδυ, πρὸς τὰ ξημερώματα.* — *Τρέχουμε πρὸς ἄγνωστο ἀκρογιάλι (Βαλαωρίτης).*

Ἡ πρόθεση πρὸς σημαίνει ἀκόμη, μ' ἐπέκταση τῆς ἀρχικῆς σημασίας:

β) τὴ σχέση ἢ ἀναφορὰ ἐν γένει (μέ): *πρὸς τὰ σημάδια πού θωρῶ, νὰ μὲ γελάση θέλει (δημ.), ἀνάλογα πρὸς τὴν ἡλικία του, μιλοῦσαν σὰν ἴσοι πρὸς ἴσους, πρὸς ὅσον πρὸς ὅσον, ἀποτείνωμαι πρὸς ὅλους ὅσοι μὲ ἀκοῦνε, πρὸς τὸν πρόδρογόν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἓνα πρὸς ἓνα, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους, — καλοσύνη πρὸς ἀντίπαλους (Πάλλης), — ἡ λατρεία πρὸς τὸ ἔργο (Πάλλης).*

γ) τὸ σκοπὸ (γιά), ἰδίως σὲ μερικὰς λόγιες ἐκφράσεις: *ἐγὼ κι ἂν ἐτραγού-*

δησα, πρὸς μοιρολόγι τό 'πα (δημ.), πρὸς χάρη σου, πρὸς τὸ συμφέρον σου, πρὸς ὄφελός σου, μὴ πρὸς κακοφάνισμό σας, μὴ πρὸς βάρος σας.

Ἡ πρόθεση πρὸς φανερώνει ἀκόμη τὴν ἀναφορὰ παίρνοντας καὶ τὸ μόριο ὡς : ὡς πρὸς αὐτό (δηλ. ὅσο γι' αὐτό).

Ἡ πρόθεση πρὸς συντάσσεται μὲ γενικὴ στίς φράσεις πρὸς Θεοῦ, πρὸς πάππου : τὸ ἔχομε πατρογονικὸ πάππου πρὸς πάππου.

1023. Ἡ πρόθεση πρὸς, ὅχι πολὺ συχνὴ στὴ λαϊκὴ γλώσσα, ἔγινε κάπως συχνότερη μὲ τὴ σημερινὴ χρήσι. Στὴν κοινὴ γλώσσα μπορεῖ ν' ἀντικατασταθῇ μὲ τίς προθέσεις κατὰ, σέ, μέ, γιά, χωρὶς ἄλλο ὁμως μὲ τὸ μεταχειρίσμά της πλουτίζεται ἢ ἔκφραση.

1024. Ἡ πρόθεση κατὰ σημαίνει :

α) συμφωνία, σχέση καὶ τρόπο : κατὰ τὸν καιρὸ πὺν θὰ κάνη θὰ ξεκινήσωμε, κατὰ τὸ Μαστρογιάννη καὶ τὰ κοπέλια του, κατὰ μάνα κατὰ κύρη, τὰ λόγια ἔχουν ἀξία κατὰ τοὺς ἀνθρώπους πὺν τὰ λένε (Καρκαβίτσας), κατὰ τρεῖς τρόπους, κατὰ τύχη, κατὰ λάθος, κατὰ τὴ συνήθεια του, τὸ πῆρε κατὰ γράμμα, κατὰ βάθος. Ἔτσι καὶ τὸ ἐπιρρηματικὸ κατὰ πού : κατὰ πὺν λέει ὁ κόσμος, κατὰ πὺν βλέπω.

β) διεύθυνση : κατὰ πὺν πηγαίνεις ; κατὰ τὴν ποταμιά, ὁ δρόμος πῆγαινε κατὰ τὸ βοριά. — Εἴχανε τὰ μάτια γυρισμένα κατὰ τὴν Πόλη (Ψυχάρης).

γ) τὴν προσέγγισι (περίπου) τοπικὰ ἢ χρονικὰ : ἀνταμώσαμε κάπου κατὰ τὸ ξέφωτο τοῦ δάσους, αὐτὸ τὸ σπίτι βρίσκεται κατὰ τὸ Κολωνάκι, ξεκινήσαμε κατὰ τὰ χαράματα.

Ἐπιρρηματικὰ λέγεται ἢ πρόθεσι κατὰ μὲ τὴ σημασία ἐνάντια σὲ φράσεις καθὼς ψήφισαν ὅλοι κατὰ, εἶσαι ὑπὲρ ἢ κατὰ ;

Ἡ πρόθεσι κατὰ σπάνια συντάσσεται μὲ γενικὴ σὲ φράσεις στερεότυπες καθὼς κατὰ διαβόλου, κατ' ἀνέμου (δηλ. κακὴν κακῶς) καὶ σὲ φράσεις λόγιες καθὼς : ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν. — Φοβέρες καὶ κατάρες κατὰ τοῦ βασιλέα (Ρώτας). — Ὁ κλέφτης ἦταν αἱματηρὴ διαμαρτυρία κατὰ τῆς σκληριᾶς (Μελᾶς). Ἀνάλογο εἶναι τὸ σύνθετο καταγῆς.

1025. Ἡ πρόθεσι μετὰ εἶναι σπάνια καὶ σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ ἔπειτα ἀπὸ, ὕστερα ἀπὸ, χρονικὰ, κάποτε καὶ τοπικὰ : μετὰ τὸ δεῖπνο θὰ μὲ περιμένῃς.

Κάποτε λέγεται καὶ ἐπιρρηματικὰ : θὰ σοῦ τὸ πῶ μετὰ. — « Ὑστερα θὰ πουλήσουνμε ὅ,τι ἔχουμε » — « Καὶ μετὰ ; » (Τ. Σταύρου).

Ἡ πρόθεσι μετὰ συντάσσεται μὲ γενικὴ στίς στερεότυπες φράσεις μετὰ χαρᾶς, μόλις καὶ μετὰ βίας.

1026. Ἡ πρόθεση **παρά** σημαίνει :

α) τὴ διαφορὰ πρὸς τὸ λιγότερο (ἀφαίρεση ἢ ἐλάττωση): εἶναι τέσσερεις **παρὰ** τέταρτο, ἔφαγε **παρὰ** μία τεσσαράκοντα, **παρὰ** τρίχα, **παρὰ** λίγο (ἀλλὰ καὶ **παρ'** ὀλίγο).

β) ἐναντιότητα: τὸ ἔκαμε **παρὰ** τὴ θέλησὴ μου, **παρ'** ὅλα αὐτὰ τὸν θυμοῦμαι πάντα.

1027. Ἡ πρόθεση **ἀντι** (**ἀντις**) σημαίνει ἀντικατάσταση. Συχνὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν πρόθεση **γιά** καὶ τότε συνηθίζεται περισσότερο ὁ τύπος **ἀντὶς**: τοῦ ἔδωσαν πέντε δραχμὲς **ἀντὶ** δέκα, **ἀντὶ**(ς) ἐννέα, **ἀντὶ**(ς) τὸν ἀδερφό μου, πῆγαινε ἐσὺ **ἀντὶς** γιὰ μένα, **ἀντὶς** γι' αὐτό.

Καὶ τ' ἀθῶο τὸ χόρτο πίνει | αἷμα **ἀντὶς** γιὰ τὴ θεοσία (Σολωμός).

Ἡ πρόθεση **ἀντι** συντάσσεται καὶ μ' ἐμπρόθετα ἀπὸ τὶς προθέσεις **μέ**, **σέ**, **ἀπό**: **ἀντὶς** μ' ἐσένα, **ἀντὶς** ἀπὸ κατ'.

1028. Ἡ πρόθεση **ἀπὸ** σημαίνει ἀπομάκρυνση, χωρισμό, ἀφαίρεση: ἔφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του, τὸν χώρισαν ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους του, γλίτωσε ἀπὸ τὰ βάσανα, πέντε ἀπὸ δέκα.

Ἡ πρόθεση **ἀπὸ** σημαίνει ἀκόμη :

β) καταγωγή ἢ προέλευση (τοπικά, χρονικά ἢ σχετικά μὲ πρόσωπα): βασιτοῦν ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια, εἶναι ἀπὸ τζάκι, ἔτρεχαν δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια μου, **ἀπ'** ἄκρη σ' ἄκρη, μιλοῦσε ἀπὸ τὴν καρδιά του, ἔρχομαι ἀπὸ μιὰ ἐκδρομὴ, ἀπὸ τὸ πρωί, ἀπὸ ἓνα χρόνον, δανείστηκε ἀπὸ τὸ φίλο του.

γ) διανομή: πῆραν ἀπὸ δυὸ τετράδια.

δ) μετὰπτωση ἢ ἀλλαγὴ: ἀπὸ δῆμαρχος κλητήρας.

ε) ἓνα σύνολο μοιρασμένο (διαίρεση): οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φίλους μου, ἔνας **ἀπ'** ὄλους.

ς) τὴν ὕλη ἢ τὸ περιεχόμενο: βουνὸ ἀπὸ μάρμαρο, συρτάρι γεμάτο ἀπὸ χαρτιά, χόρτασαν ἀπὸ ψωμί.

η) τὴν αἰτία: πετοῦσε ἀπὸ τὴ χαρὰ της, ἀρρωστήσαμε ἀπὸ τὸ κρύο.

θ) τὸ ποιητικὸ αἶτιο: τὸ δέντρο κήκε ἀπὸ τὸ ἀστροπελέκι.

ι) ἀναφορὰ: δὲν καταλαβαίνει ἀπὸ τέτοια πράματα.

κ) διαφορὰ ἢ σύγκριση: εἶναι μικρότερη **ἀπ'** ὅλες, ἡ Πεντέλη εἶναι πιὸ ψηλὴ ἀπὸ τὸν Ὑμηττό, ἐδῶ εἶναι καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖ.

λ) τὸ μέσα ἀπὸ: βγήκε ἀπὸ τὴν αὐλή, πῆγε ἀπὸ ἄλλο δρόμο, πέρασε τὴν κλωστή ἀπὸ τὴ βελόνα.

μ) Ἡ ἀπὸ χρησιμεύει ἀκόμη γιὰ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴ γενική, ἰδίως σὲ ὀνόματα ποὺ τὴ σχηματίζουν δύσκολα (523γ).

Ἡ πρόθεση **ἀπὸ** συντάσσεται μὲ γενική σὲ φράσεις καθῶς: ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, ἀπὸ χρόνου, ἀπὸ Θεοῦ, ἀπὸ φυσικοῦ του, ἀπὸ κατακλυσμοῦ, ἀπὸ γεννησιμοῦ

τον, τὸ ἔχει ἀπὸ δικοῦ του, μύλος ἀπὸ χαραγῆς (μόλις χαράχτηκε). Ἔτσι καὶ τὰ σύνθετα ἀπαρχῆς, ἀπενυθείας. Φράσεις καθὼς ἔρχομαι ἀπὸ τοῦ πεθεροῦ μου κτλ. εἶναι ἑλλειπτικῆς (ἐννοοῦμε τὸ σίτι).

1029. Οἱ προθέσεις *χωρίς, δίχως* σημαίνουν ἑλλειψη, στέρηση. Συχνότερη εἶναι ἡ πρόθεση *χωρίς*: *ἀπόμεινε χωρίς φίλο, χωρίς πεντάρα, θύμωσε χωρίς αἰτία, δίχως ἄλλο, ἔφυγε δίχως νὰ πῇ λέξη.*

Πολλοὶ χωρὶς ἀνάγκη λένε μαζί μὲ τὸ *χωρίς, δίχως* τὴν πρόθεση *μέ*: *μὲ χωρὶς ζάχαρη, μὲ δίχως τίποτε.*

1030. Ἐπαρχαιωμένους προθέσεις σ' ἐκφράσεις στερεότυπες.— Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω προθέσεις λέγονται κάποτε καὶ μερικῆς ἄλλες, ἀρχαῖες, ἢ τύποι ἀρχαῖοι ἀπὸ προθέσεις σημερινές, σὲ μερικῆς ἰδίως ἐκφράσεις στερεότυπες ἢ ἄλλες φράσεις, ἱστορικῆς κτλ. Οἱ προθέσεις αὐτὲς συχνὰ συντάσσονται μὲ γενικὴ καὶ εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

διὰ (στὴ σημερινὴ γλώσσα: *γιά*, 1009): *διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, διὰ βίου.* (Ἔτσι καὶ τὸ σύνθετο *διαμιάς*).

ἐκ - ἐξ (σήμερα *ξε-*, 311): *ἐκ Θεοῦ, ἐκ τοῦ προχείρου, ἐξ αἵματος, ἐξ οὐρανοῦ.* (Ἔτσι καὶ *ἐξαιτίας, ἐξάλλον, ἐξαρχῆς, ἐξίσου, ἐξώρας*).

ἐν: *ἐν γνώσει, ἐν μέρει, ἐν τάξει, (ἐν τούτοις).*

ἐπὶ: *ἐπὶ τοῦτο (ἐπὶ τούτου), ἐπὶ Φραγκοκρατίας, ἐπὶ Καποδίστρια, ἐπὶ Τρικινύη.* (Ἔτσι καὶ τὰ σύνθετα *ἐπικεφαλῆς, ἐπιταυτοῦ, ἐπιτέλους* (')).

πρὸ: *πρὸ Χριστοῦ, πρὸ (δ)λίγου.* (Ἔτσι καὶ *προπάντων*).

ὑπέρ: *ὑπὲρ τὸ μέτρο, καὶ ἐπιρρηματικά: ἔχει πολλὰ τὰ ὑπέρ, τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατά.*

Κάποτε παίρνονται προθετικὰ τὰ ἐπιρρήματα *ἐναντίον(ν), ἐξαιτίας, τὸ πλὴν καὶ τὸ μέσο(ν)* (").

1. Μερικοὶ μεταχειρίζονται τὸ *ἐπὶ* (μ' αἰτιατικὴ) χωρὶς καμιά ἀνάγκη στὴ θέση τῆς ἀπλῆς αἰτιατικῆς ἢ τῆς αἰτιατικῆς μὲ τὸ *γιά* (1016θ), γιὰ νὰ φανερώσουν χρονικὴ διάρκεια: *ἐπὶ αἰῶνες, ἐπὶ πολὺν καιρό.*

2. Λ.χ. ἔσπειρα τὸ γράμμα μέσο Θεσσαλονίκης, ταξίδεψα μέσο Μπρίντζι, μέσο(ν) Ἀργινίου.— Ἡ λέξη *ἀρό* ἤρθε στὴ γλώσσα μας ἀπὸ τὰ κελτικὰ μέσο τῶν λατινικῶν.— Προτίμησα νὰ ξεκινήσω ἀμέσως νὰ δῶ τὴν περίφημη Κλισούρα, ἔπειτα ἀντὶ μέσο Πάτρας νὰ γυρίσω μέσο Καρπενησιοῦ καὶ Λαμίας (Πάλλης).

Χρησιμοποιούν ὡς μαθηματικοὶ ὅροι συνταγμένες με ὀνομαστικῇ οἱ ἀρχαῖες προθέσεις σύν, ἐπί, διά, τὸ πλὴν καὶ τὸ μεῖον.

σύν	καὶ	διακόσιες	σύν τέσσερεις
ἐπὶ	φορὲς	δύο	ἐπὶ χίλια
διά	μοιρασμένο με	ἐκατὸ	διά δεκατρία, ἡμίτονο α
			διά συνημίτονο β
πλὴν	ἀπὸ	δώδεκα	πλὴν τέσσερα
μεῖον	ἀπὸ	ΑΒ	μεῖον ΒΓ

Πολλὲς ὥστόσο ἀπὸ τὶς παρόμοιες στερεότυπες ἀρχαῖκὲς ἐκφράσεις λέγονται καὶ χωρὶς τοὺς ἀρχαῖσμούς αὐτοὺς, μετὰ συγχρονισμένη ἐκφραση (458): *στὸ σύνολο (ἐν τῷ συνόλῳ), στήν περιπτώσιν (ἐν περιπτώσει), στήν ἐποχὴ ἢ στὰ χρόνια (ἐπὶ τῆς ἐποχῆς), ὡς τὸν οὐρανὸν (μέχρις οὐρανοῦ), μετὰ τὸν ὄρο (ὑπὸ τὸν ὄρο), μετὴν ἐπίβλεψιν (ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν) κτλ.*

1031. Ἰσοδυναμοῦν μετὰ προθέσεις καὶ πολλὰ ἐπιρρήματα ποὺ παίρνουν στὸ τέλος τοὺς μιὰ ἀπὸ τὶς προθέσεις μέ, σέ, ἀπό. Οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς λέγονται *προθετικὲς ἐκφράσεις*: *πίσω ἀπὸ τὶς γλάστρες, σύμφωνα μετὰ τὴ γνώμη σου, μέσα στὴ δεξαμενὴ. Τέτοιες προθετικὲς ἐκφράσεις εἶναι:*

Μετὰ τὴν πρόθεσιν μέ: *μαζὶ μέ, σύμφωνα μέ.*

Μετὰ τὴν πρόθεσιν σέ: *μεταξὺ σέ.*

Μετὰ τὴν πρόθεσιν ἀπό: *ἔξω ἀπὸ, μακριὰ ἀπὸ, πρὶν ἀπὸ, πέρα ἀπὸ, ὕστερα ἀπὸ, ἔπειτα ἀπὸ, κρυφὰ ἀπὸ, ἐκτὸς ἀπὸ.*

Μετὰ τὴν πρόθεσιν σέ ἢ μετὰ τὴν πρόθεσιν ἀπό: *ἀπάνω (ἀπάνω σέ, ἀπάνω ἀπὸ ἐκεῖ), κάτω, ἐμπρός, πίσω, (ἀνά)μεσα, κοντά, πλάι, ἀντίκρυ, γύρω, τριγύρω.*

Μετὰ τὴν πρόθεσιν ἀπὸ διπλή: *ἀπὸ κάτω ἀπὸ, ἀπὸ μπρὸς ἀπὸ, ἀπὸ μέσα ἀπὸ κτλ.*

Προθετικὴ ἐκφραση εἶναι καὶ τὸ *χάρις σέ* λ.χ. *χάρις σ' ἐσένα.*

Στὶς προθετικὲς ἐκφράσεις ποὺ συνοδεύουν δυνατὴ προσωπικὴ ἀντωνυμία ἀντιστοιχεῖ πολλὰς φορὲς ἐκφραση μετὰ τὸ ἐπίρρημα καὶ τὸν ἀδύνατο τύπο τῆς ἀντωνυμίας ἀπρόθετο:

ἔλα κοντά σὸ φῶς, ἔλα κοντά σ' ἐμένα	ἀλλὰ	ἔλα κοντά μου
στάσου πίσω ἀπὸ μᾶς		στάσου πίσω μας.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

1032. *Σύνδεσμοι* λέγονται οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ χρησιμεύουν γιὰ νὰ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους:

ἢ μέρα καὶ ἡ νύχτα, κάθομαι καὶ περιμένω

ο ὅτε τὸ εἶδα ο ὅτε τὸ ἄκουσα, ο ὅτε ὁ Πέτρος ο ὅτε ὁ Παῦλος.

Ἄν καὶ οἱ σύνδεσμοι γεννήθηκαν συχνὰ ἀπὸ ἐπιρρήματα, διαφέρουν ἀπὸ αὐτὰ γιατί δὲν ἔχουν σημασίαν μόνοι τους. Εἶναι μόρια πού χρησιμεύουν γιὰ νὰ ἐνώνουν, ν' ἀντιθέτουν κτλ.

1033. Οἱ σύνδεσμοι εἶναι δύο εἰδῶν, *παρταχτικοὶ* καὶ *ὑποταχτικοί*.

Παρταχτικοὶ σύνδεσμοι λέγονται ἐκεῖνοι πού ἐνώνουν λέξεις ἢ προτάσεις συνταχτικὰ ἰσότιμες.

Ὑποταχτικοὶ σύνδεσμοι λέγονται ἐκεῖνοι πού ἐνώνουν μιὰ ὑποταχτικὴ ἢ δευτερεύουσα πρόταση μὲ τὴν κύρια. Οἱ δύο προτάσεις πού ἐνώνονται δὲν ἔχουν τότε τὴν ἴδια θέσιν στὸ λόγο παρὰ μιὰ ἐσωτερικὴ λογικὴ σχέση μεταξύ τους (ἢ μιὰ διορίζει καὶ συμπληρώνει τὴν ἄλλη).

Α.—Παρταχτικοὶ σύνδεσμοι

1034. Συμπλεχτικοί: *καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.*

Τὸ *καί* ἔχει ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καὶ τὸν τύπο *κι* (161).

Τὸ *καί* ἐνώνει λέξεις καὶ προτάσεις μὲ πολλαπλὴ σχέση μεταξύ τους.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Γιὰ μερικὰς περιπτώσεις πού μπορεῖ νὰ γραφῇ καὶ ἡ *κι* βλ. 726, 871.4, 1008.7.

Τὸ *οὔτε, μήτε, οὔτε - οὔτε, μήτε - μήτε*, ἐνώνουν ἀρνητικὰς προτάσεις.

Τὸ *οὐδέ, μηδέ* λέγονται σπάνια, προπάντων στὸν ποιητικὸ λόγο.

Τὸ *οὔτε* εἶναι πιὸ συχνὸ ἀπὸ τὸ *μήτε*, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ σημασίας μεταξύ τους.

Οἱ σύνδεσμοι *καί, οὔτε, μήτε* μπορεῖ νὰ λέγωνται καὶ μ' ἐπιδοτική σημασίαν, φανερώνοντας δηλαδὴ πῶς ἐκεῖνο πού ἀκολουθεῖ ἔχει περιεχόμενον σπουδαιότερον ἀπὸ τὸ πρῶτο: ὁ Κώστας εἶναι ψηλότερος καὶ ἀπὸ τὸν Παῦλον, δὲν περιέμενε οὔτε μιὰ στιγμή.

1035. Διαχωριστικοί: *ἢ, εἴτε.*

Ἡ σημασία τοῦ διαχωριστικοῦ συνδέσμου ἢ εἶναι διπλή:

α) Φανερῶνει μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τίς δυνατότητες τῆς ἐναλλαγῆς χωρὶς αὐστηρὴ ἀντίθεση: νὰ μείνῃ ἕνας τους, ὁ Παῦλος ἢ ὁ Πέτρος· θὰ φτάσῃ σὲ μιὰ ἢ σὲ δύο ὥρες· γράψῃ ἕνα ὄνομα φυτοῦ ἢ ζώου.

β) Φανερῶνει τὸ διλήμματικόν «ἕνα ἀπὸ τὰ δύο»: Δὲν μποροῦν νὰ μείνουν καὶ οἱ δύο. Νὰ καθίσῃ ἢ ὁ Παῦλος ἢ ὁ Πέτρος. Ἡ παπὰς παπὰς ἢ ζευγάς ζευγάς.

1036. Ὁ διαχωριστικὸς σύνδεσμος μπαίνει ἀνάμεσα στὶς λέξεις ἢ

τις προτάσεις πού πρέπει νά χωριστοῦν. "Όταν αὐτὲς εἶναι περισσότερες ἀπὸ δύο, μπορεῖ καὶ νά μπῇ μόνο ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς δύο τελευταῖες: *Νὰ μείνῃ ὁ Παῦλος, ὁ Πέτρος ἢ ὁ Δημήτρης.*

Γιὰ ἔμφαση μπορεῖ νά μπῇ ὁ σύνδεσμος καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη λέξη ἢ πρόταση: *"Ἡ ἐγὼ ἢ ἐσύ. Εἴτε σὺ εἴτε ἐκεῖνος, μοῦ εἶναι ἀδιάφορο.*

"Όταν γίνεται ἐπανάληψη τοῦ συνδέσμου μεταχειριζόμαστε τὸν ἴδιο πάντα. Μπορεῖ ὅμως μαζὶ μὲ περισσότερα εἴτε νά χρησιμοποιηθῇ καὶ τὸ ἦ.

1037. Στὴ γλώσσα τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ σπιτιοῦ χρησιμεύει γιὰ διαχωριστικὸς σύνδεσμος καὶ τὸ γιὰ :

*Τῆρα ἐγὼ, γέρο, μὴ σὲ βρῶ τριγύρω στὰ καράβια
γιὰ τώρα ν' ἀργοστέκῃσαι γιὰ πίσω νὰ κοπιᾷσης.* (Πάλλης)

1038. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τὸ διαχωριστικὸ γιὰ παίρνει πάντοτε ὀξεία (91.38).

1039. **Ἀντιθετικοί :** *μά, ἀλλά, παρὰ, ὅμως, ὥστόσο, ἐνῶ, ἀν καί, μολοντί, μόνο.*

Οἱ σύνδεσμοι *μά, ἀλλά, ὅμως, καὶ ὅμως, ὥστόσο* (¹) καταντοῦν συχνὰ συνώνυμοι καὶ συναλλάσσονται στὸ γραπτὸ λόγο, ἔχουν ὅμως καὶ κάποια διαφορὰ μεταξὺ τους ὡς πρὸς τὴ δύναμη πού φανερῶνουν τὴν ἀντίθεση ἢ ἀσυμφωνία. Ἔτσι τὸ *ὥστόσο* εἶναι μᾶλλον μεταβατικὸ, μόλις ὑποδηλώνοντας τὴν ἀντίθεση· ἀκολουθοῦν τὸ *μά* καὶ τὸ *ἀλλά*, κάπως πὺδ δυνατά, τὸ δυνατότερο *ὅμως* (αὐτὸ μπορεῖ νά ἐνῶνῃ, ἀν καὶ ὄχι πάντα, καὶ κῶλα ἢ περιόδους καὶ τότε ἀκολουθεῖ ἐπάνω τελεία ἢ τελεία), καὶ τὸ ἐντονώτερο *καὶ ὅμως*, πού μπορεῖ νά εἰσάγῃ καὶ ἔνσταση ἢ ἀντίρρηση.

1040. Ὁ ἀντιθετικὸς σύνδεσμος *παρὰ* ἐνώνει ἀρνητικὴ πρόταση ἢ ἔννοια μὲ ἀκόλουθη καταφατικὴ καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ *μόνο*. Σημαίνει :

α) Περιορισμὸ μὲ ἀντίθεση: *Ἀν τοῦ ἀπόμεινε παρὰ αὐτὴ ἡ παρηγοριά. Ἀν κάναμε τίποτε παρὰ περιμέναμε γιὰ ὥρες.* "Οχι μόνο στὴν ποίηση παρὰ καὶ στὸ πεζό.

β) Ἀντίθεση δυνατὴ. (Στὴ θέση τοῦ *παρὰ* μπορεῖ τότε νά χρησιμοποιηθῇ καὶ τὸ *ὅμως*): *Ἀν κἀθεταί παρὰ τρέχει ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ.*

1. Στὴ θέση τοῦ *ὥστόσο* μερικοὶ συγγραφεῖς μεταχειρίζονται χωρὶς ἀνάγκη τὸ λόγιον *ἐν τούτοις*. Τὸ *ὥστόσο* εἶναι καὶ ἐπίρρημα.

Τ' ἀντρειωμένον τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιόνται, μόν' πρέπει τοὺς στὴν ἐκκλησιά, κι ἐκεῖ νὰ λειτουργιόνται. (δημ.)

1041. Πολλοὶ συγγραφεῖς μεταχειρίζονται στὴν περίπτωσι αὐτὴ καὶ τὸ ἀλλά, μερικοὶ καὶ τὸ μά, ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκειται γιὰ δυνατὴ ἀντίθεσι: *Τὸ αἷμα τῶν ἀντρείων πού ρουφᾷ (τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα) δὲν τὸ κρατεῖ ἐγωιστὴς στὰ σπλάχνα του, μὰ τ' ἀπορρίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα* (Καρκαβίτσας).

1042. Σὰν ἀντιθετικοὶ σύνδεσμοι χρησιμεύουν καὶ οἱ φράσεις: *καὶ ἄς, καὶ ἄν, καὶ ἄν ἀκόμη.* Μ' ἐπιδοτικὴ σημασία συνηθίζονται τὸ *ὄχι μόνο... παρὰ, ὄχι μόνο... ἀλλὰ καί...*

1043. *Συμπερασματικοί: λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού.*

Ὁ σύνδεσμος *λοιπόν*, συνηθίζεται ἰδίως στὴν ἀφήγησι καὶ στὴ γλώσσα τοῦ σπιτιοῦ, στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου, κάποτε καὶ μὲ σημασία προτρεπτικὴ: *πήγαινε λοιπόν.*

Μὲ τὸ *ἄρα, ἐπομένως*, ἐκφράζεται λογικὸ συμπέρασμα ἀπὸ κάποιον συλλογισμό. Οἱ σύνδεσμοι αὗτοὶ συνηθίζονται στὴ λογιότερη γλώσσα, ἰδίως τὸ *ἄρα*, συχνὸ στὶς μαθηματικὰς ἀποδείξεις:

Ἐνα τετράπλευρο μὲ τέσσαρες ἴσες πλευρὰς εἶναι ῥόμβος. Τὸ τετράγωνον ἔχει τέσσαρες ἴσες πλευρὰς, ἄρα εἶναι ῥόμβος.

1044. *Ἐπεξηγηματικός: δηλαδή.*

Β.—Ὑποταχτικοὶ σύνδεσμοι

1045. *Εἰδικοί: πὼς, πού, ὅτι.*

Ἀπὸ τοὺς εἰδικούς συνδέσμους συχνότερος εἶναι ὁ *πὼς*. Ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος *πού* φανερῶναι κάτι πραγματικότερον παρὰ ὁ *πὼς*, ἀλλὰ καὶ μὲ χαλαρότερη ἐξάρτησι: *Ξέρω πού ἡ κατάστασι εἶναι κακὴ. Τὸ βλέπω πού δὲν εἶσαι εὐχαριστημένη. Τὸν εἶδα πού ἔφυγε.* Παίρνουν τὸ *πού* καὶ προτάσεις πού ἀκολουθοῦν μερικὰ ἐπιφωνήματα καθὼς: *κρίμα, καλὰ, μπράβο, τυχερὸ κτλ.: κρίμα πού δὲν προφταίνεις!* (Ἐδῶ τὸ *πού* ἔχει κυρίως σημασία αἰτιολογικὴ).

1046. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Δὲν πρέπει ν' ἀνακατώνεται ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος *πὼς* μὲ τὸ τροπικὸν ἐπίρρημα *πὼς* (991, 92).

2. Δὲν πρέπει ν' ἀνακατώνεται ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος *πού* μὲ τὸ τοπικὸν ἐπίρρημα *ποῦ* (984, 92).

3. Δὲν πρέπει ν' ἀνακατώνεται ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος *ὅτι* μὲ τὸ χρονικὸν σύνδεσμον *ὅτι* καὶ μὲ τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν *ὅτι* (771).

1047.— Τὸ λόγιον *ὅτι*, σπάνιον στὴν ποιητικὴ γλώσσα, εἶναι καὶ γενικὰ σπανιότερον ἀπὸ τὸ ἰσοδύναμον *πὼς*. Τὸ μεταχειρίζομαστε: α) ὅταν ἀλλιῶς σω-

ρεύονται πολλά πώς, ιδίως σὲ ἀλυσιδωτὴ ἐξάρτηση, β) στὴν ἀρχὴ μιᾶς περιόδου, γ) γιὰ λόγους εὐφωνίας, καθὼς λ. χ. ὅταν σωρεύονται στὴ φράση πολλὰ π: *μοῦ εἶπε πὼς πρέπει*. Μποροῦμε ἀκόμη νὰ μεταχειριστοῦμε τὸ πὼς δ) ὅταν ὁ εἰδικὸς σύνδεσμος χωρίζεται ἀπὸ τὴν πρόταση ποὺ εἰσάγει μὲ παρὲνθετη πρόταση: *Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ἐνῶ μᾶς τὸ εἶχε ἀνακοινώσει ἐγκαίρως, ἐμεῖς δὲ φροντίσαμε νὰ τὸν περιμένουμε*.

1048. Γιὰ εἰδικὸς σύνδεσμος χρησιμεύει καὶ τὸ μόριο *νά*, ὅστερ' ἀπὸ τὰ ρήματα *πιστεύω, φαντάζομαι, λέγω* (στὴ σημασίᾳ τοῦ *νομίζω*) κτλ., ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἐκφραζόμενο ἀπὸ τὴν εἰδικὴ πρόταση: *Πιστεύω νὰ τὰ καταφέραμε. Φαντάζομαι νὰ φύλαξε τὸ λόγο του. Λέγω νὰ ἤρθε*.

1049. Χρονικοί: *διαν, σάν, ἐνῶ, καθὼς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρὶν (πρὶν νά), μόλις, ἅμα, προτοῦ, ὡς, ὥσπου, ὅσο (ἐνόσω), ὥσότου, ὅσο πού, ὅποτε, κάθε πού*.

1050. Εἰδικότερα φανερῶνουν οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ ποικίλες χρονικὲς ἀποχρώσεις. Ἔτσι ἐκφράζεται μὲ τὸ:

διαν, σάν

ὁ καιρὸς ποὺ ἔγινε κάτι, ἢ στιγμὴ, ἄσχετα μὲ τὴ διάρκεια

ἐνῶ, καθὼς, ὅσο (ἐνόσω), ὡς

τὸ σύγχρονο, ὡς διάρκεια

ἅμα, μόλις

τὸ σχεδὸν σύγχρονο

πρὶν, πρὶν νά, προτοῦ

τὸ προτερόχρονο | σχετικὰ μὲ τὸ ση-
τὸ ὑστερόχρονο | μαινόμενο ἀπὸ τὴν
κύρια πρόταση

κάθε πού, ὅποτε

ἡ ἐπανάληψη

ὥσότου, ὥσπου, ὅσο πού

τὸ τέρμα.

Τὸ *πρὶν* εἶναι ὅχι μόνο σύνδεσμος: *πρὶν* τὸ *πῆτε*, ἀλλὰ καὶ ἐπίρρημα: *ἦρθαν πρὶν*.

1051. Σπανιότερα χρησιμεύουν γιὰ χρονικοὶ σύνδεσμοι καὶ οἱ ἀκόλουθες λέξεις:

ὅ,τι, στὴ σημασίᾳ *μόλις*: *νύχτωσε ὅ,τι φτάσαμε*, καὶ ἐπιρρηματικά: *τὰ σταφύλια ὅ,τι παίρναν καὶ ῥόδιζαν στὴν κληματαριά* (Χατζόπουλος).

ὡς, στὴν ποιητικὴ ἰδίως γλώσσα, στὴ σημασίᾳ τοῦ *διαν*, *καθὼς*, *ἐκεῖ πού*: *ὡς ἦρθε*,— *ὡς ἔτρωγα* *κι ὡς ἔπινα* σὲ *μαρμαρένια τάβλα* (δὴμ.).

1052. Αἰτιολογικοί: *γιατὶ, ἐπειδὴ, ἀφοῦ* (').

Τὸ *γιατὶ* εἰσάγει κάποτε καὶ παραταχτικὲς προτάσεις. Τότε σημειώνομε *πρὶν* ἀπὸ αὐτὸ ἐπάνω τελεία ἢ τελεία.

1. Τὸ *ἀφοῦ* συνταγμένο μ' ἐνεστώτα καὶ παρατατικὸ ὀριστικῆς εἶναι συνήθως αἰτιολογικό: *Ἀφοῦ βρέχει ἄς μὴ βγοῦμε*. Τὸ *ἀφοῦ* συνταγμένο μὲ μέλλοντα ἢ ἄοριστο μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ αἰτιολογικὸ καὶ χρονικό: *Τί νὰ κάμουμε τώρα ἀφοῦ θὰ βρέξῃ!* *Νὰ μὴ βγοῦμε ἀφοῦ θὰ βρέξῃ*. *Ἀφοῦ ἀρρώστησες καλύτερα εἶναι νὰ μείνης σπίτι*. *Πήγαμε περίπατο ἀφοῦ ἔβρεξε*. *Νὰ ξεκινήσουμε ἀφοῦ βρέξῃ*.

1053. Χρησιμεύουν ακόμη για αἰτιολογικοὶ σύνδεσμοι καὶ τ' ἀκόλουθα μόρια καὶ ἐκφράσεις: **μιά καί, μιά πού, πού, νά, σάν (σάν πού), γιά νά, ὅσο, τί** (ποιητικὸ ἀπαρχαιωμένο).

π ο ύ : Στενοχωρέθηκε πού ἦρθαν ἔτσι τὰ πράματα. Χαίρομαι πού μοῦ ἔγραψες ἀμέσως. Λυποῦμαι πού σὰς ἄφησα — νά (ὅστερ' ἀπὸ ρήματα πού σημαίνουν ψυχικὸ πάθος, χαίρομαι, λυποῦμαι, θυμῶνω, πειράζομαι, παραξενεύομαι, ἀπορῶ, ζηλεύω κτλ.): Λυποῦμαι ν' ἀκούω τέτοια λόγια ἀπὸ σένα — σ ἂ ν (ιδίως στὴ λαϊκότερη γλώσσα): Σὰ μὲ ρωτᾷς, νά σοῦ πῶ. — σ ἂ ν... π ο ύ : Σάν καλοαναθρεμμένους πού εἶναι σιωποῦσε — γ ι ἂ ν ἄ : Νά τί ἔπαθε γιά νά κάμῃ τοῦ κεφαλιοῦ του.

Ἄπ' ὅλους πιὸ σὲ μάχομαι τοὺς ἀρχηγοὺς ἐσένα,
τί πάντα θές λογοτριβές καὶ φόνους καὶ πολέμους. (Πάλλης)

1054. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Ὁ σύνδεσμος τί παίρνει βαρεία. Ἡ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία τί παίρνει ὀξεῖα (91 ὑποσημ.).

1055. Ὑποθετικὸς: ἄν.

Γιὰ ὑποθετικοὶ σύνδεσμοι χρησιμεύουν καὶ τὰ μόρια **σάν, ἄμα, ἐκτός ἄν, νά, ἴσως καί**: Ἄμα θέλεις, ἔρχομαι. Νά μὴν τὸ ἔβλεπα μὲ τὰ μάτια μου, δὲ θὰ τὸ πίστευα.

1056. Τελικοί: νά, γιά νά (δυνατότερο ἀπὸ τὸ νά): Ἦρθα νά σὲ πάρω. Θέλω νά πάω γιά νά δῶ.

1057. Ἀποτελεσματικοί: ὥστε (νά), πού: ἔφυγα βιαστικός, ὥστε δὲν πρόφταινα νά τοῦ γράψω. Πλημύρισε τὸ ποτάμι, πού ἦταν ἀδύνατο νά διαβοῦμε.—Μοῦ ἔρχεται νά φωνάξω δυνατά, πού ὅλος ὁ κόσμος νά μ' ἀκούσῃ: «Μή! μή! μή! μὴ χαλνᾷτε τὴ γλώσσα» (Ψυχάρης).

Γιὰ ἀποτελεσματικοὶ σύνδεσμοι χρησιμεύουν καὶ τὰ **νά, γιά νά**: Δὲν εἶναι κακός, νά πῇ αὐτό. Δὲν εἶναι ὥρα γιά νά παίξῃς. Εἴσαι πολὺ μικρὸς γιά νά μοῦ δείξῃς. (Γιὰ τὸ μόριο νά βλ. 1064).

1058. Δισταχτικοί: μή(ν) (183), μήπως: Πρόσεχε μὴν πέσης. Ἀνησυχῶσα μήπως χάσω τὸ λεωφορεῖο.

1059. Συγκριτικοί: παρὰ. Χρησιμεύει νά ξεχωρίζῃ στὴ σύγκριση τὸ δεύτερο ὄρο. Αὐτὸ γίνεται εἴτε ὁ δεύτερος ὄρος εἶναι μέρος τοῦ λόγου εἴτε εἶναι ἐμπρόθετο ἢ ὁλόκληρη πρόταση, ἐνῶ τὴν πρόθεση ἀπὸ τὴ μεταχειριζόμεσθε κανονικὰ ὅταν πρόκειται γιά μέρος τοῦ λόγου (1028κ).

Ὁ δεύτερος ὄρος παίρνει τὴν ἴδια πτώση μὲ τὸν πρῶτο: Μοῦ ἀρέσει τὸ βοννὸ περισσότερο παρὰ ἡ θάλασσα. Ἡ Μαρία εἶναι πιὸ μελαχρινὴ παρὰ ἡ Εἰρήνη. Εἶναι πιὸ ὁμορφα ἐδῶ παρὰ ἐκεῖ. Κάλλιο

πέντε καὶ στοὺς χέρι παρὰ δέκα καὶ καρτέρει. Κάλλιο γαιῶδουρόδενε παρὰ γαιῶδουρογύρευε.

Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ. (Ρήγας)

Ὅταν ὁ δεύτερος ὅρος εἶναι πρόταση τότε τὰ συγκριτικὰ ἀπὸ, παρὰ συνοδεύονται ἀπὸ τὸ *ὅ,τι*, ὅσο: *ἀπ' ὅ,τι*, *παρὰ ὅ,τι* (*παρ' ὅ,τι*), *παρὰ ὅσο* (*παρ' ὅσο*): *Εἶναι* *πιο* *πονηρὸς* *ἀπ' ὅ,τι* *φαίνεται*. *Εἶμαι* *πιο* *εὐχαριστημένος* *παρὰ ὅ,τι* *ἤμουν* *πέρσι*.

1060. Παρατήρηση.— Οἱ ὅροι *ἐπίρρηση*, *πρόθεση*, *σύνδεσμος* δὲν ἀναφέρονται, καθὼς ἔγινε φανερό, σὲ εἶδη λέξεων ἐντελῶς ξεχωριστὰ παρὰ σὲ λειτουργίες διαφορετικές, πού μπορεῖ νὰ τίς ἔχῃ ἡ ἴδια λέξη, κατὰ τὴ θέσιν πού παίρνει μέσα στὴν πρόταση· γι' αὐτὸ εἶναι κάποτε δύσκολο νὰ ὀρίσῃ κανεὶς ἀκριβῶς σὲ ποιο μέρος τοῦ λόγου ἀνήκει ἓνα ἄκλιτο.

Μόρια

1061. Μποροῦν νὰ λογαριαστοῦν στοὺς συνδέσμους καὶ μερικὰ μόρια, πολὺ συχνὰ στὴ γλώσσα μας καὶ μὲ μεγάλη συνήθως ποικιλία στὴ χρῆση. Τὰ μόρια αὐτὰ εἶναι τὰ *ἄς*, *θὰ*, *νά*, *μά*, *γιά*:

ἄς προσέξῃ, *θὰ* γράψω, *νὰ* σοῦ πῶ, *γιά* ἔλα.

Τὸ *νὰ* καὶ τὸ *μά* εἶναι καὶ σύνδεσμοι (1056, 1057, 1039), τὸ *γιά* εἶναι καὶ πρόθεση (1016) καὶ σύνδεσμος (1038).

1062. Τὸ μόριο *ἄς* σημαίνει συνήθως προτροπὴ ἢ συγκατάθεση: *ἄς* *πηγαίνωμε*, *ἄς* *παίξῃ*, *ἄς* *ἔφρευγε*, *ἄς* *εἶναι*.

1063. Τὸ μόριο *θὰ* εἶναι κατὰ τὴ σημασίαν:

α) μελλοντικὸ: *θὰ* *ξεκινήσω*.

β) δυνητικὸ: *θὰ* *σοῦ τὰ ἔστελνα* *ἂν* *τὰ εἶχα*.

γ) πιθανολογικὸ (ἴσως): *θὰ* *διαβάξῃ* *τώρα*, *θὰ* *ἔγραφε* *τὴν ὥρα* *πὺν* *ἔφυνγε*.

1064. Τὸ βουλευτικὸ μόριο *νά*: *νὰ* *τὸ δώσωμε*; *νὰ* *μὴ* *μοῦ* *γράψῃς*, *στερνὴ* *μου* *γνώση* *νὰ* *σ' εἶχα* *πρῶτα*, *νὰ* *σοῦ* *πῶ*.

1065. Τὸ δειχτικὸ μόριο *νά*: *νά* *τες!* *νά* *μας* *πὺν* *προφτάσαμε!* *νά* *ἢ* *σάκα* *σου*, *νά* *πὺν* *εἶχα* *δίκιο*.

1066. Τὸ μόριο *μά* εἶναι ὀρκωτικὸ: *μά* *τὴν ἀλήθεια*.

1067. Τὸ μόριο *γιά* εἶναι προτρεπτικὸ καὶ συντάσσεται μὲ προσταχτικὴ ἢ μὲ τὸ *νὰ* καὶ ὑποταχτικὴ: *γιά* *ἔλᾱτε*, *γιά* *δές*, *γιά* *νὰ* *δῶ*.

1068. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Ἡ πρόθεση γιὰ παίρνει βαρεία : γιὰ ποῦ ; Τὸ προτρεπτικὸ μόριο γιά καὶ ὁ διαχωριστικὸς σύνδεσμος γιά παίρνουν ὀξεῖα : γιά ἔλα, γιά ἔδω γιά ἔκεῖ (91.35) (¹).

2. Ὁ σύνδεσμος μὰ παίρνει βαρεία : μὰ σοῦ τὸ εἶπα. Τὸ μόριο μὰ παίρνει ὀξεῖα : μὰ τὴν ἀλήθεια (91.3γ).

3. Ὁ σύνδεσμος νὰ παίρνει βαρεία : θέλω νὰ πάω. Τὸ δειχτικὸ μόριο νά παίρνει ὀξεῖα : νά ἡ Μαρία (91.36).

Τὸ βουλευτικὸ μόριο νὰ παίρνει βαρεία : νὰ σοῦ πῶ. Παίρνει ὀξεῖα ὅταν προφέρεται τονισμένα : νά σοῦ πῶ (91.3β) (*).

1069. Πίνακας συγκεντρωτικὸς ἀκλίτων μὲ πολλαπλὴ γραμματικὴ λειτουργία (ἢ δμωνύμων)

	Ἐπίρρημα	Πρόθεση	Σύνδεσμος	Μόριο
πρὶν	χρονικὸ (988) (πρω- τύτρα) : ἔφυγε πρὶν		χρονικὸς (1049) : συλλογιστῆτε πρὶν τὸ πῆτε	
σὰν	ὁμοιωματικὸ (κα- θώς, 996) : ἔ- κλαιγε σὰν παιδί		χρονικὸς (καθώς, ὅταν, 1049) : σὰν τ' ἀκουσε τὰ ἔχασε αἰτιολογικὸς (1053) : σὰ ρω- τᾶς νὰ σοῦ πῶ ὑποθετικὸς (1055) : σὰ δὲν πιστεύεις τί νὰ σοῦ κάμω	
ὥς	ποσοτικὸ (περίπου, 998γ) : ἦταν ὥς χίλιοι ὁμοιωματικὸ (γιὰ, 997) : τὸν ὑπο- δέχτηκαν ὥς σωτήρα	(ἴσαμε 1017) : ἀπὸ δῶ ὥς ἔκεῖ	χρονικὸς (καθώς, 1051) : (ποιητ. ὥς φάνηκε)	
μόνο	ποσοτικὸ (998) : ἔμειναν μόνο αὐ- τοὶ		ἀντιθετικὸς (παρά, 1039) : ὅχι ἐγὼ μόνο εἰσὺ	

1. Ὑπάρχει καὶ γιὰ ἐρωτηματικὸ αἰτιολογικὸ, ἀπαρχαιωμένο : Γιὰ δὲ λὲς τίποτε ; Σκλάβοι μου, γιὰ δὲ χαίρεστε ; (δημ.).

2. Αὐτὸ γίνεται, ὅπως καὶ μὲ τὴν ὑποδιαστολὴ τοῦ χρονονοῦ ὅ,τι (771 ὑπ.), γιὰ λόγους ἀναγνωστικούς.

	Ἐπίρρημα	Πρόθεση	Σύνδεσμος	Μόριο
καθώς	τροπικὸν (991) : θὰ βρέξῃ, καθὼς φαίνεται		χρονικὸς (ἄμα, 1049) : καθὼς τὸ ἄκουσα τρόμαξα	
μόλις	χρονικὸν (988) : μό- λις ἔφυγε τροπικὸν (μὲ δυ- σκολία, 991) : μόλις στεκότανε στὰ πόδια του ποσοτικὸν (998) : μόλις εἴκοσι χρο- νῶ		χρονικὸς (1049) : ἔφτασα μόλις ἔ- φυγε	

Μὲ διαφορετικὸν τονισμόν

γιά-για	—	(1016) πολέμησε γιά τὴν πατρίδα	διαχωριστικὸς (ἦ, 1038) : γιά ἐγὼ γιά ἐσὺ	προτρεπτικὸν (1067) : γιά πές μου
νά-νά			τελικὸς (1056) : ἦρ- θα νά σοῦ πῶ εἰδικὸς (1048) : λέ- γω νά ἔφυγε	βουλητικὸν (1064) : νά τὸ δώσω ; νά σοῦ πῶ δειχτικὸν (1065) νά ἦ Μαρία
μὰ-μὰ			ἀποτελεσματικὸς (1057) : δὲν εἶναι κακὸς νά τὸ πῇ	ἀντιθετικὸς (1039) θ' ἐλέω μὰ δὲν μπορῶ
ποῦ-ποῦ	τοπικὸν (984) : ποῦ κάθесαι ; ποῦ καί ποῦ		εἰδικὸς (1045) : τὸ βλέπω ποῦ εἰσαι καλὰ	ὁ ρ κ ω τ ι κ ὸ (1066) : μὰ τὴν ἀλήθεια
πάρα-παρά	ποσοτικὸν (999) : ἔλα πάρα δῶ	μία παρὰ τέταρτο (1026)	αἰτιολογικὸς (1053) : λυποῦ- μαι ποῦ ἔφυγες ἀποτελεσματικὸς (1057) : ἄκουσα τόσα ποῦ τὰ ξέ- χασα	ἀντιθετικὸς (μόνο, 1040) : δὲν κάθε- ται παρὰ τρέχει συγκριτικὸς (ἀπό, 1059) : καλύττε- ρα ἐδῶ παρὰ ἐκεῖ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

1070. Ἐπιφωνήματα λέγονται φωνές ἢ λέξεις ἄκλιτες πού φανερώνουν συναίσθημα δυνατό: πόνο, λύπη, χαρά, ἐκπληξη, θαυμασμό, ἀπορία κτλ.: *ἄ! οὐφ! ἀλίμονο!*

Τὰ ἐπιφωνήματα συνοδεύονται συνήθως ἀπὸ φράση ἐπιφωνηματική ἢ ἐρωτηματική: *Ἄ! Σὲ βλέπω τέλος πάντων!—Ὅρίστε! Τί ἐπιθυμεῖτε;*

1071. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Στὰ ἐπιφωνήματα σημειώνεται συνήθως θαυμαστικό, κάποτε ἐρωτηματικό ἢ ἀποσιωπητικά: *χὰ χὰ χὰ! ὥραϊα! ἔ; ἀμέ...*

1072. Τὰ ἐπιφωνήματα φανερώνουν:

Θαυμασμό: *ἄ! ῥ! ὦ! ποπό! μπά!*

Ἀπορία: *ἄ! ὅ! μπά!*

Πόνο, λύπη: *ἄχ! ἄου! ὦ! διμέ! ὄχ! ὄχου! ὄφου! ἀλί! τρισαλί! ἀλίμονο! τρισαλίμονο!*

Στενοχώρια, ἀηδία, ἀπελπισία: *ἔ! οὐ! οὐφ! πούφ! πὰ πὰ πὰ! μπά μπά μπά!*

Περίπαιγμα, εἰρωνεία: *ἔ! οὐ! γιούχα! ἀχαχούχα!*

Εὐχή: *μακάρι! ἄμποτε! εἶθε!*

Ἐπιδοκιμασία, ἔπαινο: *γεια σου! μπράβο! εὖγε!*

Κάλεσμα: *ἔ! (ἔ Μαθιέ!), ὦ! (ὦ σεῖς βουνά!).*

Παρακίνηση: *ἄ! (ἄ! γεια σου), χὰ! ἄι! ἄιντε! ἄμε! μάρς! ἄλτ! στόπ! σία! σούτ! σ'τ!*

Ἀρνηση: *Ἄ μπά!*

Ἀβεβαιότητα τέλος δείχνει τὸ *χμ!*

Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα δὲν ἔχουν μόνα τους ἔννοια. Τὴν παίρνουν ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ λόγου καὶ ἀπὸ τὸν τόνο καὶ τὸ χρωματισμὸ τῆς φωνῆς. Τὸ *ἄ!* λ.χ. μπορεῖ νὰ σημαίνει ἄλλοτε θαυμασμό, ἄλλοτε λύπη καὶ ἄλλοτε ἀπορία: *ἄ! ἦταν ἔκτακτο! ἄ! τί κρίμα, ἄ! ... λοιπόν;*

Στὰ ἐπιφωνήματα μπορεῖ νὰ καταταχτῇ καὶ τὸ ἐπιφωνηματικὸ μόριο *δά*, πού ἀκολουθεῖ μερικές λέξεις: *ὄχι δά! πῶς δά! ἔλα δά! ἕνας τόσος δά, ἀνοίγει τὰ μάτια του τόσα δά.*

1073. Κάθε λέξη ἢ ἔκφραση πού χρησιμεύει γιὰ ἐπιφώνημα εἶναι

ἐπιφωνηματικὴ ἐκφραση. Ἐπιφωνηματικὲς ἐκφράσεις εἶναι οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ῥήματα, ἐπιρρηματα καὶ φράσεις: *κρίμα! φρίκη! Θεέ (μου)! Χριστέ (μου)! Χριστός! Χριστέ καὶ Παναγιά! μάνα μου! καλέ! συγγνώμη, δρόμο, προσοχή, θάρρος, βοήθεια, ἔλεος, ἀλήθεια, ὑπομονή, κακομοίρη μου, τὸν καημένο, διάβوله, ἔλα (ἔλα δά! τί λές! ἔλα!), κόπιασε, ὀρίστε, ἡμαρτον, στάσου, ἐμπρός, κάτω, ἔξω, μάλιστα, ὥραϊα, περαστικά, ζήτω, τέλος πάντων, μὲ τὸ συμπάθειο, νὰ σὲ χαρῶ, τόσο τὸ χειρότερο, μά τὴν ἀλήθεια, σὲ καλὸ σου!*

Ἐπιφωνηματικὲς ἐκφράσεις εὐχετικῆς

1074. *Καλημέρα, καλησπέρα, καληνύχτα, καλὸ βράδυ, καλὸ ξημέρωμα, γειά σου, ὦρα καλὴ (καλὴ ὥρα), καλῶς ὄρισες, καλῶς τὸν Ἀλέκο, καλῶς οἷς βρήκαμε, καλῶς τὰ δεχτήκατε, καλῶς τὰ χαίρεστε, χαῖρε, χαίρετε, ἀντίο, μὲ τὸ καλὸ, καλὸ ταξίδι, καλὴ ἀντάμωση, (καλὸ) καταβόδιο, σὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν εὐχή σας, καλὴ πατρίδα, μὲ τὸ καλὸ σὴν πατρίδα·*

καλὴ(ν) ὄρεξη, εἰς ὑγείαν, ἐβίβα, καλὴ διασκέδαση, μὲ γειά, μὲ τίς ὑγεῖες σας, ὑγεία νὰ ἔχωμε, γειὰ χαρά·

νὰ ζήσης, χρόνια πολλά, καὶ ἀπὸ χρόνον, (καὶ) εἰς ἔτη πολλά, πολύχρονος, πολλά τὰ ἔτη, σιδεροκέφαλος, νὰ γεράσης, νὰ τὰ χιλιάσης, στερεωμένος, συχωρεμένος, καὶ στὰ δικά σου, καὶ γαμπρός, περαστικά, ζωὴ σὲ λόγου σου, συγχαρητήρια, συλλυπητήρια, θεὸς σχωρέση τον.

Ἐπιφωνήματα ἀπὸ ὀνοματοποιία

1075. Στὰ ἐπιφωνήματα μπορεῖ νὰ λογαριαστοῦν καὶ ἓνα ξεχωριστὸ εἶδος φωνῆς ποὺ μιμοῦνται μὲ τὸ φωνητικὸ τοῦς τύπο καὶ ἐκφράζουν φαινόμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου : *χὰ χὰ χὰ, ἀπού, γκούχον γκούχον, κουνκουρίκου, γάβ, γάου, κράκ, μπούμ, φράπ, κρίτσι κρίτσι, μπλούμ, ντίγκ ντάγκ, ντούκου ντούκου, πλίτς πλάτς, τράκα τρούκα, τσίον τσίον, μιάου κτλ.*

1076. Ἄλλου εἶδους ἐπιφωνήματα εἶναι οἱ φωνῆς ποὺ μεταχειριζόμεσθε γιὰ νὰ καλέσωμε, γιὰ νὰ διώξωμε, γιὰ νὰ παρακινήσωμε σὲ κάτι κτλ. διάφορα ζῶα : *ψ, ψ, ψ γιὰ τὴ γάτα, κίτ, κίτ, κίτ ἢ πούλ, πούλ, πούλ γιὰ τίς κότες (γιὰ νὰ ἐρθουν) καὶ ξοῦ, ξοῦ (γιὰ νὰ φύγουν), γκούτς γκούτς γκούτς γιὰ τὰ γουρουνία, οὔστ γιὰ τὰ σκυλιὰ (γιὰ νὰ φύγουν), ὅτς, ὅτς ἢ σσς στὰ φορτηγὰ γιὰ νὰ σταματήσουν κτλ.*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

Εισαγωγή

1077. Τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων μιᾶς γλώσσας μπορεῖ νὰ τὴ δώσῃ μόνο ἓνα Ὅρθογραφικὸ Λεξικόν, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργο τῆς Γραμματικῆς. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ ἀπὸ ἓναν Ὅδηγὸν νὰ λύσῃ ἀπορίες ποὺ μόνο ἓνα Λεξικὸ θὰ μπορούσε νὰ τὶς λύσῃ. Ὁ σκοπὸς τοῦ Ὅρθογραφικοῦ αὐτοῦ Ὅδηγου εἶναι πολὺ περιορισμένος.

Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, πολλὰς λέξεις τῆς γλώσσας μας, λόγιες ἢ λαϊκές, ποὺ διατήρησαν τὸν ἀρχαῖον τύπο, ἔχουν ὀρθογραφίαν ποὺ ἀμφισβallestai ἀπὸ πολλοὺς (κάθισα — κάθησα) ἢ δὲν ὀρθογραφοῦνται σωστὰ (λ.χ. τὸ προάστιο γράφεται προάστειο) ἢ μπερδεύονται μὲ ἄλλες λέξεις καὶ στραβογράφονται (ἐφορεία καὶ εὐφορία, λατρεία καὶ εἰδωλολατρία). Καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ νεώτερες λέξεις τῆς γλώσσας μας γεννοῦν πυκνὰς δυσκολίες: Γράφονται μὲ πολλαπλὰς γραφὰς (μαζί, μαζύ, μαζίη, μαζή· νιάτα, νηάτα, νηάτα, νειάτα, νιᾶτα, νηᾶτα κτλ.· ὁμορφος, ὦμορφος, ὄμομορφος, ὦμομορφος)· δὲν ἐφαρμόζεται στὴν ὀρθογράφωσιν δλων τῶν λέξεων μὲ τὴν ἀπαιτούμενη ἀκολουθία τὸ ἴδιο σύστημα· πολλοὶ ἐπιμένουν σὲ γραφὰς ἀντιεπισημονικές, καθυστερημένες καὶ ἀδικαιολόγητες (ἢ γυναικες, ἢ γυναικες, πειά, τρελλός), ἐνῶ ἄλλοι διατηροῦν γραφὰς στηριγμένες στὴν ἱστορικὴ ἀρχή, ποὺ μεγαλώνουν ὁμως χωρὶς λόγο τίςπραχτικές δυσκολίες τῆς ὀρθογραφίας (τραύα, τραυειέμαι). Εἶναι ἄφθονες οἱ λέξεις ποὺ πολλοὶ ἀμφισβᾶλλουν πῶς θὰ γραφῇ ἢ ρίζα τους (λ.χ. λιβάδι), ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τίς καταλήξεις συχνὰ βασιλεύει ἀμφισβολία καὶ ἀκαταστασία ἢ ἐπειδὴ δὲν ἐπικράτησε ἡ σωστὴ γραφὴ ἢ ἐπειδὴ ὑπάρχουν διαφορετικές ἀντιλήψεις καὶ τρόποι νὰ ἐφαρμοστῇ ἡ ἱστορικὴ ἀρχὴ στὴ γραφὴ τους: βράδν — βραδυνός, βραδνὰ κτλ.,

ἢ βραδινός, βραδιά, βραδιάζω κτλ., ὁ βυσσινής, τὸ βυσσινί ἢ ὁ βυσσινύς, τὸ βυσσινὺν κτλ.

1078. Γιὰ δὺα αὐτὰ δὲν μποροῦσε φυσικὰ νὰ γίνη λόγος μέσα στὴ Γραμματική, πού μόνο ὀρθογραφικοὺς κανόνες μπορεῖ νὰ δώσῃ γιὰ νὰ καθοδηγήσουν στὴ γραφὴ γενικῶν γραμματικῶν φαινομένων, καὶ ἔτσι ἀπομένει στὸν Ὁδηγό, συμπληρώνοντας τὴν ὀρθογραφικὴ βοήθεια νὰ διαφωτίσῃ ἀπορίες, ἀβεβαιότητες καὶ δυσκολίες, νὰ προλάβῃ λάθη ὀρθογραφικὰ σχετικὰ μὲ διάφορες λέξεις, ἀλλὰ καὶ γενικότερα νὰ βοηθήσῃ νὰ ρυθμιστῇ καὶ νὰ ἐνοποιηθῇ ἡ σχολικὴ ὀρθογραφία σὲ σύστημα θεμελιωμένο ἐπιστημονικὰ, σὲ βάση ὅσο γίνεται πιὸ ἀπλὴ σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές τῆς μεταρρυθμισμένης ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, πού ἐξαρχῆς ἐφαρμόστηκε στὴ σχολικὴ δημοτικὴ καὶ τῆς ἔχει πιὰ γίνεῖ παράδοσιν (¹).

1079. Οἱ κυριότερες ἀπὸ τὶς ἀρχές αὐτές μποροῦν νὰ συνοφιστοῦν σ' ἀκόλουθα :

1) Ἡ ὀρθογραφία τῆς γλώσσας μας δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀκολουθήσῃ ἀλύγιστα τὴν ἱστορικὴ ἀρχή, ὅπως ἐπιχειρήθηκε σὲ παλιότερα χρόνια, καὶ νὰ γράφωμε λ.χ. *βαρκούλλα, παραμῦθι, τώρα, Βασίλεις*. Λόγοι κοινωνικοί, ἐθνικοί, εκπαιδευτικοί ἀπαιτοῦν ν' ἀπλοποιηθῇ ἡ ἱστορικὴ ὀρθογραφία.

2) Τὸ ὀρθογραφικὸ σύστημα τῆς μητρικῆς γλώσσας πρέπει νὰ μπορῇ νὰ διδάσκειται καὶ νὰ μαθαίνεται, μὲ κανόνες γραμματικοὺς σχετικὰ εὐκολοῦμητους, πού νὰ μὴν προϋποθέτουν τὴ γνώση τῆς ἀρχαίας γλώσσας καὶ τῆς γραμματικῆς τῆς. Ἄν λ.χ. παίρνῃ περισπωμένη τὸ *εῤῶς*, πρέπει νὰ πάρῃ περισπωμένη καὶ τὸ *εῤῶμε*, ἀδιάφορο ἂν αὐτὸ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ *εῤῶομε*· καὶ ἡ περισπωμένη στὴ *φακῇ* δὲν μπορεῖ νὰ στηριχτῇ σ' ὅτι ἡ λέξὴ αὕτῃ ἀνήκει ἢ ἀνήκε στὶς συναϊρεμένες τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς διαλέκτου.

3) Μὲ τὴ θέση πού παίρνουν στὴ ζωὴ μας ἡ ἀρχαία φιλολογία καὶ γλώσσα καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους εἶναι φυσικὸ νὰ διατηροῦμε, γενικὰ καὶ συνολικά, τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, καὶ σύμφωνα μὲ αὕτῃ νὰ ὀρθογραφώμε τὶς ἀρχαίες λέξεις τῆς σημερινῆς μας γλώσσας, λ.χ. τὸ *παίζω* μὲ *αι* καὶ μὲ *ω* καὶ *οχι* *πέζο*. Γιὰ πρακτικοὺς ὅμως λόγους μποροῦμε νὰ μὴν τὴν ἀκολουθήσωμε, ὅσο δὲν ἐρχόμαστε σὲ ἄμεση ἢ σὲ μεγάλῃ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀρχαία ὀρθογραφία (λ.χ. στὴ γραφὴ μὲ *ῥέ* ἢ μὲ ὀπογραμμένες) ἢ ὅπου ἀντιστέκονται διδαχτικὰς ἀνάγκας ἐπιταχτικὰς.

1080. Σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχές αὐτές γράφονται, ὅπως εἶναι καὶ ἐτυμολογικὰ σωστό, οἱ τύποι *βασιλιάς* (καὶ *οχι* *βασιληάς* ἢ *βασιλειάς*), *γερά* (καὶ *οχι* *γερά* ἢ *γερά*),

1. Ὁ Ὁρθογραφικὸς Ὁδηγὸς δὲν εἶναι γλωσσάριο. Ἡ φύσις τοῦ ἀνάγκασε νὰ καταχωριστοῦν σ' αὐτὸν καὶ λέξεις λόγιες (λ.χ. *ἀκκισμός*) ἢ ἑσένες (λ.χ. *ραφινάτος*), χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίῃ πὼς συσταίνεται ἡ χρῆσις τους στὴ σχολικὴ γλώσσα.

τό 'καμε (και όχι τῶκαμε), οἱ τιμές (και όχι ἡ τιμαίς). Μεταγράφονται φωνητικά οἱ ν έ ε ε ἑλληνικῆς λέξεις πού δέν εἶναι φανερό ἡ σχέση τους μέ τίς ἀρχαίες, λ.χ. ἀγόρι (ἀντί ἀγῶρι), τραβῶ (τραυῶ), καθώς και οἱ μεταχριστιανικῆς γενικῆς λέξεις και καταλήξεις ξένης κατὰ γω γ ἡς, πού γράφονται μέ ἀπλά φωνήεντα: ροδάκινο ἀντί ρωδάκινο, τσιρῶτο (τσιρῶτο)· μέ γκ ἀντί γγ: ξίγκι· μέ ἀπλά σύμφωνα ἀντί μέ δυό θμοια (ἐκτός ἀπό τά κύρια 1103 β2): ἀκουμπῶ (ἀκκουμπῶ), κανέλα (καν-νέλλα), πίτα, βοσκοπούλα· μέ β: καβγάς, Σλάβος κτλ. Ὅμοια ρυθμίζονται μέ ἀπλοποιημένους γραφές μερικῆς καταλήξεις και μερικῆς ὀρθογραφικά σημάδια, λ.χ. δέ σημειώνεται ἡ ὑπογραμμένη στό ζῶο, λάδι, γελᾶ, περιορίζονται τά δυό ρ κτλ.

1. — Με τί είδος (ι) ;

1081. *Προσημείωση*.—Σέ κάθε κεφάλαιο ἀναφέρονται στή σειρά, ὅσο ὑπάρχουν: α) λέξεις, β) συσχετίσεις ἀπό λέξεις συγγενικῆς ἡ όχι, πού μπερδεύονται συχά ἡ πού ἡ ὀρθογραφία τους ἀμφιβάλλεται, και γ) καταλήξεις.

Ὁ ἀσπερίσκος πού συνοδεύει τίς λέξεις στό πρῶτο μέρος κάθε κεφαλαίου σημαίνει πῶς αὐτές συσχετίζονται στό δεύτερο μέ ἄλλες. Οἱ ἀριθμοί στίς παρενθέσεις παραπέμπουν στοὺς παραγράφους τῆς Γραμματικῆς, ὅπου ρυθμίζεται ἡ ὀρθογραφία τῶν λέξεων, τύπων ἡ καταλήξεων, ἡ και μόνο σέ μέρη τοῦ Παραγωγικοῦ ἡ τοῦ Τυπικοῦ, ὅπου ἀναφέρονται σχετικῶς παραδείγματα.

Ὅσα λέγονται σχετικῶς μέ τίς καταλήξεις δέν ἀποτελοῦν πάντοτε κανόνες, ἀφοῦ αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνη. Συχνά γίνεται μόνο ἡ προσπάθεια νά διαφωτιστῇ ἡ γραφή τῶν λέξεων πού ἔχουν φωνητικά τήν ἴδια κατάληξη. Ἀλλά και ἡ κατάληξη πρέπει νά νοηθῇ, γιά τίς πραχτικῆς ἀνάγκες τῆς ὀρθογραφίας, πλατιά. Σημαίνει ἐδῶ όχι μόνο τή σχηματιστικῇ κατάληξη (μαβ-ής, καλ-ύτερος) και τήν παραγωγική (βαρ-ίδι, βυσσιν-ής) ἀλλά και τό τέλος τῆς λέξης, πού μπορεῖ μέρος του ν' ἀνήκη σήμερα και στό θέμα της (ξ-ίδι, δξ-ιδά). Γιά ἀνάλογο πραχτικό λόγο μερικῆς λέξεις ἀναγράφηκαν στόν πίνακα και τῶν λέξεων και τῶν καταλήξεων.

1082. Γιά τίς λέξεις μέ καταχρηστικό δίφθογγο (ια) κτλ. βλ. και 1097.

αἰφνιδισμός, ἀλλί — ἀλίμονο, ἀλλήθωρος, ἀλλιῶς — ἀλλιῶτικος, ἀλυκή, ἀμείβω*, ἀμφικτιονία, ἀναφιλητό, ἀνίδωτος*, ἀντικρύ*, ἀξέ-νοιαστος, ἀπάγκιο, ἀστίατρος, ἀφήνω — ἄφρησα·

βαρήκοος, βεζίρης, βράδυ*, βρικόλακας·

γειά (ὄγειά) ἀλλά γιά (ἄκλιτο), γένι*, γαίινω — ἔγιανα, γίνομαι — ἔγινα, γέλιο*, γλιστρίδα, γλιστρῶ, γλείφω*, γλιτώνω, γρικῶ·

δάκρυ(581) — δακρύζω, δίοδος*, δίχτυ (581), δόρυ, δυνάρι*·

ἔγειρα (γέρνω), ἐνδοιασμός, ἔξι, ἐπηρεάζω*·

θειάφι, θελιά·

καημός, κάθισα — (κάθομαι) καθίζω (945), καλιακούδα, καντήλα,

καριοφίλι (ἀλλὰ καρυόφυλλο), κείτομαι, κελαηδῶ, κλήδονας, κοίτη, κοιτάζω, κολλιτσιδα, κόμητας, κώδικας·

λαγήνι, λέπω*, λιβάδι, λίγδα, λιγνός, λιντσάρω, Λιψία, λιώνω, λόξιγκας, λυγερός·

μαζί, μαντίλι, μεγαλεπήβολος, μελαχρινός, μεταλλεῖο – μετάλλιο*, μετανιώνω, μετάνοια, μοιρολόγι, μοτοσικλέτα, Μουνιχία, μπίρα, μύγα· νιώθω, νοιάζομαι·

ξενιτιά, ξίγκι, ξίδι, ξινός, ξιπάζω·

οἰκτίρω, ὀρειβάτης, ὀρείχαλκος, ὀξιά·

παμψηφεί, περὴφανος*, πέρσι, πιά*, πió*, πίτα, πλατειασμός, Ποτίδαια, πρίγκιπας, προόστιο·

ριζικό, ρύζι, ρυζόγαλο·

σάτιρα – Σάτυρος*, σήνω (918.11), Σιληνός, σιρίτι, σκίνος – σκοῖνος*, σκίρο, σμίγω*, σπυρί, Στάγιρα – Σταγιρίτης, στάχυ (581) – ξεσταχνάζω, σταχυολογῶ, στίβος – στοίβα*, στειλιάρι, στριμώνω, στήλη – στύλος*, στίχος – στοῖχος*, στρείδι, στρίβω, στύβω, στυφός, συνηθίζω·

τάλιρο, ταμεῖο – ταμίας, ταξίδι, τέσσερεις, τέτοιος, τζίτζιφο, τοπίο (καλύτερα ἔτσι), τσόφλιο·

ὑπόψη·

χίμαιρα*, Χιμάρα, χιμῶ·

φίδι, φιλονικία, φιτίλι, φοβητσιάρης.

1083. Πρόσεξε τὴ διαφορά :

ἀλείφω, ἄλειμμα – ἀλοιφή·

ἄμειβω, ἀμειψισπορά – ἀμοιβή, ἀμοιβάδα, ἀργυραμοιβός·

ἀντικρὺν – ἀντικρινός, ἀντικρίζω, ἀντίκρισμα·

βράδυ (581) – βραδιά, βραδινός, βραδιάζω, ἀβράδιαστος·

γένι, πληθ. γένια – γενειάδα, γενειοφόρος (350)·

γέλιο – γελοῖος, γελοιογραφία·

γλείφω – γλύφω (424)·

δίβουλος, δίοδος, διόδια, δίπορτο, δισύλλαβος, διώνυμο κτλ. (359) — δυάρι, δυαρχία κτλ. (360)·

δισέγγονος, δισεκατομμύριο κτλ. (359) — δυσανάλογος, δύσκολος, δύσπιστος, δύστηχος (ἀλλὰ δίστιχο) κτλ. (317)·

ἐγκληματῶ – ἐγκληματίζω·

ἐγχειρίζω ἐγχείρισα — ἐπιχειρῶ ἐπιχείρησα (946 Α3)·

εἶδα, εἰδώθηκα — (ἰ)δῶ, ἰδωθούμε, ἰδωμένος, ἀνίδωτος (955)·

ἐξάρτηση — ἐξάρτυση — κατάρτυση (424)·

ἐπηρεάζω, ἐπήρεια — ἐπιρροή·

ἴλη (μονάδα ἱππικοῦ), ἴλαρχος — ὕλη (οὐσία), ὕλικός, ὕλοτομία κτλ.

κλήμα, κληματαριὰ — κλίμα, κλιματικός· κλιμάκιο, κλιμακωτός·

κλίση (λ. χ. οὐσιαστικοῦ), ἔγκληση, ἀπόκληση, προκλητικός — κλήση

(λ.χ. στὸ δικαστήριον), ἔκκληση, πρόκληση, παράκληση, προκλητικός — ἔκλυση, σύγκλυση, κατακλυσμός·

λείπω, λειψός, λείψανο, λειψανδρία, λειψυδρία — λοιπός, ἐπίλοιπος, ὑπόλοιπος — λιποτάχτης, λιποψυχία κτλ.· ἔκλειψη, ἔλλειψη, διάλειψη, παράλειψη — ἀντίληψη, σύλληψη, ὑπόληψη· παραλείφτηκε (παραλείπω) — παραλήφτηκε (παραλαμβάνω)·

μακρὺς — μακριά, μακρινός, μακρινάρι, Μακρινίτσα·

μεῖγμα, μεῖξη, ἀνάμειξη, μειχτός, ἀνάμειχτος — μιγάδας, συμμιγής· σμίγω, σμιγός, σμιγάδι·

δμαλίζω — δμαλύνω·

περήφανος — περιφνημος·

πιά, πιό (ἐπίρρ.) — ποιά, ποιό (ἀντων.)·

σάτιρα, σατιρίζω, σατιρικός (λ.χ. ποίηση) — Σάτυρος, σατυρικός (λ.χ. δράμα) (424)·

σκοῖνος (τὸ μαστιχόδεντρο) — σκοῖνος (τὸ βοῦρλο ἀπ' οὗ κύνουν τὰ σκοινιά) (424)·

σπηλιά — σπιλιάδα (ἢ φρικίαση τῆς θάλασσης ἀπὸ δυνατὸ ἄερα)·

στιβάδα, στίβος — στοίβα, στοιβάζω·

στήλη (λ.χ. ἐπιτύμβια, σημάδι γιὰ θριο), στηλιτεύω, ἀναστηλώνω (¹) — στύλος, στυλῆτης, στυλώνω, ἀναστυλώνω (¹), στυλοβάτης, ἐπιστύλιο, ὑποστυλωση κτλ.

στίχος (σειρὰ ἀπὸ λέξεις, γράμματα) — στοῖχος (κάθε ἄλλη σειρὰ) (424)·

1. Πάλι στὸ στυλώνω λέγεται καὶ τὸ λαϊκὸ ἀναστυλώνω (καὶ ἀναστυλωμα) μὲ τίς σημασίες: στηρίζω (μὲ στύλους ἢ ὄχι), σηκώνω, ὑψώνω (ἀναστυλώθηκε ὁ Μοριάς, Βαλαωρίτης), ἀναξωογονῶ, δυναμώνω (ἀναστυλώθηκε ἡ καρδιά μου, μὲ ἀναστύλωσε τὸ κρασί). Ὁ λόγιος ἀρχαιολογικὸς ὅρος ποὺ λέγεται γιὰ τὴν ἀποκατάσταση μνημείου, τὴν ὑψωση στήλης γιὰ μνημεῖο ἢ ἐπάνω σὲ μνημεῖο γράφεται μὲ η.

συμπόνια, ἀπονιά – ἔγνοια, διχόνιοι, δμόνοια, πρόνοια·
τοιῆχος (ὅ) – τεῖχος (τό)·
χίμαιρα – χείμαρρος (ξεροπόταμος).

Πρόσεξε ἀκόμῃ:

α) **-ία, -εῖο**

ἀρχηγία – ἀρχηγεῖο·
δημαρχία – δημαρχεῖο·
ναυαρχία – ναυαρχεῖο·
προεδρία (συνεδρία) – προεδρεῖο·
στρατηγία – στρατηγεῖο·
ὑπουργία – ὑπουργεῖο·

ποτοποιία – ποτοποιεῖο·
χαρτοποιία – χαρτοποιεῖο·
ἀφορία, εὐφορία – φορεῖο, λεωφορεῖο·
ἀττροφία, ὑποτροφία, ὑπερτροφία – τροφεῖα (τά)·
γυμνασιαρχία – σχολαρχεῖο.

β) **-ιά, -εῖα**

(σκοπὸς) σκοπιὰ – (κατασκοπεύω) κατασκοπεῖα·
(στρατὸς) στρατιὰ – (στρατεύω) ἐκστρατεία·
(πόρος) ποριὰ – (πορεύομαι) πορεία.

γ) **-εῖα, -ία**

(ἀντιπροσωπεύω) ἀντιπροσωπεῖα – (διπρόσωπος) διπροσωπία, πλα-
στοπροσωπία·

ἀντρεία – (ἄνανδρος) ἀνανδρεία, λειψανδρεία, πολυνανδρεία·
(δουλεύω) δουλεία – (ἐθελόδουλος) ἐθελοδοουλία·
(ἐφορος, ἐφορεύω) ἐφορεία – (εὐφορος) εὐφορία·
(λατρεύω) λατρεία – (εἰδωλολάτρης) εἰδωλολατρεία·
(πορεύομαι) πορεία – (ἀερόπορος) ἀεροπορία, ἀργοπορία, βραδυ-
πορία, ὁδοιπορία, πεζοπορία, πρωτοπορία.

δ) **-ιο, -εῖο, (εῖα)**

γραμμάτιο – γραμματεία·

μετάλλιο — μεταλλεῖο·
 μικροσκόπιο, τηλεσκόπιο — ἀστεροσκοπεῖο·
 σχόλιο — σχολεῖο·
 σφάγιο — σφαγεῖο·
 τελώνιο — τελωνεῖο·
 φυλάκιο — φυλακεῖο·
 μονοπώλιο — βιβλιοπωλεῖο.

ε) -εἶα, -εῖο

ἐμπορεία (ἐμπορία) — ἐμπορεῖο·
 μαντεία — μαντεῖο·
 πρυτανεία — πρυτανεῖο.

ζ) -εἶα, -εῖο

συνεδρία — συνέδριο.

1084. *Καταλήξεις*. — Βλ. γιὰ τὰ ἐπίθετα σὲ (ισιμος) 297, — γιὰ τὰ θηλ. ἐπίθετα σὲ (εἶα) 633, — γιὰ τὰ παραθετικά τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν ἐπὶ ρημάτων σὲ (ιτερως), (ιτατος)· (ιτερα), (ιτατα) 666, — γιὰ τὰ ῥήματα σὲ (εἶξο), (εἷξο), (εἶνο) 918, — γιὰ τὸ (ι) τῆς παραλήγουσας τῶν ἀορίστων σὲ (ινα), (ισα) 946, — γιὰ τὰ ἐπὶ ρημάτων σὲ (εἶα) 1008.

(εἶα) οὖσ. θηλ. Τὰ περισσότερα δέξονται καὶ πολλὰ ἄλλα *γράφονται μὲ ι*:

α) -εἶα (264.11, 288.1): βαριά, βραδιά, βελονία, ἐλιά, ζητιανία, θελιά (ι), κερασιά, κρανία (ι), μητριά (59), ξενιτιά, ὄργια (59), δξιά (ι), προβιά (ι).

β) -εἶα (264.11): ἀηδία, Ἀκαδημία, ἀμνηστία (ἀλλὰ μνηστία), ἀπληστία, ἀσωτία, διετία, εὐφορία, ἡγεμονία, ἡγουμενία (καλύτερα ἔτσι), προεδρία, τυραννία, ὑπουργία, φιλοκαλία κτλ. Ἀρχαδία, Ἀσία κτλ.

1. Οἱ λέξεις *θελιά*, *κρανία* (ἀρχ. *κράνια*), *δξιά* (ἀρχ. *δξύη*), *προβιά* (ἐπίθ. *προβείος*) ἔρχονται πιθανότατα ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους ἢ μεσαιωνικοὺς τύπους *θηλία*, *κρανέα*, *δξέα*, *προβέα* καὶ γράφονται κανονικὰ μὲ ι. Τὸ ἴδιο ἀληθεύει καὶ γιὰ τὰ θηλυκὰ ἐπίθετα σὲ -εἶα, *πλατιά* (ἀρχ. *πλατεῖα*, μεσαιων. *πλατέα*). Μὲ υ γράφεται τὸ *καρνά* (*καρυδιά*), *καρυόφυλλο*, *Καρνά*, *Καρνώτης*, *Καρνάτιδες*.

γ) -ια (πρβ. 88.5): ἀρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, ὀρφάνια, περηφάνια, πούλια, συμπόνια, φτήνια. Ἐρέτρια.

Γράφονται ὁμῶς καὶ πολλὰς λέξεις μὲ εἰ (264.12):

-εἰά: γιαιτρεῖά, δουλειά, (ἐ)σοδεῖά, παντρεῖά·

-εἶα: (πολλὰ ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ τὰ παράγωγα ἀπὸ ῥήματα σὲ -εὔω, ἀλλὰ καὶ ἄλλα): ἀγγαρεῖα, ἀγυρτεῖα, ἀλαζονεῖα, ἀλητεῖα, βασιλεῖα, δεσποτεῖα, δουλεῖα, δυναστεῖα, εἰρωνεῖα, ἐπιμελητεῖα, ἐρμηνεῖα, ἑταιρεῖα (καλύτερα ἔτσι), ἐφεδρεῖα, ἐφορεῖα, θητεῖα, κολακεῖα, κοσμητεῖα, λατρεῖα, λιτανεῖα, μαγεῖα, μεσιτεῖα, μνηστεῖα, νηστεῖα, παιδεῖα, πολιτεῖα, πορεῖα, πραγματεῖα, συνοδεῖα· βαρεῖα, δασεῖα, ὀξεῖα, πλατεῖα· θεῖα, λεία, μνεῖα, χρεῖα.

-εἰα: ἄδεια, ἀκριβεια, ἀλήθεια, ἀσφάλεια, ἀμέλεια, βοήθεια, ἐγκράτεια, ἐπιφάνεια, εὐγένεια, εὐλάβεια, εὐσέβεια, νήστεια, περιέργεια, πρᾶμᾶτεια, προμήθεια, συγγένεια, συμπάθεια, συνήθεια, φτώχεια, ὠφέλεια. Ἀλεξάντρεια, Ἀντιόχεια, Δαύλεια, Δεκέλεια, Ἐλάτεια, Μαντίνεια, Φιλαδέλφεια, Χαιρώνεια· Θάλεια, Ἰφιγένεια κτλ.

Μὲ οἱ γράφονται χροῖά, Τροῖα—ἄγνοια, ἀγχίνοια, διχόνοια, ἐννοια, εὐνοια, ὁμόνοια, παλίρροια, πρόνοια. Εὐβοια.

(ἰδι) οὐσ. (264.5), μὲ ι: βαρίδι, κεντίδι, ξίδι, σκαφίδι, ταξίδι, φίδι.

Ἐξαιροῦνται: βοτρύδι, καρύδι, κρεμμύδι, μύδι, φρύδι· ἀντικλείδι, στρεῖδι· Παλαμήδι.

(ιδερός) ἐπίθ., μὲ ι: ἀσπριδερός, μανριδερός (304).

(ἰδεις) κύρια ἀρχαῖα ὀνόματα ἄρσ. Γράφονται συνήθως μὲ ι στὴν παραλήγουσα: Ἐπιμενίδης, Εὐριπίδης, Θουκυδίδης, Τανταλίδης, Φωκυλίδης.

Ἐξαιροῦνται: Ἀρχιμήδης, Διομήδης, Παλαμήδης κτλ.· Φερεκύδης καὶ μερικὰ ἀρχαῖα πατρωνυμικὰ σὲ -εἶδης: Ἀτρεΐδης, Ἡρακλείδης, Πηλείδης, ὁμοῖα καὶ Ἀριστεΐδης, Ἰπποκλείδης, Ὑπερεΐδης (καλύτερα ἔτσι).

(ικός) ἐπίθ., μὲ ι: ἀστικός, ἑλληνικός, παστρικός.

Ἐξαιροῦνται: θηλυκός, λιβυκός, δανεικός, δεκελεικός. Ὅμοια τὰ οὐσιαστικὰ: δαρεικός, Κεραμεικός.

(ἰλα) οὐσ. ἀφηρημένα (292.2), μὲ ι: ἀνατριχίλα, καῖλα, σαπίλα.

(ἰμι) οὐσ. (293), μὲ ι: ἀγρίμι, ψοφίμι.

Γράφονται μὲ **η** : ἀσήμι· μὲ **υ** : προζύμι, στενορύμι.

(**ιμισι**) (**μισι**), (**ιμισις**) (**μισις**) β' συνθετικό. Γράφεται ἡ λήγουσα μὲ **η** μόνο ὅταν τὸ α' συνθετικὸ εἶναι τὸ ἀρσενικὸ ἕνας ἢ τὸ θηλυκὸ μιὰ : ἐνάμισης μήνας, ἐνάμιση τόνου· μιάμιση ὀκά, μιάμισης μέρας. Σὲ ὅλες τίς ἄλλες περιστάσεις γράφεται μὲ **ι** : ἐνάμισι πεπόνι, δύομισι ὀκάδες, τρεισήμισι ὄρες, δύομισι κιλῶν.

(**ινός**) ἐπίθ. δξύτ. (306), μὲ **ι** : ἀντικρινός, βοδινός, βορινός, βραδινός, ἐσπερινός, μακρινός, μελαχρινός, παντοτίνος, πασχαλινός, τωρινός, φετινός.

Ἐξαιροῦνται μερικὰ ἐπίθετα σὲ **-εινός** : ἔλεινός, κλεινός, ὄρεινός, ποθεινός, σκοτεινός, ταπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός. Ἔτσι καὶ πετεινός.

(**ινός**) ἔθνικα, μὲ **ι** (283.2) : Ἀλεξαντρινός, Βυζαντινός, Καλαβρυτινός (').

Τὰ οἰκογενειακὰ γράφονται κατὰ τὴν περίστασιν καὶ μὲ τίς δύο καταλήξεις (1100).

(**ιnos**) ἐπίθ. προπαροξύτονα (298.3), μὲ **ι** : μάλλινος, πέτρινος.

(**ιο**) οὐσ. οὐδέτερα (264.9). Συνήθως μὲ **ι** : γέλιο, καταβόδιο, τετράδιο. Ἀλλὰ καὶ : ἀπόγειο, ἰσόγειο, ὑπόγειο.

(**ιος**) ἐπίθ. (299), μὲ **ι** : ἄγριος, αἰώνιος, σάπιος, τίμιος, τρύπιος, ὑποχόνδριος.

Ἐξαιροῦνται : ἄδειος, ἀντρίκειος, γυναίκειος, δάγκειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος κτλ., πρόβειος, τέλειος — ὅμοιος.

(**ιος**) κύρια. Γράφονται μὲ **ι** τὰ περισσώτερα : Ἀθανάσιος, Γεώργιος, Εὐσέβιος. Ἀλλὰ καὶ Ἄρειος, Βασίλειος, Ἡράκλειος κτλ.

(**ιός**) κύρια, ὀνόματα ποταμίων, μὲ **ει** : Ἀλφειός, Πηνειός, Σπερχειός, ἀλλὰ Ἀξιός.

(**ιος**) ἐπίθ., μὲ **ει** : ἀστεῖος, θεῖος, λεῖτος, οἰκεῖος· ὅμοια καὶ πληβεῖος.

(**ιρός**) ἐπίθ. Γράφονται μὲ **η** : ἀνθηρός, θαπανηρός, πνιγηρός, πονηρός, τολμηρός.

Γράφονται μὲ **υ** : ἀρμυρός, βδελυρός, βλοσυρός, ἰσχυρός, δχυρός.

1. Καταλήγουν σὲ **-ηνός** μερικὰ ἀρχαῖα ἔθνικα, ἰδίως μικρασιατικά : Ἀβυθηνός, Ἀδραμυν(τη)νός, Ἀστακηνός, Λαμασκηνός, Κυζικηνός, Λαμψακηνός, Μαδυτηνός, Πιργαμηνός. Ἔτσι καὶ τὸ Σαρακηνός.

(λίκι) οὐσ. (289), μὲ δύο ι: ἀρματολίκι· ἀλλὰ σκουλήκι.

(ριό) οὐσ. (280), μὲ ι: καμπαναριό, νοικοκυριό, πλυσταριό, σκουπιδαριό, συμπεθεριό. Ἐξαιρεῖται τὸ μαγειρειό.

(ίς) ἐπίθ. δξύτονα. Γράφονται μὲ η: τὸ δαμασκῆς, δεξῆς καὶ ὅσα σημαίνουν χρῶμα (630): βυσσινῆς, μελιτζανῆς. Τὰ ὑπόλοιπα γράφονται μὲ υ: φαρδύς, πλατύς.

(ίσιος) ἐπίθ. (298.10), μὲ ι: βουνίσιος, παιδιακίσιος, τουλουμίσιος.

Γράφονται μὲ η τὰ λόγια ἀρχ. ἐπίθετα ἐτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος, τὰ οὐσιαστικά μαρκήσιος, μαγνήσιο καὶ τὰ ἐθνικά: Ζαγορήσιος, Ἰθακήσιος, Μιλήσιος· Δωδεκανήσιος, Ἑφτανήσιος, Μοσχονήσιος (δωδεκανησιώτικος κτλ.).

(ισμός) οὐσ. (288.3), μὲ ι: ἑλληνισμός, χριστιανισμός.

Ἐξαιροῦνται (πρβ. 918.6): δανεισμός, σεισμός, κατακλυσμός, γογγυσμός κ.ἄ.

(ιστικός) (ἐπίθ). Γράφονται συνήθως μὲ ι στὴν προπαραλήγουσα: ἑλληνιστικός, ποτιστικός· ἀλλὰ: ἑλκυστικός, μεθυστικός, ἀναμνηστικός, ψητικός, ἀποκλειστικός, πειστικός, δανειστικός, ἀθροιστικός κ. ἄ. Ὅμοια καὶ ἐμπρηστικός, νησικός, μυστικός.

(ιστικός) ἐπίθ. (298.9), μὲ ι: ἀγορίστικός, κουκλίστικός.

(ιστής). Γράφονται μὲ ι στὴν παραλήγουσα (263.1, 288.2): τραγουδιστής, βουδιστής. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.

(ιτικός) ἐπίθ. Γράφονται συνήθως μὲ η στὴν προπαραλήγουσα: ἀπορροφητικός, μαθητικός. Ἀλλὰ: ἀναλυτικός, διαλυτικός, διαχυτικός, δυτικός, ἰδρυτικός, φυτικός· κλιτικός, κριτικός, σπιτικός.

(τίρα), (τίρας), (τίρι), (τίριο), οὐσ. (265), μὲ η: τροπωτήρα, φορτωτήρα· ἀνεμιστήρας, ὁδοστρωτήρας, φωστήρας· πατητήρι, ποτήρι, τρεχαντήρι· δικαστήριο, ἐκπαιδευτήριο.

Ἐξαιροῦνται: κεφαλοτύρι, ψωμοτύρι κτλ· μαρτύριο, χτίριο.

(ιτής) οὐσ., μὲ δύο η: ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, μαθητής, τηλεγραφήτης, τρυγητής. Ἐξαιροῦνται: ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής.

(ίτις) οὐσ. Τὰ περισσότερα μὲ ι καὶ η: ἐρημοσπίτης, ὀπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης, τηγανίτης.

Γράφονται μὲ δύο η: ἀλήτης, κομήτης, κυβερνήτης, πλανήτης, προφήτης.

Γράφονται με **υ** και **η** τὸ δύτης, θύτης, λύτης και τὰ σύνθετα ἀπὸ αὐτὰ (λ. χ. τραυλοδύτης, ιεροθύτης, προλύτης, σιδεροκαταλύτης), καθὼς και τὸ ἀγιογδύτης, νεροχύτης, γερακομύτης κτλ.

(**ιτις**) ἐθνικά (283), με **ι**: Λιβαδίτης, Σκιαθίτης, Ὠρεΐτης.

Γράφονται με **ει** τὸ Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης, (Μαρώνια) Μαρωνεΐτης, και με **η** τὸ Αἰγινήτης.

(**ιτιτα**) οὐς. (292.4), με **υ** και **η**: ταχύτητα, βαρύτητα.

(**ιτδ**) οὐς. (264.6). Συνήθως με **η**: ἀναφιλητό, κνηγητό, παραμιλητό, ποδοβολητό, ρουχαλητό.

2.—ο ή ω ;

1085. ἀγόρι, ἀμόνι, βόδι, βόλι, βόλος, Βόλος, δωσίλογος, δωσιδικία (946 Γ), ἐνωμοτία, ἐνωμοτάρχης, ἐξωμότης (383), θεόρατος, κλοτσῶ, κολίγος, κολόνα, κορόνα, κοστίζω, κρεοπωλεῖο (354), μόλος, ὁμόνω — ὄμοσα, ὄρκωμοσία, παρωνυχίδα, πλανόδιος, πρωτύτερα, ροδάκινο, ρομανικός, ρομαντικός, ρόμι, σαγόνι, σοβινισμός, σκόρος, συνωμοτῶ — συνωμοσία (383), Σκοτία, τσόφλι, τώρα, χλωμός, χρεόγραφο, χρεοκοπία, χρεολύσιο (354).

1086. Πρόσεξε τὴ διαφορά:

αὐτόφωρος — διάφορος, παράφορος·

βιοτικός, ἀποχειροβίτος — ἀβίωτος, βιώσιμος·

διόδια — διωδία, τριωδία, τριώδιο·

ἰόνιος (λ. χ. Ἰόνιο πέλαγος), πανιώνιος — ἰωνικός (τῆς Ἰωνίας), πανιώνιος·

ὀδύνη — ἐπώδυνος (ἀλλὰ ὠδίνες)· ὀλεθρος, ἐξολοθρεύω — πανωλεθρία (383)· ὀμαλός — ἀνώμαλος· ὀρυγεῖο — ἀνθρακωρυγεῖο·

ὄνομα, συνονόματος — ἀνώνυμος, ἐπώνυμο, συνώνυμο κτλ. (379)·

ὀφείλω, ὀφειλή, ὀφελος — ὠφελῶ, ὠφέλεια, ὠφέλιμος·

στοᾶ — στωικός·

ὑπερορία ἐξορία — ὑπερωρία ἢ ἐργασία πάνω ἀπὸ ὁρισμένες ὥρες· χορικός (ποῦ ἀνήκει στὸ χορὸ) — χωρικός (ποῦ ἀνήκει στὸ χωριὸ ἢ στὴ χώρα).

1087. **Καταλήξεις**.—Βλ. γιὰ τὰ παραθετικά σὲ (**ότερος**) 648,—γιὰ τὰ ρήματα σὲ (**όνω**) 918.8,—γιὰ τοὺς ἀοριστικούς τύπους σὲ (**-οσα**)

946 Β, — γιὰ τὴ ρίζα (δο) τοῦ ἔδωσα 946 Γ, — γιὰ τὶς μετοχὰς σὲ (οντας) 913.3, σὲ (ομενος) 980.

(όνα) οὐσ. θηλ., μὲ ο τὰ περισσότερα: ἀλκύνονα, ἀμαζόνονα, εἰκόνονα, σταγόνονα — Γκιόνονα, Ἑλασσόνονα, Καρχηδόνονα, Χαλκηδόνονα. Ὅμοια καὶ ἡ Λακεδαιμόνονα.

Γράφονται μὲ ω: ἀρραβώνονα, βουβώνονα, λεγεώνονα — Αὐλώνονα, Βαβυλώνονα, Καλυδώνονα, Σιδώνονα, Σικυώνονα.

(όνας), (ιόνας) ὀνόματα ἄρσ. παροξ. (281). Γράφονται μὲ ω: ἀγκώνονας, ἀμπελώνονας, ἀπατεώνονας, περιστεριώνονας, χειμώνονας.

Γράφονται: μὲ ο: ἀλαζόνονας, ἡγεμόνονας, κανόνονας, συνδαιτυμόνονας.

(ονας) ὀνόματα ἄρσ. προπαροξ., μὲ ο: ἀκτῆμόνονας, ἄξονονας, ἀρχιτέκτονονας, γείτονονας, γνώμονονας, δαίμονονας, δεισιδαίμονονας, ἐπιστήμονονας, κίονονας, κληδόνονας, καὶ τὰ ἔθνικα Μαίονες, Παίονες, Τεύτονες κτλ.

(όνας) οὐσ. κύρια παροξ. Γράφονται μὲ ω οἱ τοπωνυμίες: Ἑλικώνονας, Κιθαιρώνονας, Μαραθώνονας κτλ., καὶ ὁ Ποσειδώνονας.

Γράφεται μὲ ο ὁ Στρυμόνονας καὶ τὰ ἔθνικα Μακεδόνες, Παφλαγόνες κτλ.

(ονας) οὐσ. κύρια καὶ ἔθνικα, προπαροξύτονα. Γράφονται τὰ περισσότερα μὲ ω: Πάρωνονας, Λάκωνονας, Τσάκωνονας Ἀμφιτρυώνονας, Ἰωνονας, Ἀπόλλωνονας, Δευκαλίωνονας, Κίμωνονας, Κρίτωνονας, Πλάτωνονας, Σόλωνονας, Ὁρίωνονας.

Γράφονται μὲ ο: Ἀγαμέμνονονας, Ἀλιάκμονονας, Ἀμφικτίονες, Ἀμφίονας, Ἀρίονας, Ἰάσονας, Φιλήμονας.

(όνι) οὐσ. οὐδ., μὲ ο: ἀηδόνι, κανόνι, κοιτρώνι, λεμόνι, μακαρόνι, παγόνι, πεπόνι, πριόνι, σαγόνι, σεντόνι, στημόνι, τιμόνι, τρυγόνι, χελιδόνι, χιόνι.

Γράφονται μὲ ω: ἁλώνι, κυδώνι, κωθώνι, παραγώνι, ψώνι.

(ονία) τοπωνυμίες. Γράφονται μὲ ω: Βαβυλωνία, Ἰαπωνία, Ἰωνία, Λακωνία, Λαπωνία, Πολωνία.

Γράφονται μὲ ο: Ἑσθονία, Λεττονία, Λυκαονία, Παταγονία, Παφλαγονία, Σαξονία.

(ομα), (ομός), (ονιά) οὐσ. παράγωγα ἀπὸ ρήματα, μὲ ω: κάρφωμα, κλειδωμα ἡ λυτρωμός, ὑψωμός ἡ κλειδωνιά, παγωνιά. Ὅμοια καὶ γωνιά, θημωνιά, χειμωνιά κτλ. Ἀλλὰ ἐρχομός, πετονιά.

(ορας) οὐσ. προπαροξ., μὲ ο: αὐτοκράτορας, διδάκτορας, δικτάτο-

ρας, ελοπράχτορας, κόκορας, παντοκράτορας, προπάτορες, πάστορας, πραιτορας — Βίκτορας, Έκτορας, Μέντορας, Νέστορας.

(οπός) ἐπίθ. (304.3), με ω : κυτρινωπός, κοκκινωπός, χαρωπός.

(οσίγι) οὐσ. (292.3), με ο : ἀγραμματοσύνη, γρηγοροσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη.

(ότις) οὐσ. ἄρσ. Γράφονται με ο : ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, ἐξωμότης, ἱππότης, συνωμότης, τοξότης.

Τὰ ὑπόλοιπα σὲ (ότις) καὶ σὲ (ιότις), γράφονται με ω : θιασώτης, ιδιώτης, νησιώτης, στρατιώτης.

(ότις) καὶ (ιότις) ἔθνικα (283.1), με ω : Ἀντριώτης, Ἡπειρώτης, Ρομηλιώτης, Σουλιώτης.

(οτός) ἐπίθ. ρηματικά κ.ἄ. (296.3, 298.6), με ω : θολωτός, κλιμακωτός, μεταξωτός, σηκωτός, σπαθωτός, φτερωτός. Ὅμοια καὶ τὰ θηλυκὰ οὐσιαστικά σὲ (οτί) : πινακωτή, καὶ τὰ ἐπίθετα σὲ (οτικός), παράγωγα ἀπὸ ρήματα σὲ -ώνω : δλοκληρωτικός, τελειωτικός. Ἀλλὰ κοινοτικός, ποιοτικός, ποσοτικός, δεσποτικός, ἱπποτικός, ἐκδοτικός, προδοτικός, συνωμοτικός κτλ.

3.—ε ή αι ;

1088. Ἀλκμεωνίδες, ἐναίσιμος, Κυνέγειρος, ξέρω, Ποτίδαια, φιλενάδα.

1089. Πρόσεξε ἀκόμη :

γεωγραφία, γεωμετρία, γεωπονία κτλ. — γαιάνθρακες, γαιοκτημονες· παίρνω — περνῶ·

ἔλεος, πολυέλεος — πολυέλαιος (πολυκάντηλο κρεμαστό)·

ἔτοιμος, ἐτοιμόλογος, ἐτοιμόρροπος κτλ. — ἔτυμο, ἔτυμολόγος, ἔτυμολογία·

παλεύω πάλεψα, πάλεμα — παλαιστής, παλαίστρα·

πηγαίνω — πηγεμένος, πηγεμός· πλαταίνω — πλάτεμα·

ταίρι, παράταιρος, εταιρεία, συνέταιρος — ἑτερόφωτος, ἑτερόνυμος.

Οἱ παθητικὲς καταλήξεις -μαι, -σαι, -ται δὲν πρέπει νὰ μπερδεύονται με τὶς ἐνεργητικὲς καταλήξεις -με, -σε, -τε τῶν ὁμώνυμων ρηματικῶν τύπων. Γράφομε :

ἐγὼ σηκώνομαι, πληρώνομαι καὶ ἐμεῖς σηκώνομε, πληρώνομε

τὸ παιδὶ σηκώνεται καὶ ἐσεῖς σηκώνετε ἓνα βάρος
τὸ βιβλίον δένεται ἐσεῖς δένετε τὸν κόμπο.

1090. Καταλήξεις.—Βλ. γιὰ τὰ ρήματα σὲ (έβο), (ένο), (έρνο)
918.—γιὰ τίς μετοχές σὲ (εμένος) 962.2.

(έα) οὐσ., μὲ **αι**: αὐλαία, ἡλιαία, κεραία, μαία, περικεφαλαία, σημαία.

Ἐξαιροῦνται μερικά: θέα, ἰδέα, νέα, παρέα. Ὅμοια καὶ τὰ κύρια: Ζέα, Καπνικαρέα, Κέα, Νεμέα, Τεγέα, Ρέα.

(εα) κύρια προπαροξ., μὲ **αι**: Νίκαια, Νίσαια, Ποτίδαια, Φώκαια.

(έικος) ἐπίθ., (έικα) οὐσιαστ. (πληθ.) (300), μὲ **αι**: ἀθηναίικος, Παπαχρισταίικα, Μαζαίικα.

(έλνο) ρήματα, μὲ **ε**: παραγγέλνω, στέλνω.

(εμα), (εμός) οὐσ. παράγωγα ἀπὸ ρήματα (264.1.4): βασίλεμα, ρέμα, στένεμα· μισεμός, πηγεμός. Γιὰ τὸ -εμ(μ)α βλ. ἀκόμη σελ. 421.

(ενα) οὐσ. προπαροξ. (287, 498), μὲ **αι**: δράκαινα, λύκαινα· Δημήτραйна, Μαυρομιχάλαινα.

(έι) οὐσ. πληθ. προπερισπ. (615, 545), μὲ **αι**: νοικοκυραῖοι, Γριβαῖοι, Μποτσαραῖοι.

(έος), (ιέος) ἐπίθ. προπερισπ. (299), μὲ **αι**: ἀκμαῖος, ἀρχαῖος, σπονδαῖος, βαθμιαῖος, στιγμιαῖος, ὥραῖος. Ὅμοια τὸ οὐσ. ἀπενκταῖο καὶ τὰ προπαροξ. ἐπίθετα ἀποτρόπαιος, βίαιος, δίκαιος.

Γράφονται μὲ **ε** τὸ νέος, τὰ ἐπίθετα σὲ (λέος) (299) ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κεφαλαῖος: ρωμαλέος, πειναλέος, φευγαλέος, φρικαλέος. καθὼς καὶ τὰ ρηματικά ἐπίθετα σὲ (τέος): προπληρωτέος.

(έος) ἐθνικά (283.3), μὲ **αι**: Ἀθηναῖος, Εὐρωπαῖος. Ὅμοια καὶ τ' ἀντίστοιχα οἰκογενειακά: Σαντοριναῖος.

4.—**υ ἥ β, φ;**

1091. ἀβγατίζω, αὐγό, αὐτί, βρίσκω (ἤβρα, ἄβρετος, δυσκολόβρετος), εὐρημα, ἐφεύρεση, ἐφευρίσκω, γαβγίζω, Δαβίδ, καβγάς, καταβόδιο, καταβοδώνω, λαβράκι, λάβρος, λαύρα, μαῦρος, Ναβαρίνο, προβοδίζω, σκλάβος, Σλάβος, στάβλος, τάβλα, τραβῶ.

Γιὰ τὰ ρήματα σὲ (άβο), (έβο) βλ. 918.

Βαναρία, Βαταβία, Καλαβρία, Μολδαβία, Μοράβας, Νέβας, Ναβάρρα, Παβία, Πολτάβα, Σκανδιναβία· Γουστάβος.

5.—Δύο δμοια σύμφωνα η ένα ;

1092. Γράφονται με δύο δμοια σύμφωνα :

α) Λέξεις ἀρχαίας καταγωγῆς πού γράφονταν ἔτσι καί στήν ἀρχαία γλῶσσα : γλῶσσα, Ἑλλάδα.

β) Πολλά οἰκογενειακά ὀνόματα : Ζάππας, Καλλιγᾶς, Ράλλης (1100).

γ) Τά ξενικά κύρια ὀνόματα, πού γράφονται ἔτσι καί στήν ξένη γλῶσσα : Ὀλλανδία· Ρουσό, Λέσσιγκ, Σίλλερ, Πίττ.

1093. Γράφονται με ἓνα σύμφωνο :

α) Λέξεις ἀρχαίας καταγωγῆς, ὅταν μέ τὸ νά ἔχουν ἀλλάξει φωνητικά δέ μᾶς εἶναι πιά φανερὴ καί γνώριμη ἡ σχέση τους μέ τὸν παλιό τύπο. Ἐπίσης λέξεις πού ἀνήκουν στή μεταγενέστερη γλῶσσα : κότα (κότιος), κουκί (κόκκος), κολουρί (κολλῦριον), μάνα (μανᾶριον), παπᾶς (πάππας), στουπί (στυππειον).

β) Οἱ νεώτεροι φωνητικοὶ τύποι, πού γεννήθηκαν μέ ἀποβολή ἢ ἀφομοίωση ἐξακολουθητικοῦ πρὸς τὸ ἀκόλουθο ἐξακολουθητικό σύμφωνο (193 - 195) : πράμα (πράγμα), ὅμορφος (εὐμορφος), ρέμα (ρεῦμα), βασιλεμένος (βασιλευμένος), πενθερός (πενθερός), νύφη (νύμφη).

γ) Οἱ λέξεις ξένης καταγωγῆς, ἐκτός ἀπὸ τὰ κύρια ὀνόματα, πού διατηροῦν τὰ διπλά τους γράμματα (1003β2) : (ἀκουμπῶ λατινικὸ *accumbō*), κανέλα (ιταλικὸ *cannella*). Διατηροῦν ὥστόσο τὸ διπλό τους σύμφωνο οἱ ξένες λέξεις πού εἶχαν μπῆ ἤδη στήν ἀρχαία γλῶσσα (200), καθὼς καί οἱ ἐδραϊκές (202) : ἀλληλουία, Σάββατο κτλ.

1094. Στὸν ἀκόλουθο καθοδηγητικὸ πίνακα ἀναγράφονται οἱ περισσότερες λέξεις πού παρουσιάζουν ζήτημα γραφῆς με ὅμοια σύμφωνα, ἃς εἶναι καί ἀδικοιολόγητα, ρυθμισμένες σύμφωνα με τὶς παραπάνω ἀρχές.

Γράφονται με **ββ** : Σάββατο, Σάββας.

Γράφονται με **β** : ἁβάς, κρεβάτι, ραβίνος.

Γράφονται με **δδ** : Σαδδουκαῖος.

Γράφονται με **δ** : ἀδηφάγος, Βούδας, βουδισμός.

Γράφονται με **κκ** : ἀκκισμός, ἀνέκκλητος, ἐκκαθάριση, ἐκκλησία, ἐκκρεμῶ, ἐκκριση, κακκάβι, κόκκινος, κόκκος, κουκκίδα, λάκκος. Μέκκα, Περδίκκας, Τρίκκη, Ρεβέκκα.

Γράφονται με **κ** : ἀκουμπῶ, βούκα, κόκαλο, κόκορας, κοκίτης, κόνα, κουκί, κουκουβάγια, κοῦκος, κούκου, κούκουδο, κουκούλα, κουκούλι, κουκουνάρι, κουκούτσι, μπουνκῶνω, ξωκλήσι, ρόκα, σάκος, σιρόκος, στόκος, τσουνάλι, φλόκος, Μαρόκο, Φραγκοκλησιά.

Γράφονται μὲ λλ: ἀγαλλίαση, ἀγγέλλω (ἀλλὰ ἄγγελος, ἀγγελία), ἀλλά, ἀλλαγή, ἀλλάζω, ἀπαλλάσσω, ἀλλεπάλληλος, ἄλλος, ἄλλοπρόσαλος, ἄλλου, ἄμιλλα, ἀπαράμιλλος, ἀναγαλλιᾶζω, ἀναστέλλω, ἀπαλλοτριώνω, -βάλλω, βδέλλα, δικέλλι, εἰδύλλιο, ἐλλέβορος, ἔλλειμμα, ἔλλειψη (ἀλλὰ ἔλειπα, ἔλειψα), ἔλλειπτική, ἐλλόγιμος, θαλλός, θάλλω, καλλιγραφία, καλλιέργεια, κάλλιο, καλλιτέχνης, καλλονή, καλλυντικός, καλωπίζω, κατάλληλος, κόλλα, κολλιτσίδα, κόλλυβα, κολλύριο, κολλῶ, κοράλλι, κορυθαλλός, κρύσταλλο, κύπελλο, κωμειδύλλιο, μαλλί, μάλλον, μέταλλο, μεταλλεῖο, μέλλον, μέλλω, παράλληλος, ποικίλλω (ἀλλὰ ποικίλος), πολλαπλασιάζω, πολλοί, πρωτόκολλο, συλλαβή, συλλαβαίνω, συλλαγητήριο, συλλέιτονογο, σύλληψη, συλλογή, συλλογίζομαι, σύλλογος, συλλυποῦμαι, -στέλλω, σφάλλω, τριφύλλι (ἀλλὰ Τριφυλία), ὑπάλληλος, φελλός, φύλλο (ἀλλὰ φυλή, φύλο), χρυσαλλίδα, ψάλλω, ψελλίζω, ψύλλος.

Ἑλλάδα, Ἑλληνας, Καλλίδρομο, Κεφαλληνία, Κεφαλλονιά, Κυλήνη, Πέλλα, Πελλήνη, Ἀντίλλες, Βαστίλλη, Βερσαλλίες, Βρυξέλλες, Γαλλία (ἀλλὰ Πορτογαλία). Ἑλλη, Καλλιόπη, Καλλέργης, Καλλίας, Καλλιγᾶς, Καλλίμαχος, Ρηγίλλη, Σίβυλλα, Σύλλας, Ψελλός.

Βλ. γιὰ τὰ ρήματα σὲ (λο) 918.7, — γιὰ τοὺς ἀορίστους μὲ ἕνα λ 946.

Γράφονται μὲ λ: ἄργιλος, βάκιλος, βίλα, βανίλια, βούλα, γάλος (ἀλλὰ Γάλλος), γρίλια, γρυλίζω, γρύλος, γορίλας, δολάριο, θρύλος, καβάλα, κάγκελο, καλαισθησία, καριοφίλι, κολάρο, κολίγας, κουλός, λίβελος, μακειεύς, μαλώνω, μαξιλάρι, μίλι, μπάλα, μπαλόνι, παλικάρι, πορτοφύλι, πουλί, σέλα, σκύλος, τάλιρο, τορτίλα, τρελός, τροῦλος, φάκελος, φάλαινα, φελί, φουσαλίδα, ψαλίδι.

Δαρδανέλια, Καβάλα, Πορτογαλία, Τριφυλία.

Ἔτσι καὶ οἱ καταλήξεις -έλα: κανέλα, κασέλα, κοπέλα, μπροστέλα, σαρδέλα, φανέλα, φουστανέλα (ἀλλὰ βδέλλα, δικέλλα· θύελλα)· -έλι: κοκκινέλι, κουνέλι, κουρέλι, μπιζέλι, παστελί· -έλο: βέλο, καπέλο, μοντέλο, πινέλο, φουρνέλο· -ούλα, -ούλι, -ούλης: βαρκούλα, καρδούλα, μεδούλι, μικρούλης· -πουλο, -πούλα: ἀρχοντόπουλο, ψαροπούλα.

Τ' ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα σὲ (λος) γράφονται μὲ ἕνα λ ὅταν εἶναι παροξύτονα καὶ μὲ δύο ὅταν εἶναι προπαροξύτονα: Αἰσχύλος, Κρα-

τύλος, Ρωμύλος, Ζωίλος· ἀλλὰ Κάτουλλος, Τίβουλλος, Κύριλλος, Θράσυλλος, Ρήγιλλος, Τελέσιλλα.

Γράφονται μὲ **μμ** : ἄμμος, ἄμμωνία, ἄναμμα, ἄδμματος, βάμμα, βλέμμα, γραμματέας, γραμμάριο, γράμμα, γραμματική, γραμμή, δίλημμα, ἑκατομμύριο, ἔλλειμμα, ἔμμεσος, ἔμμετρος, ἔμμισθος, ἔμμονος, θρυμματίζω, κάλυμμα, κόμμα, κομμάτι, κομματίζομαι, κομματιάζω, κομμωτής, κρεμμύδι, λῆμμα, μαμμωνάς, πλημμέλημα, πλημμύρα, ράμμα, στέμμα, στρέμμα, συμμαζεύω, συμμαθητής, σύμμαχος, συμμερίζομαι, συμμετοχή, συμμετρία, συμμορία, συμμορφώνω, τρίμμα. Ἔμμα, Ἐμμανουήλ κτλ. Γιά τίς μετοχές σέ -μ(μ)ένος βλ. 962.

Γράφονται μὲ **μ** : ἀνοιχτομάτης, μανδρομάτης κτλ., γόμα, καμιά, κομό, κομοδίνο, κόμοδος, μαμά, μαμή, μαμούθ, μαμούνι, ὁμορφος, φλαμούρι, ψιμύθι. Τύποι καθὼς θάμα, τάμα, κλάμα, πράμα, ρέμα, ψέμα, ψάρεμα.

Γράφονται μὲ **νν** : βλέννα, γέεννα, γενναῖος, γέννημα, γεννῶ, ἐννιά, ἐννιακόσια (ἀλλὰ ἕνατος, ἐνενήντα, ἐνενηντάρης 680), ἐννοια, ἐννοῶ, ἐννομος, καννάβι, παλιννόστηση, παννυχίδα, σύννεφο, συννυφάδα, τήβεννος, τύραννος, χάννος.

Οὕνος. Ἀλόννησος, Πελοπόννησος, Προκόννησος (ἀλλὰ Χερσόνησος, Πριγκιπόννησος, Ἐφτάνησα), Γιάννενα, Ἀπέννηνα, Κάννες, Λοζάννη, Ραβέννα. Ἄννα, Γιάννης, Γεννάδιος, Κόριννα.

Γράφονται μὲ **ν** : ἀέναος, Γενάρης, γενεά, γούνα, ἐνεός, ἐρινύες, κάνα, κανέλα, κανίβαλος, κάνουλα, κολόνα, μάνα, νόνα, νονός, πανί, πένα, σονέτο, τόνος (γιαὶ ὅλες τίς σημασίες). Βρετανία (καλύτερα ἔτσι) (¹).

Γράφονται μὲ **ππ** : ἵππικό, ἵπποδρόμιο, ἵπποτης, μόνιπλο κτλ., κάππαρη, παππούς (ἀλλὰ παπάς). Ἰόππη, Καππαδοκία, Φιλιππίνες, Ἰππίας. Λύσιππος, Φίλιππος.

Γράφονται μὲ **π** : γρίπη, κάπα, καπέλο, καπουτσίνος, κούπα, παπάς, σούπα, στέπα, σιουπί.

Γράφονται μὲ **ρρ** : αἰμορραγία, ἀμφίρροπος, ἀναντίρρητος, ἀναρ-

1. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔγραφαν Βρετανός, Βρετανία, Βρετανικός καὶ Βρετανός, Βρετανία, Βρετανικός. Οἱ Ρωμαῖοι ἔγραφαν *Britannus*, *Britannia*.

ριπίζω, ἀνάρρωση, ἀντίρρηση, ἀντίρροπος, ἀπόρροια, ἀπορρίπτω, ἀπορρίχνω, ἀπορροφῶ, ἄρρωστος, διαρροή, διαρρυνθίμζω, ἐπίρρημα, ἐπιρροή, ἔρρινος, ἐτοιμόρροπος, θάρρος, ιδιόρρυνθος, ισορροπία, καταρράχτης, μεταρρυνθίμζω, μηχανορραφία, ὁμόρρυνθος, παλίρροια, παρρησία, πρόρριζα, πρόρρηση, πνρρίχη, πνρρός, σύρριζα, συρροή, ψυχορραγῶ. Ὅμοια λέξεις καθὼς ὑπερρομαντικὸς, ὑπερρεαλιστῆς κτλ.

Ἀντίρριο, Σέρρες. Πύρρος, Ἐρρίκος.

Γράφονται μὲ ρ :

α) Λέξεις ἀρχαῖες ἢ καὶ νέες, ποὺ σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο κανόνα γράφονται μὲ ρ: βοριάς, ὄρος (καλύτερα ἔτσι), ἐσώρουχο, εὐρυνμία (ἀλλὰ ἀρρυνμία), εὐρωστος. Φερές, Φεραῖος, Ψαρά.

β) Οἱ ρηματικοὶ τύποι οἱ σύνθετοι μὲ τὸ ἐπίρρημα ξανὰ ἢ τὸ ἀχώριστο ξε-: ξαναρίχνω — ξανάριξα· ξεριζώνω — ξεριζωμένος, ξεράβω — ξέραψα.

γ) Οἱ ἀξημένοι ρηματικοὶ τύποι τῶν περασμένων χρόνων (871 ὑποσημ.) ἔραψε — (ἐ)ράφτηκε, (ἐ)ροκάνισα, (ἐ)ρηγόρεψα, (ἐ)ρήγωσα, (ἐ)ρύθμισα, (ἐ)ρεζιλεύτηκε.

δ) Τὰ νεώτερα σύνθετα: ἀγριοροδιά, ἀναρωτιέμαι, ἀρχираβίνος, ἀσπρόρουχα, βαθύριζος, γαλλορωσικός, κατάρραχα, γλυκόριζα, ἐλληνορομανικός, ἐλληνορωμαϊκός, ἐμποροράφτης, καλορίζικος, μισοραγισμένος, μισορρημαγμένος, μονορούφι, ξενοράβω, προραφανηλικός, σιγορουφῶ, συγχρωτῶ, ψευτορομαντικός κτλ.

ε) Οἱ ξένες λέξεις: κάρο, καρούλι, μπάρα, περούκα, σαβούρα, σέρα, ταράτσα κτλ.

Γράφονται μὲ σσ: βύσσινο, βυσσοδομῶ, γλώσσα, θάλασσα, κασσίτερος, κίσσα, κισσός, κολοσσός, κρόσσι, κυπαρίσσι, λύσσα, μέλισσα, μολοσσός, νάρκισσος, νεοσσός, πάσσαλος, περισσένω, περίσσιος, περισσότερο, πεσσός, πίσσα, σουσσούμι, συσσίτιο, σύσσωμος, συσσωρῆν, -τάσσω, τέσσερα. Τὰ παράγωγα σέ -ισσα (498): βασιλίσσα, ἀρχόντισσα, Σαμιώτισσα κτλ. (ἀλλὰ σάρισα).

Γιὰ τὰ ρήματα σέ (σο) βλ. 918.9.

Ἀλικαρνασός, Βριλησός, Ἐδεσσα, Ἐλασσόνα, Θεσσαλία, Μασσαλία, Μεσσηνία, Ὀδησός, Ὅσσα, Παρνασός, Ἀβησσυνία, Ἀσσυρία, Λισσαβόνα, Μισισσιππή. Βησσαρίωνας, Κασσάνδρα, Κασσιόπη, Μελισσηνός.

Γράφονται μὲ σ: ἀλυσίδα, ἄσος, ἀτίθασος, δισάκι, κάσα, κλασικός, κλώσα, μασόνος, μισένω, μπούσουλας, οὐσάρος, πασαλείβω, πασάς, ποτάσα, ροῦσος, σουσάμι, φασαρία, φουσάτο. Ὅμοια οἱ λέξεις σέ -εσα: κοντέσα, πριγκιπέσα.

Ἀμισός, Ἀργινοῦσες, Ἐρεσός (στή Μυτιλήνη) ἀλλὰ Ἰερισός (στή Χαλκιδική), Ἴλιός, Κηφισιά (ὅχι Κηφισσιά, μὲ δύο σ, 432), Κηφισός, Κίσαβος, Κνωσός, Λάρισα, Λεμεσός, Πάμισος, Πατήσια, Ρωσία. Βελισάριος.

Γράφονται μὲ **ττ**: ἀττικισμός, διττός, ἐλάττωμα, ἐλαττώνω, ἦτα (ἦ) (ἀλλὰ ἦτα τὸ γράμμα), κύτταρο, περιττός, τριττός, ψιττακίζω — Ἀττική, Ἀρδητιός, Λειτονία, Λυκαβητιός, Ὑμητιός, Φρεατιῦδα. Πιτακός. Γιὰ τὰ ρήματα σὲ (το) βλ. 918.10.

Γράφονται μὲ **τ**: βλατί, γάτα, κότα, κότερο, λότο(ς), πίτα, σαῖτα, σακράτος, τρατέρνω. Βρετανία, Κωλέτης. Ὅμοια οἱ καταλήξεις -έτα: ὁμελέτα, ὁπερέτα, πετσέτα, ρακέτα, ροκέτα, τουαλέτα -έτο: καβαλέτο, κασκέτο, κλαρινέτο, κουφέτο, πακέτο, σονέτο, στιλέτο -ότο: βαρελότο, καρότο, μπισκότο, τσιρότο.

Μὲ **φφ** δὲ γράφεται καμιά λέξη (').

δ.—γγ ἢ γκ

1095. Γράφονται μὲ **γγ**: α) ὅσες λέξεις γράφονταν ἔτσι στὴν ἀρχαία γλῶσσα καὶ τὰ παράγωγά τους, λ.χ. ἄγγελος, φέγγω — ἀστροφεγγιά, β) μερικὲς ἀκόμη νεώτερες λέξεις ἐλληνικῆς καταγωγῆς μὲ ἀρχαῖο γ: ἄγγουρι, σπαράγγι, γ) μερικὰ ξενικὰ κύρια μὲ **ng**: Ἀγγλία, Βεγγάζη, Βεγγάλη, βεγγαλικό, Οὐγγαρία, καὶ δ) μερικὰ οἰκογενειακά: Ζέγγελης, Προβελέγγιος κ.ἄ. Ἔτσι γράφομε:

ἄγγουρι, βεγγαλικό, γάγγλια, γάγγραινα, γογγύζω, γογγύλι, ἔγγαμος, ἐγγόνι, ἐγγράμματος, ἐγγραφο, ἐγγυητής, εὐαγγέλιο, ἐχέγγυο, ἱλιγγος, κλαγγή, λαρόγγι, λυγγιάζω, μαγγανεία (φίλτρο), μαγγάνιο, (τὸ στοιχείο), μάγκανο(ς) (εἶδος μηχανήματος), μαγκανοπήγαδο, μαγκανίζω, μηλίγγι, μνηγγίτης, παλιγγενεσία, παραγγελία, παρασάγγης, σάλπιγγα, σπαράγγι, στραγγίζω, στραγγαλίζω, στραγγουλίζω, στρογγυλός, συγγενής, συγγνώμη, συγγραφείας, συρίγγιο, σφαλάγγι, σφίγγα, σφίγγω, σφουγγαρίζω, σφουγγίζω, σφουγγάτο, ὑπέγγυος, ὑπερφαλαγγίζω, φάλαγγα, φάλαγγας, φαλάγγι, φαράγγι. φεγγάρι, φέγγω, φερέγγυος, φθόγγος, φόρμιγγα, φραγγέλιο.

1. Μὲ **φ** γράφονται καὶ: γκάφα, καφές, κόφα, μαφία, ὀφίκιο - ὀφικιοῦχος, ραφινάτος, σκούφια, σοφίε, τρούφα. Γιάφα, Κάφρος.

Ἀγγελόκαστρο, Μεσολόγγι, Πάγγαιο, Ἀγγλία, Γάγγης, Μογγολία, Οὐγγαρία. Ἀγγελική, Ἄγγελος, Βαγγέλης, Λογγίνος.

7.—ν τ ξ καὶ δ χ ι τ ξ (62)

1096. Μὲ ντξ γράφονται λέξεις καθὼς: ἄντζα, βελέντζα, γάντζος, καλικάντζαρος, μαντιζούνι, μαντιζουράνα, μούντζα, μουντζαλιά, μουντζούρα, μπροῦντζος, νεράντζι, παντζάρι, παντζούρι, σκαντζόχοιρος, τέντζερης, τζίντζιρας. Ἡ μελιτζάνα γράφεται μὲ τξ.

Γλαρέντζα, Κιλιμάντζαρο, Μαντζουρία· Βιτσέντζος, Λορέντζος, Λορεντζάτος, Μαντζαβίνος, Μάντζαρος, Φραντζής.

8.—Ὁ καταχρηστικὸς διφθόγγος (66)

1097. Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ καταχρηστικοῦ διφθόγγου (ια), (ιο), (ιου), (ιε) (ιι) γράφεται :

Α) Μὲ ι. Αὐτὸ γίνεται σὲ λέξεις :

α) μὲ ἐτυμολογικὸ ἀρχαῖο ι: πιές, γιατί, ἡ υι: γιός, παραγιός, ὀργιά κτλ. (59)·

β) νεώτερες ἑλληνικὲς καθὼς: λιώνω, νιώθω, μετανιώνω, φτιάνω· ἀναρωτιέμαι, κρατιούμαστε·

γ) ξένης καταγωγῆς: γρηνιάζω, μπάνιο·

δ) μὲ ἐτυμολογικὸ ἀρχαῖο ε, αι: (λεοντάρι) λιοντάρι, (ἀρχ. βορέας) βοριάς, (μσν. ὀξέα) ὀξιά, (ἐλαία) ἐλιά, (σπήλαιον) σπηλιά. (Βαρθολομαῖος) Βαρθολομιά, (Ματθαῖος) Μαθιός.

Β) Μὲ η, υ, ει, οι, σὲ λέξεις κληρονομημένες ποὺ γράφονται :

α) Μὲ η, καληώρα, σβηῶ·

β) Μὲ υ, δυόσμος, γυαλί, ἔμπυο, Καρυά·

γ) Μὲ ει, ἀδειάζω, θειάφι, καὶ διάφορες λέξεις σὲ -εια, -ειο: ἀλήθεια, φτώχεια, στοιχεῖο·

δ) Μὲ οι, δοιάκι (ἀρχ. οἷαξ), ἔννοια, μονοιάζω, νοιάζομαι, ποιοί, ὅποιος· τέτοιος.

1098. Τὸ σύμπλεγμα (ρια), (ριο) κτλ. γράφεται συνήθως **χωρὶς γ** ὕστερα ἀπὸ τὸ ρ: ἀνάριος, καινούριος, σεριανίζω, στεριά, στεριανός. Παριανός, Ποριώτης, Συριανός. Μαριώ, Μαριορή, Μαριάνθη κτλ.

Γράφεται μὲ **γ** στὶς λέξεις λειτουργιά, ὀργιά, στὸ ἐθνικὸ Ἀμορ-

γιανός (¹) και σὲ μερικά κύρια ὀνόματα : Σέργιος, Στέργιος, Στεργιόπουλος.

9.—Τὰ βαπτιστικά και τὰ οίκογενειακά ὀνόματα

1099. Βαπτιστικά ὀνόματα.—Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνοποιηθῇ περισσότερο ὁ τύπος τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων, ὁ ὀρθογραφικός, ἀλλὰ κάποτε και ὁ φωνητικός, ὥστε ν’ ἀναγράφωνται ὁμοιόμορφα στὰ μητρώα και στοὺς καταλόγους κάθε εἵδους. Ἐδῶ γίνονται μόνο μερικές ὑποδείξεις.

Οἱ *κ α τ α λ ή ξ ε ι ς* πρέπει ν’ ἀκολουθοῦν τοὺς σχετικούς ὀρθογραφικούς κανόνες. Τὰ θηλυκά λ.χ. σὲ (ο) πρέπει νὰ γράφωνται μὲ *ω* (ἐκτὸς ὅταν εἶναι γένους οὐδετέρου) (565): *Ἀφρόδω, Βάσω, Φρόσω*. τὰ θηλυκά σὲ (ι), μὲ *η*: *Βασιλική, Φιφή, Κική* κτλ. και ὅχι, ὅπως γίνεται κάποτε, ξενότροπα, μὲ *υ* ἢ μὲ *ι*: *Πόλυ, Κίτυ, Τζένυ, Φάνυ, Νινί*.—Ὁ *τ ο ν ι σ μ ὸ ς* πρέπει ν’ ἀκολουθῇ και αὐτὸς τοὺς γενικούς τονικούς κανόνες: *Λιλή, Κωστής, Παναγής, Δημαρᾶς*, (89.2) *Κατερίνα, Νίκος, Σπύρος, Μάρκος*, (89.4.7).—Οἱ *ρ ί ζ ε ς* διατηροῦν τὸν πιὸ κοινὸ φωνητικὸν τύπον, μὲ τὴν ἱστορικὴν του ὀρθογραφίαν ὅσο πρόκειται γιὰ ὀνόματα ἑλληνικά: *Γρηγόρης* (και ὅχι *Γληγόρης*), *Γιῶργος*, *Ἄννα, Θάλεια* και *Θαλία* (432), *Κανέλα* (ὅχι *Καννέλα* ἢ *Κανέλλα*), *Μανόλης, Μαριορή, Παγόνα, Πανώρια, Χρῖστος—Χριστίνα* (*).—Οἱ μετασχηματισμένοι χαϊδευτικοὶ τύποι (461), μὲ τῖς ἀτομικὰς συχνὰ παραμορφώσεις, εἶναι φυσικὸ νὰ παίρνουν και κάποια μεγαλύτερη ὀρθογραφικὴ ἐλευθερία, ἀλλὰ και ἐδῶ εἶναι γενικὰ καλὸ νὰ συμμορφώνωνται στὸν κανόνα, και νὰ γράφωνται μὲ ἀπλὰ σύμφωνα: *Κοκός, Λιλή*, και μὲ τὰ πιὸ ἀπλὰ φωνήεντα (*ε, ι, ο*): *Πόπη*, ὅσο δὲν ὑπάρχει ἀντίθετος λόγος.

1100. Οίκογενειακά ὀνόματα.—Τὰ οίκογενειακά νεοελληνικά ὀνόματα παρουσιάζουν ἀπὸ ὀρθογραφικὴ ἀποψη, ὅπως γίνεται και σὲ ἄλλες γλώσσες, μεγάλη ἀκαταστασία και συχνὰ γράφονται, ἀντίθετα μὲ

1. Ἀλλὰ *Μοριανός*, ἔθνικὸ ἀπὸ τῆ *Μόρια*, χωριὸ τῆς Μυτιλήνης.

2. Τὰ χριστιανικά βαπτιστικά ὀνόματα *Χριστόδουλος, Χριστοδούλη, Χρῖστος, Χριστάκης, Χριστίνα, Χριστούδα, Χριστόφορος, Χριστόφιλος, Χριστοφής* κτλ. εἶναι ἀπίθανο νὰ ἔχουν σχέση μὲ τὸ *Χρῆστος* (ἀπὸ τὸ ἐπίθετο *χρηστός*) πού βρέθηκε σὲ ἀρχαία ἐπιγραφή.

τὴν ἑτυμολογίαν τοὺς, μὲ διπλὰ σύμφωνα : Πάλλης, Ψαρρᾶς, Καρρᾶς, Φλέσσας· μὲ ἀδικοιολόγητα η, υ, ω, αι κτλ. : Γρυπάρης (ἀπὸ τὸ γρίπος), Βελώνης (ἀπὸ τὸ βελόνα), Μοίρας (ἀπὸ τὸ ἀρβ. μίρ καλός), καὶ μὲ ὀρθογραφικοὺς ἑξελληνισμοὺς : Λάγιος — Λάιος, κάποτε ἄνισους : Βουρνάζος, Βογιατζής, Βογιατζίδης, Βαφείδης ἀλλὰ καὶ Μπουρνάζος, Μπογιατζής, Μπογιατζίδης. Ἀπὸ τὸ ἄλλο πάλι μέρος χρησιμοποιοῦνται καὶ γραφές φωνητικὲς καθὼς Καργιωτάκης, Στεργιόπουλος, ἢ καὶ ἀντίθετες μὲ τὴν ἑτυμολογίαν : Σχινᾶς ἀντὶ Σχοινᾶς, Αὔδελίδης, Ραντιόπουλος ἀντὶ Ἀβδελλίδης, Ραφιόπουλος κτλ. Ἔτσι συμβαίνει τὸ ἴδιο ὄνομα ἢ ἡ ἴδια ρίζα νὰ παρουσιάζουν κατὰ τὸν κάτοχόν τοὺς διπλὲς καὶ πολλαπλὲς γραφές : Ἀντίπας, Ἀντύπας καὶ Ἀντίππας· Παπᾶς, Παππᾶς· Παπαδάκης, Παπαδάκις, Παππαδάκης, Παπαδόπουλος, Παππαδόπουλος, Παπαδόπουλλος· ἢ νὰ γράφωνται ὅμοια, διαφορετικῆς καταγωγῆς ὀνόματα : Καριώτης, ἀπὸ τὴν Ἰκαριά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Καρυά. Ἡ ὀρθογραφικὴ αὐτὴ πολυτυπία γεννᾷ δυσκολίες, ἰδίως ὅταν πρόκειται ν' ἀναζητηθῇ ἓνα ὄνομα σὲ καταλόγους τηλεφωνικῶν λ.χ., ἢ μητρῶα κτλ.

Θὰ ἦταν καλὸ νὰ συγχρόνιζαν οἱ κάτοχοι τέτοιων ὀνομάτων τὴν ὀρθογραφίαν τοὺς, φυσικὰ ὅμως δὲν εἶναι σωστὸ τρίτον ν' ἀλλάζουν τὴν ὀρθογραφίαν ξένων οἰκογενειακῶν ὀνομάτων — ἐκτὸς ὅταν αὐτὰ ἀναγράφονται γενικὰ ἢ ὅταν αὐτοὶ δὲν εἶναι γνωστοί. Εἶναι ὅμως πάντα σωστὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ καθιερωμένη ὀρθογραφία ἱστορικῶν ὀνομάτων : Κοραῆς, Βηλαρᾶς, Σολωμός. Μόνο σὲ γενικὰ γραφικὰ ζητήματα καταλήξουν σχηματιστικῶν, τονισμοῦ κτλ. εἶναι σωστὸ νὰ ἐνοποιηθῇ ἡ ὀρθογραφία τῶν οἰκογενειακῶν. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ εἶναι ἄτοπο καὶ ἄσκοπο νὰ γράφωνται μερικὰ οἰκογενειακὰ μὲ τὸ ἀπαρχαιωμένο τζ ἐνῶ προφέρεται τσ : Μονιζόπουλος (61).

10.—Τὰ ξενικὰ κύρια ὀνόματα. Γραφὴ καὶ ὀρθογραφία

1101. Τὰ ξενικὰ κύρια ὀνόματα, τοπωνυμίες καὶ ἀνθρωπωνύμια, γεννοῦν, ὅταν θελήσωμε νὰ τ' ἀποδώσωμε ἑλληνικά, πολύπλοκα ζητήματα μὲ τίς ἀλληλοσυγκρουόμενες ἀπόψεις ποὺ παρουσιάζουν καὶ μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας νὰ ἐφαρμόσωμε ἓνα σύστημα. Οἱ λόγοι εἶναι πολλαπλοί : Ἀσυμφωνία προφορᾶς καὶ γραφῆς στὴν ξένη γλῶσσα, πολλαπλὴ προφορὰ εἴτε μέσα στὴν ξένη γλῶσσα εἴτε καὶ γιὰτὶ μεσολάβησε ἄλλη

γλώσσα πρὶν πάρωμε τὰ ξενικά κύρια· φθόγγοι ξενικοὶ ἀνύπαρχτοι στὰ ἑλληνικά ἢ ποὺ ἀποδίδονται δύσκολα ἢ μόνο χοντρικὰ μὲ τὸ ἀλφάθητό μας (λ.χ. τὰ γαλλικά *ch, j, d - nd - nt*) (σελ. 36)· πολύχρονη προφορικὴ ἢ καὶ γραπτὴ παράδοση στὰ ἑλληνικά καὶ ἀπόδοση κατὰ τὶς λέξεις μὲ διαφορετικὸν τρόπο. Καταντᾷ ἔτσι ὄχι μόνο δυσκολώτατο ἀλλὰ καὶ ἄσκοπο νὰ ἐπιδιώξῃ κανεὶς ἐνιαῖο σύστημα μεταγραφῆς. Τὸ σωστότερον εἶναι νὰ ἐφαρμοστοῦν οἱ ἀκόλουθες καθοδηγητικὲς γραμμὲς :

1102. — Για δσα κύρια ἔχει καθιερωθῇ ἀπὸ καιρὸ μιὰ γραφὴ (ἐξελληνισμένη) ἢ μιὰ ὀρθογραφία, **φυλάγεται αὐτὴ ἀμετάβλητη** : *Λιψία* (ὄχι *Λάιψιγκ*), *Ἑρρίκος*, *Μάκβεθ* (ἀγγλ. προφ. *Μακμπέθ*), *Σαίκοπηρ*. Ἐνας πρόσθετος ἀκόμη λόγος νὰ γίνῃ αὐτὸ εἶναι ὅταν ὁ τύπος τοῦ κύριου ὀνόματος εἶναι μὲ τὸ παραπάνω ξενότροπος : *Μῦνχεν—Μόναχο*, *Τσῶριχ—Ζυρίχη* ἢ ὅταν συνηθίζονται στὴν ὁμιλίᾳ πολλοὶ ξενικοὶ τύποι (*Μπάζελ—Μπάλ—Βασιλεία*).

1103. — Ὅσα ξενικά κύρια δὲν ἔχουν πάγια γραφὴ στὰ ἑλληνικά, ὥσων ἡ ὀρθογραφία εἶναι εὐκολο ν' ἀλλάξῃ ἢ ὅσα πρωτογράφονται, ρυθμίζονται, ὅσο εἶναι δυνατό, μὲ τὶς ἀκόλουθες ἀπόψεις :

α) Ὅταν στὴν ξένη γλώσσα διαφέρουν ὀρθογραφία καὶ προφορά, τὰ ξενικά κύρια μεταγράφονται κατὰ τὴν περίστασιν, κατὰ τὴν προφορὰ ἢ κατὰ τὴ γραφὴ, ἢ καὶ κατὰ τὰ δυὸ μαζί : *Τολστόη(ς)* (προφ. *Ταλ-σιόι*), *Μασσαχουσέτι* (ἀγγλ. *Massachusetts*, προφ. *masat'sousets*).

β) Ὅταν τὰ ξενικά κύρια μεταγράφονται σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ξένης γλώσσας, ὀρθογραφοῦνται ἑλληνικὰ σύμφωνα μ' ἐκείνη, ὅσο αὐτὸ δὲν ἔχει ἀποτέλεσμα ν' ἀλλάξῃ καὶ ἡ προφορὰ τους :

1. Ἀντίθετα μὲ ὅ,τι γίνεται μὲ τὶς κοινὲς λέξεις ξένης καταγωγῆς, στὰ ξενικά κύρια ὀνόματα τὰ **u** (γαλλ.), **y, ai** ἀποδίδονται μὲ **υ, αι** : *Μυσσέ*, *Νέα Ὑόρκη*, *Βολταῖρος*, *Βερλαίν*, *Μποντελαίρ*.

2. Τὰ ξενικά **ὅμοια σύμφωνα** ἀποδίδονται μὲ ὅμοια καὶ χωρὶς τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἑλληνικῆς ὀρθογραφίας, ποὺ ἀποκλείει δυὸ ὅμοια σύμφωνα στὸ τέλος τῆς λέξης ἢ μὲ ἀκόλουθο ἄλλο σύμφωνο (68) : *Μυσσέ*, *Ροσσίνι*, *Σίλλερ*, *Μισισσιππής*. Ἔτσι καὶ *Στουτιγάρδη*, *Πίτι*, *Ρόσς*.

3. Δὲν ἀποδίδονται μὲ **η, ω**, τὰ φωνήεντα ἢ οἱ δίφθογγοι (**ι**), (**ο**) ποὺ εἶναι ἢ ποὺ θεωροῦνται μακρόχρονα, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς λέξεις ποὺ καθιερώθηκαν ἔτσι παλιότερα : *Διδερό*, *Διδό(τος)*, *Οὐάσιγκτον*, *Τυδόρ*, *Βονρβόνοι*, *Γλασκόβη—Πολωνία*.

4. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, καὶ περισσότερο ἀκόμη, ἀποδίνονται μὲ *ι*, *ε*, *ο* μερικὰ ξένα φωνήεντα καὶ δίφθογγοι, πού μεταγράφονται συνήθως μὲ *η*, *ει*, *οι*, *αι*, *ω*. Ἔτσι γράφονται μὲ *ι*: *Γκρίγκ*, *Μπίκονοφιλντ*· μὲ *ε*: *Μοντρέ*, *Κέμπριτς* (ὅπως καὶ τὸ *κέκ*, ἀγγλ. *cake*)· μὲ *ο*: *Μιραμπό*, *Μπουαλό*, *Ρεομύρ(ος)*, *Ρουσσό*, *Γκοτιέ*, *Μοπασσάν*, *Μπότλερ* (ὅπως καὶ τὸ *χόλ*, ἀγγλ. *hall*).

5. Τὸ ἀρχικὸ ξενικὸ *h* (πότε δασυπρόφερτο καὶ πότε ἄφωνο) ἄλλοτε ἀποδίνεται μὲ τὸ *χ* καὶ ἄλλοτε δὲν ἀποδίνεται καθόλου: *Χάβρη*, *Χόγκοκ*, *Χυδεραβάδη*, *Χάυθεν*, *Χέντελ*—*Ἀβάνα*, *Ἑλβετία*, *Ἰσπανία*, *Ἑγελος*. Τὸ ἐσωτερικὸ *h* ἀποδίνεται μὲ *χ*, ὅταν προφέρεται: *Μάνχαϊμ*, *Τέμπελχοφ* (*Tempelhof*)· ἀλλὰ *Ὀνέ* (*Ohnet*), *Μακμαδόν* (*Mac-Mahon*).

6. Τὰ ξενικὰ *b*, *d*, *g* μεταγράφονται κατὰ τὴν περίστασιν *μπ*, *ντ*, *γκ* ἀλλὰ καὶ *β*, *γ*, *δ* (ἰδίως σ' ἐξελληνισμένους τύπους) καὶ — τὰ τελικὰ — ἀκόμη καὶ μὲ *κ*, *π*, *τ*: *Μπάντεν*, *Βάγνερ*, *Γερτρούδη*, *Βάδη*, *Σάδοβα*· *Κάρλομπαντ* ἢ *Κάρλομπαι*, (*Ford*) *Φόρτ*.

Τὰ ξενικὰ *mb*, *nd*, *ng* μεταγράφονται *μπ*, *ντ*, *γκ* ἢ καὶ *γγ*, κάποτε καὶ *μβ*, *νδ*: *Ρέμπραντ*, *Ἀμβουργο*, *Σαγκάη*, *Λογκμπίτς*, *Σπρίγκφιλντ*· *Ἀγγλία*, *Βεγγάζη*, *Βεγγάλη*.

Τὰ ξενικὰ *mp*, *nt*, *nk* μεταγράφονται *μπ*, *ντ*, *γκ* (ἢ καὶ *νκ*): *Σεμπλόν*, *Ἀμπέρ*, *Μόντε-Κάρλο*, *Κάντ*, *Φραγκφούρτη*, *Νανκίν*, *Λίνκολν*.

Τὸ τελικὸ *ng* μεταγράφεται συνήθως *γκ*: *Σέμεριγκ*, *Ρίγκ*, *Λέσσιγκ*, *Μπράουνιγκ*.

Τὸ τελικὸ *nd* μεταγράφεται *ντ*: *Μπούντ*, *Ὀκλαντ*, *Πόρτλαντ*.

1104. Γιὰ τὴν περίστασιν πού θὰ θέλαμε ν' ἀποδώσωμε καὶ στὴ γλῶσσα μας τὴν προφορά μερικῶν ξενικῶν φθόγγων, χρήσιμων γιὰ τὰ κύρια προπάντων ὀνόματα, θὰ μπορούσαν νὰ καθιερωθοῦν γιὰ τὰ γαλλικὰ *u*, *eu*, *ch*, *g*, τὰ ἑλληνικὰ *υ*, *ο* μὲ μία ἢ δύο τελεῖς ἀπὸ πάνω τους: *ϋ*, *ϋ̂* καὶ τὸ *σ* καὶ *ζ* μὲ μία ὀξεῖα ἐπάνω τους *σ̂*, *ζ̂*. Ἐπίσης θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν, γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ἄρριων *δ*, *g*, *d* (πρβ. 72 ὑποσημ.), τὸ *β*, *γ*, *δ*, ἔτσι πού νὰ μὴ διαβάζονται σὰ νὰ ἦταν ρινικὰ *μπ*, *γκ*, *ντ*.

1105. Ὅταν ἀποτεϊνόμεστε σ' ἐπιστημονικὸ κοινό, σὲ κείμενα ἐπιστημονικότερα, καὶ ὅταν πρόκειται γιὰ ὀνόματα πού δὲν ἔχουν ἀκόμη πάρει ἑλληνικὸ τύπο, ἢ ὅσο τὰ μεταχειριζόμεστε μὲ τὸν ξενικὸ τύπο, μπορούμε νὰ τὰ γράψωμε, ὅπως καὶ στὶς ξένες λέξεις, μὲ τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο: *Dante*, *Beethoven*, *Freud*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀπὸ τὶς ἀφθονώτατες γραμματικὲς ἐργασίαι γιὰ τὴ γλῶσσα μας, ποὺ δημοσιεύτηκαν ἰδίως στὶς τελευταῖες δεκαετίες, ἀναγράφονται ἐλάχιστες, ἰδίως ἐλληνογλωσσες, ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς ἢ τὶς πιὸ προσιτὲς στὸ πολὺ κοινό.

ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΓΑ

Whitney - Jolly — Χατζιδάκι, Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς Συγκριτικῆς Γλωσσικῆς, μετερρυθμισμένα εἰς τὴν ἐλληνικὴν, 1898.

Χατζιδάκι Γ., Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα, Γ', Γενικὴ γλωσσικὴ, 1915.

ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ

Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἐλληνικὴ, Α' 1924 — Γ' 1927.

Χατζιδάκι Γ., Einleitung in die Neugriechische Grammatik, 1892. — Μεσαιωνικά καὶ Νέα ἐλληνικά, Α' 1905, Β' 1907. — Γλωσσολογικαὶ ἐρευναι, Α' 1934.

Ψυχάρη, Ρόδα καὶ μῆλα, Α' 1902 — Ε'β' 1909. — Quelques travaux de linguistique, de philologie et de littérature helléniques, Α' 1930.

Πολλὲς γραμματικὲς μελέτες γιὰ τὰ νεοελληνικά δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸ Χατζιδάκι καὶ νεωτέρους γλωσσοδίφες στὸ περιοδικὸ Ἀθηνᾶ, στὴν Ἑπετηρίδα τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν κ. ἄ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Meillet Α., Aperçu d'une histoire de la langue grecque, 1930.

Τριανταφυλλίδη Μ., Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ. Α', Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή, 1938.

Χατζιδάκι Γ., Σύντομος ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, 1915.

ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Χατζιδάκι, Φωνητικὴ, στὰ Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα, Α' 1902, σ. 118 - 148, 1924², σ. 48 - 61. Βλ. καὶ Ψυχάρη, Γραμματικὴ.

ΛΕΞΙΚΑ

Βλαστοῦ Π., Συνώνυμα καὶ συγγενικά. Τέχνες καὶ σύνεργα, 1931.

Δημητράκου Δ., Μέγα λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, 6 τόμοι, ἀπὸ τὸ Α ὡς τὸ Π, 1933—1939 (Λεξικὸ τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νέας γλώσσας).

Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, τῆς τε κοινῆς ὁμιλουμένης καὶ τῶν ἰδιωμάτων. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Α' 1933, Β' 1939, Γ' α' 1941.

Λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας (ἔκδ. Πρωίας) 1933.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ

(Ἀπὸ τὶς πολλὰς ποὺ δημοσιεύτηκαν, ἀναφέρονται οἱ τρεῖς πρῶτες χρονολογικά, ποὺ μνημονεύτηκαν καὶ στὰ Προλεγόμενα, στὶς νεώτερές τους ἀνατυώσεις, καὶ ἔπειτα μερικὲς ἀπὸ τὶς τελευταῖες, ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμεύουν περισσότερο σὲ μερικοὺς ἀναγνώστες).

Nicolas Sophianos, Grammaire du grec vulgaire κτλ., ἔκδ. Legrand É., 1870, 1874².

Girolamo Germano, Grammaire et vocabulaire du grec vulgaire, ἔκδ. Pernot H., 1907.

Simon Portius, Grammatica linguae graecae vulgaris, ἔκδ. Wilhelm-Meyer, 1889.

Thumb A., Handbuch der Neugriechischen Volkssprache, 1897, 1910².

Pernot H., Grammaire du grec moderne, 1895, 1917³, 1930⁶.

Φιλήντα Μ., Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Α' 1907, Β' 1910.

Thumb A., Grammatik der Neugriechischen Volkssprache, 1915, 1928³ (ἐπεξεργασία Καλιτσουνάκη 'Ι.).

Roussel L., Grammaire descriptive du roméique littéraire.

Ψυχάρη, Μεγάλη ρωμαϊκὴ ἐπιστημονικὴ γραμματικὴ, Α' 1929, Β' 1935, Γ' 1937.

Mirambel A., Précis de Grammaire élémentaire du grec moderne, 1939.

ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΑ

Τζάρτζανου Ἀχ., Νεοελληνικὴ σύνταξις ἥτοι Συντακτικὸν τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης (δημοτικῆς καὶ κοινῆς ὁμιλουμένης), 1928.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Γιαννίδη Ε., Ἡ τονικὴ μεταρρύθμιση καὶ ἄλλα γραμματικά, 1927.— Γλωσσικὰ πάρεργα, 1932.

Τριανταφυλλίδη Μ., Ἡ ὀρθογραφία μας, 1913 (καὶ Δελτίο Ἐκπαιδευτ. Ὁμίλου 3. 1913).— Τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθογραφίας μας, 1932.

ΜΕΤΡΙΚΕΣ

Σαράλη Γ., Νεοελληνικὴ Μετρικὴ, 1939.

Σταύρου Θρ., Νεοελληνικὴ Μετρικὴ, 1930.

Χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ νεοελληνικοῦ στίχου βρίσκονται στοῦ Ἡλ. Βουτιερίδη, Νεοελληνικὴ Στιχουργικὴ, 1929.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἀναγράφονται ἀλφαβητικὰ οἱ γραμματικοὶ ὄροι καὶ τὰ κυριότερα γλωσσικὰ φαινόμενα καὶ κεφάλαια ποὺ ἀναφέρονται στὴ Γραμματική, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἀναφέρονται στὰ δύο εἰσαγωγικὰ κεφάλαια (*Συνοπτικὴ Ἱστορία καὶ Φωνητικὴ Εἰσαγωγή*) καὶ στὸν Ὅρθογραφικὸ Ὁδηγό. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στοὺς παραγράφους, ἐκτὸς ὅταν προτάσσεται ἓνα σ. (σελίδα). Γιὰ τὰ ὀρθογραφικὰ βλ. σ. 440.

Α

<p>-α θηλ. 552.
 ἀγγλικές λέξεις στὰ ἑλ-
 ληνικά 214.
 ἄλφα σύμφωνα 63.
 αἰτιατικὴ 474, βασικὴ
 θέση της στὴ νέα κλί-
 ση 521ε.
 αἰτιολογικοὶ σύνδεσμοι
 1052.
 ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου,
 981, — οὐσ. 595.
 ἀλλαγὴ ἀρχικοῦ φωνήεν-
 τος 175α.
 ἀλφάβητο 42.
 ἀμετάβατα ρήματα 803.
 ἀναλογικὰ ἀριθμητικὰ
 699.
 ἀνάπτυξη γ ἀνάμεσα σὲ
 φωνήεντα 182.
 ἀνατολίτικες λέξεις στὰ
 ἑλληνικά 201.
 ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστι-
 κά 519.
 — ἀρσενικά 526, θηλυ-
 κά 550, οὐδέτερα 574,
 586α.
 ἀνισοσυλλαβισμός οὐσια-
 στικῶν 521ι.
 ἀντιθετικοὶ σύνδεσμοι
 1039.
 ἀντιπροπαρὰλήγουσα 79.</p> | <p>ἀντρωνυμικά οὐσιαστικά
 287.
 ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ 710.
 — προσωπικές 713.
 — — περιφραστικές 736.
 — ἐπαναληπτικὴ 739.
 — προληπτικὴ 739.
 — κτητικές 740.
 — ἰδιόπαθες 747.
 — ὀριστικές 750.
 — δειχτικές 753.
 — ἀναφορικές 762.
 — ἐρωτηματικές 774.
 — ἀόριστες 780.
 — συσχετικές 798.
 — ἐπιθετικές 711.
 — ἀντωνυμιῶν ἀπόλυτη
 χρῆση 711, — ἐπιθετι-
 κὴ χρῆση 711.
 ΑΝΩΜΑΛΙΑ οὐσιαστικά 594.
 — ἐπίθετα 639.
 — ἐπίθ. συγκριτικά 650.
 — ἐπίθ. ὑπερθετικά 654.
 — ρήματα 967.
 — ἀνώμαλες παθητ. με-
 τοχές 958.
 ἀνωμαλίες ἐνεργητικοῦ
 ἀορίστου 939.
 ΑΟΡΙΣΤΟΣ 832α.
 — ἐνεργητικὸς σιγματι-
 κὸς 932.</p> | <p>— — ἄσιγμος 932,940.
 — — διπλὸς 934.
 — παθητικὸς δεύτερος
 956, θέμα του 948.
 — παθητικὸς διπλὸς 957.
 ἀπαρχαιωμένες προθέ-
 σεις σ' ἐκφράσεις στε-
 ρεότυπες 1030.
 ἀπεριόριστα μεγάλου βα-
 θμοῦ ἐκφραση 688.
 ἀπλή λέξη 240.
 ἄπλωμα στὴν ἀλλαγὴ τῆς
 σημασίας 421.
 ἀποβολὴ γ ἀνάμεσα σὲ
 φωνήεντα 182.
 ἀποθετικά ρήματα 808.
 ἀποκοπὴ φωνηέντων 179.
 ἀπόλυτα ἀριθμητικά 669.
 — ὑπερθετικά 642,652.
 ἀποσιωπητικά 128.
 ἀπόστροφος 103, βλ. καὶ
 Ὅρθογρ. Εὐρετήριο.
 ἀποτελεσματικοὶ σύνδε-
 σμοι 1057.
 ἀπρόσωπα ρήματα 965.
 ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις 818.
 ἀραβικές λέξεις στὰ ἑλ-
 ληνικά 210.
 ἀραμαϊκές λέξεις στὰ ἑλ-
 ληνικά 202.</p> |
|--|--|--|

ἀρβανίτικες λέξεις στὰ ἑλληνικά 207.

ΑΡΘΡΟ 477, ἀόριστο 481α., ὀριστικό 478.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ 667.

— ἀπόλυτα 669, 671α.

— ταχτικά 689.

— πολλαπλασιαστικά 697

— ἀναλογικά 699.

— περιληπτικά 701.

ἀριθμητικὲς πράξεις 683.

ἀριθμὸς πτωτικῶν 475.

— οὐσιαστικῶν 511, συνηθίζονται στὸν ἑνικὸ 511, στὸν πληθυντικὸ 514.

— ρήματος 848.

ἀριθμῶν ἀπόδοση μετὰ τὸ ἑλληνικὸ ἁλφάβητο 703, μετὰ τὸ λατινικὸ ἁλφάβητο 709.

ἀρνητικά ἐπιρρήματα 1000.

ἀρσενικὸ γένος 494.

— ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν κλίση 525α.

ἀρχαϊκὴ κλίση ρημάτων παθητικῆς φωνῆς 909.

ἀρχαῖοι ρηματικοὶ τύποι σὲ στερεοτύπες φράσεις 836.

ἀρχικά γράμματα 52.

— φωνήεντα 171.

ἀρχικὲς λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας 199.

ἀρχικὴ συλλαβὴ 79.

-ας ἀρσ. ἰσοσύλλαβα 527, ἀνισοσύλλαβα 529.

-ας οὐδέτ. 591.

ἄτονες λέξεις 100.

αὔξησις 865.

— ἐσωτερικὴ 872.

— ἀρχαϊκὴ ἐσωτερικὴ 873.

-αὐτὸ ἐνεστώτες σὲ — 915.

ἀφαίρεσις 172, — στή συμ-
προφορά 164.

ἀφομοίωσις φωνηέντων 180.

ἄφωνα γράμματα 74.

ἁχώριστα μόρια 309, λαϊκά 311α., λόγια 315α.

Β

βαρεῖα 86.

βασικὸς τόνος 85.

— — ἐπιθέτων 621.

βαφτιστικά ὀνόματα 460.

βεβαιωτικά ἐπιρρήματα 1000.

βλάχικες λέξεις στὰ ἑλληνικά 207.

βοηθητικά ρήματα 827, 876.

βραχύχρονη συλλαβὴ 82.
-βω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

Γ

γ ἀποβολή, ἀνάπτυξις 182, εὐφωνικὸ 182.

γαλλικὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 214.

γγ 71 - 73.

γενικὴ 474, περιορισμένη χρῆσις τῆς σὲ πολλὰ ἰδιώματα 521ζ, — πληθυντικοῦ δὲ σχηματίζεται πάντα εὐκόλως 522α, προθέσεις ποὺ συντάσσονται μετὰ — 1011.

γένος 475, τὰ τρία γένη 494.

— γραμματικὸ καὶ φυσικὸ 495.

— οὐσιαστικά μετὰ δύο γένη 504.

γερμανικὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 214.

γκ 60, 71 - 72.

γλώσσα ποιητικὴ 413, 436.

γλωσσικά σύμφωνα 63.

γνήσια σύνθεσις 405.

γνωμικά 452.

γράμματα 42, ἀρχικά, ἐσωτερικά, τελικά 52, ἄφωνα 74, διπλά 55.

γραμματοσύμφωνα, γραμματοφωνήεντα 48.

-γω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

Δ

δασεία 94.

δευτέρης συζυγίας ρήματα, σχηματισμοὶ 902 - 908.

δεύτερος παθητικὸς ἀόριστος 956.

διαθέσεις ρήματος 801. διαλυτικά 104.

διπλά γράμματα 55.

διπλὴ παύλα 131.

διπλὴ τελεία 124.

διπλοδοντικά σύμφωνα 63.

διπλοὶ ἀόριστοι 934.

— παθητ. ἀόριστοι 957.

— διπλὲς παθητ. μετοχές 960.

διπλοκατάληχτα οὐσ. 614.

— ζεύγη 617.

διπλόκλητα οὐσ. 605.

διπλόμορφα οὐσ. 608.

— φωνητικά 442, 611.

διπλοσύνθετες λέξεις 401.

διπλοσχημάτιστα ρήματα 926.

— — με διαφορετική σημασία 929.

διπλότυπα σύνθετα 400.

δισταχτικά ἐπιρρήματα 1000.

δισύλλαβη λέξη 78.

δίφθογγοι 65.

— καταχρηστικοί 66.

δίψηφα 57.

— σύμφωνα 60.

— φωνήεντα 58.

δοτική 521δ.

Ε

-ε από ι κοντά στο ρ 178.
έβραιϊκές λέξεις στα ελληνικά 202.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ 815.

— απρόσωπες 818.

— προσωπικές 817.

— απαρέμφατο 818-821.

— μετοχή 818-822.

— συντακτικές: δυνητική, πιθανολογική, εύχεται 847.

έγκλιτικά 101.

έθνικά (πατριδωνυμικά) 282-285.

ειδικοί σύνδεσμοι 1045.

είσαγωγικά 132.

εκθλίψη 157α.

έλλειπτικά ἐπίθ. 640, οὐσ. 599, ρήματα 964.

ένεργητική φωνή 806.

ένεργητικού ἀορίστου θέμα 861, 931, 938.

ένεστώτας 828.

ένεστωτικό θέμα 861, 914-930.

ένικδς πτωτικῶν 475, — ρήματος 849.

ένωτικό (σημάδι) 106.

έξακολουθητικά σύμφωνα 63.

έξισωση καταληχτικού φωνήεντος στην κλίση τῶν οὐσιαστικῶν 521η.

έπαγγελματικά οὐσιαστικά 286.

έπάνω τελεία 112.

έπαρχιωτισμός 441 ὑποσ.

έπεξηγηματικδς σύνδεσμος 1044.

έπιδοτική σημασία 1034.

ΕΠΙΘΕΤΑ 619.

— ἀνώμαλα 639.

— έλλειπτικά 640.

— παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα 304, ἀπὸ ἐπιρρήματα 306, ἀπὸ οὐσιαστικά 298, ἀπὸ ἔθνικά 298.7, ἀπὸ ρήματα 296.

— ἐπιθέτου βαθμοί 641.

— ἐπίθετα ἀριθμητικά βλ. ἀριθμητικά ἐπίθετα.

ἐπιθετικές ἀντωνυμίες 711.

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ 982, τοπικά 984, χρονικά 988, τροπικά 991, ποσοτικά 998, βεβαιωτικά, δισταχτικά, ἀρνητικά 1000, συσχετικά 1006, παρατηρήσεις 1003.

— παράγωγα 307.

ἐπιρρηματικές ἐκφράσεις 1005.

ἐπιρρηματική χρήση οὐσιαστικῶν 1004.

ἐπίτονη συλλαβή 93.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ 1070, ἀπὸ ὀνοματοποιία 1075.

ἐπιφωνηματικές ἐκφράσεις 1073α.

ἐρωτηματικό 118α, 121. -ες ἀρσ. 536.

έσωτερικά γράμματα 52.

εύφωνικό γ 182.

εύχεται σύνθετα 334, (πρβ. καὶ μετοχὲς 975).

εύχεται ἐκφράσεις ἐπιφωνηματικές 1074.

εύχεται ἔγκλιση 847.

-εύω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

Ζ

ζεύγη διπλοκατάληχτα 617.

— σημασιολογικά 227.

-ζω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

ζῶων θηλυκά 501α.

— φωνές 231.

Η

-η θηλυκά 557.

-η θηλυκά ἀρχαϊόκλιτα 560.

-ης ἀρσ. ἰσοσύλλαβα 531, ἀνισοσύλλαβα 534.

-ής, -ιά, -ή ἐπίθετα 630.

-ης, -α, -ικο ἐπίθετα ἀνισοσύλλαβα 634.

ήχηρά σύμφωνα 63.

Θ

θαυμαστικό 120.

ΘΕΜΑ πτωτικῶν 473, λέξεις με δύο θέματα 243α.

— θέματα ρημάτων 860, 861, ἡ σχέση θεμάτων ρηματικῶν μεταξὺ τους 947.

- ενεργητικοῦ ἀορίστου 931.
- παθητικοῦ ἀορίστου 861, 948, ἀνωμαλίες 953.
- θεμάτων ἐνεστωτικῶν κατηγορίες 915.
- θεματικὸ φωνήεν 864, — θεματικοῦ φωνήεντος διαφορὰς στὸν ἄσσιγμο ἀόριστο κατὰ τὴν ἔγκλιση 943.
- θέσει μακρόχρονη συλλαβὴ 82.
- θετικὸς βαθμὸς ἐπιθ. 642.
- θηλυκὰ οὐς., διαίρεση 550.
- θηλυκὸ γένος 494.
- θηλυκοῦ σχηματισμοὺς 498, θηλυκὰ μὲ διαφορετικὴ λέξη 500.
- ζῶων 501α.
- θω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

I

- ι, γίνεται ε κοντὰ στὸ ρ. -ι οὐδ. 577.
- ιδιόκλιτα οὐς. 601.
- ιδιωματισμός, ιδιωματικὴ λέξη 441, 449.
- ιδιωτισμός 448, 449.
- ιδιωτισμός λόγιος 453.
- ἰλλυρικὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 200.
- ἰνδοευρωπαϊκὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 199.
- ἰσοσύλλαβα οὐσιαστικά 519, ἀρσενικά 526, θηλυκὰ 550, οὐδέτερα 574α.
- ἰταλικὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 208.

Κ

- κανόνες συλλαβισμού 81.
- κατάληξη 473, — ρήματος 858.
- παραγωγικὴ 238.
- καταλήξεις παραγωγικὲς παράλληλες 250.
- — ὑποκοριστικὲς 267.
- κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων 968.
- καταχρηστικὴ παραγωγή 232, — σύνθεση 405, — καταχρηστικοὶ διφθογγοὶ 66.
- κλητικὴ 474.
- ΚΛΙΣΗ 475, οὐσιαστικῶν 518, 521.
- ἀρχαϊκὴ ρημάτων παθητικῆς φωνῆς 909.
- κόμμα 113 - 117.
- κορωνίδα 103.
- κράση 168.
- κύρια ὀνόματα 459.
- κυριολεξία 418.
- κω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

Λ

- λ ἀπὸ ρ 188.
- λαϊκὲς λέξεις 218.
- — παράγωγες καὶ σύνθετες 249.
- λαρυγγικά σύμφωνα 63.
- λατινικὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 204.
- ΛΕΞΗ παράγωγή 236.
- πρωτότυπη 237.
- ριζικὴ 235.
- ἀπλή 240.
- σύνθετη 239.
- λέξεις μὲ δύο θέματα 243α.

- διπλοσύνθετες, πολυσύνθετες 401.
- γράφονται χωριστὰ 75.
- ξένες, βλ. ξένες.
- λόγιες, βλ. λόγιες.
- ἑλληνικὲς στὴ θέση τῶν ξενικῶν 217.
- στὰ ἑλληνικά: ἀγγλικὲς 214, ἀνατολίτικες 201, ἀραβικὲς 210, ἀρμαϊκὲς 202, ἀρβανίτικες 207, ἀρχικὲς 199, βλάχικες 207, γαλλικὲς 214, γερμανικὲς 214, ἰλλυρικὲς 200, ἰνδοευρωπαϊκὲς 199, ἰταλικὲς 208, λατινικὲς 204, σλαβικὲς 207, τούρκικες 209, περσικὲς 210, προελληνικὲς 200, ποικίλης καταγωγῆς 215.
- ὀνομασία τους ἀπὸ τὸν τόνο 93.
- σχηματισμός τους 228.
- οἰκογένειές τους 251.
- καταγωγή τους 197.
- λεξιλογικὴ ἀνανέωση 415.
- λεξιλόγιο λόγιο 414.
- λήγουσα 79.
- λνω ἐνεστώτες σὲ — 915.
- λόγια συνθετικά 399.
- σύνθεση, βλ. σύνθεση λόγια.
- ΛΟΓΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ 192, 218α.
- — ἀρχαῖες 219, νεόπλαστες 219, διαφορὰ τῶν λόγιων ἀπὸ τὰς λαϊκὲς λέξεις 221 - 227.
- — παράγωγες καὶ σύνθετες 249.

— παραγωγικὲς καταλή-
ξεις 270.
λόγιο λεξιλόγιο καὶ πα-
ραγωγικὸ 414.
-λ(λ)ω, ἐνεστώτες σέ — 915.

Μ

-μα οὐδ. 587.
μακρόχρονη συλλαβὴ 82.
μεγεθυντικὰ 275.
μέλλοντας 835, ἀπλός, ἐ-
ξακολουθητικός, συνο-
πτικός, συντελεσμένος
835.
μέρη τοῦ λόγου 471, κλι-
τά, ἄκλιτα 472.
μεταβατικά ῥήματα 803.
μεταβιβαστικὰ ῥήματα
925.
μετάθεση φωνηέντων 181,
— συμφώνων 190, —
ἁμοιβαία δύο συμφώ-
νων 190.
μεταφορά, μεταφορικὴ
χρῆσις 418.
ΜΕΤΟΧΕΣ 969, — διπλές
960, — παθητικὲς ἀνώ-
μαλες 958.
— μετοχὴ ἐνεργητικὴ
969, 970.
— παθητικὴ (παθητ. πα-
ρακειμένου) 969, 972.
— παθητικοῦ ἐνεστώτα
976.
μετρικὴ συνίξις 148.
μέτρων ὀνόματα ἐκφρα-
σμένα μὲ παράγωγα
ἀριθμητικὰ 702.
μονοσύλλαβη λέξις 78.
ΜΟΡΙΑ θά, νά, γὰ νά
1061.
— ὁμοιωματικά 996.

μόρια ἀχώριστα 309, λαϊ-
κὰ 311α, λόγια 315α.
μπ 60, 71α.
-μω ἐνεστώτες σέ — 915.

Ν

ν τελικὸ φυλάγεται ἢ χά-
νεται 183, ἐπίδρασις
τοῦ σέ ἀκόλουθο ἀρχι-
κὸ σύμφωνο 187.
ν ἀνάπτυξη στὴν ἀρχὴ
λέξεως 188 ὑπ.
— χάνεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ
λέξεως 188 ὑπ.
— στὸ τέλος τῆς ἐν. αἰ-
τιατ. τῶν ἀρσ. ἐπιθέ-
των σέ -ος 627.
νεολογισμοὶ 219, — δη-
μοτικοὶ στερεότυποι
220 ὑπ.
ντ 60, 71α.
ντζ 62 — ντς 62.

Ξ

ΞΑΦΝΙΚΟΝΗΧΑ σύμφωνο 63.
ΞΕΝΕΣ ΛΕΞΕΙΣ 197α.
213α, — ἑλληνικῆς κατα-
γωγῆς (ταξιδεῦτες)
216.

Ο

-ο οὐδ. 575.
ὀδοντικὰ σύμφωνο 63.
οἰκογενειακὰ ὀνόματα
462α.
— οἰκογ. ὀνομάτων πλη-
θυντικός 545.
οἰκογένειες λέξεων 251.
ὁμόηχα 422.
ὅμοια σύμφωνο 67.
ὁμώνυμα 422.
ὀνομαστικὴ 474, προθέ-

σεις ποὺ συντάσσον-
ται μὲ — 1011.

ὀνόματα κύρια (ὀνόμα-
τα ἀνθρώπων, τόπων)
459.

ὀνόματα οἰκογενειακὰ βλ.
οἰκογενειακὰ ὀνόματα
ὀνοματοποιία ἢ ὀνοματο-
ποιημένες λέξεις 229.
— ἐπιφωνήματα ἀπὸ ὀ-
νοματοποιία 1075.

ὀξεῖα 86.

ὀξύτονη λέξις 93.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ 138α.

— ἱστορικὴ 140, φωνη-
τικὴ 140.

— σημερινὴ σχολικῆς δη-
μοτικῆς 141α.

ὀρθογραφικὰ σημάδια ἐ-
κτός ἀπὸ τοὺς τόνους
καὶ τὰ πνεύματα 103.

ὀριστικὴ 816.

— ὀριστικῆς πίνακας συ-
σχετικὸς τῶν χρόνων
τῆς 840.

-ος ἀρσ. 538.

-ος θηλ. ἀρχαιοκλιτα 566.

-ος οὐδέτ. 582.

-ος, -α, -ο ἐπίθ. 623.

-ος, -η, -ο ἐπίθ. 622.

-ος, -ιά, -ο ἐπίθ. 628.

-οὐ θηλ. 569.

οὐδέτερα οὐς., διαίρεσις
574.

οὐδέτερο γένος 494.

-ους ἀρσ. 537.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ὀνόματα 485,

— ἀνώμαλα 594, ἀφηρη-
μένα 493, ἐπίκοινα
501, κοινὰ 488, (οὐδέ-
τερα στὸν πληθυντ.)
496, κύρια 486, περι-

- ληπτικά 492, συγκεκριμένα 493.
- οὐσιαστικά με δύο γένη 504α.
- παράγωγα ἀπὸ ἐπίθετα 292, ἀπὸ οὐσιαστικά 266 - 290, ἀπὸ ρήματα 262 - 265.
- ἀντρωνυμικά 287.
- ἐθνικά 282α.
- ἐπαγγελματικά 286.

Π

- παθητική φωνή 806.
- ΠΑΡΑΩΓΑ, διαφορὰ φωνητική στὰ — μιᾶς λέξης 225 - 226.
- ΠΑΡΑΩΓΗ 234, θέμα τοῦ χρησιμεύει γιὰ βάση στήν — 241.
- καταχρηστική 232.
- λαϊκή καὶ λόγια 249.
- παράγωγη λέξη 236.
- παραγωγικά στοιχεῖα ἀτονημένα 247.
- παραγωγικές καταλήξεις 238, 247.
- — ἀτονήμενες 264 (σ. 122), 299, 301.
- — παράλληλες 250.
- παραγωγικό 228, — λόγιο 414, — πλοῦτος καὶ ἐκφραστικότητα του 411.
- ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ἐπιθέτου 643, — ἑλλειπτικά 656, — μονολεχτικά 644, — περιφραστικά 644.
- ἐπιρρημάτων 661, μετοχῶν 660.
- παρακείμενος 829.
- παραλήγουσα 79.

- ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ρήματα 919.
- — με διαφορετική σημασία 922.
- παράλληλες παραγωγικές καταλήξεις 250.
- συνθέσεις 250.
- παράλληλοι φωνητικοὶ τύποι 224.
- παρασύνθετα 402.
- παρατατικός 831, 833.
- παραταχτικοὶ σύνδεσμοι 1033α.
- παρένθεση 126, ὀρθογώνια παρένθεση 126.
- παροιμίες 452.
- παροξύτονη λέξη 93.
- παρώνυμα 426, τονικά 428.
- πατριδωνυμικά 282α.
- παύλα 130, διπλή παύλα 131.
- περιεχτικά 281.
- περιληπτικά ἀριθμητικά 701.
- περισπωμένη 86.
- περιφραστικές προσωπικές ἀντωνυμίες 736.
- περσικές λέξεις στὰ ἑλληνικά 210.
- πιθανολογική ἔγκλιση 847.
- ΠΙΝΑΚΑΣ λόγιων ἀχωρίστων μορίων 317, λόγιων συνθετικῶν 399.
- οὐσιαστικῶν ὀρσενικῶν 547, θηλυκῶν 570, οὐδέτερον 592.
- ἀπόλυτων καὶ ταχτικῶν ἀριθμητικῶν 670.
- συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν 799.
- συσχετικός τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς 840.

- γιὰ τὴ σχέση τῶν δύο ρηματικῶν θεμάτων μεταξύ τους 947.
- συσχετικῶν ἐπιρρημάτων 1007.
- ἀκλίτων με πολλαπλή γραμματική λειτουργία (ἡ ὁμωνύμων) 1069.

ΠΑΛΘΥΝΤΙΚΟΣ

- πτωτικῶν 475.
- οἰκογενειακῶν ὀνομάτων 545.
- ρήματος 849.
- τῆς εὐγένειας 853.
- τῆς μεγαλοπρέπειας 854.
- στὴ θέση τοῦ ἐνικοῦ 854.
- πληθυντικῶν α' πρόσω. ἀντὶ α' ἐνικοῦ 854.
- α' πρόσωπο στὴ θέση τοῦ β' ἐνικοῦ 855.
- ΠΝΕΥΜΑΤΑ 94, θέση πνεύματος 99.
- ποιητικά σύνθετα 413.
- ποιητική γλώσσα βλ. γλώσσα.
- πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά 697.
- πολυσύλλαβη λέξη 78.
- πολυσύνθετες λέξεις 401.
- πράξεις ἀριθμητικές 683.
- προελληνικές λέξεις 200.
- ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ 1009.
- προθετικές ἐκφράσεις 1031.
- προκλιτικές λέξεις 100.
- προπαραλήγουσα 79.
- προπαροξύτονη λέξη 93.
- προπερισπώμενη λέξη 93.
- προσέγγιση ἀριθμητική 686.

προσταχτική 816., — α' συζυγίας 894α,· σχηματισμός της 845.

πρόσωπα ρήματος 850.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ἀντωνυμίες 713.

— δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι τύποι τους 716, κλίση 719α., χρήση καὶ σημασίες 731, θέση ἀδύνατης προσωπικῆς ἀντωνυμίας 734.

πρόταξη 174.

προταχτικά (ἀι-, γερο-, κύρ κτλ.) 106.2, 407, 596Αβ.

προταχτικό φωνήεν 174.

προφορὰ 46, 107.

— διαφορετικὴ συμφώνων στὴ συμπροφορὰ 185.

πρώτης συζυγίας ρήματα, σχηματισμοὶ 884 - 892.

-πω ἐνεστώτες σὲ — 915.

πτώσεις 474.

πτωτικά 474.

-πω ἐνεστώτες σὲ — 915.

Ρ

ρ γίνεται λ 188.

ΡΗΜΑΤΑ 800, ἀμετάβατα 803, ἀνώμαλα 967, ἀποθετικά 808, ἀπρόσωπα 965, βοηθητικά 827, 876, δεύτερης συζυγίας 901, πρώτης συζυγίας 884α., μὲ συνίτηση στὴν παραλήγουσα 898, διπλοσχημάτιστα 926α., ἑλλειπτικά 964, μεταβατικά

803, μεταβιβαστικά 925, παράλληλα 919α., συναίρεμένα 910.

— ρήματος ἀριθμοὶ 848, διαθέσεις 801, ἐγκλίσεις 815, πρόσωπα 850, συνακόλουθα 856, τρόποι 838, χρόνοι 823, φωνές 805.

— παράγωγα ἀπὸ ἄκλιτα 260, ἀπὸ ὀνόματα 258, ἀπὸ ρήματα 257.

— ὑποκοριστικά 329.

ρηματικά στοιχεῖα σχηματιστικά 857.

ρινικά συμπλέγματα μπ, ντ, γκ, γγ 71.

— σύμφωνα 63.

-ρνω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

-ρω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

Σ

σ ἀνάπτυξη στὴν ἀρχὴ λέξης 188, — προφορὰ ἔμπρὸς ἀπὸ ἡχηρὰ σύμφωνα 69.

ς τελικό, προφέρεται ζ 186.

σημασία ἀφρημένη 416, συγκεκριμένη 416.

— σημασίας ἀλλαγές, εἴδη τους 421.

— σημασίες προθέσεων 1013 1029.

— σημασιῶν ἀλλαγὴ ἀδιάκοπη 417.

σημασιολογικά ζεύγη 227. -σιμο (-ξιμο καὶ ψιμο) οὐδ. 589.

σλαβικὲς λέξεις στὰ ἑλληνικά 207.

στένεμα στὴν ἀλλαγὴ τῆς σημασίας 421.

στιγμαῖα σύμφωνα 63.

στίξη 107, 109.

στοιχεῖα ρηματικά σχηματιστικά 857.

— βοηθητικά σχηματισμοῦ ρημάτων 875.

συγκοπὴ φωνηέντων 179.

συγκριτικά ἐπίθετα ἀνώμαλα 650.

συγκριτικὸς βαθμὸς ἐπιθ. 642, σχηματισμὸς του 645.

συγκριτικὸς σύνδεσμος 1059.

συζυγίες 879, συζυγία α' 880, β' 880.

ΣΥΛΛΑΒΗ 77, ἀρχικὴ 79, βραχύχρονη 82, ἐπίτονη 93, μακρόχρονη 82.

— συλλαβῶν χρόνος 82.

— χάνεται μιὰ, ὅταν στὴν ἄλλη ὑπάρχουν τὰ ἱδια ἢ συγγενικά σύμφωνα 189.

συλλαβισμὸς 77.

— συλλαβισμοῦ κανόνες 81.

συμπερασματικοὶ σύνδεσμοι 1043.

συμπλέγματα ρινικά μπ, ντ, γκ, γγ 71.

συμπλεκτικοὶ σύνδεσμοι 1034.

ΣΥΜΦΩΝΑ 47α., ἄηχα 63, ὁμοια 67, τελικά 54.

— συμφώνων διαίρεση καὶ ὀνομασία 63, πίνακας 64.

- συμφώνων μετάθεση 190.
 - — ἀμοιβαία 190.
 - συμφωνικά συμπλέγματα 191 - 195.
 - συναίρεμένα ρήματα 910.
 - συναίρεση 154.
 - συνακόλουθα 476, 856.
 - συναλοιφή 153.
 - ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ 1032α.
 - συνδετικό (·) 103.
 - συνδυασμοί *αν, εν* 70.
 - συνεκφώνηση 147.
 - συνέχεια (ένωτικό) 106.
 - ΣΥΝΘΕΣΗ 234, 308, γνήσια 405, καταχρηστική 405, λόγια 344α, 355α, 362, 370, 380α., 388, 395.
 - με ἀχώριστα μόρια 309α.
 - λέξεων 318α., θέμα πού χρησιμεύει για βάση στη — 241.
 - συνθέσεις παράλληλες (λαϊκές και λόγιες) 250.
 - λαϊκή και λόγια 249.
 - σύνθεση του λεξιλόγιου 254.
 - σύνθετα ἀντικειμενικά 331, ζευγαρωτά 320, κτητικά 330, παραταχτικά 319, προσδιοριστικά 325.
 - διπλότυπα 400, εύχρηστα 334, χαλαρά 406.
 - ποιητικά 413.
 - συνθέτων τονισμός 392.
 - σύνθετη λέξη 239.
 - συνθετικά μιᾶς λέξης 239.
 - λόγια 399.
 - συνθετικών ἀλλαγές 336.
 - συνθετικό πρώτο 347-366, — δεύτερο 367 - 391.
 - συνθετικό φωνήεν 336 - 346.
 - συνίζηση 149, μετρική 148, στην παραλήγουσα ρηματικών τύπων 898.
 - συντομογραφίες 136.
 - συνώνυμα 433.
 - συριστικά σύμφωνα 63.
 - συσχετικά ἐπιρρήματα 1006.
 - συσχετικές ἀντωνυμίες 798.
 - σχετικό ὑπερθετικό 642, 651.
 - σχηματισμός ρημάτων, γενικές παρατηρήσεις 881α., παρατηρήσεις για ρήματα α' συζυγίας 893 - 900.
 - σ(σ)/ω, ἐνεστώτες σε — 918, 9.
- Τ**
- ταυτοδύσημα 438.
 - τελεία 110, ἐπάνω—112, διπλή—124.
 - τελικά γράμματα 52.
 - σύμφωνα 54.
 - τελικό ν 183, 187.
 - τελικό ε 186, — προσφέρεται ἡχηρὸ 186.
 - τελικοί σύνδεσμοι 1056.
 - τζ, 61.
 - τής ἀρσ. με διπλό πληθυντικό 533.
 - τόκου καθορισμός 685.
 - τονική ἐξίσωση στην κλίση τῶν οὐσιαστικών 521θ, πρβ. και βασικός τόνος.
 - ΤΟΝΙΣΜΟΣ ἀρχαίος 87.
 - οὐσ. ἀρσενικών 526, σε -ος προπαροξ. 540, θηλυκών 551, οὐδετέρων 576, 578, 584, 590.
 - ἐπιθέτων και ἀντίστοιχων οὐσ. σε -ος 626.
 - σύνθ. οὐσ., ἐπιθ. 392α., λέξεις με διφορούμενο — 431, λέξεις πού ὑπάρχει ἀμφιβολία σε ποιά συλλαβὴ θὰ τονιστοῦν 432.
 - , βλ. και τονικά παρῶνυμα.
 - τόνος (φωνητικός, γραπτὸ σημάδι) 84.
 - βασικός 85, 521θ, 621.
 - οἱ τρεῖς τόνοι 86.
 - ὀνομασία λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο 93.
 - θέση τόνου 99.
 - μετακίνηση στην ὑποταχτική 944.
 - — σε παράγωγα (ζεστός - ζέστη) 294, (ἀναφτός - ἀναφτος) 305.
 - τοπικά (οὐσιαστικά) 280.
 - ἐπιρρήματα 984.
 - τοπωνυμίες (γεωγραφικά ὀνόματα) 465.
 - τούρκικες λέξεις στὰ ἑλληνικά 209.
 - τρισύλλαβη λέξη 78.
 - τροπικά ἐπιρρήματα 991.
 - τρόπος ρημάτων 838, οἱ χρόνοι στην ὑποτα-

χτική καὶ προσταχτική ἐκφράζουν συνήθως τὸν τρόπο 841.
-τα, 61.
τύποι μιᾶς λέξης 473.
-τ(τ)ω ἐνεστώτες σὲ — 918.
10.

Υ

ὕγρα σύμφωνα 63.
ὕπερθετικά ἀνώμαλα 654.
ὕπερθετικό σχετικό 651.
— ἀπόλυτο 652.
ὕπερθετικός βαθμὸς ἐπιθέτου 642.
ὕπερσυντέλικος 834.
ὕποδιαστολή 103.
ὕποθετικοὶ σύνδεσμοι 1055.
ὕποκοριστικά οὐσιαστικών 267, ῥήματα 329, ἀντωνυμιῶν καὶ ἐπιρρημάτων σ. 141 ὑπ.
ὕποταχτική 816, σχηματισμός της 843α, στήν — τοῦ ἀορίστου μετακίνηση τόνου 944.
ὕποταχτικοὶ σύνδεσμοι 1033, 1045.
-ύς, -ιά, -ὺ ἐπίθ. 630.
ὕφος 435.

Φ

φθόγγι 41, φθόγγων πάθη 144.

φθογοσύμφωνα 48.
φθογοφωνήεντα 48.
φράσεις ιστορικές. 452, λογοτεχνικές 452, στερεότυπες μὲ ἀρχαίους ρηματικούς τύπους 836.

φραστικός πλοῦτος τῆς γλώσσας 452.

-φτω, ἐνεστώτες σὲ — 915.
-φω ἐνεστώτες σὲ — 915.
φωνές ῥήματος 805, ἐνεργητική 806, παθητική 806, κατὰ τὴ — διαφορετική σημασία 811.

φωνές ποὺ μεταχειρίζομαστε γιὰ νὰ καλέσωμε ζῶα 1076.

φωνῆεν θεματικό, βλ. θεματικό φωνῆεν.

ΦΩΝΗΕΝΤΑ 47α., ἀρχικά 171, — φωνέντων πάθη 145α., 178α.

φωνητικά διπλόμορφα 442, 611.

φωνητικοὶ τύποι παράλληλοι 224.

Χ

χαϊδευτικά 267.

χαρακτήρας πτωτικών 473.

— ῥήματος ἐνεστωτικός, ἀοριστικός 863.

χασμωδία 145.

χειλικά σύμφωνα 63.

-χνω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

χρονικά ἐπιρρήματα 988.

χρονικοὶ σύνδεσμοι 1049.

ΧΡΟΝΟΙ ῥήματος 823.

— μονολεχτικοί, περιφραστικοί, μελλοντικοὶ 825.

— εἶδη τους 824.

— ὡς πρὸς τὸν τρόπο τους (ἐξακολουθητικοί, συνοπτικοὶ ἢ στιγμαῖοι, συντελεσμένοι) 839.

χρόνος συλλαβῶν 82.

χρόνου καθορισμός μὲ ἀριθμούς 684.

-χω, ἐνεστώτες σὲ — 915.

Ψ

ψηφία 42.

ψιλή 94.

Ω

-ω, ἐνεστώτες μὲ θέμα φωνηεντόληχτο (ν, σι, ε, αι, ου) 915.

-ω θηλ. 563.

-ως οὐδ. 591.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ἀναφέρονται ἀλφαβητικὰ οἱ ὀρθογραφικοὶ κανόνες καὶ μερικὲς ἄλλες ὑποδείξεις ὀρθογραφικὰς ποὺ βρίσκονται στὴ Γραμματική. Δὲν ἀναγράφηκαν ὅσα ἀναφέρονται στὸν Ὀρθογραφικὸ Ὁδηγό, στὸ Παράρτημα. Οἱ ἀριθμοὶ παρὰ-πέμπουν στοὺς παραγράφους.

ἀντωνυμίες ἀπὸ ε, παθαίνουν ἀφαίρεση χωρὶς νὰ σημειώνεται ἀπόστροφος : ἀπὸ μένα - μ' ἐμένα 726.

— προσωπικὲς ἀδύνατες, παίρνουν τόνο ὅταν εἶναι προκλιτικαί : νὰ τὰ φέρης ἄλλὰ φέρε τα 730.

ἀοριστικοὶ τύποι : τὸ (ι) τῆς παραλήγουσας· τὸ (ο) τῆς παραλήγουσας· ἡ ρίζα (δο) τοῦ δίνω· μὲ ἔνα ἢ μὲ δύο λ, 946.

ἀπαρέμφατο (ἔχω δέσει, ἔχω δεθῇ) 913.

ἀπόστροφος (οτὴν ἐκθλιψῇ, ἀφαίρεση, ἀποκοπῇ) 166, 167.

ἀριθμητικὰ : γράφονται σὲ μία λέξη ἢ σὲ δύο· ἐννέα - ἔνατος κτλ., τόνος τοῦ -άντα, -ήντα· παίρνουν θασεία, 680.

— ταχτικά, γράφονται μὲ ἀραβικά ψηφία : Ιος ἢ Ι. (Ἔχι Αος ἢ Α.) 707. ᾱς - ᾶς· 163.

αὔξηση ει (εἶχα), η (ἤρθα) 871— δὲ γράφεται αὔξηση ἔπειτα ἀπὸ λέξη σὲ ε καὶ ὅταν προηγῇται τὸ καὶ 871.

ἀφαίρεση σὲ ἀντωνυμίες καὶ ἐπιρρηματα ἀπὸ ε-, βλ. ἀντωνυμίες, ἐπιρρηματα.

βαρεῖα 91, 1068.

γὰ πρόθεση - γιά μόριο προτροπικὸ καὶ σύνδεσμος διαχωριστικὸς 1037, 1068. **γὰ** τί - γιὰτί 776.

θασεία (λέξεις ποὺ τὴν παίρνουν) 95. δι-, δισ-, θυ- σὲ σύνθετα καὶ παράγωγα τοῦ δύο 360.

διαλυτικά 105.

ἐγκλίσεις 913.

ἐγκλιτικὲς λέξεις 102.

εἰσαγωγικά (πότε ξανασημειώνονται) 135 — θέση τῶν σημείων τῆς στίξεως στὰ εἰσαγωγικά 135.3

ἐκθλιψῇ 157, 1008.7.

ἐνεστωτικὲς καταλήξεις 918.

ἐπιρρηματα : καταλήξεις, τονισμός, ἐκθλιψῇ 1008.

ἐπιφωνήματα, παίρνουν θαυμαστικὸ, ἐρωτηματικὸ, ἀποσιωπητικὰ 1071.

θηλυκὰ ὀνόματα σὲ (ο) γυναικῶν, τῶν 565.

— πληθυντικὸς θηλυκῶν ἐπιθέτων σὲ -ός, -ιά, -ό· γλυκὲς - γλυκῶν 629.

(ι) τῆς κατάληξης τῶν ἐπιθέτων βαθύς - βαθιοῦ, βυσσινῆς 633.

-(ιά) κατάληξθι θηλυκῶν ἐπιθέτων : μακριά 633· ἐπιρρημάτων 1008.

-(ιο) τελικὸ τοῦ α' συνθετικοῦ : βαριόμοιρος, σταχυολογία 354.

(ίς) κατάληξθι ἐπιρρημάτων 1008.

-(ισιμος) 297.

-(ίτσα) κατάληξθι ὑποκοριστικῶν 273. καὶ γράφεται καὶ κι 161, 726, 871.4.

καταλήξεις, βλ. ἐνεστωτικές, ἀοριστικοὶ τύποι, μετοχή, ἐπιρρήματα.

κεφαλαῖο (τὸ ἀρχικὸ γράμμα μιᾶς λέξης): στήν ἀρχὴ τοῦ λόγου ἢ τῆς περιόδου 111· ὕστερ' ἀπὸ ἐρωτηματικὸ ἢ θαυμαστικὸ 123· ὕστερ' ἀπὸ διπλῆς τελείας 125· στὰ κύρια ὀνόματα 489· ἀρχικὸ συνθέτου 410.

κς 56

λέξι μία (γράφονται σὲ —) 76.

μὰ σύνδεσμος ἀντιθετικὸς - μά μόριο δρωτικὸ 1068.

μετοχὴ ἐνεργητικῆς -(όντας) 913.3.

— παθητικῆς -(μένος)·-(εμένος) 962—-(ομένος) (λεγόμενος - ξηλωμένος) 980.

νὰ σύνδεσμος - νά μόριο δειχτικὸ 1068.

ξ 56

ὄ,τι ἀναφορικὴ ἀντωνυμία καὶ ἄκλιτο χρονικὸ, ὅτι σύνδεσμος εἰδικὸς 771, 1046.

οὐδέτερα σὲ (ι) 577α.

— σὲ φωνήεν καὶ ι: τσάι-τσαγιοῦ 581.

παραθετικὰ σὲ -(ίτερος) -(ίτατος), -(ίτερα) -(ίτατα) 666.

— σὲ -(ότερος) -(ότατος) 648.

ποῦ ἐπίρρ. - ποὺ σύνδεσμ. 92, 984, 1046.

πῶς ἐπίρρ. - πῶς σύνδεσμ. 92, 991, 1046.

ς τελικὸ 53.

σ(ε) συγκομμένο ὕστερα ἀπὸ τὸ ὥς, δὲ γράφεται 1020.

στοὰ - στωικὸς 303.

συλλαβισμὸς 81.

σύμφωνα ὅμοια, δὲ μένουν πλάι σὲ ἄλλο σύμφωνο 68.

τελεία (πρὶν κλείση ἢ παρένθεση) 127.

τί ἀντων. ἐρωτημ. - τί σύνδεσμος 1054.

τονικὰ παρῶνυμα, διαφορὰς ὀρθογραφικὰς: σφαγεῖο - σφάγιο 429.

τονικοὶ κανόνες (γενικοὶ, ὀνόματα, ρήματα, κανόνες βαρείας) 88α., βλ. ἀκὸμη μετοχές, ἐπιρρήματα.

ὑποταχτικὴ 913.

ψ 56.

ω ἀντὶ ο στήν ἀρχὴ β' συνθετικοῦ: ἀνώδυνος 383.

ω στὴ θέση τοῦ συνθετικοῦ φωνήεντος ο: λεωφόρος ἀλλὰ κροσωλεῖο, κροσφιλέτης κτλ. 354.

-ω τελικὸ τῶν ἐπιρρημάτων φυλάσσεται στὴ σύνθεσι 364.

ἤρχισε τὸ τύπωμα τὸ Νοέμβριο τοῦ 1940.

Τελείωσε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1941.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

1. Από τη «Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)» ως τη «Νεοελληνική Γραμματική - Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη»

Αυτή εδώ η «Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)» (στα παρακάτω αναφέρεται ως ΝΓΔ) με την πρώτη της μορφή κυκλοφόρησε από τον τότε ΟΕΣΒ τον Ιούνιο του 1941, όταν δηλαδή η Ελλάδα ήταν πια σκλαβωμένη, και δεν έγινε ποτέ επίσημο σχολικό βιβλίο.

Το 1949 ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης, που ήταν Πρόεδρος της επιτροπής για τη σύνταξη της ΝΓΔ, δημοσίευσε τη «Μικρή Νεοελληνική Γραμματική» (ΜΝΓ), σελ. 4+204. Και αυτή η Γραμματική έμεινε για χρόνια έξω από τη σχολική χρήση, ώσπου με τη μεταρρύθμιση του 1964 η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου την υιοθέτησε για εκπαιδευτικούς και μαθητές. Κυκλοφόρησε τότε φωτοτυπικά σε πολλές χιλιάδες αντίτυπα.

Το 1965 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του Υπουργείου Παιδείας ζήτησε από το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών να συντάξει μια πιο μικρή Γραμματική για το δημοτικό σχολείο. Ο τότε διευθυντής του Ινστιτούτου κ. Κ. Ν. Μπότσογλου σύνταξε, με βάση τη ΜΝΓ, τη «Μικρή Νεοελληνική Γραμματική-Δημοτικού» (ΜΝΓ-Δ), σελ. 160, έκδοση του ΟΕΔΒ, που κυκλοφόρησε ευρύτατα στα δημοτικά σχολεία από το Σεπτέμβριο του 1965 ως τις 20.4.1967.

Η ίδια αυτή ΜΝΓ-Δ ξανακυκλοφόρησε φωτοτυπημένη μετά τη μεταπολίτευση του Ιουλίου του 1974.

Τον Ιανουάριο του 1975 το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών ξανακυκλοφόρησε τη ΜΝΓ του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, τυπωμένη από την αρχή με βελτιώσεις.

Τέλος, μετά την ίδρυση του ΚΕΜΕ (βλ. εδώ, σελ. β', το προλογικό σημείωμα του Δ.Σ. του Ινστιτούτου), το οποίο μετονομάστηκε σε «Παι-

δαγωγικό Ινστιτούτο», το Υπουργείο Παιδείας κυκλοφορεί τη «Νεοελληνική Γραμματική—Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη», Αθήνα, ΟΕΔΒ, Α' έκδ. 1976, Ι' έκδ. 1987 ([Γρ.] ΟΕΔΒ), σελ. 252.

Όπως είναι φυσικό, οι διάφορες αυτές μορφές μιας και της ίδιας Γραμματικής αποσκοπούσαν κάθε φορά στο να καλύψουν τις ανάγκες της Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης και παρουσιάζουν, εκτός από την τελευταία, ελάχιστες αποκλίσεις από την αρχική ΝΓΔ. Σήμερα όμως ισχύουν μόνο τα διδάγματα της Γραμματικής του ΟΕΔΒ. Και επειδή η Γρ. ΟΕΔΒ προχώρησε σε κάποιες απλοποιήσεις, αλλά και προσθήκες και αλλαγές, σημειώνονται αμέσως παρακάτω οι διαφορές που παρουσιάζει απέναντι σ' αυτήν εδώ τη ΝΓΔ, για να τις έχουν υπόψη τους οι αναγνώστες, κυρίως όμως οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί.

2. Διαφορές ανάμεσα στη ΝΓΔ και τη Γρ. ΟΕΔΒ

Γράφονται με μία λέξη (ΝΓΔ § 76 - ΟΕΔΒ § 21)

Η Γρ. ΟΕΔΒ προσθέτει τις παρακάτω άκλιτες λέξεις: *εντάζει, ολημέρα, οληνύχτα, οπουδήποτε*.

Συλλαβισμός (ΝΓΔ § 81 - ΟΕΔΒ § 25, 4)

Ως προς το συλλαβισμό των διψήφων *μπ, ντ, γκ* η Γρ. ΟΕΔΒ διαφοροποιείται από τη ΝΓΔ. Δεν κάνει διάκριση ρινικής και άρρινης προφοράς τους (κατά το συλλαβισμό) και, γενικεύοντας τον κανόνα, διδάσκει ότι: τα δίψηφα *μπ, ντ, γκ* δε χωρίζονται στο συλλαβισμό: *μπου-μπούκι, α-μπέλι, ντα-ντά, πέ-ντε, μπα-γκέτα, μου-γκρίζω*.

Τονισμός (ΝΓΔ § 84 εζξ. - ΟΕΔΒ § 26 εζξ.)

Οι κανόνες του τονισμού παραθέτονται στο τέλος αυτού του Επιμέτρου σε φωτοτυπική αναπαραγωγή από τη Γρ. ΟΕΔΒ.

Πάθη φωνηέντων (ΝΓΔ § 145 εζξ. - ΟΕΔΒ § 38 εζξ.)

Δε διδάσκεται στη Γρ. ΟΕΔΒ η Συνεκφώνηση (ΝΓΔ §§ 147-148).

Από τη Συναλοιφή και κάτω (ΝΓΔ § 153 εξξ.) απλουστεύεται η διάρθρωση και περιορίζεται η ορολογία στη Γρ. ΟΕΔΒ (§ 39 εξξ.). Συγκεκριμένα :

Στη ΝΓΔ η Συναίρεση (§ 154) και η Συναλοιφή στη συμμοφορά (§§ 155-156) αποτελούν υποδιαιρέσεις της Συναλοιφής (§ 153): τώρα η Συναίρεση αποτελεί ανεξάρτητο φαινόμενο (ΟΕΔΒ § 40), όπως και η Αφαίρεση (ΟΕΔΒ § 42), η οποία στη ΝΓΔ §§ 164-165 ονομάζεται Αφαίρεση στη συμμοφορά.

Στα Αρχικά φωνήεντα (ΝΓΔ § 171 εξξ.) η υποδιαίρεση Αφαίρεση (ΝΓΔ § 172) ονομάζεται τώρα Αποβολή (ΟΕΔΒ § 45).

Τις αλλαγές *Αφαίρεση* αντί *Αφαίρεση στη συμμοφορά* και *Αποβολή* αντί *Αφαίρεση* τις είχε κάνει ήδη ο Τριανταφυλλίδης στο προσωπικό του έργο, τη ΜΝΓ.

Παραλείπεται από τη Γρ. ΟΕΔΒ η Κράση (ΝΓΔ §§ 168-170).

Τελικό -ν (ΝΓΔ §§ 183-184 - ΟΕΔΒ §§ 47-48)

Στη Γρ. ΟΕΔΒ το *σαν* υπάγεται στις λέξεις που φυλάγουν πάντοτε το -ν.

Συμφωνικά συμπλέγματα (ΝΓΔ § 191 εξξ. - ΟΕΔΒ § 49 και σελ. 210-213)

Με εξαίρεση του λόγιου συμπλέγματος -κτ-, που η Γρ. ΟΕΔΒ το προτιμά από το -χτ-, ιδίως για γραμματικούς όρους (που τους καθιερώνει και στη φρασεολογία της και στους πίνακες : *υποτακτική, προστακτική*), η λοιπή διδασκαλία παραμένει στα δύο βιβλία η ίδια.

Ουσιαστικά (ΝΓΔ § 525 εξξ. - ΟΕΔΒ § 125 εξξ.)

Στη Γρ. ΟΕΔΒ δεν υπάρχει η ονομασία «Πρώτη κλίση» κτλ., αλλά αναγράφεται «Κλίση αρσενικών» κτλ.

Την αλλαγή αυτή την είχε επιφέρει ο Τριανταφυλλίδης στη ΜΝΓ.

Μια δυο αλλαγές στα σχηματιστικά παραδείγματα (π.χ. ΝΓΔ § 527: *ο πατέρας* – ΟΕΔΒ § 126 : *ο αγώνας*) δε μεταβάλλουν τα πράγματα.

Επίθετα με το αρσενικό σε -ύς, -ής (ΝΓΔ § 630 εξξ. - ΟΕΔΒ § 168)

α) *Επίθετα σε -ύς -ιά -ύ* : Στη Γρ. ΟΕΔΒ δε σημειώνεται στο

κλιτικό παράδειγμα η ενική γενική του αρσενικού και του ουδετέρου. Αναφέρεται παρακάτω (σ. 111): (τον βαθύ και του βαθιού), όπου χαρακτηρίζεται «σπάνια».

β) *Επίθετα σε -ής -ιά -ί*: Στη Γρ. ΟΕΔΒ η ενική γενική του αρσενικού και του ουδετέρου του σταχτιού μπαίνει σε () στο κλιτικό παράδειγμα, και αναφέρεται σε σημείωση και ο τύπος του σταχτή.

Ανώμαλα επίθετα (ΟΕΔΒ § 171, β)

Η Γρ. ΟΕΔΒ υιοθετεί στα ανώμαλα επίθετα το συνεχές και τα όμοιά του.

Η σημείωση της σελ. 117 στη Γρ. ΟΕΔΒ για τη χρήση των επιθέτων συγγενής και ευγενής ως ουσιαστικών ανταποκρίνεται στο δίδαγμα της ΝΓΔ § 602, β.

Σχηματισμός παραθετικών (Γρ. ΟΕΔΒ § 173, 2 και § 174, 2)

Στη Γρ. ΟΕΔΒ δίνεται για τα παραπάνω επίθετα σε -ής, -ές η περίπτωση γ) με την κατάληξη -έστερος (υπερθετικός: -έστατος): επεικής - επεικέστερος - επεικέστατος κτλ.

Ορθογραφία παραθετικών (ΝΓΔ § 648 εξ. - ΟΕΔΒ § 179, σελ. 122)

Οι ορθογραφικοί κανόνες για τη γραφή με -ώ- περιορίζονται μόνο στα επίθετα που προέρχονται από τοπικά επιρρήματα σε -ω: (άνω) ανώτερος - ανώτατος, (κάτω) κατώτερος - κατώτατος, (όπως και: απώτερος, εσώτερος, εξώτερος).

Αριθμητικά (ΝΓΔ §§ 670, 677 - ΟΕΔΒ §§ 183 [σελ. 124], 185, Πίνακας)

Στη Γρ. ΟΕΔΒ προτιμήθηκε η γραφή τέσσερις αντί τέσσερεις.

ΡΗΜΑΤΑ

Φωνητική μορφή και ορθογραφία καταλήξεων (ΝΓΔ §§ 876 και 884-904 - ΟΕΔΒ §§ 227 και 230-243)

Η Γρ. ΟΕΔΒ

α) προτιμά τους τύπους του α' πλ. προσ. της ενεργ. φωνής που λήγουν σε *-ουμε* (έχουμε, δένουμε), χωρίς ν' αποκλείει τους τύπους σε *-ομε* (έχομε, δένομε).

β) Καταργεί τη διάκριση που γίνεται στη ΝΓΔ για τη γραφή των καταλήξεων *-εις* – *-ης*, *-ει* – *-η*, *-είτε* – *-ήτε*, στην υποτακτική, στην προστακτική, στο μέλλοντα και στο παθ. απαρέμφατο και γράφει παντού *-εις*, *-ει*, *-είτε* : να έχεις – να έχει, να δένεις – να δένει, να δέσεις – να δέσει, να δεθείς – να δεθεί, να δεθείτε, θα έχεις – θα έχει, θα δέσεις – θα δέσει, θα δεθείς, θα δεθεί, θα δεθείτε, δεθείτε, έχει δεθεί.

γ) Καταργεί τη διάκριση των καταλήξεων *-ομε* – *-ωμε* και γράφει παντού *-ο-* (για όσους προτιμούν τον τύπο αυτόν): να έχομε, θα έχομε, να δένομε, να δέσομε, θα δέσομε.

δ) Το ίδιο και για την κατάληξη *-ομαι* – *-ωμαι* της παθητικής φωνής: να δένομαι, να έρχομαι.

Μορφολογικά θέματα (ΝΓΔ § 909 - ΟΕΔΒ § 245)

Η Γρ. ΟΕΔΒ προσθέτει (σελ. 172) στην αρχαϊκή κλίση της παθητικής φωνής και ρήματα σε *-ώμαι* : *εγγνώμαι*, *εξαρτώμαι* κτλ.

Μετοχές (ορθογραφία) (ΝΓΔ § 980 - ΟΕΔΒ § 265, σελ. 190)

Η Γρ. ΟΕΔΒ συμπληρώνει τον κανόνα για την ορθογράφηση λίγων παθητικών μετοχών σε *-ώμενος* : *τιμώμενος*, *προσδοκώμενος*, *περισπώμενη λέξη*.

**ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ
ΤΟΥ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ**

ΤΟΝΟΙ

Οι τόνοι

παιδί, γράφω, άνθρωπος, σιδηρόδρομος, μήλο, ναύτες

26. 1. Σε κάθε λέξη που έχει δύο τουλάχιστον συλλαβές μία συλλαβή προφέρεται δυνατώτερα από τις άλλες, **τονίζεται**.

Πάνω στο φωνήεν της συλλαβής που προφέρεται πιο δυνατά σημειώνουμε ένα σημάδι, που λέγεται **τόνος**. Ως τονικό σημάδι χρησιμοποιείται η **οξεύα (')**:

κήπος, γερός, αγαπούμε.

2. Σε μια λέξη μπορεί να τονιστεί μόνο μια από τις τρεις τελευταίες συλλαβές :

λέμε, έλεγαν, ξαναλέγαμε.

27. Στις λέξεις που κλίνουνται ο τόνος δε μένει πάντα στην ίδια συλλαβή:

*ο άγγελος — του αγγέλου — τον άγγελο,
η μοίρα — οι μοίρες — των μοιρών — τις μοίρες,
δένω — έδενα — θα δεθώ.*

Ο τόνος της ενικής ονομαστικής στα ουσιαστικά (*ο άγγελος*), της ενικής ονομαστικής του αρσενικού στα επίθετα (*ο ωραίος*) και του πρώτου ενικού προσώπου στον ενεστώτα της οριστικής στα ρήματα (*δένω*) λέγεται **βασικός τόνος**.

Σημείωση. Τα παλιότερα χρόνια χρησιμοποιούσαν στη γραφή τρία τονικά σημάδια (οξεία ' , βαρεία ` και περισπωμένη ~) καθώς και δύο πνεύματα (δασεία και ψιλή '). Αντί για όλα αυτά χρησιμοποιούμε σήμερα μόνο την οξεία, σύμφωνα με τους ακόλουθους κανόνες :

28. Κανόνες του μονοτονικού συστήματος

1. Τονικό σημάδι παίρνει κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές. Αυτό ισχύει και στην περίπτωση που η λέξη παρουσιάζεται ως μονοσύλλαβη ύστερα από έκθλιψη ή αποκοπή, όχι όμως και όταν έχει χάσει το τονισμένο φωνήεν από αφαίρεση.

- Παίρνουν τονικό σημάδι λέξεις που παρουσιάζονται ως μονοσύλλαβες ύστερα από έκθλιψη, π.χ. *λίγ' απ' όλα, πάντ' ανοιχτά, είν' ανάγκη, ήρθ' εκείνος, μήτ' εσύ μήτ' εγώ* κτλ., ή αποκοπή, π.χ. *φέρ' το, κόψ' τους, άσ' τον* κτλ.
- Ένας ρηματικός τύπος που έμεινε άτονος από αφαίρεση δεν ανεβάζει το τονικό σημάδι στην προηγούμενη λέξη, π.χ. *μον 'φερε, τα 'δειξε, να 'λεγε, θα 'θελα, που 'ναι (αλλά πού 'ναι;), μου 'πε* κτλ.

2. Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν παίρνουν τονικό σημάδι.

- Θεωρούνται μονοσύλλαβοι και μένουν άτονοι οι συνιζήμενοι τύποι (δύο φωνήεντα που προφέρονται μαζί σε μια συλλαβή), π.χ. *μια, για, γεια, πια, πιο, ποιος - ποια - ποιο, γιος, νιος, (να) πιω* κ.ά. Προσοχή στη διαφορά: *μια - μία, δυο - δύο, ποιον - (το) ποιόν, το βιος - ο βίος* (Βλ. και καταχρηστικοί δίφθογγοι § 17 και συνίζηση § 39).
- Μια μονοσύλλαβη προστακτική, ακόμα κι όταν ακολουθείται από δύο εγκλιτικά, δεν παίρνει τονικό σημάδι, π.χ. *πες μου το, δες του τα, βρες τους την, φα του τα* κτλ.

Εξαιρούνται και παίρνουν τονικό σημάδι :

(α) ο διαζευκτικός σύνδεσμος ή,

π.χ. *'Η η 'Αννα ή η Μαρία*

(β) τα ερωτηματικά *πού* και *πώς*.

- Τα *πού* και *πώς* παίρνουν τονικό σημάδι είτε βρίσκονται σε ευθεία ερώτηση είτε σε πλάγια, π.χ.

Πού πήγες; Δε μας είπες πού πήγες.

Πώς σε λένε; Μας είπε πώς τον λένε.

(Επίσης παίρνουν τονικό σημάδι τα *πού* και *πώς* σε περιπτώσεις όπως οι ακόλουθες :

πού να σου τα λέω,

από πού κι ως πού,

πού και πού,

αραιά και πού.

—Τους έστειλες το γράμμα; Πώς!

Πώς βαριέμαι!

Κοιτάζω πώς και πώς να τα βολέψω.)

- Τα *που* και *πως* δεν παίρνουν τονικό σημάδι όταν δεν είναι ερωτηματικά (όταν το *που* είναι επίρρημα, αντωνυμία, σύνδεσμος· το *πως* σύνδεσμος), π.χ.

Αυτό που σου είπα.

Μας είπε πως τον λένε Βασίλη.

(γ) οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (*μου, σου, του, της, τον, την, το, μας, σας, τους, τα*), όταν στην ανάγνωση υπάρχει περίπτωση να θεωρηθούν εγκλιτικές,

π.χ. ο πατέρας *μού* είπε (= ο πατέρας είπε σ' εμένα) ενώ ο πατέρας *μου* είπε (= ο δικός μου πατέρας είπε)· η δασκάλα *μάς* τα έδωσε (= η δασκάλα τα έδωσε σ' εμάς) ενώ η δασκάλα *μας* τα έδωσε (= η δική μας δασκάλα τα έδωσε).

Αλλά όταν οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (*μου, σου, του* κτλ.) δεν υπάρχει περίπτωση να μπερδευτούν με τα ομόηχά τους εγκλιτικά, δεν παίρνουν τονικό σημάδι, π.χ.

γιατί μας τα λες αυτά;

τι μας έστειλες;

όταν μας τα έστειλες,

η δασκάλα που μας έστειλαν,

η δασκάλα που θα μας στείλουν,

μας έστειλαν μια δασκάλα κτλ.

- (δ) οι μονοσύλλαβες λέξεις, όταν συμποφέρονται με τους ρηματικούς τύπους *μπω, βγω, βρω, 'ρθω*, σε όλα τα πρόσωπα και τους αριθμούς, και δέχονται τον τόνο τους,

π.χ. *θά μπω* (προφέρουμε δυνατότερα το *θα*) ενώ *θα μπω* (προφέρουμε δυνατότερα το *μπω*), *θά μπεις - θα μπεις* κτλ.,
νά βγω - να βγω,
θά 'ρθω - θα 'ρθω,
θα τού 'ρθει - θα του 'ρθει,
να τά βρει - να τα βρει κτλ.

3. Ο τόνος του εγκλιτικού ο οποίος ακούγεται στη λήγουσα των προπαροξύτωνων λέξεων σημειώνεται,

π.χ. *ο πρόεδρος μας*,
χάρισμά σου,
άφησέ του το κτλ.

Το ίδιο γίνεται στο πρώτο από δύο εγκλιτικά, όταν προηγείται παροξύτονη προστακτική,

π.χ. *δώσε μού το*,
φέρε μάς τους κτλ.

29. Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους

Μια λέξη λέγεται :

- α) **οξύτονη**, όταν τονίζεται στη λήγουσα :

εμπρός, γιατί, τα μικρά παιδιά.

- β) **παροξύτονη**, όταν τονίζεται στην παραλήγουσα :

τρέχα, ταχυδρόμος.

- γ) **προπαροξύτονη**, όταν τονίζεται στην προπαραλήγουσα :

άνθρωπος, γυμναστήριο.

Εγκλιτικές λέξεις

Το βιβλίο μου. Το τετράδιό σου

30. Στα παραδείγματα αυτά οι λέξεις *μου, σου* προφέρονται τόσο στενά ενωμένες με την προηγούμενη λέξη, που ο τόνος τους ή δεν

ακούεται (το βιβλίο μου) ή ακούεται ως δεύτερος τόνος στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης (το τετράδιό σου).

Οι μονοσύλλαβες λέξεις που χάνουν τον τόνο τους ή που τον ανεβάζουν στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης λέγονται *εγκλιτικές*.

Οι συχνότερες εγκλιτικές λέξεις είναι οι μονοσύλλαβοι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας *μου με μας, σου σε σας, τους τον τον τη τις* κτλ.

31. Ο τόνος του εγκλιτικού:

1. μεταφέρεται:

α) στη λήγουσα της προηγούμενης λέξης, όταν αυτή τονίζεται στην προπαραλήγουσα:

ο πρόεδρος μας (σας, τους).

β) στην προηγούμενη λέξη, όταν είναι κι αυτή εγκλιτική και η πριν από αυτήν είναι παροξύτονη:

φέρε μού το, δώσε μάς το.

2. αποβάλλεται, όταν η προηγούμενη λέξη τονίζεται στη λήγουσα ή στην παραλήγουσα:

το φως μας, η χαρά μου, να τους, τα δώρα του, οι φίλοι σας.

32. Θέση του τονικού σημείου

Το τονικό σημάδι σημειώνεται:

(α) Πάνω στο τονιζόμενο μικρογράμματο φωνήεν: *εγώ, τιμό.*

(β) Εμπρός κι επάνω στο τονιζόμενο κεφαλαίο φωνήεν: *Άβδηρα, Έβρος, Ήφαιστος.*

(γ) Πάνω στο φωνήεν της διφθόγγου που προφέρεται δυνατότερα: *νεράιδα.*

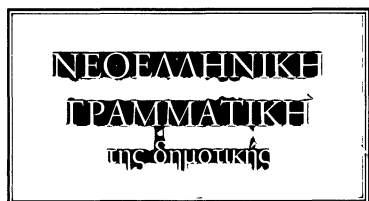
(δ) Πάνω στο δεύτερο φωνήεν του δίψηφου φωνήεντος, συνδυασμού *αν και ευ και καταχρηστικής διφθόγγου: πούλησα, είμαι· αύριο, εύλογος· πιάνω, μοιάζω.*

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΑΘ. ΑΛΤΙΝΤΖΗ, ΕΘΝ. ΑΜΥΝΗΣ 38

ΤΗΛ. 222.965, 221.529

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί επανέκδοση, με πολλές διορθώσεις, της λεγόμενης «Μεγάλης» ή

«Κρατικής» *Νεοελληνικής Γραμματικής* (έκδοση του ΟΕΣΒ, 1941), που είχε συνταχτεί από επιτροπή με πρόεδρο και εισηγητή το Μανόλη Τριανταφυλλίδη, και μέλη τους Κ. Καρθαίο (Κλέανδρο Λάκωνα), Θρασύβουλο Σταύρου, Αχιλλέα Τζάρτζανο, Βασίλειο Φάβη και Νικόλαο Ανδριώτη.

Πρόκειται για την πληρέστερη και εγκυρότερη ως σήμερα γραμματική της δημοτικής, σταθμό στη μελέτη της νεοελληνικής γλώσσας και στην ιστορία της νεοελληνικής παιδείας και του μαχόμενου δημοτικισμού.

Κατά την ανατύπωση η γενική μορφή του βιβλίου παρέμεινε η ίδια, ενώ σε επίμετρο σημειώνονται οι ελάχιστες διαφορές και αποκλίσεις από τη νέα Γραμματική του ΟΕΔΒ που διδάσκεται στα σχολεία και ισχύει γενικά για τις δημόσιες υπηρεσίες.